

יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם

במחיר

ב"ה שנה עא קונטרס ב (תפ)
כסלו-טבת ה'תשע"ח תצ"ו

עץ חיים היא למהזיקים בה ותומכיה מאושר

מהדורת בערקאוויטש

מוקדש ע"י נדיב בעם מגדולי מחזיקי תורה
הרה"ח מוה"ר **אברהם פנחס בערקאוויטש** נ"י
אב"י בעי"ת בארא פארק
בן הרה"ח המפואר מוה"ר **משה יהודה שליט"א**

לע"נ אמו החשובה
מרת **גענענדיל** ב"ר **שלמה** ע"ה
נלב"ע ביום ז' אב תש"ע

ולע"נ חותנו
הרה"ח ר' **יצחק** ב"ר **יוסף** מייזליק ע"ה
נלב"ע ביום ז' אייר תש"ע

[תשובות ומאמרים]

בענין יו"ט שני לבחור בא"י שהוריו עומדים לעלות, תוצרות מעור נו"ט, מתי אמרינן אין פתיחת הקבר בלא דם, בדבר עישון סיגריות - הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל..... ה
 כניסת כהנים למירון - הג"ר לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל..... קכו
 מהו גדר חציצה בכ"מ- הרב שמריה שאלמאן..... ח
 גדר צבע"ח בשחיטה, אי לומר קדיש במחנות גי הריגה - הרב יעקב אמסעל..... ט
 ברכת שהחיינו ותחיה"מ על חבירו שלא ראה שנה- הרב נתן בנימין בלויא..... יא
 השתמשות בנייר לח בשבת- הרב נחום אברהם..... טו
 איך להתפלל על חולה כשאינו יודע שם אמו- הרב חיים אברהם זקוטניסקי..... יח
 הנהגות בהוצאת והגבהת הסי"ת - הרב משה בראנדסדארפער..... כא
 ריצה בשבת מפני הגשמים- הרב דוד בלום..... כה
 איזהו ניירות של דברי תורה צריכים גניזה- הרב יעקב אהרן סקוצילס..... כז
 בהלכות טבילת כלים: טבילת כלים ע"י שליח, נכרי, רובוט וכיוצ"ב -
 הרב אברהם הלוי מימון..... לא
 בן אר"י השוהה בחו"ל מתי יתחיל 'ותן טל ומטר', נט"י ע"י מכוונת יבוש -
 הרב צבי ארי' פרידמאן..... לט
 מקום הנחת המזוזה בפתח מרפסת- הרב אלכסנדר אליעזר קנאפפלער..... מא

אור חנוכה

גדר למעלה מעשרים אמה בנר חנוכה - הג"ר אברהם גנחובסקי זצ"ל..... מג
 נוסח הברכה למ"ד הנחה עושה מצוה - הג"ר מאיר ווארשוויק זצ"ל הי"ד..... מב
 *
 תשובות על הלכות חנוכה- הרב חיים קניבסקי..... מה
 מצווה חביבה היא עד מאוד - להודות ולהלל- הרב אברהם אבא קלינערמאן..... נב
 אם להדליק נרות חנוכה במקום שאוכלים 'סעודת מריעים' - הרב חיים ברכיה ליברמן..... נד
 נר חנוכה ומזוזה הי מינייהו קודם- הרב שמואל ישעי' יפה..... נח
 ברכת שהחיינו בהדלקת נר חנוכה בבית כנסת אם כבר הדליק בביתו - הרב דוד בלום..... סא
 נותר השמן של נר חנוכה- הרב אלחנן פרינץ..... סב
 בש"י רמב"ן דבני חשמונאים לא נשאר איש - הרב יונתן בלויא..... סד
 משקין בית מטבחיא דכן בנס חנוכה- הרב ראובן חיים קליין..... סו
 בענין אף הן היו באותו הנס- הרב שמואל דוד פאלק..... ע
 למה אין מסכת חנוכה? - הרב אריה מרגלין..... עב
 מנהגי ימי החנוכה - הרב משה פנחס הלוי הורוביץ..... עג

[דרוש וחדוש]

שלחן דומה למזבח, בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני ה'- הרב מנחם רוקח..... קו
 כללי הש"ס 'תיקו' אחר 'תא שמע'- הרב מרדכי שוימער..... קי

לוו עלי ואני פורע תלוי בדרגת בטחוני - הרב יונתן בלויא ..... קיב
 הבטחת השתדלות בשביל פרנסה - הרב יצחק זאב גאלאמבעק ..... קיד

[פתגמי קודש]

זדים ביד "עוסקיי" תורתך - פרי מגדים ..... עב
 ענין ברכת הנהנין - מהר"ל מפראג ..... ז
 הנרות הללו קודש למה לא קדושים בלי רבים - שם משמואל ..... מד
 תנה בני לבך לי - בחיי ..... סה
 בשכר ישראל זהירין בנר יזכו לאור הקב"ה - אור זרוע ..... קיג
 זבח והודאה - הרוקח ..... ח
 כל תפלה פועלת - מאור עינים ..... קטו
 במאי שונה תענית עשרה בטבת - הגר"ח מבריסק זצ"ל ..... יד
 יאר ה' פניו אליך ויחנך - ברית שלום ..... כו
 ע"ד הדלקת נר חנוכה למי שכבר קיבל עליו שבת - הגר"ח פשינברג זצ"ל ..... ס
 הכהנים מתברכים ביחד עם בני ישראל, מתנת כהונה הכ"ה - רבינו בחיי ..... מ
 רמז חנוכה - של"ה ..... עא
 למה לא אמרינן שנדחה קדושת פך השמן כיון שנהרסה המנורה - הגאב"ד טשעבין זצ"ל... כ
 להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך - ח"ס ..... נז
 ימי חנוכה המה ימי חסד - קדושת לוי ..... סט
 סעודת שבת חנוכה - בן איש חי ..... קכו
 מצות הנרות למטה מעשרה טפחים - משנה שכיר ..... יז
 רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה - חיד"א ..... קיא
 שתכלה רגל מן השוק פיי רגילות והרגל - חידושי הרי"ם ..... ל
 מאי בין חנוכה לפורים - מראה יחזקאל ..... סג

[מכתבים למערכת]

נר חנוכה לאדם בלי בית - הרב אליעזר יחיאל קונשטט ..... קיז
 תאומי סייאם מחוברים - הרב מתתיהו גבאי ..... קיח
 מאי עיקר - שפלות עצמו או גדלות הבורא - דוב ברגר ..... קיח
 אי יש הידור מצוה לעשות סוכה גדולה - הרב דוד צבי דיק ..... קיט
 הידור מצוה בסכין של מילה - הרב דוד בלום ..... קכ
 למה אין מזכירין בנים בתפילת שמו"ע - הרב נחום אריה ברנט ..... קכ
 אי איכא הידור מצוה בשיעור יותר מהחיוב - הרב אלישע חן ..... קכד
 ואת מוסף יום השבת הז"ה נעשה ונקריב לפניך - הרב שמואל ישעי' יפה ..... קכד
 הארות לקובץ תשרי - הרב דוד אריה שלזינגר ..... קכה
 ספרים חדשים צלותא דשמואל - בירווי חיים - אהל יעקב ..... קכח

קונטרס תפ"א

קונטרס שבט-אדר הבע"ל ברצ"ה

מאמרים והערות מרבנן ותלמידהון נא להמציא עד תחילת חדש טבת

המערכת

תשובות ומאמרים

הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל

[מכת"י]

תוצרות מעור נו"ט

הנה בדבר קייסינג של נאטורין [שרוול טבעי לייצור נקניק] הנעשה במדינת אשכנז סמוך לפראנקפורט, והרב פלוני ממינכען נותן ע"ז הכשר אשר זה לא כבר אחרי שדברנו עם הרב המכשיר בטעלעפאן ונודענו שלא העמיד שם משגיח כלל, וגם לפי ששמענו אז לא היה טעם להתיר אף אם היה זה בהשגחה, נשלח מאגוה"ר כתב לכל הפעקטאריס [בתי חרושת] אשר נוגע להם ענין זה ולכל רבנים המכשירים שנמצאים בהפעקטארי שזהו דבר אסור, אבל נסעו מכאן קאמיטע [ועד] בשליחות אגוה"ר רבנים חשובים ויודעים להבין ענינים אלו בכל חששות שאפשר לאסוקי אדעתא ה"ה הרה"ג הר"ש עלבערג ומהר"ג הר"א ציפערשטיין מכאן ונצטרף להם בבקשתנו גם מהרה"ג הר"ח קרייזווירט שליט"א, והביאו ידיעה ברורה מאופן שנעשה עתה כל הפראצעס [סדר הייצור] מתחלה ועד סוף, אשר האמת שנעשה מעורות לחים לבד בלי שום בשר כלל, ונעשה בסממנים הפוגמים הרבה כל זמן העשיה בהם, אבל אח"כ יצא מהם דברים הפוגמים וראוים לעשיית הורשטין אף לאכילה, ואמרו שהרב פאדאווא מלאנדאן מתיר זה ומשתמשין שם. אבל אחר העיון נוטה דעתנו יותר לאיסור, והוא דעתי העניה ודעת הקאמיטע הנ"ל, שכל אחד עיין בדבר למעשה כולנו כמעט ששוין, וכן גם דעת מהרה"ג הר"מ כהן שליט"א, אבל מאחר שמשמשין בלאנדאן בזה ע"פ הוראתו של הרב פאדאווא שזה עושה שקשה לצאת באיסור מוחלט, ממילא הוחלט במותב כולנו ביום ג' כ"א טבת תש"ל שלא נחזיר המכתב שיצא מאגוה"ר לאיסור זה לא כבר מחמת שהוא עדיין לא נתברר להיתר, דהא אף לפ"מ שראו שהוא טוב מכפי שחשבנו בעת שיצא המכתב יותר נוטה דעתנו לאיסור, וגם שלעת עתה שליכא שם משגיח קבוע הוא אסור ממש, דאף שהפראצעס שראו ישנם סברות וטעמים גם לצד היתר שמטעם זה מתירין בלאנדאן אלו שמתירין, הא אפשר שיש שם עוד פראצעסן אחרים, ואם אינם עתה יהיו בקרוב, שבאופן ההוא לא יהיו סברות להתיר כלל, ולכן המכתב שנשלח במקומו קאי. אך מה שיש מתירין נוגע לנו שלא נמחה כשנודע לנו שיש רבנים המשתמשים בפעקטארי שמכשירין, ולא נחזיקם כעבריינים להוציאם מרשימת החברים דאגודת הרבנים, ואם ישאל רב אחד מה יעשה כשרוצים להשתמש

בהם בפעקטארי שנותן הכשר צריכים להשיב לו שדעת אגוה"ר שלא יניח להשתמש בהם אף שיש ביוראפ גם מי שמתיר כי אין לסמוך עליהם.

משה פיינשטיין

בענין יו"ט שני למי שהוריו רוצים לעלות לא"י

יום ה' כי תבא י"ד אלול תשל"ט

לכבוד הבחור החשוב כמר אברהם מרדכי בדיל נ"י

הנה מאחר שהוריי עדיין גרים כאן בחו"ל לא נוגע לדינא מה שהם חושבים לעלות לא"י שמחשבה לא משנה המציאות של קביעות מקום, ובעה"י כשתעלו לא"י אז יהיה לכם דין של בני א"י, ונקוה שכבר קודם לזה יבא משיח וכולנו נעלה לארצינו הקדושה.

בענין הנ"ל

עש"ק וישלה י"ז כסלו תש"מ

לכבוד הבחור החשוב מר חיים שטונטל נ"י

לדינא בחורים מחוץ לארץ שמשפחתו נמצאת עדיין בחו"ל ובאו ללמוד בא"י לשנה או יותר נחשבים ממש בדיני חו"ל וצריכים לנהוג יו"ט שני בכל דיניהם. ומי שמשפחתו נמצאים כבר בא"י גם בחזור כמה פעמים בשנה לעסק לחו"ל נחשב כבן א"י לכל דיניו.

מתי אמרינן אין פתיחת הקבר בלא דם

לכבוד הרב אברהם זעליג קראהן

ט"ו כסלו תשכ"ו

הנה בדבר אשה אחת היתה לה ניתוח מפני שהתחילו לצמות תוך רחמה דברים, עד שהיתה בסכנת נפשות ממש, והגיד הרופא שהי' מוכרח להוציא ממנה חלק גדול מהרחם שלה וא"א לה להוליד עוד, ומחמת שהיתה חלושה ביותר לא הי' יכול לגמור כל הניתוח בשעת מעשה, ואחר שנתרפאה שוב לא באה אליה אורח כנשים ומ"מ ספרה הנקיים כדין מפני הניתוח, ועכשיו בערך שנה ושנתיים אחר הניתוח, עשה הרופא ניתוח שני והסיר כל מה שהיה צריך כדי חיותה, אם אמרינן גם עכשיו שאין פתיחת הקבר בלא דם, כי הניתוח היתה דרך בית הרחם, או אמרינן כיון דבודאי פסקה ממנה דם נדה ואין שייך שיבא ממנה דם נדה ודאי דם הניתוח היתה דם מכה וא"צ לספור ד' נקיים. הנה אם לא היה אפשר במה שנשאר להוציא דם אינה צריכה, ואם היה אפשר להוציא דם אף שהיא לא ראתה יש לחוש שיצא מעט דם בשעה שנתעסקו שם דרך הרחם וצריכה ז"נ ולטבול בלא ברכה.

בדבר עישון סיגריות

יום כ"א אלול תשל"ב

לכבוד הרב נ"י

בדבר עישון סיגריות, אמנם בא"מ יו"ד ח"ב סימן מ"ט כתוב אבל לומר שאסור מאיסור סכנתא מכיון שדשו בה רבים כבר איתא בגמ' בכה"ג שומר פתאים ה' בשבת דף קכ"ט ובגדה דף ל"א ובפרט שכמה גדולי תורה מדורות שעברו ובדורנו שמעשנין. אבל אח"כ נתברר שבאמת המציאות מראה שיש אחוז חשוב מאלו שמעשנין שמקבלים ח"ו מחלות שונות מזה או ח"ו גרוע מזה, וגם נתברר שהרבה מהגדולים מהדורות שלפנינו עשנו פייפס [מקטרת] וכדומה לא סיגריות וגם שרובם לא ידעו שיש בזה סכנה גם אם עשנו סיגריות, ולכך אמרתי שאם המציאות כן יש לחשב האחוז החשוב מהמעשנין שנחלאים ממנו ואז באמת אסור לעשן לכל הפחות הכמות שאומרים הרופאים שיכול לגרום נזק.

משה פיינשטיין

ענין ברכת הנהנין

כל הנהנה מן העולם בלא ברכה כאילו גוזל לאביו ולכני" וכו'.

לפירוש הרמב"ן, שפירש 'כנסת ישראל' שכינת כבודו, רוצה לומר הכבוד שהוא דבק בישראל נקרא 'כנסת ישראל', והיה הפירוש גם כן שבמדריגה העליונה שלו נקרא 'אב', אשר לו כל הנמצאים באמיתת צורתו. ובמה שהוא יתברך דבק עם ישראל, ואין זה אמתת כבודו, ואל זה מתיחס הנמצאים, אך לא באמתתו, כמו שזה הכבוד אין אמתת כבודו. ואלו הדברים הם סתרי חכמה אם נהנה מן העולם גוזל להקב"ה וכנסת ישראל, אם לא על ידי ברכה, כי כאשר אין כאן ברכה ממקור המתברך יש כאן גזילה להקב"ה וכנסת ישראל. אבל כאשר יש ברכה, אז אין כאן שום גזל, כי אז יש ברכה המשפיעה בלי שיעור, ואז אין כאן גזילה, והבן זה היטב, והוא הנכון.

והבן מזה גדול עונש מי שנהנה מן העולם בלא ברכה, ולכך אמר שהוא "חבר לאיש משחית" (משלי כח, כד), שהרי משחית הנמצאות, שמוציא אותם מרשות אביהם שבשמים, כמו שעשה ירעם שהשחית את ישראל והוציא אותם מרשות אביהם שבשמים, כמו שזה השחית והוציא את ישראל מאביהם שבשמים, כך זה מוציא הנמצאות מן הקדוש ברוך הוא כאשר יאכל מהם בלא ברכה. אמנם כאשר מברך השם יתברך, מצד שהוא ברוך הוא משפיע, ומפני שהוא משפיע אז מותר להנות, והכל חולין. והדברים הם גדולים ונפלאים מאוד.

[מהר"ל מפראג]

גדר חציצה

ונראה דהוא בכלל דיני התורה שמסרן הכתוב לחכמים באיזה אופן יהיה חציצה, וכמו שמצינו כה"ג במלאכת יו"ט [ראה ביאה"ל סתק"ד], מלאכת חוה"מ שכ' כמה ראשונים דמלאכת חוה"מ בעצם אסור מן התורה אלא שמסרן לחכמים איזה לאיסור ולהיתר [ראה ב"י סתקל"ז ובהגר"א שם], ומש"ה הדין הוא למשל מי שהוא עוסק במיני זרעונים צבעוניים אף אם על ידיו יש צבע מ"מ אינו חוצץ מפני שאינו מקפיד שהוא אומנותו, ולאדם אחר חוצץ, אף שאין בצבע ממש מ"מ מכיון שהוא מקפיד הר"ז חוצץ ולא עלתה לו טבילה וכו', וכן הלכה בנטילת ידים לסעודה כמבואר בשו"ע סקס"א ב, והכלל דמסרן הדינים האלו לחכמים וכשגזרו על נט"י תקנו באופן שחוצץ בטבילות התורה, דהיינו רובו או מקפיד, ודו"ק. זהו הנראה הגדר של הל' חציצה.

הנה ראיתי בספר הנפלא "גבורות אליהו" ליקוט תשובות ומאמרים מהגאון הישיש כו' מו"ה יוסף אלי' הנקין ז"ל שהאריך שם בדין חציצה בטבילה דקי"ל רובו ומקפיד חוצץ בטבילה מה"ת, ורובו שאינו מקפיד או מקצת ומקפיד חוצץ מגזירת חכמים, (ראה בסוגיא בפ"ק דסוכה ועוד כמ"ק) מהו הגדר בזה, וכמעט דלא העלה דבר ברור ע"ש ובמה שנתפלפל באורך עם הגאון ר' צבי פסח פראנק אב"ד בירושלים ז"ל.

והנראה לענ"ד בעז"ה דהרי מצינו גדר זה דחציצה בכמה ענינים, דכהן העובד עבודה במקדש צריך שידיו יהיו נוגעות בכלי, וכן אתרוג (פ' לולב הגזול) דלא יהא מפסיק בין ידיו לד' מינים ע"ש במ"ב, וע' משנה למלך בה' עבודת יו"כ, וכן הלכתא של "עלה ונסתפג", שהמים לא יהיו חוצצין.

זבח והודאה

ספר באלפא ביתא דרבי עקיבא קרוב ה' לנשברי לב חביבין שבורי לב לפני הקדוש ברוך הוא יותר ממלאכי השרת שמלאכי השרת מרוחקין מן השכינה ל"ו אלפים רבבות פרסאות שנא' שרפי' עומדים ממעל לו, אבל שבורי לב הקדוש ברוך הוא קרוב אצלם בתוך אמה כל מי שזובח את יצרו בכל יום ומתוודה מעלה אני עליו כאלו כבדני בשני עולמות זובח תודה יכבדני בעה"ז ובעה"ב* (סנהדרין מג:).

[הרוקח הלכות תשובה סכ"ח]

*ז"ל רש"י (תהלים נ) זובח תודה - המביא לי זבח של תשובה והודאה על עוונותיו הוא יכבדני.

גדר צעבע"ח בשחיטה

שלום רב מע"כ הרה"ח ר' אלימלך טייטלבוים נ"י שו"ב מומחה פה מאנסי

השחיטה כאילו נאמר אשר קב"ו לרחם על הבריות".

כך נודע ששחיטה תיקון הבע"ח במצות אלקינו ומקדימים אותו בברכה אפי" אם נתנבלה אינה ברכה לבטלה, [ש"ך סי"ט ב כרש"י בתושבה, מובא ביש"ש חולין פ"ו ה] הכי נמי בזה שנפסל בשעת שחיטה לא צעב"ח יקרא שסוכ"ס מחמת מצות שחיטה קאתא עלן.

במהלך זה תי' בשו"ת בית שערים סרנ"ה למה חייב שוחט בשבת ונתנבלה "אף על פי שנתנבלה בשחיטה מ"מ שפיר תיקן להוציא מידי אמ"ה דאף דאיהו נתכווין להוציא מידי נבלה גם כן לא נתקיימה מחשבתו אבל נתכווין להוציא גם מידי אמ"ה ובוזה נתקיימה מחשבתו במקצת ודמי לנתכווין לזרוק ח' וזרק ד' בשבת צ"ז דחייב". ואם כי יש לפלפל בזה דהלא הוה חבלה ומפרק דאורי', וצ"ל דמטעם מלאכת מחשבת דשחיטה קאתא עלן הגז"ל, ונפ"מ בשחיטה יבשתא שלא יצא דם כבחולין ל"ג. שאין זה מפרק אפי"ה חייב בשבת לפי טעם זה, לא מיבעי למ"ד [שבת עה.]. משום נטילת נשמה אלא גם לרב שאמר משום צובע. [וכבר כ' החכם צבי (סימן צב) בטעם הרמב"ם שלא הביא האי דרב דשוחט חייב משום צובע, משום דאין צביעה באוכלים].

ג] בנו"ב שם כ' שבדרך מיתה אין איסור צב"ח, והקשו עליו מר"י מיגאש (שטמ"ק ב"ב כ) דבהמה שלאו בת שחיטה היא שחיטתה נמי צער בעלי חיים, דהא הריגה היא ולא שחיטה עכ"ל. וכ"כ בשואל ומשיב (מהדו"ת סימן סה) מדברי החינוך

עד"ש אם אירע ספק פסול בשחיטה וזורקים העוף לבדנה כנהוג, וקשה לראות העוף מתגלגל ביסוריו מפני החיות הנשארת בו, ושאלתו אם זה בכלל צעבע"ח, ואיך עדיף להרגו אם ע"י ששייב לחתוך הסימנים לגמרי, או להכותו עלי ראשו. על צד הראשון נסתפק דלמא אסור לעשות נבלה לכתחלה ע"י שהייה דלמא הוה כשר אף שלא יאכל.

א] הרמ"א סכ"ג העלה בשהייה לאחר שחיטת רוב סימנים המנהג להטריף, "ולכן אם לאחר ששחט רוב שנים שוהה הבהמה או העוף למות יכנו על ראשו להמיתו, ולא יחזור וישחוט". ובש"ך הדעות אם שרי בסכין פגום.

בדעת קדושים סכ"ב א וסכ"ה א, כתב בהדיא דבמפרכסת שייך צעבע"ח אפי' בנבלה מחיים. מיהו לצורך שרי לכן מתיר לקרוע העור לחתוך הוורידין או להכותו עלי ראש. כע"ז בנוב"ק יו"ד ספ"ג דכל היכא דאיכא חשש תקלה לא משגיחין בצב"ח אפילו הוא דאורייתא.

ב] להרמב"ן (בראשית א כט) כל ענין שחיטה למנוע צעבע"ח בכתבו שהתיר הקב"ה לאכול גוף בעלי חי אחר המיתה לא הנפש עצמה וזה טעם השחיטה, ומה שאמרו (כ"מ לב:) צער בעלי חיים דאורייתא. וזו ברכתנו שמברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. לשונו הקשה ביאר בפשטות בשו"ת חתם סופר (או"ח סנ"ד) "נראה מדבריו אחר שהרשה ית' לנו לאכול בשר בעלי חיים רצה שלא נתאכזר ולרחם עליהם למעט צערם ע"כ צוה לשחוט מן הצואר ומברכים אקב"ו על

לחזור ולשחוט לאחר שחיתת רוב סימנים כהרמ"א הנ"ל אפי' בהפסקה משהו, אבל נבילה אינה לדעת ר"פ בשביל שהייה מועטת וכמ"ש הש"ך סרצ"ב טו בנוגע לקיים מצות שלוח הקן באמצע שחיטה "אנן מחמירין [בשהייה מועטת] והיינו לענין אכילה, אבל לא להקל לענין שלוח הקן". וע"ע מש"כ בזה בס"ד בקונ' שפי"ג. ועכ"פ עדיף שלא יחזור על הסימנים רק יגמרנו באופנים אחרים כנ"ל.

בברכת החוה"ש וכת"ס
יעקב אמסע"ז

(מצוה תנא) שיש בהריגת בעל חיים צעב"ח ובאמת כן יוצא גם מרמב"ן הנ"ל.

י"ל הנו"ב כשאין עומד לשחוט אבל בעומד לשחוט או משום תקלה אין משום צעב"ח.

[ד] ואם מותר לעשות נבילה לכתחלה בבהמה כשרה [לצורך עורו וכיוצ"ב] הוה מחל' הפוסקים כמובא בט"ז וש"ך ונו"כ ס"ס קט"ז, אבל בנד"ד אע"פ שאנן מחמירין שלא

אי לומר קדיש במחנות גי הריגה

מע"כ ידי"נ הרהגה"ח ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

רשעי ישראל שנהרגו "מיקרי קדוש וחסיד, אין הכי נמי, קרא נמי כתיב נתנו נבלת עבדיך וכו' וכל ישראל קדושים הם". ע"ע רמ"א ונו"כ יו"ד סי' ש"מ (סעיף ה').

אכן חיובא ליכא אבל מאידך נודע מעלת אמירת קדיש בצבור שמעורר רחמים עילאין ובפרט אחר אמירת מזמורי תהלים, ואם הק' לא צריכים להו חוזר לזכות האומרים בתכ"י שזקוקים לרחמים בכל שעה בגו"ר עד כי יתגדל ויתקדש שמייה רבה לנצח נצחים בב"א.

בכבוד וברכה
הנ"פ

עדי"ש הרה"צ שליט"א אי לומר קדיש כאשר יגיע למחנות גי הריגה איפה שנשרפו רבבות אלפי ישראל הי"ד ובתוכם ממשפחת אבה"ק.

מרגלה בפומיה של אבא מאר"י הגזצ"ל שהקדושים אי"צ לשום דבר שכבר זכו לשלמות הכי גבוה כדין הרוגים עקדה"ש כבגמ' סנהדרין דף מז. מזמור לאסף וגו' נתנו את נבלת עבדיך וגו'.

בשו"ת מהרי"ל סימן עו אות ג, גם על

ג' הברכות של יברכך יאר ישא

כה תברכו שיכוונו שתשרה שכינה ביניהם כי כה רומז לשכינה יברכך ה' במדת רחמים. וישמך במדת הדין. וכל זה בזכות התורה וז"ש יאר ה' פניו אליך בתורה ויחנך יחון אותך אפילו בעידנא דלא עסיק בה.

[חיד"א]

הרב נתן בנימין בלויא
רב במאנסי נ.י.

בדין ברכת שהחיינו ותחיית המתים על חבירו

לזכות ולעילוי נשמת אבי מורי מוה"ר ידיד'ל יודא בן שרגא ז"ל

ג' כסלו שנתשל"ז לפ"ק

כמת מלב הייתי ככלי אובד, דהיינו דמת ככלי הנאכד, ובכלי הנאכד אין דין השבה והכרזה רק עד י"ב חודש, ולאח"כ אי"צ השבה והכרזה, כמבואר שם ברש"י ותר"י משום דהבעלים מתייאשין, כמו"כ מת נשכח מלב אחר י"ב חודש, עיי"ש.

וכוונת רב הוא, ע"ז דאיתא בפסחים (נד ב') דזה דמת משתכח מן הלב אחר י"ב חודש, הוא מג' דברים שעלו במחשבה לפניו יתברך ונתקיימו, דבל"ז לא היו יכולין להתקיים, אבל הזמן די"ב חודש לא מבואר שמה, ומחדש כח דאדם מת דומיא דכלי, דייאוש בעלים אחר י"ב חודש, ופשוט, ע"כ הברכה תחיית המתים, דהשמחה הוא כאדם שלא הי' בעולם ושבו לעולם דשמחתו הרבה יותר משלא ראהו כך שלשים יום.

וע"ע שם במהרש"א, דממתיק עוד יותר בטעמא דתתח"מ אחר י"ב חודש, דהא בתוך י"ב חודש שלא ראהו, הלא עבר על חבירו ימי הדין דר"ה ויה"כ, ואז נידון אם לחיות או לא ח"ו, ע"כ אומר עליו מחי' המתים שניצל מדין מיתה בתוך זמן זה של י"ב חודש שלא ראהו עיי"ש"ב, והמשנ"ב מביאו (בסק"ד). אך ק"ק לדבריו הקדושים, דאם תלוי בר"ה ויוה"כ, הי' צריכין גם לברך על חבירו שלא ראהו לפני תשרי ואחר תשרי, דבאמצע עבר עליו הדין לחיות ולא למות, וזהו תחיית המתים, ולא הזמן די"ב חודש, אלא החודש תשרי, וזה אינו, וצע"ק.

והטעם שלא נוהגין היום בכרכות אלו כלל לא בלי יום ולא בכל השנה כולה,

חיות דבחודש כסלו הלזה הוא כבר שנה טובה, מאז שהי' לי ניתוח לבבי, והגם שהניתוח בעצמו הי' טוב ומעולה, מ"מ מיד אחריו נכנסתי בתוך קושיים ע"ג קושיים חולי אנושים, וכל הרופאים אמרו כבר נואש, והשי"ת ברוב חסדו וטובו הגדול, הצילני ויצאתי וקמתי עוד טוב יותר בבריאות ממקדמת דנא, בזכות תפילת רבים (צדיקים הרבה) ו'רבים', ובפרט יוצ"ח הע"י ואני תפלה, כל מציאותי היש הוא תפלה, תודות והודאות רבות לו יתברך הרופא חולים לכל בשר ומפליא לעשות. כל זה מחייב שבח והודי' ברבים בקול רם, כמבואר בהפסוקים שיחו בכל נפלאותיו (תילים ק"ה ב') ויספרו מעשיו ברנה (שם ק"ז כ"ב) יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבנ"א (שם ח').

אשר ע"כ נתעוררתי לכתוב דבר הלכה הנוגע לענין, ולשווח לספר ולהודות בדברי תורה.

הנה במס' ברכות (נה ב') אמר ריב"ל הרואה את חבירו לאחר שלשים יום אומר שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לאחר י"ב חודש אומר ברוך מחי' מתים, וכן נפסק להלכה בשו"ע (רכה א'), וטעם הברכה הוא מדין שמחה, ולא מדין הנאה, עיי"ש במג"א (ס"ק א') דהיינו דעל שמחה לראות חבירו אחר ל' יום מחייבו ברכה ככלי חדש ופרי חדש, ואחרי י"ב חודש זה כבר ענין של תחיית המתים, וכמו שאמר רב שם בגמ' דאין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש, שנאמר (תילים ל"א י"ג) ונשכחתי

כשמצאו אחר ל' או אחר י"ב חודש מצאו בריא, מסתברא וודאי דיש לו לברך שהחינו ותתח"מ, דבזה (שרואהו בריא אחר שנחלה), השמחה יותר משלא הי' ממנו כתב כלל שלא ידע שנחלה עיי"ש, דמוכח מזה דבחולה ונתרפא הוא הרבה יותר שמחה מסתם ידידות ובוודאי יש מקום לברכה.

אשר ע"כ לעניינינו, שהי' המחלה מחלה אנושה דהרופאים אמרו עליו נושא, והגביהו ידיהם מלנצל רשות של רופא לרפאות, באמרם שאין בידם, ועוד שהי' פיקוח נפש ממש, והרבה פעמים הותרה השבת בפניו, וקושי ע"ג קושי ולא ידע מיום ליום וביום גופא מה יהי' להלן. וגם הידידים ומכירים לא ידעו מזה והתפללו הרבה, והי' זמן ארוך של ט' חדשים, ואח"כ ראוהו בחיים חיותו ברפואה כמעט שלימה, אך ורק עוד דברים שצריכין רפואה אבל לא פיקוח נפש, אין לשער השמחה הכי גדולה בלב יודעיו ומכיריו, ובאמת אין לשער ולתאר רוב השמחה של כל רואיו ומכיריו, דהיינו דעל חבר ומיודעיו שהתפללו עליו להוציאו מפיקו"נ ויצא ממש, השמחה הי' משהו מיוחד ומסוים, דניכר על פניהם בראייתם פני ידידם, ובזה כל עוד ששמעו מחוזק חליו והטיבתו יותר משמח, ובשעה"צ הנ"ל, ידיעה דחולי ונראה בריא יותר משמח, ובפרט לפי הגר"ז הנ"ל, דעוצם שמחה דראיית פנים, אפי' בסתם אדם שבריא כל הזמן, כ"ש בחולה ובחולי אנושה, וכל היותו בין החיים הוא נסים בתוך נסים, בוודאי השמחה היא הכי גדולה וראוי' לברכה.

והי' מקום לחדש, דזה המצב משלים החסרון של חבר שאינו חביב כ"כ ששמח בראייתו, דזה לא נצרך רק בחבר שהי' בשלו' ושלוח ובריא כל הזמן, רק שלא ראהו לא שמע ממנו בעלמא, דמשמח חבירו בראייתו אחר זמן ארוך, אבל בחולה של נטי' למות, השמחה של בריאותו אחר הזמן אפי' בין

מבואר בהפוסקים, בספר חסד לאלפים לבעל פלא יועץ, כותב דהיות דכל הדין אינו נוהג אלא בחבר שחביב עליו הרבה ושמח בראייתו, ולא בענין אחר, כמבואר בתוס' וברא"ש שם וכן נפסק בשו"ע שם, ואנו אין בקיאין, בשיעור זה כמה חביבות נצרך כדי שיוכל לברך עליו, וגם לא בקיאין למי יש לו אותו חביבות או לא. ובנימוק"י או"ח להגה"ק ממונקאטש זצ"ל, נותן טעם, דאעפ"י דשפיר היו יודעין שיעור החביבות ומי החביב, חיישינן דהיינו מברכין אותו גם על מי שאינו חביב, או כדי שלא לביישו, או משום חנופה וכדומה, על כן אין מברכין כלל עיי"ש, אשר ע"כ הסיקו הפוסקים שאומרים בל"א "גילויבט דעם אויבערשטען מען זעהט זיך", דהוה כמו ברכת ראי'.

והנה בבאה"ט שם (סק"א) מביא מהלכות קטנות (ח"א סי' ר"כ) דאם קיבל מכתב מחבירו החביב לו בתוך י"ב חודש הוה כראוהו כבר, ואין מברך עליו מחי' המתים אחר י"ב חודש, אבל לאחר ל' יום לגבי שהחינו שפיר מברך, אפי' אם קיבל מכתב בתוך הל' יום עיי"ש. ובמשנ"ב שם (סק"ב) אין מחלק בין ל' יום ל"י"ב חודש ובשניהם אין מברכין בקבלת מכתב באמצע עיי"ש, אבל הגר"ז בסידור שלו סדר ברכת הנהנין (פי"ב הי"א) חולק, וס"ל דאפי' היתה לו ידיעה בע"פ או מכתב בינתים, אעפ"כ שפיר מברך, ומסיים שם הטעם כי עיקר הברכה על הנאה ושמחת הלב בראיית פניו ולפיכך צריך לברך עיי"ש"ב דהנאה בראיית פנים בלבד משמחו, וכ"ז שלא הי' ראיית פנים ממש עדיין בברכתיו קיימא.

וע"ע בשעה"צ (סק"ג), דזה דנקטינן דכתב או שמיעה בע"פ מסיר הברכה דראי', משום דאין לו אותו שמחה של חבר דלא שמע מיני' כלל, ורק אז יש חיוב ברכה, אינו אלא בכתב או שמיעה בע"פ דשלו' עמו, אבל אם קיבל מכתב שהוא חולה, ואח"כ

והתפלה להבא הוא שהרופא כל בשר ומפליא לעשות, ימשיך להריק רפואה וישועה לי ולכל בית ישראל, וכל חולי ישראל הצריכין רפואה וישועה שלימה, בפרטיות ובכלליות ובגשמיות וברוחניות, עד שנזכה לישועת ישראל ושמחתן במהרה בימינו אמן.

ולסיים בדבר נאה ומתקבל, אוסיף עוד דברי הבית הלוי בפ' בשלח עה"כ "אז ישיר משה וכו'" דאיתא במדרש (כ"ג ג'), אמר משה באז חטאתי שאמרת מאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה (שמות ה' כ"ג) ובאז אני אומר שירה, דהכוונה העמוקה בזה הוא, דבדרך כלל מי שהוא בצער או צרה, והקב"ה עזרו והצילו, ונותן שבת והודי' והודאה לה' ע"ז, על מה הוא שמח ונותן הודאה, בדרך כלל הוא על הישועה הגדולה שעכשיו אינו עוד בצרה ומצוקה ההוא עוד, ואין שמחתו משמחו יותר מאילו לא הי' הצרה מעיקרא, ואדרבה אז הי' לו טוב יותר, דלא הי' לו הצרה כל עיקר, אבל השירה כאן ששרו משה ובני ישראל לא הי' עיקר שמחתם על מה שניצלו מיד המצרים, רק עיקר שמחתם ושירתם הי', ע"ז שזכו להיות כלי והחפץ אשר על ידם נתגדל כבודו יתברך, וע"י הצלתם ויציאתם ממצרים נתפרסם שמו יתברך בעולם, וכמו שאמרו בתחלת השירה אשירה לה' כי גאה גאה, נמצא דהשירה והתודה נאמר על עצם השעבוד כמו על הגאולה, ואלמלא השיעבוד לא הי' גאולה, ומודים ומשבחים שכבוד שמים יצא על ידם והודו על עצם זה שנשתעבדו בגלות מצרים.

ובזה מפרש המדרש, דאז חטאתי כלומר בתוך השיעבוד הי' התרעמות על כובד השיעבוד, ועכשיו אדרבה אני אומר שירה גם על אז, דהיינו על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה, דאין השירה רק על ההצלה דעכשיו, אלא על כל השעבוד והתרעמות מקודם, הודו שכל הגאולה הי' ע"י השעבוד,

יודעיו ומכיריו בעלמא, השמחה אין לשער ואין לספר, ויתכן שאין גרע מחבר השמח בראייתו בלי חולי שמברך עליו, ובפרט עפ"י הראשונים הריטב"א ואבודרהם שמפרשים פי' הברכה בשמו"ע אתה גבור לעולם הי' מחי' מתים אתה, דלא קאי אתחיית המתים דלהבא דתחיית המתים, אלא על גבורת הי' שמחי' אדם הנוטה למות ושאינ מניחו למלאך המות, והיינו מחי' מתים מלהיות מתים ח"ו, א"כ הברכה מחי' המתים במקומו במלוא מובנו, ובפרט להפנים מאירות (א' סי' ס"ו) דלעולם אין שם ומלכות בברכת תחיית המתים על שום אדם והובא בבאה"ט (סק"א), בוודאי יחוייבו הכל לברך תחיית המתים למי שעמד מחוליו אנושי אחר זמן ארוך דתשעה חדשים.

ונוסף עכ"ז המהרש"א הנ"ל דכל טעם הברכה מחי' המתים ב"ב חודש הוה מטעם שניצל ממיתה ביום הדין בימים נוראים, ק"ו כשניצל ממש מנטיי' למות בהיותו במצב דחולה רציני, וע"י עוד ברבינו מנוח (הל' ברכות פ"י ה"ב) דג"כ כותב טעם הברכה דתה"מ הוא משום רבות העתים בכל שנות השנה החמה והלבנה ונשאר בריא עייש"ב.

וחשבתי שביורר הלכה כזו, יוסיף בהשיחו בכל נפלאותיו ויספרו מעשיו ברנה ויודו לה' חסדו ונפלאותיו לבנ"א, ואסיים בזה שלא רק כמו שאומרים בברכת השיר, דאילו מלא פינו שירה כים ושפתותינו וכו' אין אנו מספיקים להודות ולהלל על וכו' אלא עוד יותר דומי' תהלה (תלים ס"ה ב'), דבזה ששותקים ולא מתחילים לספר בשבחיו, מראים שא"א לספר ולהודות, כי הוא גדול מיכולתינו וכל צד ופנה וכל תנועה קלה ישועה שהיתה בהרפואה, הי' נורא תהלה וא"א להתחיל להגיד גבורותיו ונפלאותיו הטובים והגדולים והמרובים, ורק תודה והודה במלואו בכלליות, לו יתברך על הכל, וכל זה על העבר.

ע"ז שהישועה הי' ע"י רוב התפילות מהכלל ומכל פרט שחשבו עבורי והזכירני בתפלתם, ונמצא דהייתי הכלי שעל ידו יצא דתפלה, ואך ורק תפלה מועילה, ובמליצה, "ואני תפלה", דכל מציאותי הוא פועל יוצא מתפלה. אשר ע"כ השבח והודאה הוא כפלי כפליים מעצם הישועה הגדולה, ועוד שע"י יצא קידוש וכבוד שמים הלזה דתפלה מהני, ואודה ה' מאוד מאוד בפי ובתוך ועל ידי רבים אהללנו, ואזכה בעזרתו יתברך לאריכות ימים ושנים טובות מתוך רוב נחת דקדושה עד ביאת יגן במהרה אמן.

כי ממנו ועל ידם יצא כבוד השי"ת בפרסום גדול כל כל העולם כולו, ומפרש הבית הלוי דזה כוונת הכתוב בתהילים (קיי"ח כ"א) אורך כי עניתי ותהי' לי לישועה, פי' אני אודה לא רק על הישועה שלסוף ניצלתי, אלא גם העניתי, דהישועה בא ע"י הצרה והעינוי, ואני הי' הכלי והחפץ שיצא ממנו הישועה הגדולה לכבוד שמים, (וכן הוא במלבי"ם שם), ודפח"ע.

אשר ע"כ אני אומר, לך דומי' תהלה לא על עצם הישועה הגדולה ברוב חסדו וטובו כנ"ל נס בתוך נס, אלא עוד שבח והודאה

במאי שונה תענית עשרה בטבת

הנה הבי' (או"ח סי' תק"נ) כתב בשם האבודרהם דאם היה אפשר שיחול עשרה בטבת בשבת היו מתענים אפילו בשבת, משום שנאמר בו בעצם היום הזה כמו ביו"כ, אלא שאינו יכול לחול בשבת. וצריך ביאור מ"ש עשרה בטבת משאר תעניות.

והנה תענית חלום מתענין אפילו בשבת, וחזינן מזה דשייך תענית בשבת, רק דבכל מקום נדחה התענית מפני השבת משום דגם למחר יכולים להתענות על זה, ולמה שיתענו בשבת, אבל אם היה צריך להתענות דוקא בשבת וא"א לדחותו למחר, שפיר נוכל להתענות בשבת, ולפיכך בתענית חלום דאמרינן בגמ' שבת (דף י"א ע"ב) דיפה לחלום כשמתענין בו ביום א"כ אין לדחותו למחר, לכן מתענין שפיר בשבת. וזהו החילוק בין עשרה בטבת לכל התעניות, דכל התעניות מתענים מפני המאורעות שארעו ותלוי בחודש כדכתיב בקרא, א"כ יכולים להתענות גם למחר, ולכן כשחל בשבת נדחה למחר, אבל בעשרה בטבת דכתיב "בעצם היום הזה" (עי' ר"ה דף י"ח ע"ב), א"כ הוא דין דוקא באותו יום, וע"כ א"א לדחותו למחר, ושפיר היה אפשר להתענות אף בשבת.

[הגור"ח מבריסק זצ"ל]

המערכת: לפ"ז יש לפשוט שאלת ח"א בארה"ק אי כהן שקיבל עליו שבת מבער"י יכול לעלות לדוכן במנחה י' בטבת ולהנ"ל פשוט שכן.

השתמשות בנייר לח (פרעש ווייפס) בשבת

הר"ן (סופי"ד דשבת) דכל שהוא סוחט שלא בדרך נקיות לא נקרא דרך ליבון אף שסוחט ממש, (ואף דהר"ן אוסר מדרבנן כיון דסחיט במשקין שדרך לסחוט בהם שמא יבא לסחיטה גמורה שהוא משום דש מ"מ בפרעש ווייפס דלא שייך ביה סחיטה משום דש כמ"ש לעיל לא שייך ביה הך גזירה), וגם אם הגזירה הוא משום ליבון אבל אם הוא סחורה שאין דרכו להתלבן י"ל דמותר גם לכתחלה דאין לנו להוסיף על גזירות דרבנן, ועוד דבקונט"א (שב,א) דימה זאת לצובע שכתב מג"א (שכ,כה) דמה שאין דרך העולם לצובעו מותר אפילו לכתחלה, והרי התם מיירי בעושה בידים ואעפ"כ משתמש בסברא הנ"ל וא"כ ה"ה בליבון אם אינו מכויין לכך, [ב] שם בקונט"א הביא מסמ"ג דאף שהוא מלבן קצת וח"ש אסור מה"ת מ"מ כיון שאינו מכויין לליבון וליבון זה מחמת עצמו אינו חשוב כלום כיון שהוא דבר מועט ואין דרך כלל להחשב ליבון משהו בבגד גדול, ואף דהסמ"ג מיירי מנתינת מים עליו ולא מסחיטה בידים אבל סברא הנ"ל שייך גם בסחיטה בידים שהוא משום ליבון, וכ"כ שועה"ר (ש"כ סו"ס כד במוסגר) דאין לחוש על סחיטה אפילו בידים במה שעשוי לכך ואינו חושש לליבון, ומקור הדין הוא בר"ן (הנ"ל), וכיון שאופן הסחיטה אינו דרך ליבון מותר, ואף אם הוא פס"ר אבל הוי מלשאצל"ג (וכמ"ש ביאוה"ל שבי, לענין רחיצת תינוק) אבל אי משום הא הו"ל עכ"פ אסור מדרבנן, אבל שייך בזה סברת הסמ"ג לפי"מ שביאר בקונט"א דמותר גם לכתחלה באינו מכויין לכך, ועי' לשון הרמב"ם (פ"ט הלכה י) דמלבן הוא בכל דבר שדרכו להתלבן, [ג] וגם מכח סברא יש לומר דליבון

(א) בספרי זמנינו נכתב הרבה אודות השתמשות בשבת בפרעש ווייפס, ואכתוב את הנלפע"ד (ומן הסתם כבר נכתב אלו הסברות בספרים) להציע הדברים לפני הלומדים בדרך אפשר.

ידוע דבאיסור סחיטה נכללו ב' חלקים משום דש בצריך למימיו, ומשום ליבון בבגד, והשתא ניחזי אי משום דש לא שייך בהני 'פרעש ווייפס' איסור סחיטה, כיון דלעולם אין המים עומדים בפני עצמם רק נסחטים על הבשר ששם מקנחים והוי כמו חולב לקדירה אף בריקנית דמותר כיון שא"צ המשקה לשתיה (חוץ לשיטת ר"ח), ואף שנשאר קצת לח על הבשר אחר הקינוח הרי זה כסיכה משהו שאינו נחשב משקה, ושאינו סחיטה בספוג שצריך בית יד ששם בלוע בהרבה מים ונוזל בשפע עד שניכרין המים בפ"ע, ומלבד זה יש סברא דהמים הולכין לאיבוד ואף דהאיבוד וההשתמשות באין בבת אחת ודומיא דפוצע זיתים לרחוץ במימיו (עי' שבת נ. טושו"ע שכו) ובריטב"א שם הטעם דאין בו משום דש דהולך לאיבוד אף שמשתמש בו בשעת מעשה.

(ב) **אך** יש לדון משום חשש ליבון, דגם בבגד נקי אם סוחטין אותו זהו מלאכת ליבון אף שלמעשה אינו מתלבן כלום (שב,ט ל"א בהג"ה), ואף דמבואר (שיט,י) דמשמרת העשויה לכך ואינו חושש לליבון לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו, מ"מ לסחוט בידיו י"ל דאסור גם בכה"ג, ולא מבואר בשו"ע היתר כשאינו חושש לליבון רק בנתינת מים לא בסוחט בידיו, מ"מ יש לצדד להיתרא מכח כמה טעמים, א] מבואר בשועה"ר (ש"ב, קונט"א סוסק"א) בשם

יכולים, והיו רוחצים את התינוקות בכל השנים עם מים בלי פרעש ווייפס ואח"כ מקנחין באופן שלא יהיה חשש סחיטה, ומה שהעצלים אומרים שא"א בלא זה אינו מאמת את הדבר שאי אפשר, ואם שנוח יותר עם הפרעש ווייפס הלא יותר נוח ג"כ שלא לשמור שבת ח"ו.

ומ"ש דאין דישה אלא בגי"ק אינו דבר ברור כמבואר באגלי טל ובמנחת חינוך דלשי' תוס' יש סחיטה אף בלא גי"ק עיי"ש עוד ראיות בזה.

(ד) **ומה** שכתב בעמק התשובה דנכון דלא ידחקו אינו עצה לפעמים הוא פסיק רישא דניח"ל כמ"ש בשבט הלוי הנ"ל ובשאר ספרים, והיאך ניתן תורת כל א' בידו, וגם אינו מדוייק מ"ש 'נכון' רק 'מחוייב', ומ"ש שם דכיון דהותר למפונקים הותר לכל, זהו ט"ס, דא"כ נתיר כל מלאכת שבת כיון דהותר לחולים הותר לכל, ועוד די ש כמה מיני קאמפאניס וכיון שהותר לקאמפאני א' הותר לכל אף לאותם שעשים הנייר מדבר הבולע.

(ה) **ובתשו'** ויען אברהם (א,פד) מתיר השתמשות הפרעש ווייפס לפי שאינו פס"ר, אבל כל הרגיל בהשתמשות הפרעש ווייפס יודע שזה נגד המציאות והחוש, דהרי כשמקנחין בו הסדר הוא שדוחקין באצבעות הרבה, ובפרט כשנדבק הצואה היטב, ובודאי הוי פס"ר ולא די במים שמונחים עליו מלמעלה בלי שיסחוט קצת, והוי דרכו לסוחטו, ובפרט שיש מינים שיש להם רק מעט לחלוחית מלמעלה ושם הוי עוד יותר פס"ר.

(ו) **עוד** כ' שם דסחיטת המים מהנייר אינו מפרק מה"ת, דכמו בעיסה כתבו תוס' (ביצה לט.) דעיסה עושה המים עם הקמח מין א' שא"א זה בלא זה, כמו כן המים עם הנייר הוי מין א' שנעשו להשתמש

בכגד שייך רק אי לא נעשה להחזיק בו המים, דאז שייך לומר דהוצאת המים גורם ליבוננו, משא"כ בהני פרעש ווייפס הלא עיקר מציאותו הוא כדי להחזיק המים בקרבו וההוצאה אינו דרך ליבון, שהרי ע"י ההוצאה מתקלקל ונעשה ראוי לאשפה, דהרי אינו מתלבן באמת ע"י ההוצאה שהרי נקי הוא רק אסרו גם בכגד נקי משום דדרך ליבון בכך, והיינו דוקא בכגד העומד להתלבן, ולא שייך מלבן בדבר ההולך לאיבוד, ולכן אין בידינו לאסור להדיא השימוש בפרעש ווייפס.

(ג) **זהו** להלכה ולא למעשה, רק הצעתי הדברים ללומדי הלכות שבת לבחנם בכור המבחן האם יש בזה ממש או לא, ושוב ראיתי שיש תשובות לאיסור השתמשות בפרעש ווייפס במנחת יצחק (י,כה) ושבט הלוי (ח,נט) ומגד יהודה (א,ו), ובנשמת שבת (שכ,אות רלג) ובספרו ויברך דוד (א,מז), כולם אוסרין השימוש בפרעש ווייפס.

אבל באתי להעיר עמ"ש בס' עמק התשובה (ח,כה) לסתור את מה שכתב הוא עצמו בעמק התשובה (ג,יג) לאסור משום דש, וכאן יצא בהיתר לפי שנעשה מדבר שאינו בולע ואין דישה אלא בגידולי קרקע, וצ"ב דהא סחיטת שערות ג"כ אינו גי"ק, ואינו דבר הבולע ומ"מ אסרוהו חכמים, וא"כ א"א לצרף דבר זה להיתר, ואינו תרי דרבנן דהא הם סותרין זה את זה דאם משתמש בהיתר דאין דישה בגי"ק אין היתר שאינו בולע ואם ס"ל דאינו בולע לא שייך היתר דאין דישה בגי"ק, והא דכ' דהתירו שבות במקום מצוה הרי מבואר במג"א (שז,ז) דא"א לדמות בשבותים, וגם מ"ש דהותר משום כבוד הבריות וצורך תינוקות הלא בח"ג הנ"ל סתר סברא זו דגם עד עכשיו השתמשו במים ע"י זליפה, ואח"כ מטפחים בנייר באופן שלא יהיה פסיק רישא, והיו יכולים לנקות עצמם ומה אירע פתאום שאין

שם, ועוד הלא להלכה אנו אוסרים בתותים ורמונים והמאירי לא כ' שם רק לשיטתו דמתיר תותים ורמונים עי"ש.

ז) **וּמִשֵּׁשׁ** (תקנד) דכיון דמשקה היוצא נסרח ע"י הצואה שמקנחין בו לא נקרא שבא לכלל משקה כמו שמביא מתרומה, ז"א דהא כיון שתכלית השימוש עם המשקה הוא באופן של סירחון לא בטל מיניה שם משקה בשביל כך, ולא דמי למשקה תרומה העומד לשתייה דאז בודאי בטל ממנו שם משקה ע"י הסרחון, וגם בעמק התשובה (ג,יח) ובנשמת שבת (שכ,רלג) דחו סברא זו עי"ש.

יחד ובטיל המים לנייר, והרי כ' המאירי הטעם דהמים לא בטיל להבגד משום דהוי אינו מינו, אבל בפרעש ווייפס בטלו המים וליכא ביה משום סחיטה עכ"ד, ואינו דמיון דכאן בודאי שייך להשתמש עם המים בנפרד ועם הנייר בנפרד, ואף שעכשיו משמשינן ביחד, מ"מ הם ב' התשמשות נפרדות, המים רוחצין והנייר מקנח, משא"כ מציאות של עיסה לא שייך זה בלא זה, דאז אינו עיסה, ולא שייך לחלקן ויהיה לו השתמשות של עיסה.

אבל בלא"ה הפירוש במאירי מ"ש שהוא ממינם אינו אלא שהוא מתולדה ומגופו שזהו עיקר החילוק כמבואר להמעייין

מצות הנרות למטה מעשרה טפחים

יש לפרש מה דקיי"ל [שבת כא:]: נר חנוכה מצוה להניחו למטה מעשרה, ע"פ ספר זכרון זאת [מקץ ד"ה במדרש חזית] שכתב, דנ"ח הוא להמשיך השכינה אף למטה מעשרה, אף שלא ירדה השכינה מעולם למטה מעשרה [סוכה ה.], אבל בחנוכה נמשך האור גם למטה מעשרה, כדי להאיר גם אותם שהנם בשפל המצב*.

ולכאורה קשה, כיון דבאמת מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, מה רבותיה דנר חנוכה דיומשך גם למטה. אולם הארת נר חנוכה בא ממדת אהבה המתפשטת בלי גבול לאורך ולרוחב ולמעלה ולמטה, שפיר הגיע אורה גם למטה מעשרה, כיון שהוא בלתי מצומצמת ובלתי מוגבלת. [משנה שכיר]

***ראה** דברים נחמדים אות ד יען כי בימים הללו יש התעוררות גדול והארה נפלאה ע"י הנרות הקדושים שהן מאור הגנוז יכול כל אדם לשוב בתשובה מאהבה.

הרב חיים אברהם זקוטנינסקי
מחבר ספר ומקרב בימין ב"ח ובספר שערי שמחה
קיו גרדנס הילס

בענין איך להתפלל על חולה כשאינו יודע שם אמו

ויש לעיין אם הוא רק על צד היותר טוב, או קפידא הוי, ומה באמת טעם הדבר שמתפללים דוקא על שם האם ולא על שם האב, ומה הדין במצב שאין יודע לו שם האם. ואחר עיון בזה מצאנו שלשה טעמים בין האחרונים למה שנוהגים להתפלל על החולה בשם אמו, ולא על שם אביו, ואבאר כל אחד כפי יכולתי בעז"ה.

טעם א': צריך להתפלל על אמו שהיא וודאות

בשו"ת גבול יהודה הנ"ל ביאר שהטעם בזה הוא משום שא"א לידע בוודאות דאב זה הוא אביו ממש דאולי אמו בא על אחר, ורק על אמו שייך וודאות, ואף דבדני אדם הולכים אחר הרוב דאביו זה אביו ממש, אך כלפי שמים דהאמת גלויה שם יש להזכיר שם אמו, וז"ל: "ובטעם הדבר אפשר לומר, שהוא מחמת דבשלמא עפ"י התורה שלא נתנה תורה למלאכה השרת, דנין דין יחוס האב על סמך ההליכה אחר הרוב, כדקאמרינן בחולין י"א ע"ב, אבל קמי שמיא הרי לא יתכן ענין זה כלל, כיון שהאמת גלויה שם כמו שהיא, אם כן אחרי שלא ימלט, שלא יהיה בין החולים גם מי שמוחזק בשקר לבנו של פלוני, יהיה אפוא המזכירו כך בתפלה בכלל דובר שקרים לפני הבורא יתברך שמו. לכן, בכדי להתרחק מזה, מוטב להזכיר את כולם רק על שם האם. שוב מצאתי, שהמנהג מפורש בזוהר הקדוש (פ' לך לך סוד"ה וילך למסעיו) ושמשמע שם להדיא כעין הטעם הראשון הנ"ל."

ומה שכתב בשו"ת גבול יהודה הנ"ל שכן מבואר בדברי הזוהר הקדוש, כיון למה

הנה ידוע שמנהג כלל ישראל שכשמתפלל בשביל חולה משתמשים עם שם אמו של החולה (וכגון אם שם החולה הוא חיים ואמו מרים אז מתפללים לרפואה שלמה בשביל חיים בן מרים) ולא עם שם האב. אכן נשאלתי מבעל תשובה אחד שהוא מתפלל בשביל חבירו חילוני שאינו שומר תורה ומצוות והוא לא ידע שם אמו בכלל אבל יודע שם אביו באנגלית, איך להתפלל בשביל החולה באופן כזה.

מקור למנהג שמתפללים על שם האם ולא על שם האב

כבר כתבנו למעלה שמנהג כלל ישראל שכשמתפללים על החולה מתפללים עם שם אמו ולא שם אביו, ומקור לזה הוא בגמרא שבת (ס"ו:), שאיתא שם: "אמר אביי אמרה לי אם כל מנייני בשמא דאימא", ופירש"י: "כל מנייני- כל לחישות ומפני שכופלין אותן יש ג' פעמים ויש יותר קרי להו מנייני. בשמא דאמא- פלוני בן פלונית". היינו שאם לחש על המכה (באופן המותר) וצריך לומר שם החולה יש לומר שמו ושם אמו. והאחרונים נקטו שגמרא זו הוי מקור לדבר שכשמתפלל על החולה יש להתפלל עם שם האם, וכמו שכתב בשו"ת גבול יהודה סימן ב', וז"ל: "הנה איתא בשבת אמר אביי אמרה לי אם כל מנינא בשמא דאימא, היינו שבנוסחת כל הלחשים שם ובגיטין נקבע רק פלניא בר פלניא, לפ"ז, נראה כי אחרי שהלחשים ברובם כוללים בתוכם מובן תפלה, דרכו אפוא בדרך זו גם מתקני התפלות בעד החולה."

מבואר מדברי הזוהר וכמו שביארנו לעיל, וקשה לדחות דברי הזוהר בנקל, ובאמת כן מצאתי בשו"ת יביע אומר (ח"ב סימן י"א) שהביא דברי הבן איש חי, ושוב כתב: "תמה על הרב ז"ל שהיה ארי במסותרים ושר בית הזוהר, שנעלם ממנו לפי שעה ד' הזוהר הקדוש פ' לך לך דפ"ד ע"א, שכ' שם בזה"ל, והושיעה לבך אמתך וכו' והוא כמ"ש רש"ל בשבת (ס"ו:) הנ"ל מפי השמועה, ויפה כיון שמועתו, כי יסודתו בהררי קודש, הזוה"ק הנ"ל".

טעם ג': בשביל בן נכרי

עוד טעם נמצא בגבול יהודה הנ"ל דמוזכרין שם האם ולא האב משום דפעמים האב הוי גוי וכמו אם החולה הוי בן נכר ולכן כדי שלא לבייש הני חולים לעולם יש להזכיר שם אמו, וז"ל: "כל זה לענין התפלה ביחיד, אבל לענין התפלה שמתפללים בעד החולה בצבור, אפשר להוסיף עוד טעם, דהיינו משום שעל ידי הזכירה של שם האב היתה יוצאת לפעמים תקלת ביוש ברבים, דהא בהיות החולה שתוקי או בן נכר וכדומה, הרי לא יתכן אז להזכירו של שם אבי אמו וכו' אם נכנה את שם אבי החולה בשם בדוי כזה, הלא נהיה באותם הרגעים בכלל דוברי שקרים, שלא יכינו, חלילה, לנגד עיניו, ית"ש. ממילא, באין ברירה, הלא נהיה מוכרחים להבדיל חולה כזה מאחריים, בשעה שנתפלל בעדו ברבים, ולהזכירו על שם אמו, כמו שמצינו בדברי רז"ל: "רב מרי בר רחל", אם כן הלא תהיה לתפלתנו תכונת הכרזה ברבים על חרפתו הגדולה, ואין זה אלא התקלסות פומבית. לכן, כדי שלא לבייש חולה כזה, תקנו קדמונינו, ז"ל, להזכיר את כולם רק על שם האם. כדרך רז"ל בקדש לתקן תקנות שונות להשיית נקלה ונכבד, בכדי שלא לבייש".

שכתב הזוהר פ' לך לך (דף פ"ד ע"א ד"ה והושיעה), וז"ל: "והושיעה לבן אמתך, וכי לא היה בריה דישי איהו עד דאיהו אמר בשמא דאמיה ולא בשמא דאבוי, אלא הא אוקימנא דכד ייתי בר נש לקבל מלה עלאה לאדכרא, בעי למהך במלה דאיהו ודאי. ועל דא אדכר לאמיה ולא לאבוי. [תרגום בלשון הקודש]- והושיעה לבן אמתך, וכי לא היה בן ישי הוא, עד שאמר בשם של אמו ולא בשם של אביו. אלא הנה הקמנו, שכאשר יבא אדם לקבל דבר עליון להזכיר, צריך ללכת בדבר שהוא ודאי, ועל כן הזכיר את אמו ולא את אביו".

טעם ב': אין על האשה קטרוגים כמו האיש

אכן ראיתי בבן איש חי בבן יהודע שדחה טעם הראשון הנ"ל של הגבול יהודה, דאדרבה זה חילול כבוד אביו שמזלזל באביו שעושהו בתורת ספק, וכן הוא מזלזל בכבוד אמו שחושדין שבא על אחר, ולכן כתב הטעם דע"פ רוב האשה אין עליה קטרוגים כמו האיש משום שהיא פטור ממ"ע שהזמן גרמא וכן מוצלת האיסור של ביטול תורה ושל קרי, ולכן יש להזכיר אמו שאין קטרוגים הנ"ל משא"כ אביו, וז"ל: "אבא פלוני בר פלוניתא הטעם שמזכיר שם אמו ולא של אביו אומרים העולם כי אמו ודאית יותר מאביו ולא ניחא לי בזה ואדרבה יש בזה חילול כבוד שמזלזל באביו שעושהו בתורת ספק אמנם נ"ל בס"ד הטעם מפני שהאשה אין עליה קטרוגים כ"כ כמו האיש חדא שהיא פטורה ממ"ע שהזמן גרמא ועוד מוצלת משני עונות חמורים של ביטול תורה, ושל קרי וגם להיותה אשה אין הקטרוגים מקנאין בה כמו האיש לכך מזכיר האדם בתפלתו שם אמו ולא שם אביו".

ואגב, מה שהבן איש חי דחה הטעם של הגבול יהודה יש להקשות שהרי טעם זו

אם אינו יודע שם האם מותר להזכיר שם האב

בלבד, יעו"ש. הרי ה"ה בנד"ד אם אינו יודע שם האם מותר להזכיר שם האב.

וע"פ כל הנ"ל פסק הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל שמנהגנו שמתפללים על החולה בשם האם אין זה אלא צד היותר טוב, להזכיר שם אמו, אבל לא שיהיה קפידא בזה. ולכן אם אינו יודע רק שם האב מותר לזהכיר שם האב, וכמו שכתב שם: "ומ"מ נראה שאין זה אלא על צד היותר טוב, אבל לא שיהיה קפידא בזה, ובפרט כשאין יודעים את שם האם, שפיר דמי לומר שם האב, או שמו

ויותר מזה מצאתי בספר ארחות רבנו (ח"א דף ס"ד) שהביא בשם החזון איש זצ"ל שאפשר להזכיר שמו ושם משפחתו אם אינו יודע שם אמו, וז"ל שם: "אמר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל (בעל ה"קהלות יעקב") בשם מרן החזו"א זצוק"ל שאפשר להתפלל על חולה גם אם לא יודעים את שם אמו ואפשר להזכירו בשמו הפרטי ובשם משפחתו".

למה לא אמרינן שנדחה קודשת פך השמן כיון שנהרסה המנורה

העיר כ"ג לתרץ קו' הנחמדה דמה מועיל גבי נס חנוכה שמצאו הפך שמן, כיון שהמנורה נהרסה א"כ נדחה השמן מלהדליק, כמו דמבואר בזבחים דף נ"ט. לענין קדשים שהיו קודם שנהרס המזבח. וכת"ר רצה מקודם ליישב דמצות הדלקת נרות ומצות הדלקת מנורה הם שני מצוות נפרדות, אולם הביא מהרמב"ן פ' אמור [כ"ד, ב'] דבלי מנורה אין מצוה להדליק עכ"ד..

אולם באמת הוא מחלוקת בירושלמי שקלים פ"ד ה"ב, א"ר חזקיה השלחן והמנורה מעכבין את הקרבנות, וחכמים אומרים אין לך מעכב אלא הכיור והכן, ולפי המסקנא שם מחלק בין עבודת פנים לבין עבודת חוץ, ובפירוש קרבן העדה שם [ד"ה מעכבין] פירש דיותר נראה דפליגי אם אסור להדליק אם אין המנורה במקומה, הרי מבואר דמעכב לר"ח ולחכמים אינו מעכב.

אולם כת"ר תירץ בטוב טעם ע"פ סברתו דהשמן היינו רק הכשר וסיבה להמצוה, דגוף המצוה הוא האור, ועל כן אין לנו לדון אלא על האור, והאור הלא עדיין לא היה בעולם שיחול עליו שם דיחוי, עכ"ד דפח"ח.

וסמוכין לסברתו נ"ל מש"ס ברכות דף נ"ג. וביתר ביאור במג"א אור"ח סי' רצ"ח אות י"ג דהאור הוי פירש, ובמחצית השקל שם דהאור והנר הם שני ענינים נפרדים עי"ש, (ועיין בחור"מ סי' קנ"ג בסמ"ע ס"ק ל"ב).

[הגרי"י ואכטפויגל זצ"ל בשו"ת דובב מישרים ח"ב ס"מ]

הרב משה בראנדסדארפער
אב"ד ור"מ היכל הוראה ירושלים

הנהגות בהוצאת והגבהת הס"ת

ומראין שאלת הרב הגאון רבי יעקב הייזלער שליט"א מחבר הספרים "אני לדודי" ו"רב רבנן" בעניני קריאת התורה אענה חלקי בקצירת האומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

ומראין אותו לכל הקהל, וצריך שכולם ישתחוו לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף, ויאמרו זאת התורה וכו', אל שדי אמת, משה אמת ותורתו אמת וכו' ועיין עוד שם מה שכתב שיש לכרוע כמספר העולים ועוד האריך שם בענין זה במתק לשונו.

א) מזה ששאלתם מדוע לא נהגו העם לכרוע בהגבהת הס"ת בעת אמירת 'וזאת התורה' על אף שהוא מובא בשו"ע סימן קלד ס"ב מראה פני כתיבת ס"ת לעם העומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה על כל אנשים ונשים 'לראות הכתב ולכרוע', ולומר: וזאת התורה וכו' תורת ה' תמימה וכו'. הגה: ונהגו לעשות כן אחר שקראו בתורה, אבל כשמוציאין אותו אומר הש"צ גדלו והקהל אומרים רוממו כו' אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים וכו'; וי"א לומר על הכל יתגדל (מ"ס פי"ג וטור ומהרי"ל) וכן נוהגים ביום טוב ובשבת, עכ"ל המחבר והרמ"א.

אמנם אנחנו בני אשכנז לא נהגנו בזה ועל זה תגדל התמיהה שהרי כתב הרמ"א על דברי המחבר 'ונהגו לעשות כן אחר שקראו בתורה', דלכאורה לשון זה יורה דקאי על כל מה שכתב המחבר גם על הכריעה, וכי נימא דמנהג זה נשתכח רק אצל בני אשכנז בין מעדת החסידים ובין משאר עדות אשכנז ולא נשתמרה רק אצל בני ספרד אתמהה ובפרט שהרמ"א כתב 'ונהגו לעשות כן' דהיינו שמעיקרא כך נהגו כל בני ישראל וגם בני אשכנז.

עוד הבאתם חבל פוסקים שכתבו שצריך לכרוע בעת הזאת ואתה תמה למה לא ראית שנוהגים כן ואם צריך לעורר על זה את הציבור.

ועל כן נלענ"ד דמה שנשתמר המנהג דוקא אצל בני ספרד ולא אצל בני אשכנז הוא לטעם אחר כמו שאכתוב בהמשך דברי, ומה שכתב הרמ"א 'ונהגו לעשות כן' באמת אין כוונתו לומר שכן יש על האשכנזים לנהוג אלא שכך היה המנהג גם אצל בני אשכנז כמו שכתב המחבר, אבל אין זה להורות שכן צריך לנהוג, וראיה מוכחת לזה שהרי בהמשך לגבי אמירת 'על הכל' כתב דכן נוהגין בשבתות ויו"ט וכאן נקט הלשון 'וכן נוהגין' דהיינו שכך הוא המנהג הקבוע, [וביותר תראה שבדרכי משה גם לא כתב זה כמנהג כללי רק הזכיר שכך היה מנהגו של המהרי"ל, ומזה משמע שלא כולם נהגו כן]. וכן הוא באמת דחזינן שהרמ"א דקדק בלשונו וכתב כאן הלשון 'ונהגו לעשות כן' שאין זה לשונו המורגל שבדרך כלל הוא

ובאמת תמיהה זו לכאורה תמיהה רבתא היא שהרי הרבה פוסקים אשכנזים וספרדים הביאו ענין זה (חזן מהשלטי גבורים פרק קמא דקידושין) והנה תמיהתך בעיקרה היא על ציבור בני אשכנז שלא ראית שנוהגים כן, ופוק חזי בבתי כנסיות של אחינו בני ספרד ותמצא שהם נוהגים בזה גם היום וזה ודאי על פי דברי המחבר שהבאת ובעיניך תביט בספר בן איש חי (שנה שניה פרשת תולדות אות טז) שכתב וז"ל כשמוציאין ס"ת מן ההיכל, פותחין אותו

פוסקים כתבו זה להלכה [להוציא השלטי גבורים ועיין מה שהאריך החיד"א לכתוב על דבריו בספרו ברכי יוסף].

והנראה בזה לענ"ד דהנה כתב המחבר (כאן בסי' קלד) דמצוה זו היא על אנשים ונשים לראות הכתב וכבר מצאנו שכתב הרמ"א ביו"ד סי' קצה בדרכי משה אות ח וז"ל: כתוב בהגהות מיימוניות פרק ד' דתפילה (אות ג) כתב ראבי"ה (ברכות סי' סח) הנשים נהגו טהרה ופרישות בעצמן בעת נדותן שאינן הולכות לבית הכנסת ואף כשמתפללות אינן עומדות בפני חבירותיהן וכן ראיתי בדברי הגאונים וכשר המנהג עכ"ל וכו' וזה לשון מהרא"י בפסקיו סימן קל"ב ועל הנשים בשעת נדותן אמת התרתי להן בימים נוראים וכהאי גוונא שרבות מתאספות לביהכ"נ לשמוע תפילה וקריאה שילכו לביהכ"נ וסמכתי על רש"י שמתיר משום נחת רוח לנשים כי היה להן לעצבון רוח שהכל מתאספות להיות בציבור והמה יעמדו חוץ עכ"ל. ובאגור (סי' אלף שפח) ואני המחבר ראיתי במדינת נהגים ליכנס לבית הכנסת ומתפללות ועונות כל דבר שבקדושה רק נזהרות שלא לראות בספר תורה בשעה שהחזן מראה הספר תורה לעם עכ"ל וכן הוא (בזאב) [בבנימין זאב] סימן קנ"ג והאידינא במדינותינו המנהג כדברי שערי דורא, ע"כ.

אבל בית יוסף כתב באורח חיים סימן פ"ח (עמ' רכג ד"ה כתוב) והשתא נשי דידן לא נהגו להימנע כלל מליכנס לבית הכנסת וכו' ולקמן ביו"ד סימן רפ"ב ס"ט כתב להדיא כל הטמאים, אפילו נדות, מותרים לאחוז בס"ת ולקרוא בו, ע"כ.

ומעתה נימא דהא בהא תליא דהמחבר באו"ח (סי' קלד ס"ב) כתב דבריו למנהג בני ספרד שהנשים נכנסות לבית הכנסת כמבואר בב"י או"ח סי' פח וגם הנשים נדות אינן נמנעות מלהביט בספר התורה כמו שכתב

כותב בד' חלקי שו"ע 'והכי נהוג' או 'וכן נהגין' או 'והכי נהגין' שאלון הלשונות מורים או שכן צריך לנהוג מכאן ואילך או שכן נהגים ואילו הלשון הכתוב כאן 'ונהגו לעשות כן' לא נזכר ברמ"א בכל ד' חלקי שו"ע רק הלשון 'ונהגו לעשות' מופיע בעוד ד' מקומות באו"ח סימן יא סעיף יד שכתב ונהגו לעשות בסוף כל חוט קשר, כדי שיעמוד בשזירתו. ובסימן תעה שנהגו לעשות שלש מצה של סדר מעשרון, ובסימן תרסד סעיף ד בחבטת הערבות שעושים החבטה וכתב על זה הרמ"א ש"א שצריך לנענע ועל זה כתב ונהגו לעשות שתיהן, מנענעין בה ואח"כ חובטין אותה. ובשו"ע יו"ד סימן פז סעיף ג כתב ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן. ויש עוד כמה מקומות שכתב הרמ"א 'נהגו לעשות' אורח חיים הלכות שבת סימן שנה סעיף ג. הולכי ספינות נהגו לעשות צרכיהן מן המשוטה לים, ובאורח חיים הלכות שבת סימן שסח סעיף ה ולכן נהגו לעשות העירוב חלת מצה שאינה ממהרת להתעפש. ובשו"ע יורה סימן רסה סעיף יב עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה ובשו"ע חושן משפט בסימן תיז סעיף א מ"מ כבר נהגו לעשות ביבין ומרתפות תחת חלל ר"ה. ובכל אלו המקומות יראה המתבונן שכל אלו הדברים אינם להורות שכן צריך לנהוג אלא שהרוצה לנהג ינהג והחדול יחדל. ועיין עוד בספר שדי חמד ח"ו מערכת כללי הפוסקים סימן יד בכללי הרמ"א.

ומעתה ממה שכתב הרמ"א 'וכן נהגו' מזה נשמע שגם בזמנו של הרמ"א לא היה זה מנהג הכלל דאם היה כוונתו לומר שזה היה מנהג כללי היה צריך לומר 'וכן נהגין'.

ועתה אחר שביירונו שבני אשכנז לא נהגו לכרוע כשרואים כתב הספר תורה (וכמו שמשמע מדברי הרמ"א) אכתי צריך להתבונן למה באמת לא נהגו כן ובפרט שהרבה

ומכל דברי אלו אתה מוצא לנכון דלא תקשי לך איך יתכן שהביאו אותו הפוסקים הלכה למעשה וחזינן דהעולם לא נוהגים כן, דבאמת דבר זה לא נכתב בשביל לקבוע הלכה למעשה אלא שכך היה המנהג, ופוק חזי מאי עמא דבר וכשהעם אינו נוהג זה לאות שיש טעם וסיבה, והא ראייה שרק האשכנזים לא נהגו בזה ואין הכי נמי דבני ספרד נוהגים בזה עד השתא שהרי דעת המחבר היא שהנשים נדות מותרות לראות בכתב הספר תורה.

ואם יאמר האומר שהוא קצת רחוק לומר שלזה הטעם באמת נתכוין הרמ"א, על זה אומר דהמעייין בדברי הרמ"א בכל ד' חלקי שו"ע ימצא שהוא דקדק בלשונו מאד להגדיר כל הלכה אם היא הלכה למעשה או רק מנהג, ואם הוא מנהג דקדק בלשונו להורות לנו אם הוא מנהג שנהגו בו בעבר וכן יש להמשיך לנהוג, או שמכאן ואילך יש לנהוג בו, או מנהג שנהגו בו בעבר ועכשיו לא כולם נוהגים בו (וכמו שהבאנו לעיל), כך נלענ"ד.

ואף דאמרת לי בשם גדולי האחרונים הגרי"ש אלישיב זצ"ל ולהבחל"ח הגר"ח קנייבסקי שליט"א שמנהגן לכרוע קצת, אדרבה מזה גופא ראייה למה שכתבתי שבני אשכנז לא נהגו בזה, חדא שאין עושים כריעה ממש אלא במקצת ותו דלא מצינו שיוורו כן לציבור, ובהכרח כמו שכתבתי כאן דבאמת בני אשכנז באופן כללי לא נהגו בזה ורק יחידים עשו כן וכמו שכתב הרמ"א עצמו שזה היה מנהגו של המהרי"ל וכוונתו שהוא לבדו נהג כן אבל לא הציבור.

(ב) **ועתה** נבוא למה ששאלת עוד אודות אמירת הפוסקים תורת ה' תמימה וגו' שהזכיר המחבר כאן בסימן קלד, מדוע לא נהגו כן, ובאמת כבר כתב הכף החיים בסי' קלד אות טו"ב בשם שו"ת אדני פז (סי' יג) הביאו היפה ללב דלמנהג האשכנזים

בשו"ע יו"ד רפב, ועל כן כשמראים הספר תורה לכולם הם אומרות וזאת התורה וכורעות יחד עם כל הקהל, אמנם למנהג אשכנז שהנשים נמנעות מהביט בספר התורה בשעת ראייתן כמו שכתב הרמ"א בדרכי משה בשם האגור לעיל ואם כל הנשים תביטנה ותכרענה והנשים נדות לא תביטנה ולא תכרענה יהיה להם הדבר לעצבון רוח, (וכמו שכתב הרמ"א בדרכי משה ביו"ד ובאו"ח ברמ"א סימן פח ס"א לגבי כניסה לבית הכנסת שכל הנשים נכנסות והן עומדות בחוץ בימים נוראים) ואף שהנשים כולן מביטות והנשים הנדות בנות אשכנז אינן מביטות כמו שכתב בדרכי משה בשם האגור מכל מקום בהבטה לבד אין הדבר ניכר כל כך.

ואף דהאי טעמא מהני לכאורה רק לשאר הנשים שאינן נדות שבבית הכנסת מפני מה אין הן כורעות, מכל מקום גם האנשים לא נהגו בזה, וזה יובן על פי מה שכתב הכלבו מובא בדרכי משה (סימן קמז אות ד) שעל דברי המסכת סופרים שהחזן על המגדל פותח הספר תורה ומראה לעם הכתב לאנשים ונשים הוסיף דמכאן סמך לנשים שדוחקות עצמן לראות ואינן יודעות על מה. ולכאורה מה בכך שדוחקות עצמן, וצריך לומר דבימיהם שהעזרת נשים בדרך כלל היה בגובה אחד עם עזרת ישראל ולזה היו דוחקות את עצמן ואולי גם נדחקו לתוך עזרת ישראל, וכדי שלא ימנעו את הנשים מלקיים מנהגן מצא הכלבו סמך למנהגן.

ומעתה עלה בידינו אל נכון למה לא כתב הרמ"א 'והכי נהוג' שמשמעותו שכך יש לנהוג מכאן ואילך (עיין כללי השד"ח שם) דמהאי טעמא שהכריע לנשים נדות שמותר להן ליכנס לבית הכנסת מהאי טעמא גופא לא נקבע הדבר למנהג אפילו לנשים שאינן נדות שתכרענה. ואגב הנשים נמנעו גם האנשים מלכרוע וכמו שכתבתי.

אותיות וכן העתיקו במשנ"ב ולפי זה אין זה תלוי בפסוקים דתורת ה' תמימה. וא"כ עדיין התמיהה קיימת למה באמת לא נהגו לאומרה, ובאמת דיש מקום לומר דהנה המג"א הביא דבר זה בשם הכלבו והדרכי משה (והדרכי משה העתיק דין זה מהכל בו) והמעייין בכלבו (סימן כ) יראה שכתב: נהגו העם לומר אחרי עלותו לקרות בתורה פסוקים אלו עד מגן הוא לכל החוסים בו, מ' תיבות ולא מ' אותיות, וכך גם העתיק דבריו בדרכי משה, ומעתה דברי המג"א צריכים תלמוד היכן מצא דין זה בכל בו, והנראה בזה דכיון שבכלבו כתב דעד מגן הוא לכל החוסים בו (תהלים יח לא) יש מ' תיבות וזה כולל רק את הפסוק של האל תמים דרכו ובהכרח לומר שצריך לתקן ולגרס 'אותיות' במקום 'תיבות' דבאמת בפסוק זה לבדו יש מ' אותיות, אמנם הב"ח במגילה גרס 'תיבות' ולכן תיקן הגי' בתוס' וכתב דצריך לומר גם הפסוק שלאחריו דהיינו עד ומי צור זולתי אלקינו (תהלים יח לא-לב) ובכה"ג יש סה"כ מ' תיבות], ומעתה הא בהא תליא דלגי' הב"ח בתוס' שפיר יש מקור נאמן למנהגנו שאין אומרים קרא דהאל תמים דרכו וגו', (הב"ח לא הגיה בכל בו אלא בתוס'), אמנם לגי' המג"א שתיקן בדברי הכלבו וגרס 'אותיות' וכן העתיקו המשנ"ב דבקרא דהאל תמים דרכו לחודא יש מ' אותיות, אכתי יש ליתן טעם למה באמת לא נהגו כן, ואולי אחר שלא נהגו לומר קרא דתמים דרכו לא נהגו לומר גם פסוקים אחרים ויל"ע.

שמראים הכתיבה לאחר הקריאה ה"ה דאין לומר פסוק תורת ה' תמימה.

ג) ומה ששאלת עוד אודות אמירת האל תמים (תהלים יח לא) שהביאו המגן אברהם שיש לאמרו כי יש בו מ' אותיות נגד מ' יום שהיה משה בהר (כלבו ד"מ), והביאו גם במשנ"ב (סימן קלד סקט"ו) ושאלת למה לא נהגו לאמרו.

אולי יש לומר דהנה בתוספות מגילה (לב א ד"ה גוללו) כתב וז"ל: נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה הני פסוקי דרחמי תורת ה' תמימה עדות ה' נאמנה פקודי ה' ישרים מצות ה' ברה לפי שמתן שכרם בצדם ואחר כך אומר גדלו שיש בו שש תיבות כנגד ששה צעדים של נושאי הארון (שמואל ב ו) ומ' תיבות יש בתורת ה' תמימה כנגד המ' יום שבהם ניתנה התורה ואח"כ פותחו למקום שירצה לקרות בו, עכ"ד. ועיי"ש בהגהות הב"ח בשולי הגליון (הגה א) שכתב וז"ל: פי' בתורת ד' תמימה עד מצות ד' ברה יש כ' תיבות ובפסוק האל תמים דרכו עד מבלעדי אלקינו יש ג"כ כ' תיבות, ע"כ. נמצא דהצירוף של מ' תיבות הוא בצירוף הפסוקים של תורת ה' תמימה וכיון שלא נהגו לומר אלו הפסוקים כמו שכתב הכף החיים בשם היפה ללב ממילא גם אין מקום לומר האי קרא דהאל תמים עד ומי צור מבלעדי אלקינו. [אלא שהמשנ"ב הביא המקור לדבריו מדברי המג"א ושם באמת כתב דבפסוק האל תמים יש ארבעים אותיות (ולא תיבות) והוא פסוק זה לבדו שיש בו ארבעים

הרב דוד בלום

רמות אונגאר ירושלים עיה"ק תובב"א

ריצה בשבת מפני הגשמים

שאלה: ראיתי שהדר"ג הגרח"ק שליט"א כתב בקרית מלך על הרמב"ם הל' שבת פכ"ד ה"ד בשם דב"ר החדש שאסור לרוץ בשבת מפני הגשם ורציתי לשאול מה הן ראשי תיבות

דב"ר?

תשובה: הגרח"ק שליט"א: דברים רבה

שאלה: ז"ל המדרש (בדברים רבה החדש סי' יח) אבינא ראה לחבירו רץ בשבת מפני הגשמים אמר לו מי התירה בשבת שאתה רץ בשבת ע"כ. לכאן צ"ע מב"ח או"ח ריש סי' שא בשם סמ"ק דאל ירוץ בשביל חפציו להרויח וגו' בחורים המתענגים בריצתם ובקפיצתם מותר שאינם רצים להרויח וגו' עכ"ל סמ"ק ומשמע שהאיסור הוא משום שנראה שרץ להרויח ממון והוא עובדא דחול משא"כ אם רץ מפני הגשם ניכר שאינו רץ כדי להרויח ממון אלא רק כדי שלא להתרטב א"כ משמע שסמ"ק וב"ח ס"ל דלא קי"ל כמדרש הנ"ל?

תשובה: כבר העירו גם מהגמ' בשבת וצ"ע.

וז"ל דהא ודאי עדיף לדלג פסיעה אחת מלילך כמה פסיעות דהא והא אית ביה משום מעשות דרכיך שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול אבל לעבור במים דאית ביה משום סחיטה ודאי עדיף להקיף ואפילו מפיח בהילוכא עיי"ש ולמדנו שדילוג ומפיח בהילוכא שתייהם אסורים בשבת משום מעשות דרכיך ודילוג הוי איסור קיל טפי מהילוך כמה פסיעות לכן התירו לדלג כדי שלא יצטרך לילך כמה פסיעות מיותרות אבל אין לנו ראייה מוכרחת משם שמותר לדלג או לרוץ כדי שלא יתרטב בגשם כי רק התירו לדלג כדי שלא יעבור איסור יותר חמור ולא בשביל שלא יתרטב.

אמנם מסמ"ק וב"ח אולי שפיר יש ראייה שש"ס דילן ס"ל שמותר לרוץ מפני הגשם דלא כהמדרש דברים רבה החדש כי משמע מב"ח וסמ"ק שרק אסור לרוץ אם עושה כן כדי להרויח ממון וכן משמע לכאן במ"ב סי' שא סק"א שכתב שטעם איסור

הערת הכותב: עי' שבת קיג: היה מהלך בשבת ופגע באמת המים וגו' היכי ליעביד ליקף קמפיח בהילוכא עיי"ש ומשמע שעדיף לדלג על אמת המים מלהקיף אותה וכן נפסק בשו"ע סי' שא ס"ג וא"כ אולי כמו שמותר לפסוע פסיעה גסה בשבת כדי שלא להתרטב באמת המים וכדי שלא להרבות בהילוך בשבת ה"ה שמותר לרוץ בשבת מפני הגשם.

ועי' דרך שיחה עמ' רעט בשם הגרח"ק שתלמיד חכם אחד טען שמותר לרוץ בשבת בגשם ע"פ גמ' שבת קיג: הנ"ל אבל הגרח"ק אמר שאינו מוכרח כ"כ דאפשר דלהקיף גרע טפי ע"כ פ"י אולי חז"ל התירו לדלג בשבת כדי שלא להרבות בהילוך משא"כ רק כדי שלא להתרטב בגשם לא התירו לדלג וה"ה לרוץ לא התירו.

ונראה להביא סיוע לדברי הגרח"ק הנ"ל מב"ח או"ח סי' תריג (ד"ה ההולך)

ריצה משום שבחול דרך האדם למהר לרוץ אחר עסקו ע"כ ועי' שו"ת אז נדברו ח"ד סי' לח סק"א וז"ל האיסור ריצה הוא לא מפני העדר וביטול עונג שבת אלא שנראה שרץ לעסקיו כמו בחול (עי' מ"ב סק"א) וממילא אם ניכר שזה בשביל הגשם מותר. וזה יסוד ההיתר של סעיף ב' בחורים המתענגים, ולא משום שזה תמורה לעונג שבת כמו שמבינים לכאורה, אלא כיון שרגילים כן אין זה דומה לרץ לעסקיו עכ"ל אז נדברו.

יאר ה' פניו אליך ויחנך

איתא במדרש (במד"ר יא, ו) יאר ה' יתן לך פנים מאירות, ויחנך בדעת ובתלמוד, ע"כ.

והדברים קשים להולמם, לחבר למה שאמור למעלה מן הענין (במד"ר שם) בברכה בממון וישמרך מעין הרע וכו'. גם צריך ליתן טעם דסמכה תורה פרשת ברכת כהנים אחר פרשת נזיר, דכתיב ביה (במדבר ו) מיין ושכר יזיר וגו'

ונקדים מה דאיתא בגמרא (נדרים מט:): אמרה ההיא מטרוניתא לר' יהודא מורה ורוי, פירש רש"י בעל הוראה אתה ופניך צהובים מחמת שכרות, והשיב לה לאו מחמת שכרות פניו צהובים אלא חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח), אמר ליה ההוא צדוקי לר' יהודה פניך דומין כמלוי ברבית וכמגדלי חזירין, פירש רש"י שהן מרויחין הרבה ופניהם צהובים, והשיב לו ביהודאי תרווייהו אסירין וכו', פירש רש"י דלאו מינייהו פניו צהובין אלא חכמת אדם תאיר פניו.

מעשה נאמר לפי שהבטיח הקדוש ברוך הוא בברכתו שיתן לישראל פנים מאירות, לכך הקדים פרשת נזיר ואמר מיין ושכר יזיר, רמז בזה, דאמר שיהיו פניהם צהובין פן יחשדו אותם מחרפיהם ומגדפיהם ויאמרו שמחמת שכרות הוא, כמו שאמרה ההיא מטרוניתא לר' יהודה, לכך אמר מיין ושכר יזיר, ואם כן אין כאן בית מיחוש לחשד זה, אך פן יאמרו שפניהם צהובים כמגדלי חזירים, לזה אמר יברכה ה', רמז בזה למה שאמרו חז"ל (ב"ק פב:): ארור מגדל חזירים וכו', לפי זה במה שאמר יברכה ה', ליכא למיחש גם לזה החשד דליקום בארור, דאין ארור בכלל ברוך, וכדי שלא יאמרו דפניהם צהובים משום דמלוי ברבית הם, לזה קאמר יברכה בממון, לאפוקי המלוה ברבית דנכסיו מתמוטטין, כדאיתא בגמרא (ב"מ עא.), עוד אמרו שם נסמו עיניהם של מלוי ברבית וכו', לכך אמר וישמרך, ודרשו ז"ל מעין הרע, ר"ל שלא תהיה מלוה ברבית דנסמו עיניהם וכו', ואפילו הכי ישא ה' פניו אליך, שיהיה לך פנים מאירות, וכדי שלא תקשה לך מהו הברכה שיהיו פניהם צהובין ומאין יבא דבר זה, ומפרש הכתוב ויחונך, ודרשו חז"ל בדעת ובתלמוד, והיינו על דרך שאמר ר' יהודה חכמת אדם תאיר פניו, וזהו הברכה של מאירות פנים.

[ברית שלום]

הרב יעקב אהרן סקוצ'ילס
 רב ומו"צ בבית הוראה יד הרמ"ה
 מח"ס "אוהל יעקב" ז' כרכים, וש"ס
 ירושלים

איזהו ניירות של דברי תורה צריכים גניזה דין צילום על גבי צילום

ג) **בשו"ת** מהרש"ם חלק ג' (סימן נ"ז) דן בתנ"ך שנדפס קטן מאוד ורואין האותיות רק על ידי זכוכית מגדלת דכתב שם דהוי עדיין ככתב ואסור להכניסו לבית הכסא וכדומה. בשו"ת אבן יקרה (ח"ב סימן לג), שנשאל אם מותר להכנס לבית הכסא עם תנ"ך שנעשה ע"י צילום פוטוגרפי באותיות קטנות מאד, עד שאי אפשר לקרות בו אלא בעזרת זכוכית מגדלת. והעלה שאין שום קדושה בתנ"ך בזה, מכיון שאין האותיות ניכרות לעין רואה רק ע"י זכוכית מגדלת פי כמה פעמים מהכתב, לכן אין לזה דין כתב כלל. שאנו אין לנו בכל מקום אלא מה שענינו רואות במראה ולא בחידות. ומ"מ אע"פ שמן הדין אין בתנ"ך כזה דין קדושה כלל. למעשה כיון שיש שמות קדושים בתנ"ך, חלילה לנהוג מנהג בזיון בתנ"ך הזה. וכבר השיבו לי כמה מפוסקי הזמן שליט"א שאין לנהוג בהם מנהג בזיון וצריך גניזה.

ד) **ובשו"ת** בית דוד (סימן ח) דן ג"כ בתנ"ך שצולם ע"י פוטוגרפיא באותיות מוקטנות שאינן ניכרות לעין אלא ע"י זכוכית מגדלת. והעיר מגמרא (גיטין יט:), אמר שמואל נתן לה נייר חלק ואמר לה הרי זה גיטך מגורשת, חיישינן שמא במי מילין כתבו. ומסקינן, כי אמר שמואל דבדקינן ליה במיא דנרא אי פליט פליט ואי לא פליט לא פליט לאו כלום הוא. ופריך, וכי פליט מאי הוי השתא הוא דפליט, ומשני שמואל נמי חיישינן קאמר. [פירש"י, השתא הוא דפליט, וכשהיו בלועות לא היה כתב. ומשני,

בדבר השאלה שחקר הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס יקרים ונצרכים גם אני אודך לגבי דף עם דברי תורה שצילמו עליו בטעות וכעת אי אפשר לקרוא המילים שהכל מטושטש האם אותו דף חייב בגניזה או לא, עכ"ד הנעימים:

א) **והנה** ראשית כל יש לציין בקיצור את עצם מקור ההלכה שיכולים וצריכים לגנוז דבר שאינו עומד להשתמש בו יותר ללימוד, והרי הרמב"ם (הל' יסודי התורה פרק ו' הלכה ח') כתב שאם סת"ם וכדומה בלו טעונים גניזה, ובמקום אחר כתב אף אם נקרעו, וראה במשנה ברורה (סימן קנ"ד ס"ק י"ג) שכתב שי שלגנוז אחרי שנתבלו ואינם עומדים לתשמישן עוד. ולפי זה נראה דאלו דפים עם חידושי תורה שכעת אי אפשר להשתמש בהם מאחר וכל האותיות מקושקות נראה פשוט מכאן שהוי תורה שנתבלו ואינו עומד לתשמישן עוד, ומאחר ומדובר על דברי תורה יש לגנוז אותו.

ב) **ולענין** נידון דידן יש לדון בזה מאחר ויש בו כתב תורה אלא שאי אפשר לראות אותו האם זה דומה לתורה שנמחק והוי כלום או הרי הוא עדיין קיים רק מכוסה, ודומה לזה ראיתי שיש כרטיסים עם תפילות בכתב שאי אפשר לקרוא אותו מאחר והוא כל כך קטן ורק עם זכוכית מגדלת וכדומה אפשר לקרוא אותם ודנו הפוסקים אם זה נחשב ככתב או לא, ובהשקפה ראשונה חשבתי שאפשר לדמות את זה לנידון דידן כמ"ש בסמוך.

ז) **והנה** בשו"ת שרגא המאיר חלק ה' (סימן ס"א) נשאל שם בדבר הדומה לנידון דידן, לגבי הדפים שילדים מקבלים מת"ת שלפעמים יוצא עותקים חצי מלאיים עם מילים או שהעותק לא יצא טוב האם הדפים האלו חייבים בגניזה, או שאפשר לזרוק אותם ישר לאפשר והאריך שם להביא מקורות לצדד לכאן ולכאן, ועכ"פ לענין דינא כתב שבמקום שאפשר בודאי יש להחמיר לגנוזן כהלכה. ואם אי אפשר לגנוזן כמבואר באחרונים אז אם אין בהם הזכרות להתנות מתחילת הדפסה שלא יהא לשום קדושה רק לשם קיבוץ האותיות, ואח"כ לקבץ אותם במקום כבוד ומיוחד ולשרפן. ולגנוז האפר בודאי טוב. מיהו לזרקן סתם לאשפה אפילו כשלא יצא עתקה טוב ורק במקצת אסור לזרקן במקום בזיון כי בזיון גדול לזרקן לאשפה ע"י שם שאר פריטים ומראי מקומות.

ח) **למעשה** הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א כתב לי שיש להחמיר ולגנוז אותו דף, והגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א פסק דראוי לגנוזו, ואילו הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א פסק דיש לגנוזו, (רשימות הגר"י שוב שליט"א). והגר"א שלזינגר שליט"א כתב לי וז"ל: מה שהשתבש ואינו קריא, לא צריך גניזה, דאין בדברי תורה הכתובים על הדף קדושת חפצא. אולם מח"ס שו"ת חיי הלוי הגאון רבי יוחנן וואזנר שליט"א ראב"ד דסקווירא כתב לי אכן נראה דהגם שיש מקום לדון להקל, למעשה נראה דצריך לגנוזם, כמו שכתבנו בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן פ"ד) בכמה דברים כיוצא בזה, ועוד כתבנו שם שידוע בזה כמה מעשיות מגדולי ישראל שזכו לדברים הרבה על ידי שהיו נזהרים בכבוד השמות ואותיות הקדושים וע"כ הנזהר לגנוזן בדרך כבוד בודאי יתברך מן השמים, ועכשיו אסתגר בזה.

דחיישינן שמא לא נבלעו יפה, ואם מת חולצת ולא מתייבמת ואסורה לכהן, דספק גרושה היא]. וכתב הבית שמואל (סימן קלה סק"ו) בשם הלבוש, שאפילו עמדו העדים מקרוב וראו שהנייר חלק ג"כ חיישינן, דמכיון דפליט לבסוף, איגלאי מילתא למפרע שהיה שם כתב גמור ומה בכך שנבלע לפי שעה, עיי"ש. הרי דאע"ג דלא ניכר אח"כ אלא ע"י מעשה חשיב כתב, וה"נ שפיר חשיב כתב, ועיי"ש עוד. וראה עוד בספרך גם אני אורך תשובות הגאון רבי יקותיאל ליברמן שליט"א (סימן קל"ד). הא חזינן לגבי נידון דידן מה שיש מקום להחמיר לגנוז אותו דף דומה קצת לנידון הנ"ל ודינו ככתב לענין קדושה. ובאמת אינו דומה נידון דידן לנידון של התנ"ך, ואי אפשר להביא ראיה להקל ולהחמיר משם וכמ"ש בסמוך.

ה) **והנה** ראיתי מקום לדון להקל בזה, הנה בספר הר צבי יורה דעה (סימן רל"ב) נשאל שם אודות אותיות השם שנפל עליהם דין, וכתב שם דכיון שהשחור כיסה את כל הכתוב ורק בעיון היטב יראה האותיות, ומתוך השחרורית הדיו אשר מסביב, אין זה נחשב ככתב ורשאי למוחקו לגמרי ולכתוב עליו שם אחר, וכן הסכים לזה הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל.

ו) **אמנם** אף בזה קשה לדמות ולהקל על פיו, כי מצאתי בשו"ת שבט הקהתי חלק א' (סימן ש"ג) שהביא דברי ההר צבי והקשה עליו ממה שהוא עצמו כתב (שם סימן ר"ל) בענין כתב שאינו ניכר עכשיו ויש לו תקנה שיפליטו האותיות ויהיה נראים לעין, דיש במחיקת כתב כזה משום מחיקת השם ע"י שם, אלמא כיון דיש לו אופן שיכול לראות הכתב נחשב לכתב. וצ"ע מדוע היקל שם (סימן רל"ב) ולא החשיב את זה ככתב, וממילא הסיק שם בשבט הקהתי בשאלה דומה לזה להחמיר. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן פ"ד).

קכ"ח) כתב שאם קפץ כל הדיו ונשאר רק אדמימות איכא בזה בעיה של שלא כסדרן, וא"כ חזינן שלא הוי כתב, מ"מ יש לומר שכל זה לענין שלא כסדרן, ומאחר דבעינן דיו בסת"ם וכאן ליכא כבר דיו מאחר והוא קפץ אסור לתקן.

יא) **והביא** שם עוד שלמעשה דעת הגר"נ קרליץ שליט"א היא שאם יש מי שיכול לקרוא כתב מטושטש טעון גניזה אף במקרה שהקורא נעזר בידיעה מוקדמת שידע מה שתכוב בדף זה, מ"מ טעון גניזה. וכן פסק כן לגבי פרסומות שמצלמים בהם ספר קדוש פתוח, שאם אפשר לקרוא את המילים מאותו ספר פתוח הרי הפרסומת טעון גניזה, אע"פ שאין כולם יכולים לזהות הכתב. ואה"נ אם אין אפשרות לקרוא אין זה כתב, ואפשר לזורקו לאשפה, ועי' עוד בשו"ת מנחת אלעזר חלק ד' (סימן ד') שתכ בעל כתבים שרק אחד (המעתיק לבית הדפוס) היה יכול לקרותו בהם, ואחרים רק על ידי טירחא ויגיעה היא יכולים לקרות בהם, שטעונים גניזה.

יב) **ובנוסף** לכך זכינו זכיה גדולה שהגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף כתב לנו דעתו הגדול בזה וז"ל: לענ"ד פשוט דכיון שהכתב נמחק והתקלקל לגמרי נתבטלה הקדושה מדרך זה, דמה לי אם נמחק על ידי דיו או על ידי אותיות.

ואינו דומה כלל לכרטיס שיש בו תפלות בכתב שאי אפשר לקרוא אלא עם זכויות מגדלת וכדו' מחמת שהכתב קטן, ודנו בו הפוסקים אם זה נחשב ככתב או לא, וכפי שהביא מע"כ משו"ת מהרש"ם חלק ג' (סימן נ"ז) שדן לגבי תנ"ך קטן מאוד שרואין האותיות רק על ידי זכויות מגדלת, וכתב שאסור להכניסו לבית הכסא וכדומה. וכ"כ בשו"ת בית דוד (סימן ח') עי' שם. ולעומת זאת בשו"ת אבן יקרה חלק ב' סימן ל"ג

ט) **ואחרי** כל זה ראיתי תשובה בשו"ת שבט הקהתי חלק ו' (סימן ל"א) שנשאל שם אודות צילום של דברי תורה שאי אפשר לראותו אלא על ידי זכויות מגדלת האם יש בו דין קדושה מדינא כיון שאינו נראה את הדברי תורה לעין. והשיב שם דלא דמי למה שכתב בשו"ת מהרש"ם שם שהדפיסו תנ"ך מוקטן משום דהתם הדברי תורה הם באופן שאפשר לראות הכתב כיון שהם קבועים במסגרת שיש שם מגדלת במראה הכתב, משא"כ אם יש לפנינו רק צילום דאי אפשר לקרותו מחמת שהכתב קטן כל כך ורק אם יראהו על ידי מגדלת אפשר לקרוא אין חשש דהא אפילו לגבי תולעים שהם קטנים כל כך דאי אפשר לראותם רק על ידי מגדלת מתירין הפוסקים, עי' חכמת אדם בינת אדם שער או"ה ס"ק ל"ד ובערוך השלחן (סימן פ"ד סעיף ל"ו) וכן בדובב מישרים חלק א' (סימן א') ובשו"ת אגרות משה חלק ב' (סימן קמ"ו) ודרכי תשובה (סימן פ"ד ס"ק ק"ט), ולמעשה בנידון דידן אע"ג שרואים נקודות של דיו וכדומה אינו דומה לרואה נקודה שחורה של תולעת דמחמירינן, ולכן יש להקל בנידון זה שלא רואין הדברי תורה המצולם בעין רגילה. וכן כששלחתי שאלה דידן לבמח"ס שבט הקהתי שליט"א כתב לי שמותר לזרקם לאשפה אלא שכדאי לשים אותם בתוך ניילון.

י) **מיהו** אח"כ העיר לי במח"ס ודרשת וחקרת שליט"א שבספר גנזי הקודש (פרק י"א סעיף ט') כתב כתב שם לגבי דברי תורה מטושטש שנכתבו בכתב מטושטש, אם יש מי שיכול לקרואם, טעונים גניזה. והביא מקור לזה מדברי השו"ע (סימן ל"ב סעיף כ"ז) שאם תינוק שלא חכים ולא טיפש יכול לקרוא הכתב, מותר להעביר קולמוס על גבי הכתב לחדשו, חזינן שאם תינוק יכול לקוראו עדיין הוי כתב, ואף דבמגן אבהרם הו"ד במשנה ברורה (ס"ק

אינו מחוק לגמרי רק הוא מכוסה בשכבה של דיו נייש אפשרות להוריד את הדיו-ונכונן שלא כל אחד יכול לעשות את זה וצריך מכשיר מיוחד לזה, אבל מ"מ אינו מחוק לגמרי כמו בנייר פקס].

וראה בפ"ת יורה דעה סימן רפ"ב ס"ק ו' בשם הבאר שבע סימן מ"ג שאוסר לשרוף כתבי קודש אע"פ שבלו ונמחקו. וכ"כ בשו"ת ישועות יעקב או"ח סימן קנ"ד ס"ק ג'. וגם לכאורה לא גרע מתשמישי מצוה שנוהגין לגנוז, ועכ"פ לא לזרוק בבזיון, כמו סך וכדומה, עכ"ל.

ישוב ראיתי שמע"כ שליט"א כבר זכה לקבל מכתב ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א מודפס בספרך גם אני אודך חלק ג' שהשיב לכם שאולי הדף הזה צריך גניזה.

העולה לדינא: כתב או צילום של דברי תורה שצילמו עליו (בטעות) וכעת אי אפשר לקרוא אותו, יש לחלק אם אי אפשר לקרוא ממנו כלל המיקל לא לגזנו יש לו על מי לסמוך והמחמיר תבוא עליו ברכה. ואם יש אפשרות לקרוא בו קצת בודאי שיש לגזנו.

העלה שאין שום קדושה בתנ"ך כזה, מכיון שאין האותיות ניכרות לעין רואה רק על ידי זכוכית מגדלת, ולכן אין לזה דין כתב כלל, שאין לנו אלא מה שעיינו רואות במראה ולא בחידות, ומ"מ מסיק שכיון שיש שמות הק' בתנ"ך חלילה לנהוג מנהג בזיון.

מז"מ הכא שאני, דאפילו אם נחמיר בכתב קטן מאד, אבל כאן אי אפשר לקרוא כלל אפילו על ידי זכוכית מגדלת, שהרי הכתב נתקלקל לגמרי. לכן לכאורה אפשר להקל לזרוק מאחר שהכתב הלך ואזל לו, ואין לו שום תיקון כי אם לכתבו מחדש.

אבל עדיין יש מקום לומר שצריך גניזה, ואפילו לא היה מתחילה כתב אשורית, דאינו דומה למש"כ בשו"ת משנת יוסף חלק י"ג סימן רפ"ו להקל לענין דף פקס שאינו צריך גניזה, דשם טעם הקולא מפני שלכתחילה עומד להמחק ואין מועיל מה שגזנו, וגם כתב סת"ם צריך להיות בדיו ובקלף המתקיימים, כבשו"ע יורה דעה סימן רע"א, ובנייר פקס מתחילה אינו כתב המתקיים ולא חל עליו קדושה. אבל כאן מתחילה נכתב בכתב המתקיים וחל עליו קדושה ורק אח"כ נשפך עליו דיו, וגם כעת לאחר שכבר נשפך

עד שתכלה רגל מן השוק פי' רגילות והרגל

נודע מאמר אא"ז מו"ר ז"ל על הרגיל בנר, ושתכלה רגל מן השוק, דכליא רגלא דתרמודאי, שהכל לבטל הרגילות והטבע ע"י הארת נרות חנוכה ע"ש.

וי"ל פירוש שתכלה רגל מלשון כלתה נפשי לחצרות בית ה' וכו'. דהנה כתיב נר ה' נשמת אדם כו'. דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים כו'. שהאדם נבחר להמשיך על ידי מעשיו הארות מהשי"ת לכל הנבראים. והוא הכלי אשר ע"י יוכל לחבר כל הנבראים בו ית' ממש. וכשבהמ"ק הי' קיים הי' גלה זה שמשם יצא חיים לכל העולם. ובמד' וגמ' לא לאורה צריך כו'. רק ע"י הדלקת המנורה המשיכו חיות ואור לכל העולמות. וכל הנבראים צריכים להיות בטל לבני ישראל ובני ישראל צריכים להיות בטל אליו ית'. היינו לידע כי הוא רק כלי כמו הנר לקבל בו חיות השי"ת.

[שפת אמת]

הרב אברהם הלוי מימון

מח"ס "משנת אברהם", "דרך האתרים"

ירושלים

בהלכות טבילת כלים

טבילת כלים ע"י שליח, נכרי, רובוט וכיוצא ב

עמוד רא ד"ה ומתחילה) וכן הביא נימוק זה רבינו זצ"ל בספריו ספר הליכות עולם (חלק ז עמוד רנב), ובשו"ת יחיה דעת (חלק ד סימן מד), ובשו"ת חינוך בית יהודה (יורה דעה סימן נב) סייג סברא זו. עיי"ש. ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סימן ה אות קלו) הסתפק בסברא זו. עיי"ש. ובשו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן מד) פלפל בדברי המהרי"ל דיסקין הנ"ל וצידד כסברא זו. עיי"ש היטב.

ב

פוסקים המוכרים שכלי בית מלון מוגדרים ככלי האכילה

אמנם יש שפקפקו בנימוק זה, בטענה שכלים אלו עומדים לסחורה היינו כשהכלי עומד לצורכי סחר ורווח, ולא לצורכי אכילה, אבל כשקונה כלים אלו לצורך אכילה ולא משנה האם האכילה שלו ושל בני ביתו או אכילת אדם אחר כלים אלו נחשבים לכלי אכילה לכל דבר וענין, כן כתב הדרכי תשובה (שם ס"ק פח) בשם בעל הדעת קדושים, וכן כתבו בשו"ת לבושי מרדכי (מהדורא קמא יורה דעה סימן פג), ובשו"ת אגרות משה (חלק ג יורה דעה סימן כה), ובשו"ת מנחת שלמה (חלק ב סימן סו), ובתשובות והנהגות (חלק ה סימן רנח), ובשו"ת עמק תשובה (חלק א סימן קכא), ובחוט שני^א) (הלכות שבת חלק א קובץ

ע"ד שאלת הג"ר גמליאל רבינוביץ שליט"א בעל 'הפרדס יוסף' על המועדים, במלון שיש טורח עצום להטביל אלפי כלים, האם יש אפשרות להטביל את כל הכלים באמצעות רובוט שיוליך ויביא את הכלים, והכל נפעל על ידו בשלט רחוק, שכן המעשה טבילה לא נעשה על ידי אדם.

א

פוסקים המוכרים שכלי בית מלון מוגדרים ככלי סחורה

אענה בקצרה, נחלקו גדולי הפוסקים בדור האחרון האם כלי אכילה בבית מלון מוגדרים ככלי סחורה הפטורים מטבילה, שכיון שכלים אלו משמשים את בעלי הבית מלון לרווח כספי, ולצורך המתארחים, דינם ככלי סחורה, וכיוצא בזה כתב בשו"ת שבט סופר (סימן סז הובא בדרכי תשובה סימן קכ ס"ק ע ומה שצייין לסימן טז הוא ט"ס) שמתעם זה התפשט המנהג בעולם שלא להטביל אותן צלוחיות של הסודה כשנוסעים על מסילת הברזל, משום שהם שייכים לאומן העושה בהם שימוש וסחורה, וסמך על השבט סופר הנ"ל בשו"ת מהרי"ץ דושנסקי (סימן ע), וכן הביאו נימוק זה גם בשו"ת שערי צדק (יורה דעה סימן קיב), ובשו"ת שרדי אש (יורה דעה סימן כט), ובשו"ת חלקת יעקב (יורה דעה סימן מב), ובשו"ת משנה הלכות (חלק ד יורה דעה סימן קז

א. ואגב ראיתי שם דבר תימה, מה שכתב החוט שני שם שקופסאות שימורים העשויים מפת,

קשה, ובפרט שהמתבונן בדברי ההליכות עולם ובעוד פוסקים שציינתי למעלה יראה שעיקר דבריהם המה כלפי האוכל ולא כלפי בעל המלון, שכלפי בעל המלון הם כן מצריכים לטבול, שהרי בטבילה אחת הוא מתקן את הכלים לעולם, והכי מוכח מדברי רבינו זצ"ל שהנה הזכרנו למעלה את דבריו בהליכות עולם בעמוד רנב שכתב שכלים בעלי המלון נקראים כלי סחורה, ואילו בהליכות עולם שם בעמוד רסז וכן בשו"ת יביע אומר (יורה דעה חלק ז יורה דעה סימן ט אות ג) כתב שכששימש כרב בעיר תל אביב הורה לבעלי המלונות אשר בעיר להטביל את כליהם בלא ברכה, וכן מבואר בתשובה שהשיב רבינו זצ"ל בשו"ת מעיין אומר (חלק ד עמוד תיז). דו"ק.

ג

כוונה בטבילת כלים

וממילא לפי זה יוצא שכלפי בעל המלון כן יצטרכו לטבול כלים אלו, והנדרן שלכאורה יש בכך טרחה עצומה להטביל אלפי כלים, האם יועיל הפתרון החדשני להטביל את הכלים באמצעות רובוט שיוליך ויביא את הכלים.

והנה לגבי טבילת נדה כשטבילה ללא כונה עלתה לה טבילה, כמבואר ברמב"ם (הלכות מקוואות פרק הלכה ח), ובשו"ת הרשב"א (חלק ג סימן רנה) כתב שאין צורך בכוונה לטבילת כלים שכל שהוא לחולין לא צריך כוונה, וכן למדו הט"ז (יורה דעה סימן

בעיני יורה דעה אות ו עמוד רכ), ובשו"ת אור יצחק (חלק ב יורה דעה סימן יז, אות טז), ובשו"ת מנחת פרי (חלק ג סימן נח), ובשו"ת רבבות אפרים (חלק ב סימן קעב אות ד), וכן בספר טבילת כלים (פרק ג סעיף יד עמוד פט) הביא כן בשם החזון איש והגר"ח קנייבסקי שליט"א.

וכן מוכח מרבינו הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורא תליתאה חלק ב, ובנד"מ חלק ד סימן כג ד"ה וגם) שכתב לחלק שאם נעשה במקום שרובם ישראל נמצא שקונה לצורכי סעודה בשביל ישראל, אך במקום שרובם גויים נחשב לכלי סחורה. עיי"ש. (והנה כל הדיון שהארכנו הוא על בעלי המלונות שכן להשתמש בכלים ללא טבילה האריך בזה להתיר בשו"ת מנחת שלמה דכיון שהאיסור הוא מדרבנן, וכשאינן בידו לטבול אין עליו איסור משום שהאיסור נמשך מהמצוה. עיי"ש. וכבר קדמו בסברא זו בשו"ת דעת כהן סימן רכז והביא שכן מפורש בראבי"ה. עיי"ש אמנם יש לפלפל שאין זה ברור כל כך שהאיסור להשתמש בכלי הוא מדרבנן, עיין בפרי מגדים משבצות זהב סימן תפו ס"ק א, שהאיסור הוא מהתורה וכן מפורש באור זרוע סימן רצג, וכעת יצאה לאור תשובותיו של ידידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א בספר גם אני אודך ח"ב סימן י"א וראיתי שהאריך באריכות עצומה בדברי המנחת שלמה הנ"ל).

וכן נראה עיקר כדבריהם, והנימוק לומר שכלי הבית מלון נחשבים לכלי סחורה היא

וישראל פותח את הקופסא, אין צורך בטבילה לפי המבואר בדברי החזון (אורח חיים סימן נא ס"ק יא) שכלי הסתום מכל צד לא נחשב כלי, אם כן מיקרי עשייתו על ידי ישראל ואינם טוענים טבילה. עיי"ש. ולא הבנתי את דבריו שכשמילאו את הקופסא זה היה נחשב לכלי שנגמרה עשייתו על ידי הגוי, ושוב כשסתמו את המכסה 'קלקלו' את הכלי וקלקלו כלי זה אינו מצריך אומן לתקנו, ולא דמי דין מתקן 'מנא דשבת', שאפילו כשהוסיף על הכלי במעשה הדיוט יש בכך דין עשיית כלי, לדין עשיית כלי לענין טבילת כלים שרק 'מעשה אומן' נחשב להוספה על הכלי, וברור שבפתיחת קופסאות שימורים לא צריך ידע אומנותי וממילא יש עליו שם כלי גם קודם פתיחת הקופסא.

כלל'. וכן כתב בחידושי הר"ן (חולין לא ע"ב) עיי"ש. ושוב ראיתי שכבר העיר כן החלקת יואב (אורח חיים סוף סימן לג) על דברי המהר"ם בן חביב בספר יום תרועה (ראש השנה כח ע"א) וכן ראיתי שהאריך בחילוק זה בשו"ת חזון עובדיה (סימן כט עמוד תקמד) והביא שם שכדברי הרמב"ן כן מבואר בשו"ת הרדב"ז (חלק א סימן לא), ובשו"ת חתם סופר (אבן העזר חלק ב סימן צ ד"ה והנראה לענ"ד) וכן עיין בשדי חמד (מערכת י כלל לד) ושוב קבלתי מידידי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א ספר תשובות ששלח לו ידידי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א (ח"ב סימן י"ד) שהביא סתירה זו ותירץ תירוצים נוספים, ולאמור אין צורך בהם.

והגם שהב"ח (יורה דעה סימן קכ אות יא) כתב דלדין (כפי שכתב הרמ"א יורה דעה סימן קצח סעיף מח) שיש להצריך לאשה טבילה אחרת כשטבלה ללא כוונה, והוא הדין לכאורה לענין טבילת כלים, הנה מלבד מה שכבר חלקו עליו שם הט"ז (ס"ק טז), והש"ך (ס"ק כח) ועוד.

נראה לומר שכשהוא מפעיל את הרובוט להטביל את הכלים סגי בכוונתו אז, וקל וחמור הוא ממה שמבואר בגמרא מסכת חולין (לא ע"א) שמביאה את המשנה במסכת מקוואות (פרק ה משנה ו) 'גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין, להוכיח ממנה שבטבילת חולין אין צריך כוונה, ורוחה הגמרא 'דילמא ביושב ומצפה אימתי ייתלש הגל ויפול על הכלים, וכלים דומיא דאדם מה אדם דבר כוונה, אף כלים דקמיכוון להו אדם', וחזינן דאף לצד דבעי כוונה מהני כוונה באדם שרואה אף שאינו עושה שום מעשה, וכל שכן בנידון שגם מסתכל על הכלים וגם עושה מעשה בהפעלת הרובוט.

קכ ס"ק ט"ז) והש"ך (שם ס"ק כח) בדעת תרומת הדשן (סימן רנז), וכן כתב הלבוש (סימן קכ סעיף יד), והפרי חדש (שם ס"ק קמ), ובערוך השולחן (שם ס"ק טז) כתב שכן סוברים רוב הפוסקים עיי"ש.

ומנה שהעירו האחרונים, ראה בספר מלא הרועים (מצוות צריכות כוונה אות ט), ובשו"ת בנין עולם (אורח חיים סימן יח עמוד קכה), דהרמב"ם סותר משנתו, שמחד פסק בכמה דוכתי (הלכות שופר פרק ב הלכה ד) שמצוות צריכות כוונה, ואילו לענין טבילת נדה כתב שטבילת נדה אינה צריכה כוונה, וכיוצא בזה העירו האחרונים ראה למהר"ם בן חביב בספר יום תרועה (ראש השנה כח ע"א) על השולחן ערוך שפסק בכמה דוכתי (סימן ס, ובסימן תקפט ועוד) שמצוות צריכות כוונה, ואילו בטבילת נדה פסק השולחן ערוך (יורה דעה סימן קצח סעיף מח) שטבילת נדה אינה צריכה כוונה, וכן העיר הערה זו רבינו האבני נזר בהקדמתו לספר אגלי טל (ד"ה ובוה נבאר).

ואחר המחילה איני מבין איזה סתירה מצאו בדברי הרמב"ם ובדברי השולחן ערוך, דמה הקושיא ממצוות צריכות כוונה לטבילה שאינה מצוה, אלא רק מכשיר ודבר המתיר, וכפי שמפורש כן ברמב"ן (חולין לא ע"א) והא דפליגי) שכתב 'והא דפליגי רב ורבי יוחנן בטבילה שלא בכוונה, ופליגי תנאי בשחיטה דווקא במצוות הללו שהן מתירים ויש בהם הכשר לדבר אחר, טבילה מתרת אשה לבעלה ושחיטה מתרת בשר לאכילה, ואינן עומדין בעצמן דבר שבחובה. אבל בשאר מצוות של חובה אי בעי כוונה לצאת ולעבור לא מיירי כלל, אלא פלוגתא דתנאי ואמוראי אחריני היא בפסחים (קיד ע"ב), ובראש השנה (כח ע"ב) ולא שייכי בהנך דשמעתין כלל וכו', תדע דהא נפלה מן הגשר טהורה לביתה לרב, ואילו מתעסק בתקיעה לדברי הכל לא יצא כיון דלא מכוין לתקיעה

למדליק, כמו שכתב הגאון בעל הערוך השולחן בירחון בית ועד לחכמים (שנה תרצ"ד, חוברת א) וכן גאון ירושלים רבי צבי פסח פראנק (ירחון קול תורה שנת תרצ"ד חוברת א), ובשו"ת אור לציון (חלק א אורח חיים סימן סב), ולענין עשית מצות מכונה (שם אורח חיים סימן ב, ובחלק ג פרק יא אות ו), ולענין הדלקת נרות שבת (חלק ב פרק יח אות יג), ולענין בישול בשבת (פרק לו אות טז). (וכפי שהבאנו את דבריהם באריכות בספרי דרך האתרים חלק ב סימן קכא). גם לשיטתם נראה שהכוונה מועילה, והפעלת הרובוט גם כשאין זה מתייחס למפעיל, הרי שהפעלת הרובוט מועילה טפי מגל שבאה משמים.

1

ברכה על טבילת כלים מחלוקת לגבי גוי המטביל

והנה לפי הפוסקים שהזכרנו לעיל שפועלת החשמל מתייחסת למפעיל את הרובוט זה ברור שיכול לברך, ולכאורה עדיין יש לדון לפי הסוברים שפועלת החשמל אינה מתייחסת למפעיל, האם יכול לברך או לא.

ונראה שהוא תלוי במה שנחלקו האחרונים, דהנה השולחן ערוך (יורה דעה סימן קכ סעיף טו) כתב 'אם הטביל כלים על ידי עובד כוכבים עלתה להם הטבילה'. ומקור דין זה הוא מדברי שו"ת הרשב"א (חלק ג סימן רנה) שנשאל אם מהני להטביל כלים על ידי נכרי, והסיק שניתן משום דלא בעינן שליחות בהטבלת כלים, ואפילו הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים מהני.

ונחלקו האחרונים האם כשהגוי מטביל, הישראל המשלח יכול לברך, דהנה הט"ז (סי' יז) דן האם לכתחילה ניתן לתת לגוי להטביל את הכלים והביא דמהרשב"א הנ"ל משמע שניתן לכתחילה, ושוב כתב דאכתי

ועל דרך שהוכיח בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן לה, ובסימן קמג) בענין 'אשה שלשה מצה של מצווה בפסח דבעי שימור לשם מצה ושמרתה מן החימוץ, ולא לשם מצוה, ואדם העומד שם מתכוין שיהא שימור זה לשם מצוה דמהני דומיא דטבילה'. נראה שבנדון דידן הוי שפיר טפי, דיש הסוברים דלא בעי כוונה, וגם אי בעי כוונה הרי שיש מעשה של מפעיל הרובוט המתייחס אליו בהפעלת הרובוט.

ד

כוח גברא בטבילת כלים

וכמו כן אין להעיר שלכאורה בעינן כח גברא בטבילה, ובהפעלת הרובוט הכל נעשה בצורה אוטומטית, דנראה ששפיר יועיל שהרובוט יטביל את הכלים, שכן בטבילת כלים אין צורך בכוח גברא כמבואר במשנה מסכת מקוואות (פרק ה משנה ו) גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים'. וכתב על זה הערוך השולחן (סימן קכ סעיף יב) 'אלמא דלא בעי כח גברא'.

ה

הפעלת הרובוט מתייחסת למפעיל

וכל אשר כתבתי הוא לא מבעי לסוברים שכל פועלה חשמלית מתייחסת למפעיל כמו שכתב בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן ס, הביאו בשו"ת ציץ אליעזר חלק א עמוד קטז), ובשו"ת מחזה אברהם (אורח חיים סימן מב) וכן הגאון רבי שמואל אהרן יודלביץ בספר החשמל לאור ההלכה (עמוד עח), והגאון רבי שלמה זלמן אוירבעך זצ"ל בספרו מאורי אש (פרק ג), דברור שגם הכוונה וגם המעשה מתייחסים למפעיל הרובוט, אלא שגם לפוסקים הסוברים שההדלקה על ידי חשמל אינה מתייחסת

מאבד את הברכה, וסובר הפרי חדש דהברכה היא חלק ממהות המצוה ואינה רק מעלה בעלמא. (ועיין מה שכתבתי לקמן כן בדעת הבית מאיר והערה. ובשו"ת מנחת אשר חלק ג סוף סימן נה לא ירד לעמוק דברי הפרי חדש הללו. עיי"ש).

אמנם הבית מאיר (יורה דעה שם ד"ה והפ"ח) דחה את דבריו דהרי קיימא לן דאין שליחות לגוי, והטעם שבכל אופן מועילה הטבילה על ידי עכו"ם, הוא משום שהעיקר במצוות טבילת כלים הוא לא מעשה הטבילה אלא התוצאה, היינו מה שהוא טבול, וכמו שמצינו שאפילו כשהכלי נפל למים דינו כטבול. והוכיח הבית מאיר כשיטתו מהגמרא במסכת מנחות (מב ע"א) שמצוה כשרה הנעשית על ידי עכו"ם, כשישראל עושה אותה אין צריך לברך עליה, ומצוה שפסולה כשנעשית על ידי גוי, ודין שתעשה על ידי ישראל, ישראל העושה אותה צריך לברך, ומקשה הגמרא על כלל זה ממצות מילה שכשרה כשנעשית על ידי עכו"ם, ואעפ"כ ישראל שמל את התינוק צריך לברך, וכלשון הגמרא 'והרי מילה דכשרה בעובד כוכבים ובישראל צריך לברך', ומשמע מלשון הגמרא שכשרה עכו"ם מל פשוט שאין הישראל מברך, ורק כשהישראל בעצמו מל יכול לברך, ומזה מוכח גם לענין טבילת כלים כשהגוי מל אינו יכול לברך.

וישוב התקשה הבית מאיר את קושיית הט"ז דלכאורה לשון השולחן ערוך משמע שטבילת עם גוי היא בדיעבד, ואילו מפשטות דברי הרשב"א משמע שהוא לכתחילה, וביאר דהרשב"א מיירי בטבילת כלי שיש לו ספק אם צריך לטבולו, שבכה"ג אינו יכול לברך משום ספק ברכות ולכן שפיר ניתן לטבולו על ידי גוי, משא"כ השולחן ערוך מיירי בכלי שיש לו חיוב ודאי, שבזה לכתחילה אין להטבילו על ידי גוי מפני

אין זה לכתחילה, שהרי אין יטביל את הכלים בלא ברכה שהרי הישראל לא עשה דבר, ולכן הסיק שאם הישראל יטביל כלי אחד ויברך, שוב ניתן לכתחילה להטביל את שאר הכלים על ידי הגוי, ובחילוק זה מיישב הט"ז סתירה המבוארת בשולחן ערוך, דמחד לשון השולחן ערוך 'אם הטביל הגוי', משמע שרק בדיעבד עלה לו טבילה, ומאיך מדברי הרשב"א שלטבילת כלים אין צורך בשליחות משמע שגם לכתחילה יהיה מותר להטביל כלים על ידי גוי, וביאר שהרשב"א מיירי באופן שהישראל אינו מפסיד את הברכה, היינו כשהישראל גם הטביל ויברך, ואילו השולחן ערוך מיירי בישראל המוסר את כליו לגוי, והוא אינו מטביל את כליו, ולכן שפיר נקט השולחן ערוך לשון דיעבד. (אמנם הוא דוחק ואוקימתא הן בדברי השולחן ערוך והן בדברי הרשב"א, ועוד שהרי מקור דברי השולחן ערוך הוא מהרשב"א ומה שתעמיד בדברי הרשב"א יעמוד גם בדברי השולחן ערוך. וצ"ע). וכדברי הט"ז כן העלו להלכה הבית מאיר (שם ד"ה הפ"ח), ובשו"ת חקרי לב (יורה דעה סימן ט), ובהליכות עולם (חלק ז עמוד רסג).

אך הפרי חדש (ס"ק מ) כתב ' ואף לכתחילה שרי ויברך ישראל הברכה ויטבילנו, ודלא כהט"ז. וכן נראה מתשובות הרשב"א חלק א סימן תקיא'. עיי"ש. ולשון הרשב"א בתושבה 'וגם מה שאמרת מהו להטביל כלי על ידי גוי זו לא שמעתי אבל נראין הדברים שהוא מותר שלא אמרו אלא בנטילת ידיים לאכילה שהחמירו בה משום סרך טומאה'. והרשב"א בעצמו בתושבה (חלק ג סימן רנה) התקשה דלכאורה אין שליחות לעכו"ם ותירץ דבטבילת כלים לא בעינן שליחות

ובפשוטו הפרי חדש למד כן מסתימת דברי הרשב"א ממה שכתב 'נראין הדברים שמוותר', דאכתי למה מותר הרי סוף סוף הוא

הפסד הברכה^ב). עכת"ד הבית מאיר. (אמנם גם אוקימתא זו דחוקה, וקשה בדברי השולחן ערוך, וכדרך שהערנו על הט"ז למעלה).

ואחר המחילה מה שהוכיח מהגמרא במנחות, צ"ע דשאני טבילת כלים שאין דין לברך.^ג ושור"ר בספר דעת תורה (סימן רסג

ב. ויש לעיין מדוע הבית מאיר לא יישב את הסתירה כפי שכתב ליישב אותה הט"ז, ונראה שנחלקו בטעם של חסרון הברכה שבמשנה מובא במסכת תרומות (פרק א משנה ו) איתא 'ערום לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה', האם החיסרון הוא 'בברכה' שתם שכשהוא ערום אינו יכול לברך, או שהוא חסרון בעצם המצוה, שכן עיקר הברכה חכמים תיקנו שיברכו בטרם עשייתה בכדי שיכין את עצמו והמצוה תהא בשלמות כמו שכתב כיוצא בזה בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא יורה דעה סימן צג ד"ה ומ"ש מעלתו) 'התפילה והברכה הוא התעוררות הדיבור והמחשבה' והט"ז סבר שעיקר ההפסד הוא משום הברכה, וממילא אם יברך על כלי אחד לא יפסיד, שהרי גם אם היה מטביל את כל הכלים היה מברך ברכה אחת, משא"כ הבית מאיר סובר שהברכה היא חלק משלמות המצוה וגם כשהישראל יברך על כלי אחד, עדיין כלפי שאר הכלים שהגוי מטביל יש חסרון בשלמות המצוה, ולכן הוצרך להגיע לפירושו שהגוי טובל כלי שלא ניתן לברך עליו. דו"ק

ג. ועל אותו משקל בתוספת נופך יש ליישב את אשר העיר בשו"ת פני מבין (אורח חיים סוף סימן פה) דהנה ידועה היא קושיית הבשמים ראש (סימן רכג) שלפי מ"ד בגמרא בעבודה זרה (כו ע"א) דמילה בגוי כשרה, אמאי דחינן שבת משום מצות מילה, שיביאו נכרי וימול. ובשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן קלב ד"ה וזאת, ובסימן רצו ד"ב ומ"ש) דכיון דאין שליחות לגוי על כן לא ניתן למול על ידו, והמחלוקת בעבודה זרה היא כשאין ישראל האם יש להמתין או שהגוי ימול.

ומקשה בשו"ת פני מבין שלכאורה לפי דברי המחנה אפרים דיד פועל כיד בעל הבית עדיין חזרה קושיית השמים ראש שיאמר לגוי בשכר שימול את בנו ושפיר יש שליחות דיד פועל כיד בעל הבית, וכן הביא קושיא זו בשו"ת יביע אומר (חלק י סימן נח אות כז עמוד תנ ד"ה וראיתי בשו"ת פני מבין), וכבר תירצו דכיון שקיימא לן ששבת התורה אצלה מילה לכן לא מהדרינן אחר גוי, ובשו"ת נודע בשערים (מהדורא תנינא חושן משפט סימן ע ד"ה גם ראיתי), אמנם עדיין לסוברים ששבת דחוויה אצל ציבור מה יענו על קושיית הפני מבין. ולפי הנ"ל מיושב ולא קשיא מידי כל דברי המחנה אפרים הם במצוות שהעיקר הוא התוצאה שלהם שיהיה מעקה שלא יפלו מהגג, ושהכלי יהיה טבול ומתוקן לאכילה מועיל יד פועל על ידי גוי, כי סוף סוף נעשה הדבר בעולם, אך במצות מילה שגם אם נאמר שהעיקר שהבן יהיה מהול (שו"ת מהרי"ח אור זרוע סימן יא, והדברים ארוכים ומפורסמים, עיין לגאון ישראל הגר"י ענגיל בשו"ת בן פורת סימן ב, ובשו"ת יביע אומר חלק ה יורה דעה סימן כב אות ג), עדיין לא ניתן לייחס את השליחות למשלח כיון שסוף סוף האבא הישראל לא יכול למול בשבת, וימידי דלא שייך ביה לא מתעביד ביה שליח, וכן ראיתי שכתב כן רבינו הגר"ש קלוגר שו"ת טוב טעם ודעת (חלק ד סימן צט ד"ה ואין להקשות) ויאלץ להקשות קושייתו לדעת המחנה אפרים הובא בשער המלך הלכות תרומות (פרק א הלכה יא) דבשכר יש שליחות לנכרי, אם כן אכתי אפשר על ידי נכרי ובשכר. אך זה אינו, דהרי עכ"פ ליתיה בנפשיה ולא מצי להיות שליח (רש"י קידושין מא ע"ב ד"ה לפי דמסברא אית לן למימר דמידי דלא שייך ביה לא תתעביד עליה שליח) דע"כ לא כתב כן המחנה אפרים רק לענין מילי דרשות כגון דהוי דגון דישאל, אבל למילי דמצוה על כל פנים ליתיה בנפשיה ולא מצי להיות שליח, ולכך אי אפשר בעובד אלילים. דו"ק ויש עוד לפלפל בכל זה ואין לי פנאי.

כיד בעל הבית, ושו"ר שכן כתבו ליישב את דברי המגן אברהם בשו"ת דברי יציב (חלק א סימן קכ אות ג), ובשו"ת להורות נתן (חלק ז אבן העזר סימן קב אות יא), וכן כעת באקראי מצאתי להגהות נזירות שמשון (סימן רסג נדפס בסוף שולחן ערוך בעמוד שפה בהוצאת מכון ירושלים) שכתב על דברי המגן אברהם 'ואל תתמה האיך תברך על הדלקת הגוי דכיוצא בזה איתא בסימן קכ ביוורה דעה סעיף טו, ועיין שם בתשובת הרשב"א (חלק א סימן תקיא) דלא כהט"ז שם'. וכן העלו להלכה בספר מנורה טהורה (סימן רסג ס"ק ה עמוד קעד), ברכת הבית (חלק ב שער מה סעיף יב עמוד שלה), משמרת שלום (סימן כו אות ה), שו"ת פני מבין (חלק א סימן מד), ובספר דעת תורה (סעיף ה) והוסיף להביא משו"ת שואל ומשיב (מהדורא תנינא חלק א סימן פט) שדן בעושה עירוב על ידי גוי האם יכול לברך וכתב שההלכה כדברי הפרי חדש. עיי"ש.

אמנם יש לציין שאכתי אין ראייה גמורה לנ"ד לפי מה שביאר בשולחן ערוך רבינו זלמן (שם בקוטרס אחרון ס"ק ג) דאין זה דומה לדברי הט"ז, דיש לומר דהני מילי במצוה שעשיית הנכרי היא גמר מצוותה כגון מילה וטבילת כלים, אבל הכא אין ההדלקה גמר המצווה אלא ההנאה לאורה כמבואר במדרכי בהג"ה, והנאה זו היא לישראל ולכן יכול לברך דזהו עיקר המצוה, ודמי ממש לעושה סוכה אפילו על ידי נכרי שמברך על ישיבתה, אלא דהתם מברך לישב ולא לעשות משום שהעשייה לבדה אינה המצוה^ה, ומהאי טעמא גם כן אינו מברך כלום בשעת

סעיף ח) שהביא מהגאון השואל ומשיב (מהדורא תנינא חלק א סימן פט) שהעיר מהגמרא במנחות הנ"ל וכתב ליישב כנ"ל עיין היטב.

ובכן מה שהעיר דאין לגוי שליחות כבר עמד בשאלה זו המחנה אפרים (הלכות שולחין סימן יא) וביאר דהגם שאין שליחות לעכו"ם מכל מקום מבואר בגמרא במסכת בבא מציעא (י ע"ב) דיד פועל כיד בעל הבית, ואם הגוי המטביל הוא מקבל שכר מבעל הבית, ידו כיד בעל הבית ויכול לברך, ועוד כיון שכל ענין מצוות טבילת כלים אינו בעצם מעשה הטבילה אלא במה שהכלי טבול, ולזה אין צורך בשליחות והישראל מקיים את המצוה במה שהוא גורם שהכלים יהיו טובלים^ד). וכבר האריכו האחרונים לפלפל בדברי המחנה אפרים הנ"ל ראה באריכות לרבינו השדי חמד (כללים מערכת אלף אות קמו), בספר תפארת יצחק (מערכת א אות ג), ובשו"ת יביע אומר (חלק ט חושן משפט סימן י), הליכות עולם (חלק ז עמוד קעז), חזון עובדיה (שבת חלק ג עמוד קפו).

ועוד שנראה שמצינו חברים הסוברים כדברי הפרי חדש, שראה במגן אברהם (סימן רסג, ס"ק יא) שהתיר לומר לגוי להדליק נרות שבת בבין השמשות והאשה תברך, והקשה בהגהות רע"א (שם) דהרי קיימא לו דאין שליחות לגוי, וכמו שכתב הט"ז ביוורה דעה סימן קכ לענין טבילת כלים בגוי. עיי"ש. אמנם לאמור לפי האמור המגן אברהם ס"ל כשיטת הפרי חדש וכביאור המחנה אפרים ושפיר אמרינן אמרינן ביה שליחות דיד פועל

ד. ומדברי המחנה אפרים אלו שביאר את שיטת הפרי חדש יש להעיר על מה שכתב הגאון מברעזאן בשו"ת מהרש"ם (חלק א סוף סימן כ ד"ה ואעתיק) שמצווה שאין העכו"ם מצווה עליה גם המחנה אפרים מודה

ה. והארכתי במקום אחר האם עשיית הסוכה הוי מצוה או לא, נפק"מ לבונה את סוכתו באמצעות רובוט חשמלי, דאחרונים דייקו מהגמרא בשבועות (כט ע"א) 'נשבע לבטל את המצוה, שלא לעשות

ועוד יש להוסיף לרווחא דמילתא את אשר כתב בשו"ת התעוררות תושבה (חידושי שולחן ערוך יורה דעה סימן קכ עמוד רצד) שלאחר שהביא את טענת הט"ז שהזכרנו דלכאורה איך יברך בזמן שהגוי עושה את כל הפעולה כתב ונראה לי כיון דאין הטבילה בעצמה מצוה חיובית רק שאסור להשתמש בכלי בלא טבילה, אם כן הוי טבילה רק כהתחלת המצוה ונגמרה בשעת תשיש, וממילא יכול לברך עליה סמוך מיד לטבילה או קודם תשיש ראשון. ודמי למה שפסק הרמ"א (אורח חיים סימן קנח סעיף יא) שאם לא בירך על נטילת ידים קודם הניגוב יכול לברך עד שיאכל המוציא כאשר בארנו שם גם כן הטעם שהנטילה מצוה היא משום שאסור לאכול פת בלי נטילה, אם כן גמר מצות נטילה היא בהתחלת אכילת הפת, ואיתא ברמב"ם הלכות ברכות (פרק יא הלכה ה) שכל מצוה שיש המשך זמן אם לא בירך עובר לעשייתן מברך אח"כ כל זמן המשכת המצוה, ובפרט ברכה שהיא ב"על" קיל יותר לברך.

העשייה, אבל כאן יכול לברך על ההדלקה לפי שגמר המצוה נמשך מאליו אחר ההדלקה ואינו מחוסר מעשה כלל וכו', הנאה זו נמשכת מאליה אחר ההדלקה ואי אפשר לברך עליה שאין בה ממש אלא על ההדלקה שממנה נמשכה, ואף שהנכרי הדליק יכול לברך להדליק והכוונה שיהיה נר דלוק. עיי"ש. וחזינן שלהדיא חילק השולחן ערוך רבינו זלמן בין טבילת כלים לבין הדלקת הנר, אך מדברי האחרונים שציינתי למעלה מפורש שדימו את דברי המגן אברהם להפריחד.

ובחגיגה תור ההלכה, לכאורה נראה דהנידון שלנו תלוי במה שנחלקו דלפי הפריחד גם שהישראל לא עושה דבר ורק הגוי מטביל יכול הישראל לברך, ואילו לפי הט"ז והבית מאיר שאין הישראל יכול לברך כיון שאין פעולה מצדו הוא הדין כשהפעולה החשמלית לא מתייחסת אליו אינו יכול לברך.

סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין, זו היא שבועת שוא, מוכח שיש מצוה בעשייתה ובבנייתה. וכן הביאו ראייה זו, בשו"ת אבני נזר (אורח חיים סימן תנט), ובשו"ת חקרי לב (חלק ג, יורה דעה סימן פז), ובספר שורשי הים (לרבי רפאל מאיו חלק ב שורש דין נשבע לבטל את המצוה דף קד סוף ד"ה גס), אמנם בספר הון עשיר (שבועות פרק ג מנשה ח) דחה דישאל לעשות סוכה היינו שלא יישב בה בימי החג. אמנם האבני נזר לא קיבל ביאור והעיר דמה שכתב בספר הון עשיר דפירוש שלא ישב, אין זה פירוש של לעשות. וכוונתו שלשון המשנה אינו מתיישב עם פירוש זה, שהרי לפירוש שלא לעשות היינו לא לישב קשה מתי יכפו אותו שהרי ביום טוב בית הדין לא יכולים לכופו אותו. ועיין בשו"ת מנחת אלעזר (חלק ד סימן נה) לאחר שהביא את דברי האבני נזר (וציין אליו לסימן תיט והוא ט"ס) כתב 'אם כפירוש דבריו מה דאמרינן (כתובות פו ע"א חולין קלב ע"ב) אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו, ולפי דבריו גם כן הפירוש דמכין אותו עד שתצא נפשו עד שיעשה הסוכה קודם החג, וכי לא סגיא דיתבי בסוכה שעשאה גוי, וכי הורגין אותו עד שיעשה סוכה בעצמו'. אמנם מה שתמהמנת אלעזר על הסברו של האבני נזר, כתב להסביר כן במקום אחר, בספרו נימוקי אורח חיים (אורח חיים סימן תרסא דף קיז ע"ב), ושוי"ר שהעיר כן על המנחת אלעזר בספר שולחן מלכים (בהשמטות להלכות תפילין אות יז הביאו בשו"ת באר שרים חלק ז סימן יד). וצ"ע. ועוד עיין בירושלמי (ברכות פרק ט הלכה ג, סוכה פרק א הלכה ב), בשו"ת נזר הקודש (סימן פח) ובספר תורת רפאל (סימן קיא), ובשו"ת בנין שלמה (סימן מג) ובמהרי"י פערלא בהגהותיו לרס"ג (חלק א דף צ ע"א), ובשו"ת להורות נתן (חלק א סימן מח) ובמקום אחר הארכתי בכל זה.

בן אר"י השוהה בחו"ל מתי יתחיל 'ותן טל ומטר'

שמעתי שפסק רביה"ק מסאטמאר זי"ע, אך זה פשוט כמש"כ בברכ"י (שם סק"ו) דאם נסע לאחר ז' חשון וכבר התחיל לשאול על המטר בא"י שוב אינו פוסק לשאול על המטר, אך השבט הלוי (סק"ב) דכל שדעתם לחזור תוך שנה נוהג כמנהג המקום, ולכן בן א"י שנסע לחו"ל על פחות משנה נוהג כבני א"י, אך החיד"א בברכ"י (סק"ה) כתב שינהג כמנהג המקום שנמצא שם, ועיי"ש דש"ץ לכו"ע צריך לנהג כמנהג המקום.

נ.ב. אגב ע' בספר הליקוטים ממהר"ח ויטאל זצ"ל (פ' ויצא) שכתב שהמטר מוציא הצמחים ושכשיושלם כל בירור יבוא משיחנו, והבירור תלוי במטר, לכן נזכר עונש מניעת מטר, ושכר הגדול 'ונתתי מטר ארצכם' שבמטר תלויה ביאת המשיח, וזה כ"מ הנמי תענית (ח':) גדול יום הגשמים כיום קיבוץ גלויות עי"ש.

א) היות שמתחילים השנה ב"ז כסלו לומר בחו"ל 'ותן טל ומטר' כמבואר בשו"ע (או"ח סי' קיז ס"א) שמתחילין לישאול בחו"ל בליל ס' לתקופה, יל"ד קצת דברים בזה.

בן אר"י שנסע לחו"ל קודם ז' מרחשון (כמו הבחורים מארה"ק שבאים ללמוד כאן בחו"ל) ובעודו כאן בחו"ל הגיע יום ז' במרחשון והתחילו לישאול על המטר באר"י ובחו"ל עדיין לא התחילו לישאול דזה קודם ס' מתקופה, (עי' משנ"ב סי' קיז סק"ה) מחלו' האחרונים אם צריך לישאול על מטר בהיותו בחו"ל כשנסע שם לפחות משנה, ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' כב) כתב שהעיקר שלא לישאול על המטר בהיותו בחו"ל, אך בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' ז') מכריע שלא לשאול על המטר בברכת 'ברך עלינו' אלא בברכת 'שומע תפלה', וכן

*

נתיי ע"י מכונת יבוש (בלויער)

מים טמאים ומשו"ה צריך לנגבם שהשפשוף 'מטהרן' ביותר, אבל אם שפך רביעית מים על כל היד אי"צ לנגבם דאין שם מים טמאים מ"מ יש בו משום מיאוס אם דעתו קצה עליו לאכול פת בידים.

ולפי"ז אנו שנוטלים יותר מרביעית אי"צ לנגב לטעם מיאוס במגבת דווקא ויכול במכנת יבוש או להמתין שיתנגבו מאליהן (שלחזו"א (או"ח סי' כה סק"י) זה אפי' על פחות מרביעית), אך עי' בקצוה"ש (ל"ב בדה"ש סק"ג) שמביא דבסידור הרב (סדר

בשו"ע ר"ר (סי' קנח סי' ז) כתב על השו"ע (שם סי"ב) שינגבם היטב קודם שיבצע שהאוכל בלי ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא, כתב ע"ז הרב 'ולא די שיתנגבו מאליהן אלא צריך לשפשפו במפה או בש"ד שהשפשוף מטהרן ביותר, ומקורו מלבוש (שם סי"ג), וכ"פ הכה"ח (שם סקפ"צ) בשם היפה ללב, ולדבריו יש להחמיר שלא לנגב עצמו ע"י מכונת יבוש רק ע"י מגבת דמכונת יבוש הוא כמו ניגוב מאליו שאינו משפשו במפה או ד"א, אך ע"ש בשו"ע ר"ר דכ"ז כשנטל בפחות מרביעית דבכה"ג יש על ידיו

נט"י לסעודה – הלכה ב' חושש ובשועה"ר לש"י הראב"ד דיש דין טומאת ידים אפי' בנטל רביעית, ומשו"ה צריך ב"ג לעולם אפי' שפך יותר מרביעית, וכ"פ המשנ"ב (סי' קסב סקכ"א) שיש להחמיר לכתחילה כראב"ד, ממילא צריך ניגוב מאליו דעושה פעולה לנגב ידיו ואינו מתנגב מאליו, דהיינו יש כאן מעשה ניגוב ממש ממילא מותר, וכן מצאתי בשו"ת אז נדברו (ח"ח סי' נב-ח"ט סי' ס"ד) וקובץ מבית לוי (ח"י"ז) בשם השבט הלוי זי"ע להתיר כיון דעושה מעשה ניגוב ממש, זקיני גאב"ד טענקא שליט"א סבר שבוודאי לכתחילה יש לנגב ידיו במגבת אבל מכונת יבוש ג"כ טוב ואינו דומה לנגב מאליהן.

הכהנים מתברכים ביחד עם בני ישראל - מתנת כהונה הכ"ה

כה תברכו, מסר להם הקדוש ברוך הוא הברכות לכהנים במתנה שיהא כח בידם לברך את ישראל. ולפי שעתיד למסור להם ארבעה ועשרים מתנות כהונה, ועם זו הם עשרים וחמשה, לכך הזכיר הלשון הזה כ"ה תברכו, כלומר עם ברכת כהנים הם עשרים וחמשה מתנות.

[רבינו בחיי]*

*מביאו בשם תנחומא ולא מצאתיו, גם הכלי יקר כיון לזה מד"ע. החיד"א הוסיף שזה פי' הגמ' (חולין מט.) ר' ישמעאל כהנא מסייע כהנא, מאי היא דתניא כה תברכו את בני ישראל, ר' ישמעאל אומר למדנו הברכה לישראל מפי כהנים, לכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם, הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים. ובפרש"י במקום ברכה לישראל - אצל ברכת ישראל דהכי עדיפא דמשמע שמתברכין הן עם השאר.

להעיר מהר"י אבן שועיב (בהר בחקותי) "מלת כה מורה על קיום גדול, כמו שבא כה יהיה זרעך, כה תברכו, ויש לבעלי האמת ענין בזו המלה, נרמז במלת כה אמר ה' כחצות הלילה".

בזה אי"ל טעם שם חנוכה יו"ט הכהנים, חנו כה מל' חן שחננם הי"ת בכ"ה מתנות כהונה לזכות את ישראל בחינא וחסדא.

.א.י

הרב אלכסנדר אליעזר קנאפפלער
ברוקלין נ.י.

מקום הנחת המזוזה בפתח המרפסת [פארט"ש]

והי' לו בזה וויכוח עם מחו' הרה"ג נ"י כי הוא ס"ל כהמנח"פ, וכן עשה למעשה בביתו, וכת"ה ס"ל כמהר"ם שיק. וכן עשה למעשה בבית כת"ה, עכת"ד.

הנה אחר העיון מעט בזה מצאתי לנכון כדעת כת"ה. והנה הגם שלא מצאתי בזה מחלוקת למעשה בין המנח"פ והמהר"ם שיק, דמר אמר חדא ומר אמר חדא, דהמנח"פ מיירי היכא דהבית קטן פטור בודאי ממזוזה, והמהר"ם שיק מיירי היכא דהקטן ארוך ויש בו כדי לרבוץ ד' על ד' דיש בזה פלוגתא בין הרמב"ם והרא"ש, והשו"ע פסק כהרמב"ם דחייב במזוזה, ויש בזה ס"ס לחייב במזוזה, וע"כ יש לעשות המזוזה בימין הכניסה לחדר הקטן עיין שם. ובוזה י"ל דגם המנח"פ מודה, וכ"פ בדע"ק (סי' רפ"ט סעי' ב'), דאם חדר סתום ספק בחיוב מזוזה, י"ל שיתן לימין כניסה דידי' ומועיל ס"ס, ספק שחייב בודאי ובודאי הקביעות לכניסה דידי', ואם אינו חייב שמא א, צ מזוזה כלל בהפתח עיין שם, ומ"מ היכא דאין כאן ספק בבית הקטן ופטור בודאי, דעת הדע"ק שם (ובסי' רפ"ו סעי' י"ג) לקבעו בימין כניסה להגדול עיין שם. והמנח"פ יסבור לגמרי כהדע"ק, ופלא שלא הביאו. אכן למעשה הי' גלענ"ד גם בהקטן הסתום ואין בו השיעור דע"ד בודאי, שיש לקבוע בימין כניסה לדידי' וכו', עכ"ל [ועיין עוד שם בסימן ט' מה שהוסיף על דבריו ומסיק ג"כ כן, ועיין בתשובת השואל בשו"ת חלקת יעקב יו"ד סימן קס"ב].

וכן מסיק בשו"ת שבט הלוי (חג סימן ק"ג), ובסוף דבריו סיים בזה"ל: "וידעתי גם ידעתי שרבים וגדולים מרבותינו האחרונים

על אודות השאלה לאיזה צד להניח המזוזה בפתח המרפסת הנקרא פארט"ש בלע"ז, לצד ימין היציאה להמרפסת, או לצד השמאל, שהוא צד הימין כשנכנסין מן המרפסת לבית.

א. **דעת** הלבושי מרדכי להניחו בימין הכניסה להבית, הנה בשו"ת לבושי מרדכי (מהדורא רביעאה סימן י"ב אות א') כתב וז"ל: מ"ש לענין מזוזה מבאלקא"ן לחדר, והנה ביו"ד סי' רפ"ט (סעי' ג') מבואר דימין הכניסה תלי' בהיכר ציר, דשם מקום הבית, דכן דרך לעשות חור וציר מבפנים הבית. ובש"ך סק"ו מביא דברי הלבוש בעטרת זהב [שם ס"ג] דבית החורף הוא עיקר שימוש, ולא משגחינן על היכר ציר, ועיי' בט"ז סק"ד. וא"כ להנ"ל פשיטא דנגד הבאלקא"ן עיקר השימוש חדרי הבית, עכ"ל.

ב. **חילוק** בין אם המרפסת יש בו שיעור ד' על ד' או לא – והכרעת המנחת יצחק שבכל אופן יש להניחו בימין הכניסה, ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן ח') שהאריך בזה, ואעתיק רק תמצית השאלה והתשובה, וז"ל שם: הנני בזה אודות מה שדברנו בנדון המעקה שבעלייתו, שאין בו ד' על ד', ואין לו רק פתח א' פתוח לפנים, באיזה צד יש לקבוע המזוזה, ומקום הספק, באשר שבס' מנחת פתים ליו"ד (יו"ד סי' רפ"ו סעי' י"ג) פסק דבכה"ג צריך לקבוע המזוזה בימין כניסה מבית הקטן להגדול אף אם יש היכר ציר בקטון, והקטן בתום מהחוצן, והמהר"ם שיק בתשו' (חיו"ד סי' רפ"ז) ס"ל דאם יש היכר ציר בחדר קטן יש לעשות המזוזה בימין הכניסה מגדול לקטן,

מחזיקים בדעת ה"טז, מכ"מ שיטת הבית מאיר וחזון איש וגדולים אשר עמהם מסתבר טעמייהו כמש"כ בעניי ע"כ בטח יקבע בימין הנכנס לבית, ולקבוע ב' מזוזות מספק אחת בימין זה ואחת בימין זה, אין דעתי נוחה בזה לדינא כאשר כתבתי בעניי במק"א".

ועיין עוד בתשובות והנהגות (ח"א סימן תרנ"ג), ושו"ת קנה בושם (ח"ג סימן פ"ט).

נוסח הברכה למ"ד הנחה עושה מצוה

בנר חנוכה למ"ד הנחה עושה מצוה, הרי מדליקין ואח"כ מניחין להרשב"א והריטב"א, ואין ההדלקה גמר עשייתה ואיך מברכין להדליק, והרי אין מברכין על מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה. וצ"ל דמ"ד הנחה עושה מצוה, ס"ל כבתה זקוק לה, ונחשב כל משך זמן ההדלקה כאילו מהוא מדליק כל רגע, דהרי אם יכבה מחויב לחזור ולהדליק, ונמצא ההדלקה הדולקת היא גמר עשייתה, ושפיר מברכין להדליק*.

[הג"ר מאיר ווארשוויק זצ"ל הי"ד]

*י"ל דכך נוסח הברכה שתקנו חז"ל ומצינו כ"פ שהפעולה לא"ד כנוסח הברכה כמ"ש התוס' ברכות יד. בנוגע ברכת לגמור את ההלל על חצי הלל. ראה ט"ז ס"ח סק"ו לשי' המחבר לברך על טלית קטן להתעטף בציצית, "הברכה דלהתעטף נוסח הברכה היא כך, כמו לישב בסוכה", כלומר שיי"ח מצות סוכה גם בלי ישיבה.

המחבר לשיטתו גם בטובל ידיו לברך ענ"י ולא על טבילת ידים (סקנ"ט, והרמ"א השיג בשתייהן), וכן ברכת על ביער חמץ על הבדיקה, וע"ע שם סכ"ה סק"ז וסתל"ב ובחתם סופר שבת כב. ומש"כ בס"ד בקונ' שנ"א.

מיהו כאן קשה לומר כן דמגמ' [שבת כג.] מוכח שעיקר הלימוד דהדלקה עושה מצוה הוה מנוסח הברכה להדליק נ"ח. "מדקא מברכינן אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה שמע מינה הדלקה עושה מצוה שמע מינה". א"כ אין לומר שאותה ברכה גם למ"ד הנחה ע"מ. וכ"כ בהדיא בהלכות קטנות לרא"ש (הלכות ציצית) "נר חנוכה דהדלקה עושה מצוה מדמברכינן להדליק, דאי הנחה עושה מצוה ה"ל לברוכי להניח". וכ"מ ברוקח (חנוכה סרכ"ו) "וקיימא לן מדקא מברכינן להדליק נר של חנוכה הדלקה במקומה עושה מצוה".

לודמס"פ אולי י"ל דלא מצינו בהדיא מ"ד הנחה עושה מצוה והוה רק שו"ט בגמ' בהלכתא דמדליקין מנר לנר, ולאחר כל השו"ט מסקנת הגמ' הדלקה עושה מצוה ולא נאמר הלכתא כמ"ד וכיוצ"ב שאין מ"ד כזה והוה רק ס"ד כדרך הש"ס.

אכן יש להקשות למה פשטו הבעיא מנוסח הברכה הלא מצינו כ"פ שהמצוה לא"ד כנוסח הברכה ככל הנ"ל, וצ"ל שאה"נ יתכן צד שיי"ח המצוה כלא כנוסח הברכה כהנ"ל אבל לא יתקנו נוסח שלא כעיקר קיום המצוה, ורק זאת אם יהא היכא תמצא שיכול לצאת המצוה שלא כנוסח הברכה לא איכפת לן. וא"ת המצוה הוה הנחה הוה ליה לתקן נוסח להניח נ"ח ומזה שתקנו נוסח להדליק הרי זה לגמ' הוכחה ברורה שהדלקה עושה המצוה. סעד לן ל' הריטב"א שם "דלעולם נושא הברכה על עיקר מצוה".

י.א.

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

גדר למעלה מעשרים אמה בנר חנוכה

שבת כ"ב א' נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי, וכך נפסק בשו"ע תרע"א ס"ו.

א. יש לדון אם אפשר להדליק למטה מרה"ר כ' אמה, וכגון שדר במדרון, והרה"ר למעלה, ויש שפסקו דא"א וטעמם שהפסול למעלה מכ' אמה הוא מחמת שאין דרכו להגביה הראש, אבל להנמיך הראש דרכו בכך.

אמנם נראה שאין גדר הדין משום שאינו מגביה הראש, אלא משום שהגובה מקלקל שאינו נחשב שהדליק ברה"ר, וא"כ ה"ה למטה מכ' אמה ויש להוכיח כן, שהרי אם רק מדליק בגובה ט"ו אמה כשר, וע"כ דבגובה כזה ל"צ כ"כ להגביה ראשו, ואם מתרחק מהמקום שהדליק, הרי שבאותה הגבהת הראש רואה גם לגובה דעשרים אמה, ואעפ"כ פסול, ואע"כ מוכח דאין הפסול מצד הגבהת הראש אלא מצד עצם הגובה וא"כ ה"ה למטה.

אך העירו שהפוסקים דנים בשני בנינים שיש בהם בתים למעלה מכ' אמה, האם בכה"ג כשר למעלה מכ' אמה, דהא חזי להו הדרים בבתיים שממול, [ולכאורה איירי ג"כ כשיש כ' אמה בין הבנינים], ואם גדר הדין הוא שהגובה מקלקל א"כ היאך יועיל הבנין ממול, ואע"כ שהגדר הוא דעיקום הראש מגרע [אך רק בצירוף הגובה וכמו שהוכחנו לעיל], וא"כ אה"נ יש לדון דכלפי מטה ליכא עיקום כ"כ והו"ל כממול.

והנה הגמ' שם מביאה בסמיכות לדין דנ"ח למעלה מכ' אמה, המימרא דהבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ובפרדס יוסף ביאר הסמיכות דהשבתים לא רצו להרוג את יוסף, וע"כ לא ראו את הנחשים והעקרבים שבבור וכמו שלא רואים נ"ח למעלה מכ' אמה, מבואר מדבריהם שהדין דנ"ח הוא גם כלמטה מכ' אמה.

ב. **לכאורה** קשה כשמדליק למעלה מכ' אמה, הרי הוא בעצמו נמצא בתוך עשרים אמה ורואה הנרות, ובשו"ע תרע"ב ס"ב מבואר שיכול להדליק כל הלילה, ובמ"ב ס"ק י"א כותב שאם בני הבית נעורים יכול לברך ואם ישנים ידליק בלי ברכה, וטוב שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה, וא"כ ה"ה במדליק למעלה מכ' ורואה הנרות, אם הוא לבד ידליק בלא ברכה,

ואם גם בני הבית נעורים ידליק עם ברכה, ומהו דאיתא בשו"ע שלא יצא ומשמע שלא ידליק כלל.

וי"ל דאיירי כגון שדעתו לרדת, נמצא שהוא שם רק באופן עראי, ובהכי לא מהני, ואם באמת יחליט לישראל שם מחצית השעה י"ל דמהני.

ג. **המדליק למעלה מכ' אמה** בחנוכה שיש לה גב, לא רואים הנרות כ"א לכיוון רה"ר ולכך פסולה, ואינו מועיל מה שרואה אור הנרות בחדר, שהרי כל אחד שמדליק למעלה מכ' אמה יש אור גם בתוך כ' אמה ובכ"ז פסולה מחמת שאינו נראה לבני רה"ר, וע"כ דצריך לראות השלהבת.

ד. **וי"ל"ע בחנוכה שיש לה גב**, ומדליק אותה כלפי חוץ, אבל יראו בחדר את הנרות כי החלון משקף בחזרה את השלהבת כמו במראה, האם נחשב שבתוך הבית רואים הנרות [ונפ"מ במדליק מאוחר בלילה כשכבר לא נמצאים ברה"ר], ולענין ברכת ראייה כגון ברואה חכם מחכמי ישראל או רואה את הים או קרוב וכיוצ"ב ורואה רק במראה, דנו בזה הפוסקים, ע"י בתשובות בצל החכמה שמסיק דלא מהני, ובפשוטו ה"ה לענין נר חנוכה, אמנם לענין עדות כתב שם דמהני, ולפ"ז מהני עדות קדושין ברואה ע"י מראה. [תורת המערכת נתונה למערכת "פנינים משולחן רבינו", ולהרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א שהמציאו לנו מאמר זה לזיכוי הרבים]

הנרות הללו קודש למה לא קדושים בל' רבים

אנו אומרים וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם, ולא אמרינן קדושים, כי קודש הוא מלה בגרמי', והוא חכמה כידוע, וקדוש הוא מקבל קדושה מקודש, והיינו משום שהם שמונת ימי חנוכה שהוא למעלה משבעת ימי בראשית, ולשון שמונת הגיד כ"ק אבי אדומ"ר זצלה"ה שהוא התכללות כל שמונת הימים יחד, וע"כ כולם נקראים קודש, וכ"כ הנה ידוע בסדור האריז"ל שבכל לילה ולילה בהדלקת נר חנוכה מאירה מדה אחת מ"ג מדות של רחמים ובליל ח' מאירה מדת נוצר חסד עד גמירא, וענין נוצר חסד יש לפרש שמירת החסד בפני החיצונים, ואיכות השמירה היא מחמת הופעת אור גדול כנ"ל, שהוא מסמא עיני החיצונים, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על כלל שמונת הימים יצא מפני שהם כלולים.

זה לימוד גדול על כל פרט ופרט, שכמו אז בימי הנס עוררו במסירת נפשם כנ"ל, כן בכל שנה צריכין לעורר זה ברגש הנפש ובהתלהבות יתירה יותר מכפי רגילות הטבע, ואז מעוררין הארה יתירה והיא עצמה היא שמירה בפני כחות רעים המכניסין באדם מחשבות לא טהורות או בלבול הדעת, השי"ת יצילנו.

[שם משמאל]

תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א על הלכות חנוכה

עם הארות הרב מתתיהו גבאי

דעת השו"ע קודם הל' חנוכה ואח"כ פורים

שאלה: הרמב"ם כתב קודם הל' פורים ואח"כ חנוכה, ואילו השו"ע והטור כתבו קודם חנוכה ואח"כ פורים

תשובה: הרמב"ם הקדים שזה מתנ"ך וזה מגמ'. ובשו"ע כתב כסדר השנה.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנה שכיר או"ח ס' קצ"ב ובס' אורה ושמחה פ"א ממגילה ובס' פרדס יוסף לידידי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ חנוכה עמ' נ"ח. ובס' מצות נר איש וביתו להגר"א שלזינגר ס' ל' הביא ממרן שהרמב"ם הקדים שפורים היה בהיסטוריה קודם שהיה ענין חנוכה, והשו"ע סידר לפי הלוח. ועי' בס' נתן פריו חנוכה פ"ג ה"א ובס' שואל כענין מועדים עמ' ק"מ.

השמטת השו"ע לדין מצות נר איש וביתו

שאלה: מ"ט הטור והשו"ע השמיטו עיקר הדין שמצות נר איש וביתו בנר חנוכה, וכתבו רק דין מוסיף והולך

תשובה: כי זה פשוט.

כן הקשה בס' חמד משה ס' תרע"א ס"ב. ועמש"כ לתרץ בשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ב ס"א ובס' אבי עזרי פ"ד מחנוכה ובשו"ת תשובה מאהבה ח"ב ס' רפ"ה לס' תרע"א ובפרמ"ג מ"ז ס' תרע"א סק"א, ובשדי חמד א ס"ד חנוכה כלל ט' או"ד, ובשו"ת בנין שלמה או"ח ס' נ"ח ובשו"ת זכר יהוסף ח"ד ס' רמ"ג ובשו"ת דברי יציב ח"ב או"ח ס' רפ"ג ובס' יומין דחנוכה ס' ט"ו ובשו"ת משנה הלכות חט"ו ס' ר"ד ובס' נתן פריו חנוכה במילואים ובס' שואל כענין מועדים עמ' תע"ב..

בני הבית אם מותרים באכילה קודם נר חנוכה

שאלה: לנוהגים כהשו"ע שרק בעה"ב מדליק אם בני הבית מותרים באכילה קודם נר חנוכה **תשובה:** לא.

ועמש"כ בזה בס' אמת ליעקב להגר"י קמנצקי זצ"ל ס' תרע"ו ובשו"ת בצל החכמה ח"ד ס' נ"ח.

ליתן לבנו להדליק פחות מחצוי שעה

שאלה: מי שאין לו שמן ליתן לבנו להדליק נר חנוכה רק פחות מחצוי שעה אם ידליק להרמ"א שכ"א מדליק

תשובה: לא.

ועי' מש"כ בזה בגליון וישמע משה גליון צ"ו מקץ תשע"ו דעות הרבנים בזה. ובס' אשל אברהם מבוטשאטש מה"ת ס' תרע"ה שא"צ לחנך קטן שידלק חצי שעה. ועמש"כ מרן ע"ז בס' דעת נוטה ציצית תשו' תר"ג. ומש"כ בס' מבשר טוב חנוכה ס"א. ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"י אות א'.

הדליק ביום א' שניים

שאלה: מי שטעה והדליק ביום א' שניים אם יצא או צריך לחזור ולהדליק אחד

תשובה: יצא אבל עשה שלא כהוגן.

ועי' בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תקצ"ג השיב מרן אולי, ומה שצינתי שם. ומש"כ בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' רל"ג.

להניח נר חנוכה למטה מי' טפחים להרמב"ם

שאלה: מ"ט השמיט הרמב"ם מצוה להניח נר חנוכה למטה מי' טפחים כמש"כ השו"ע

תשובה: סתם הנחה היא משיראו ולא ע"ג רצפה.

ועמש"כ בזה בס' פרדס יוסף החדש חנוכה עמ' רי"ז.

נר חנוכה באיסוה"נ משום חשד

שאלה: הדליק נר חנוכה משום חשד, אם אפשר להדליק באיסוה"נ, דל"ש מיכתת שיעוריה דסו"ס אין חשד

תשובה: חלילה וחס.

ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תרכ"ח השיב מרן בטעמא דשייך מכתת שיעוריה בנר חנוכה דהוי כמו שהדליק באויר. ולכאו' בנר חנוכה משום חשד לא איכפ"ל שיהא כאויר.

נר חנוכה או הלל

שאלה: מי שיכול בחנוכה לקיים או נר חנוכה או לומר הלל, מה עדיף

תשובה: נר חנוכה קודם.

והגר"ש קלוגר בחכמת שלמה או"ח ס' תרפ"ג כתב שהלל קודם. אולם בס' הליכות שלמה חנוכה פי"ז ה"ה נר חנוכה עדיף. וע"ע מש"כ בזה בס' מבשר טוב חנוכה סו"ס כ'. ובשו"ת שאילת יעקב ס' קכ"א כתב שהלל קודם עי"ש.

מסתפק אם הדליק נר חנוכה

שאלה: מי שמסתפק אם הדליק נר חנוכה אם צריך לחזור ולהדליק דספק דרבנן לקולא

תשובה: חייב משום פרסומא ניסא.

המאור

מז

ובפ"א השיב מרן ע"ז מסתמא ידליק בלי ברכה. וכ"כ בס' נטעי גבריא אל חנוכה פל"ג ס"א עי"ש, ובס' פרדס יוסף חנוכה בס' כרם אליעזר ס"ד הערה או"ב, עפמ"כ השע"צ ס' תרצ"ב ס"ק ט"ז במגילה.

הדליק ולא בירך

שאלה: הדליק נר חנוכה ולא בירך אם יצא המצוה או שיחזור להדליק בברכה
תשובה: יצא.

ובמור וקציעה ס' תרע"ב שבנר חנוכה הברכה משום פרסו"נ וכחלק מהמצוה.

ליתן לחבירו כשאין לו

שאלה: מי שיש לו שמן בצמצום לכל שמונת הימים ולחבירו אין כלל, אם עדיף שידליק אחד ויתן לחבירו
תשובה: כן.

וב"ב המג"א ס' תרע"א והמחצה"ש שם והמשנ"ב ס' תרע"א סק"ו. ועי' בערוך השלחן ס' תרע"א ס"י.

אין לו בית אם חייב בנר חנוכה

שאלה: מש"כ בטעמא דקרא דמי שאין לו בית חייב בנר חנוכה, צ"ע ממש"כ התוס' סוכה מ"ו בטעמא דתיקנו ברכת הרואה בנר חנוכה שיש כמה בנ"א שאין להם בתים ומשמע שפטורים
תשובה: מיירי שאנוסים לגמרי.

ועמש"ב בזה בשו"ת באר אברהם ס' ט"ז ובס' מנחת אריאל שבת כ"ג ובס' מנחת אשר חנוכה ס' ט"ו ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ו'. ומש"כ בשו"ת דברי מנחם ח"ד ס"מ ובס' גבורת יצחק חנוכה ס' נ"א או"ב.

להשתמש בנר חנוכה להאיר בסעודת מצוה

שאלה: אם מותר להשתמש במנורת החנוכה שלא בזמן מצוותה להאיר בסעודת מצוה כסיום מסכת
תשובה: אולי.

ובשו"ת משנה שכיר ס' ר"ה דאסור. וכ"כ בשו"ת שיח יצחק ס' שמ"ג. אולם בשו"ת קנין תורה ח"ו ס' מ"ז ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ח ס' ל"ח דמותר. וע"ע בשו"ת אמרי כהן ס"א.

לישב ע"י נר חנוכה חצי שעה

שאלה: אם צריך לישב ע"י נר חנוכה בחצי שעה הראשונה כמש"כ בס' מקור חיים ס' תרע"ב ובשו"ת שב יעקב ס' כ"ב

תשובה: א"צ.

ובס' בתורתו יהגה (תורה ומצוות) עמ' 36 השיב מרן ע"ז לא ראינו נוהגין כן. וכן השיב מרן בס' שערי ציון ח"א מועדים עמ' ר"ח. ועמש"כ בשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ו ס"ו ובס' מקור חיים ס' תרע"ב ס"ב ובס' נטעי גבריאל חנוכה עמ' קפ"א ובס' נפש דוד להאדר"ת עמ' קכ"ה אות י"ד. ועמש"כ בס' גם אני אודך תשו' הרה"ג רבי משה חליוה ח"ד ס' כ"ז. ובשו"ת אבני דרך ח"ז ס' ק"כ.

אורה ברירה ולא זכה בשמן

שאלה: קיבל דירה להתארח בחנוכה, והכינו לו שמן להדליק ולא זכה בשמן אם יצא

תשובה: הוי כזיכה לו.

ובכ"ב בשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קס"ח. ועמש"כ בזה בתשו' והנהגות ח"ו ס' נ"ב. ומש"כ בארוכה בבית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב' אות ד'. וע"ע בס' תורת חיים וחסד ח"א עמ' שמ"ג. ועי' מה שהשיב מרן בקונ' גם אני אודך חנוכה תשו' כ'.

ניח"ל ליקח כוסיות לנר חנוכה

שאלה: אם מותר ליקח כוסיות לנר חנוכה שלא מדעת חבירו, ולהדליק נר חנוכה דהוי כמכשירין דל"ש ניח"ל למיעבד מצוה

תשובה: צ"ע.

ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תק"א נשאל מרן אם מותר ליקח פטיש לבנות סוכה והשיב אולי. ובביאורים שם כתבו דכיון שהוי הכשר לא ברירא אם איכא אומדנא דניח"ל. אולם בשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ק"כ פשיט'ל דמותר ליקח מנורת חבירו שלא מדעתו וליתן בה שמן משום ניח"ל. ובס' מועדי ישראל ימים נוראים ס' צ"ב אות ז' הביא ספיקת בעל שביבי אש, אם אמרי' ניח"ל ליקח כוס לקידוש או מנורה לנר חנוכה, די"ל ניח"ל רק בחפצא במצוה עצמו יעו"ש. ומה שהוכיח בשו"ת באר שרים ח"ו סו"ס פ"ב ומה שכתבתי באליבא דהלכתא גליון פ"ב עמ' קי"ג ובס' גם אני אודך תשו' בעל המשנת יוסף עמ' רס"ט דשרי ליקח גפור להדליק נר חנוכה משום ניח"ל. ועי' בדעת נוטה תפילין תשו' קצ"ח.

הדלקת נר חנוכה בנר מנגן

שאלה: בס' דרך שיחה ח"א עמ' קפ"ג שמותר להדליק נר חנוכה בנר המנגן, דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, וצ"ע הא איסורא איכא כמבו' בפסחים כ"ו ע"א

תשובה: זה רק בהקדש ובאיסור מה"ת.

כן הק' ע"ד מרן בשו"ת דן ידין ח"א ס' ק"י ובשו"ת ויען הכהן ח"א ס' נ"ד עי"ש. וכן מובא ממרן שרק בהקדש ובאיסור מה"ת בס' פרדס יוסף החדש חנוכה עמ' ש"ח אות תר"כ עי"ש. וכן הביא הכנסת הגדולה יו"ד ס' ק"ח שרק איסור מה"ת אסור קול ומראה עי"ש. וא"כ איסור השתמשות בנר חנוכה הוי איסור מדרבנן ושרי. ועמש"כ עוד בענין נר חנוכה המנגן בס' חשוקי חמד שבת כ"ב ע"א ובשו"ת ברית הלוי ח"א ס' פ"ז ובשו"ת ישיב יצחק חל"ג

ס' כ"ד ובשו"ת אמרי פז ס' כ"ט. ומש"כ בס' גם אני אודך מתשובותי ח"א ס' ט' ובשו"ת יורו משפטיך ח"א ס' י"ט.

נר חנוכה בשמן שביעית

שאלה: בדרך אמונה פ"ה משמיטה כתב מרן לאסור הדלקת נר חנוכה משמן שביעית משום דהוי הפסד, ולכאור' י"ל אף שהוי הפסד שרי, כדמוכח מאתרוג שביעית דשרי ליטלו כמבו' בסוכה ל"ט, אף שמבואר בגמ' ל"ה שם, דאתרוג תרומה לא יקח משום שמפסידה, א"כ ה"ה נר חנוכה שרי משום המצוה אף דהוי הפסד.

תשובה: אין מפסידו.

ובמנו שהשיב מרן בתשו' שהוי פסידא החוזרת עי"ש. ועמש"כ אם מותר נר חנוכה בשמן שביעית בבית רידב"ז פ"ה ה"ט ובס' תורת הארץ פ"ח ס"ק מ"ז ובשו"ת אמרי יושר ח"א ס' ק' ובשו"ת שערי דעה ח"ב ס"ט ובשו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח ס' נ"ג ובשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' מ"ב ובס' תורת השביעית עמ' שע"ט ובס' פסקי תשובה ח"א ס' צ"ד. ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ו חי"ב ס' פ"ט. ומש"כ מו"ר מרן הגרבי"ד פוברסקי בקובץ מוריה שבט תשע"ה עמ' ק"ג. ובשו"ת שבט הלוי ח"א ס' קפ"ד ובשו"ת קנין תורה ח"ג ס' י"ז או"ב ח"ז סו"ס פ"ג. ובשו"ת מנחת שלמה ח"ג ס' קכ"ח ובס' שלמי תודה חנוכה ס"ח אות ו' ובס' אור ישראל חנוכה פ"ד ס' י"ח ובשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קל"ו ובס' אמונת ישראל ח"א ס' כ"א ח"ב ס"מ. ובס' עוטה אור שביעית ס"י ה"ט. ובשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ג ובס' כל מקדש שביעית מאמר ובספרו מצות נר איש וביתו פ"ז ס"ט ובשו"ת אבן פנה ח"ב ס' ע"ח ובס' פרדס יוסף חנוכה אות תקס"ז ובס' נטעי גבריאל פ"ח ס"ג. וראה מכתבו של מרן בס' הליכות שלמה חנוכה עמ' שס"ב. ובס' אורחות רבינו ח"ב עמ' של"ד ובס' חוט שני שביעית פ"ה ה"ט. ובשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד ובס' מועדים וזמנים ח"ו ס' צ"ג ובשו"ת מהר"ש ענגל ח"ב יו"ד ס"ד ובס' אמרי שמאי ח"ב בירורי הלכה ס"ח. ובס' אמרי שפר שביעית עמ' ש"י ועיקר קושיא זו להקשות מאתרוג דה"ה נר חנוכה הקשה בשו"ת דגל ראובן להגר"ר כץ זצ"ל ח"ב ס' ל"א או"ג עי"ש. וכן הוכיחו בס' תורת השביעית עמ' שע"ט שפ"א ובס' אמרי שמאי ח"ב מדור בירורי הלכה ס"ח מאתרוג לנר חנוכה עי"ש ועיין מה שהשיב מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תרל"ד. וע"ע בס' כרם אליעזר שביעית ס' ל' ובס' אמונת איתן שביעית ס"א.

יש לו רק שמן שביעית

שאלה: מי שאין לו שמן לנר חנוכה אלא שמן שביעית אם ידליק או יבטל המצוה

תשובה: לא ידליק.

וב"ב בס' תורת הארץ פ"ח ס' מ"ז שלא ידליק. ועמש"כ בשו"ת משנת יוסף חי"ב ס' פ"ט ובס' אמונת ישראל שביעית ח"א ס' ועמש"כ בס' בית דוד הלי' שביעית ח"ב פ"ז הערה 19 ובשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ג. ובס' פתחי עולם שבת כ"א ע"א.

נר בברכת שעשה ניסים לאבותינו

שאלה: במשנ"ב ס' תרע"ה ס"ק י"ד שגר מדליק ומברך שעשה ניסים לאבותינו וצ"ע שהוי שקר שאומר לאבותינו

תשובה: אברהם אבינו אב לכל המון גוים.

ועיין באליהו רבה ס' תרע"ה. אכן בקיצור שו"ע ס' קל"ט ס' י"ב דגר לא יאמר שעשה ניסים לאבותינו אלא לישראל ומש"כ בס' פרדס יוסף החדש פסח עמ' קל"ד ובס' אור ישראל פ"ב ס"ז. ובס' דברי הניסים עמ' תשנ"ב.

מסופק אם ידלק חצי שעה

שאלה: מי שיש לו שמן בצמצום ואינו יודע אם ידלק חצי שעה, אם יברך ע"ז להדליק נר חנוכה.

תשובה: יתכן שלא.

ועמש"כ בס' מועדי קדשך להגר"א שלזינגר ס' כ"א כ"ב. ולכאור' י"ל שיברך דאיכא ס"ס, חדא שמא ידלק חצי שעה ושמא כהסוכרים שא"צ שיעור לנר חנוכה. ובס"ס במצוה מברכין כמבו' בשו"ע ס' תפ"ט לענין ס"ס בספירת העומר. ועי' בשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' מ"ד.

הגיע קודם עלות השחר

שאלה: הגיע לביתו בחנוכה עשרים דקות קודם עלות השחר אם ידליק נר חנוכה בברכה

תשובה: יכול.

וב"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קנ"ו או"ב. ועמש"כ בשו"ת יעלת חן יו"ד סו"ס נ"ו ובס' בירורי חיים ח"ב עמ' תמ"א ובס' מאי חנוכה ס"ז.

שח בין נר ראשון לשני

שאלה: הדליק נר אחד של חנוכה ושח קודם נר שני אם צריך לחזור ולברך

תשובה: לא מסתבר.

אולם הפרמ"ג ס' תרע"א סק"א ובס' ראש יוסף שבת כ"ג ע"א דראוי לברך שנית. ובס' יומין דחנוכה ס' ל"ג מסיק שלא יברך. ועמש"כ בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"ד ס' קט"ו ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ה ס' נ"ב ובס' מצוות נר איש וביתו פ"ב ס' י"ב ובס' אור ישראל לידידה הגר"י דרדק פט"ו ס"ד.

איש"ר בין נר ראשון לשני

שאלה: אם הדליק נר ראשון של חנוכה ושמע קדיש אם יענה לאיש"ר בין נר ראשון לשני

תשובה: יענה.

וב"כ בס' אורחות חנוכה פ"ה ס' כ"ו.

בחורים מבני ספרד בהדלקה בישיבה

שאלה: בחורים ספרדים הנוהגים כהשו"ע שרק בעל הבית מדליק ונמצאים בישיבה אם צריכים להדליק שם

תשובה: כן.

ובס' מעשה איש ח"ד עמ' קל"א מובא ממרן בשם החזו"א שבחורים הלומדים בישיבה חייבים להדליק מדינא אף אם הולכים אחר הכרעת השו"ע. ועמש"כ בזה בשו"ת או נדברו ח"ג ס' נ"ג ובס' שבות יצחק דיני שבת ס' ט"ז ה"ב חנוכה פ"ו. וכ"פ בעל שבט הלוי בס' נר איש וביתו ס"ח ס' י"ט ומרן הגר"נ קרליץ בקונ' פסקי הלכות להגר"א דינר. ועי' בתשו' והנהגות ח"ד ס' קס"ט ובס' הליכות שלמה חנוכה פ"ד ס' י"ב ובס' חובת הדר עמ' ק"ו ועמש"כ בס' אור לציון ח"ד פמ"ז ס"א ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ז ס"ח ובס' שיעורי חנוכה ס' י"ד. ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ב ס' פ"ח ובס' נר ציון חנוכה ובשו"ת אדרת תפארת ח"ב ס' ל"א ובס' בינה ודעת מועדים ס"ג ובשו"ת ברית אברהם ח"ג ס"ו כ'. ועמש"כ בארוכה בס' אורחות חנוכה ס"ב ובס' בתורתו חנוכה עמ' נ"ה חופה וקידושין ח"א עמ' קנ"ז ובס' שושנת העמקים חופה וקידושין ח"א עמ' קל"ט ובס' דברי שמואל מועדים ס' י"ד ובס' מצות נר איש וביתו פ"ה ס"י ובשו"ת ברכת יהודה ח"ה ס' ס"ו ח"ו ס' ל'.

חזכרת חנוכה במעין שלוש

שאלה: במשנ"ב ס' תרפ"ב סק"ב שבברכת מעין שלוש אין מזכיר חנוכה ופורים ומ"ט אין מזכירין

תשובה: שהוא דרבנן.

וב"כ לתרץ בדברי חמודות פרק כיצד מברכין ס"ק קל"ה. ועמש"כ בזה בנימוקי או"ח ס' תרפ"ב ובביאור הגר"א או"ח ס' ר"ח ס' י"ב ובלבוש שם ובאליהו רבה ס' תרפ"ב ובשו"ת מנחת עני ס"ב ועי' בארוכה בס' פרדס יוסף החדש פורים ופרדס יוסף החדש חנוכה עמ' תפ"ט ובס' ברכת אברהם שבת כ"ד ע"א ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס' שנ"ט ובס' מועדים וזמנים ח"ח ס' קמ"ח ובשו"ת בית אב ס"ב ובס' פנינים מבי מדרשא חנוכה ס' צ"ה ובס' תולדות זאב שבת כ"ד ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ט ס' ל"ג ובס' שלמי תורה חנוכה ס' כ"ט ובס' בנתיבות ההלכה חנוכה ל"ג עמ' תש"ב ובס' דברי הניסים עמ' תרצ"ט ובשו"ת ויען אברהם או"ח ס' נ' הביא שיש להזכיר במעין שלוש חנוכה ע"ש. וע"ע בשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"א ס' צ"ב ובשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קל"ז. וכן השיב מרן בקונ' גם אני אודך חנוכה תשו' כ"ו. ועמש"כ מרן בס' טעמא דקרא לחנוכה.

על הניסים בברכהמ"ז בפורים

שאלה: בגמ' שבת כ"ד הסתפקו אם מזכיר על הניסים בחנוכה בברכהמ"ז, ומ"ט לא הסתפקו בפורים

תשובה: ראשון נקט.

ועמש"כ בזה החת"ס בס' תורת משה פר' מקץ ובס' החיים להגר"ש קלוגר ס' תרפ"ב ובשו"ת רבבות אפרים ח"ב עמ' שכ"ה ובס' ברכת אברהם שבת כ"ד ובס' דברי הניסים פ"ח ס' י"א ובשו"ת בנין שלמה ס' נר חנוכה ובס' בין המשפתיים שבת ס' כ"ו ובס' ברכת שמים שבת כ"ד.

הרב אברהם אבא קליינערמאן שליט"א

ירושלים ת"ו

מצווה חביבה היא עד מאוד – להודות ולהלל

ב"ר יצחק, שנקרא רבנו שמעון הגדול, והוא אחד מהראשונים, נאמר "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו, להללו ולשבחו ולספר הודו". ומפורש בדבריו כדברי הרמב"ן שהקב"ה בראנו להללו ולשבחו ולספר הודו, שכל כוונת ותכלית הבריאה היא רק לענין זה.

ומעתה לפי זה מובן מאוד דברי הרמב"ם שמצוות נר חנוכה היא חביבה עד מאוד, שכל מהות המצווה בנר חנוכה הוא "כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסך ועל נפלאותיך ועל ישועתך", וכל ענין פרסום הנס בהדלקת הנר הוא כדי שההודאה לה' תהא בפרסום גדול. ומצווה שכל מהותה וענינה הוא ההודאה לה' שזה תכלית הבריאה וכוונת היצירה, בוודאי ובוודאי שהיא חביבה עד מאוד. שכל המצוות הכוונה האמיתית בהם הוא כדי שנודה לה' שבראנו, וכאשר כאן זה לא רק הכוונה במצווה, אלא גם עצם מעשה המצווה הוא מעשה של הודאה לה', ומצווה כזו שהכוונה והמעשה משתווים יחד לתכלית האמיתי שהוא להודות לה', זה מעצים ומגביר את כח המצווה, והיא חביבה עד מאוד.

מעלת דוד המלך

דהנה רואים בגמרא שהזכות של הודאה לה' היא עצומה עד מאוד ואפשר לזכות בה למעלות גבוהות ונשגבות, דהנה בגמרא בברכות (דף ז' ב') מבואר על כמה שמות של בני אדם שמוזכרים בתורה למה הם נראו כך, והגמרא דנה על "רות" למה נקרא שמה רות, ואיתא בגמרא "מאי רות, אמר רבי יוחנן שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות. מנא לן דשמא גרים, אמר

כתב הרמב"ם בהלכות חנוכה (פרק ד' הלכה י"ב) "מצות נר חנוכה מצווה חביבה היא עד מאוד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו על הנסים שעשה לנו".

יש לדקדק בלשון הרמב"ם שכתב על נר חנוכה שהיא "מצווה חביבה עד מאוד", מהו החביבות הגדולה של מצוות נר חנוכה. ובפרט שהרמב"ם לא כותב את הלשון הזה בשאר מצוות, ומה המיוחד בנר חנוכה שכתב כך.

ונראה לומר בזה בס"ד דהנה הרמב"ן בסוף פרשת בא כותב "ולפיכך אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמורות וחביבות מאוד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלוקיו, וכוונת כל המצות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין א-ל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותך אנחנו".

מבואר בדבריו שענין ההודאה להקב"ה זה כוונת היצירה, וזהו כוונת כל המצוות שנאמין בה' ונודה אליו שבראנו והמציאנו. רואים מזה שההודאה לה' זה לא פרט בפני עצמו כהכרת הטוב וכדומה, אלא זה עיקר כוונת היצירה, כל מה שהקב"ה יצר את הבריאה הוא כדי שאנו הברואים נודה לו שבראנו והמציאנו.

ובזמירות ליום השבת, בפיוט "ברוך ה' יום יום יעמס לנו", שחיברו רבי שמעון

בזמן הזה". ולכאורה יש לדייק מהו הלשון "בזמן הזה", הרי עתה בזמן הזה לא נעשה הנס שהנס נעשה בזמן מתתיהו ובניו, ולא בדור הזה.

ונראה לבאר בזה על פי מה שמבואר בספרים שבכל חג וחג מתחדש ההשפעה שהיה לכלל ישראל בזמן אותו החג, ובפסח שהוא זמן יציאת מצרים מתחדש בכל הדורות בזמן ההוא ענין יציאת מצרים, וכל אחד באיזה מקום שיהיה מתחדש לו עניני יציאה מעבדות לחרות בבחינות שהוא נמצא בהם. ובחג השבועות מתחדש הענין של מתן תורה [ובענין זה שמעתי מהגבאי של האדמו"ר הק' רבי שלמקה מזוויהל זיע"א, הלא הוא הרה"צ רבי אלי' ראטה זצ"ל שהיה איש חשוב מצד עצמו, שפעם הלך עם הרבי בחג השבועות לפנות בוקר, והרבי אמר לו את הענין הזה שבכל חג וחג מתחדש ההשפעות של החג ההוא, ואמר שעתה מתחדש בשמים ענין מתן תורה, ואומרים בשמים עכשיו "נעשה ונשמע", וממילא בא ונגיד גם אנחנו איתם "נעשה ונשמע"].

ומעתה בחנוכה שהוא זמן של ניסים לכלל ישראל, מתחדש השפעת הניסים שהיו באותם הימים. והוא זמן מסוגל מאוד שאפשר לפעול בתפילה ניסים ממש. וי"ל שלזה מרמז הלשון בברכה "בזמן הזה" שגם בזמן הזה מתחדש ההשפעה של הניסים, ואפשר לזכות לניסים גלויים, פשוט כפשוטו.

וצריך רק לדעת להשכיל לנצל את הזמן הימים הללו כראוי, בחיזוק בתורה ותפילה וצדקה (שבספרים כתוב שהימים האלו מסוגלים, וראוי להרבות בהם בצדקה).

ונזכה בעז"ה כימי צאתך מצרים, וכמו שעשה לנו ניסים ונפלאות בימים ההם, כן נזכה לניסים וחסדים גלויים גם בזמן הזה בישועת הכלל והפרט, אכ"ר.

רבי אליעזר דאמר קרא לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שמות אלא שמות".

ולכאורה יש להתבונן בזה הרי מדובר כאן בדוד מלך ישראל, שהיה מעוטר בכל המעלות העליונות, וגם מעלתו בתורה היתה גדולה ונשגבה, כמו שרואים בפסוקים בתהילים שאומר "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי", וכיוצא בזה יש עוד הרבה פסוקים שרואים בהם את מעלותיו הנשגבות.

ואעפ"כ כאשר הגמרא באה לומר מיהו דוד המלך, הגמרא אומרת שדוד היה זה "ששרויהו להקב"ה בשירות ותשבחות", ורות נקרא שמה רות כיון שיצא ממנה דוד שהשביע את הקב"ה בשירות ותשבחות.

רואים מזה שהמעלה העצומה הזו, ששיבח את הקב"ה בשירות ותשבחות והודה לו על כל הבריאה שבראנו והמציאנו, היא המעלה העולה על כולם, והיא שורש כל המעלות.

ומכח השירה אפשר להגיע לידי רוח הקודש, כמו שמצינו בשירת הים שכל כלל ישראל הגיעו לידי נבואה ורוח הקודש, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא.

ומעתה מובן מאוד למה מצוות נר חנוכה היא חביבה עד מאוד, שאם כל כך גדול הוא מעלת ההודאה לה', א"כ כאשר יש לנו מצווה שגם בכוונה וגם במעשה ענינה הוא להודות ולהלל, בוודאי שמעלתה וחביבותה עצומה היא עד מאוד.

*

בימים ההם בזמן הזה

הנה נוסח הברכה בהדלקת נרות הוא "שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם

הרב חיים ברכיה לייברמן

מח"ס חבל נחלתו

בני ברק

אם להדליק נרות חנוכה במקום שאוכלים 'סעודת מריעים'

המשנ"ב (שם ס"ק ט"ז) מביא שיטות שסוברים שאם האשה כבר הדליקה בביתו אינו יכול הבעל להדליק במקום אחר כיון שכבר נפטר ע"י ההדלקה של אשתו, ולכן מציע המשנ"ב שידליק הבעל לפני שהאשה מדליקה כגון שהאשה מדליקה אחרי מעריב אז הוא ידליק לפני מעריב, ונמצא שבשעה שהדליק עדיין לא נפטר ע"י ההדלקה של אשתו, ולא חש המשנ"ב לדאוג על האשה שהרי כיון שהבעל הדליק באכסנייתו לפני מעריב נמצא שהאשה כבר נפטרה מחובת הדלקה ונמצא שהיא מברכת ברכה לבטלה, והטעם כי אין האשה יוצאת ע"י הדלקה של בעלה אלא אם כן הבעל הדליק בביתו, ומוכח מזה שמה שאיש ואשתו נפטרים בהדלקה אחת הוא רק כשהם בבית אחד, או שהיא נשארת בביתו שהוא נפטר ע"י הדלקה של אשתו, וכלשון הגמ' שמדליקים עלי בגו ביתאי, וא"כ צריכים להבין מה כוונת המשנ"ב 'שיצוה לאשתו שתדליק' שהרי גם אם מותר לו להדליק נרות במקום שאוכל סעודה אחת מ"מ אשתו בוודאי חייבת להדליק כי לא נפטרת ע"י הדלקתו כיון שהם לא נמצאים בבית אחד? וי"ל ג' מהלכים א) שאם אינו מצוה לאשתו להדליק עליו אז היא תחכה עד שיגיע הביתה ונמצא שעובר את זמן ההדלקה לכתחילה, ב) וגם שהרי אסור לאכול לפני ההדלקה, ג) י"ל שגם היא אוכלת שם ביחד איתו והיא רוצה לצאת בהדלקתו, ולכן קאמר המשנ"ב שכיון שהם רק אוכלים סעודה אחת אין זה ביתם ואינם יכולים להדליק שם נרות חנוכה.

בשנים האחרונות ראיתי כמה מחברים שכתבו בענין מי שאוכל סעודה אחת אצל הוריו בחנוכה האם אפשר להדליק שם נרות חנוכה, שהרי מבואר במשנ"ב בסימן תרע"ז שאם אוכל שם רק סעודה אחת אינו נקרא ביתו, ופלפלו כמה לומדים בענין זה שיש מקום להתיר אם הולך לסעוד שם ביחד עם בני ביתו שאז אין חשדא שאינם חושדים אותו שלא הדליק נרות חנוכה, וגם שהוא יותר דרך קביעות כיון שהולך עם בני ביתו, ובפרט אם הוא בעיר אחרת שבוודאי אפשר להקל, ומה שהמשנ"ב החמיר שאי אפשר להדליק שם מדובר שמשאיר את משפחתו בבית והולך לאכול סעודת מריעים לבד, אולם אם הולך עם משפחתו יכול להדליק שם, והיות שבעניי לא נראה פשטות ההלכה כן אענה גם אני את חלקי.

א) **במשנ"ב** מבואר (סימן תרע"ז סקי"ב) "ודוקא לענין אכסנאי הנ"ל שאין ביתו אצלו או לענין בן הסמוך על שולחן אביו, אבל מי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר צריך לילך לביתו להדליק שם נר חנוכה, ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו", ויש להעיר שהרי האשה ממילא צריכה להדליק בביתה שהרי אינה נפטרת מחובתה להדליק אלא א"כ הבעל מדליק בביתה וכמו שמבואר בלקט יושר (חלק א עמוד קנב ענין ב) "ופעמים שאיש ואשתו חייבים בנר חנוכה, כגון שאין להם בית מיוחד, ואין שניהם יחד", וכמו"כ

"משא"כ במי שיש לו דירה בעיר והולך פעם א' חוץ לביתו וכו'" כוונתו שאם המקום הסעודה הוא לא בעירוהרי לא יחזור לשם בלילה וממילא שם נחשב לעיקר דירתו לאותו לילה, אבל עכ"פ העיקר מה שהתכוין הט"ז הוא מה שכתב באריכות שתלוי אם חוזר לשם לישון או לא, שאם לא למה חילק ש"אכסנאי ישן שם" תיפוק ליה שאינו בעיר וכמו סתם אכסנאי, ולא מסתבר שהט"ז יסבור שרק כששניהם ביחד א"א להדליק דהיינו יש לו בית באותו העיר וגם אינו ישן שם שא"כ היה לו לומר שאינו דומה לאכסנאי בגלל שני טעמים, וכיון שכתב רק טעם אחד מוכח שזה טעם האמיתי, ומה שכתב באותו העיר אורחא דמילתא נקט שחוזר לביתו לישון שם, שפעם לא היו נוסעים מעיר לעיר באמצע הלילה, אבל איה"נ אם אחד יסע מעיר לעיר יסבור הט"ז שצריך להלדיק במקום שהולך לישון כיון שזה עיקר דירתו, ובפרט בזמנינו שאין נסיעות מעיר לעיר כרוכים בטירחא מרובה לכן אין זה נחשב כמו שעקר דירתו.

ג) **וראיתי** כמה לומדים שהבינו מדעת הב"ח שעיקר הטעם שא"א להדליק במקום הסעודה היא כיון שיש חשדא מבני הבית ולכן באופן שאין חשדא וכגון שהבני בית באו ביחד איתו אפשר כן להדליק, ואעתיק את לשונו בקצרה "בטור כתוב ומ"ש הרא"ש ואפילו לדין עדיין יש חשדא מעוברים ושבים ולכן צריכים להדליק במקום שישן, היינו כדפי" בסימן תרע"א ותרע"ב שהיו מדליקין בפתח הבית הסמוך לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים ואיכא חשדא מעוברים ושבים בחצר כשאינן מבני החצר והפתח פתוח ולא הדליק, אבל לדין שמדליקין בבית החורף בפנים ליכא חשדא אלא מבני הבית והם יודעים שמדליק במקום שאוכל, מיהו דוקא כשאוכל בקביעות במקום אחד אבל מי שסועד בסעודה אצל חבריו

ב) **והנה** לשון הט"ז הוא "ואפילו לפי מה שכתבתי בסמוך דאכסנאי רשאי להדליק גם במקום שהוא שם היינו שעכשיו תהיה גם שכיבתו שם, משא"כ בזה שיאכל כאן שעה או שתיים וישוב למקומו אין שום סברא לומר שידליק שם ולא בביתו דזה הוה כאלו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר דאין שייך לו שם הדלקה", והיינו כי כל מה שנאמר שמקום האכילה גובר על מקום השינה הוא רק אם שניהם בקביעות, דהיינו שאם יש לו בית שאוכל בקביעות ובית שיישן בקביעות - אז צריך שידליק במקום באוכל בקביעות, אבל כל שאוכל וישן במקום אחד ופעם אחד אוכל במקום אחר אין זה עיקר דירתו, ולא חילק הט"ז שאכסנאי הוא דין אחר כי אין לו בית באותו עיר משא"כ כאן הרי יש לו בית באותו עיר.

אבל המשנ"ב העתיק את הט"ז קצת שונה שהרי כתב המשנ"ב "ודוקא לענין אכסנאי "שאין ביתו אצלו" וכו' אבל מי שסועד באקראי "ויש לו בית באותו העיר", ומשמע שכל החיסרון הוא כי יש לו בית באותו העיר שזה ביתו העיקרי, וא"כ היה לו להט"ז לומר ששאני אכסנאי כיון שאין ביתו נמצא אצלו באותו העיר, ולמה חילק הט"ז בין הולך לישון שם או לא, אלא כד דייקת היטב תראה שזה כוונת הט"ז שכתב "משא"כ בזה שיאכל כאן שעה או שתיים וישוב למקומו וכו'", היינו כיון שישן למקומו העיקרי בעוד לילה אין זה נחשב ביתו הקבוע, וגם המשנ"ב מתכוין לזה בדבריו הקצרים הנובעים מדברי הט"ז, וא"כ מה שכתוב המשנ"ב שאם יש לו בית באותו העיר צריך לחזור לשם ולהדליק אין כוונתו דווקא באותו העיר אלא כל שכוונתו לחזור לביתו שאז הבית שאוכל שם אין זה ביתו העיקרי, משא"כ אם לא הולך לחזור לביתו דהיינו שהולך לישון שם הרי קבע את דירתו במקום החדש, וגם הט"ז שכתב בהתחלה

ממנו ודלא כמו הפשטות המשנ"ב ולקט יושר הנ"ל א"כ אין פוסקים כמוהו שהרי סבירא ליה שאין דין מיוחד של בית אלא העיקר שיהיה ממונו, ואילו אנן איפכא סברינן שצריך שיהיה ביתו וא"כ מסתבר שצריך ביתו העיקרי וכמו שהבינו רוב האחרונים, ואין מן הצורך להאריך עוד בזה, וגם שקשה עדיין קושיא ראשונה שהרי יכול להדליק כשיחזור הביתה.

אלא נראה שדברי הב"ח הולכים על שורש הדין שלפי הרא"ש מדליקים איפוא שישן כיון שיש חשדא לכן זה עיקר ביתו לגבי חנוכה, ואילו הרשב"א אומר שבזמנינו שמדליקים בפנים ואין חשדא לכן עיקר הוא מקום אכילה, וע"ז כתב הב"ח שבמקום שיש חשדא מבני ביתו כגון שמדליק בבית אחר אין זה ביתו לגבי נרות חנוכה, ולכן כמו שלפי הרא"ש א"א להדליק במקום שאוכל כי אין זה ביתו לגבי נר חנוכה [אע"פ שבכל דיני התורה מקום פיתא נחשב עיקר ביתו מ"מ כיון שיש חשדא לכן לגבי נר חנוכה עיקר הבית הוא במקום שישן] כך א"א להדליק במקום שאוכל באקראי כי אין זה ביתו לגבי חנוכה, כיון שחז"ל תיקנו שכל אחד ידליק בביתו כיון שזה מראה לכל בני הבית שהדליק נרות חנוכה, ולכן זה נקרא ביתו, וכן הבין בשו"ת שארית יוסף סימן עג בשיטת הרא"ש שכתב "מ"מ שמעינן מהרא"ש דעיקר הדלקת נרות חנוכה אינו הולך אחר מקום אכילה אלא אחר מקום לינה" אע"פ ששורש הענין מפורש ברא"ש שאינו אלא משום חשדא.

ד) **ועדיין** היה מקום לומר שלפי הב"ח המושג 'ביתו' נמדד אם ניכר שהוא הדליק דהיינו שאין חשדא, וא"כ אם בני ביתו נמצאים במקום שאוכל כיון שאין חשדא אפשר להדליק שם, אולם קשה ע"ז שהרי כתב הב"ח שם "יכול לצוות לאשתו שתדליק ומכל מקום מצוה מן המובחר שילך

בהא ודאי איכא חשדא מבני ביתו כשלא הדליק בביתו במקום שרגיל להדליק ולכן צריך לילך תחלה לביתו ולהדליק ולחזור לסעודתו, ומיהו אם אשתו מדלקת עליו אין צריך לילך לביתו וכו' ומכל מקום מצוה מן המובחר שילך לביתו וידליק בעצמו דכל מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו וכו'".

ולענ"ד קשה שאם התכוין הב"ח לחשדא רגיל למה אינו יכול להדליק במקום סעודתו ואחר הסעודה יבוא הביתה וידליק שם בשביל שלא יחשדו אותו בני ביתו, וכמו כל דין 'חשדא' שאם יש לו עוד פתח שמדליק על הפתח השני בלי ברכה, וגם למה כתב הב"ח שאשתו תדליק עליו הרי גם אם ידליק במקום שסועד צריכה האשה להדליק וכמו כל אכסנאי שאין האשה נפטרת בהדלקתו, וכאן א"א לומר את התירוצים שלמעלה שאסור לאכול לפני הדלקה ושצריך להדליק בזמן – שהרי לפי הב"ח הרי אפשר לצאת בהדלקתו אלא שיש בעיה צדדית של חשדא, א"כ ממילא צריכה האשה להדליק בבית, אלא שאפשר לומר שהאשה גם נמצאת שם ולכן נחשב כבית אחד ולכן הוא יכול להוציא אותה לולא הטעם של חשדא, אלא א"כ צריך להבין למה יש חשדא מבני ביתו הרי הם נמצאים איתו, ואם תתרוץ שאשתו נמצאת אלא שבני ביתו לא נמצאים שם עדיין צריך להבין שהרי בני ביתו גם חייבים בהדלקה, והם ודאי לא נפטרים מהדלקה שלו שהרי אינם קשורים להבית החדש שאוכל שם באקראי, וא"כ הם צריכים להדליק לבד וא"כ גם הוא יצא שהרי הדליק בביתו ומה לי הוא או אחר וכמו"ש בב"ח שם שהעיקר שידליקו מממונו, וא"כ למה יש חשדא, ודוחק לומר שכוונתו שנשאר בביתו רק קטנים וסובר שאינם יכולים להוציא את הגדול שעכ"פ ליכא חשדא של ילדים קטנים, ואת"ל שסובר הב"ח שאם הבעל מדליק אפילו שלא בביתו יכולים בני ביתו לצאת

מדלקת עליו ואין חשדא מ"מ אינו נחשב ביתו.

(ומה שראיתי ת"ח אחד שכתב שכיון שאינו הולך לבית הוריו משום שאין לו מה לאכול אלא הולך לשם לשמוח עם הוריו לכן נחשב זה לביתו העיקרי, צע"ג שמלבד שזה נגד סתימת כל הפוסקים שהלכו נגד המנהג הזה וכתבו 'הסועד אצל חבירו' משמע שרוצה לסעוד שם כמו הדרך שסועדים סעודות מריעים אצל חבירו, אלא גם אפשר לומר שאם היה יכול שהמסיבה תהיה בבית שלו היה יותר מרוצה שלא היה צריך לנסוע).

ואפילו אם כל דברינו אינן אלא כמסתפקים בכוונת הב"ח ויש עוד להאריך בחילוקים, מ"מ בוודאי יש לנו דברי השארית יוסף (סימן ע"ג) שכתב שאם אוכל באקראי בוודאי אין זה ביתו, ולקט יושר (שם) שכתב ידליק בביתו ולא במקום סעודה כיון שאכל שם באקראי, והט"ז שכתב חילוק בין הולך ללון שם ללא הולך ללון שם, ולא חילק חילוקים אחרים, ומג"א שהעתיק דעת השארית יוסף ומשנ"ב דלא כמו הב"ח שהם כתבו שזה חסרון שאין זה ביתו כיון שזה רק דרך אקראי, וכלל בידינו שהולכים אחר סתימת רוב הפוסקים.

ולכן מסקנת הדברים הוא שדעת כמעט כל הפוסקים שאסור להדליק נרות חנוכה במקום סעודת מריעים.

לביתו וידליק בעצמו דכל מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו, ואם נאמר שכשארין חשדא יכול להדליק במקום שאוכל באקראי, א"כ למה צריך לילך לביתו כדי לקיים מצוה מן המובחר הרי יכול להדליק שם במקום שאוכל ולקיים בזה מצוה מן המובחר, שהרי כיון שאשתו מדליקה שם בבית תו אין חשדא שהרי יצא במה שהדליקה אשתו, ואע"פ שיש סוברים שהוא ברכה לבטלה כיון שמדליקים עליו בביתו ולכן אי אפשר להדליק במקום שאוכל - מ"מ הרי יכול להדליק לפני שמדליקים עליו בביתו או ישמע מאחר הברכות וידליק לבד וכמו"ש המשנ"ב בס"ק ט"ז לגבי כל אכסנאי, אלא מוכח מזה שאע"פ שאין חשדא [שהרי האשה מדלקת עליו בביתו ויצא ידי חובת הדלקה] מ"מ אינו יכול להדליק במקום שאוכל באקראי, וטעמא דמילתא הוא כיון שבדרך כלל בני ביתו מצויים בביתו לכן קבעו חז"ל שביתו הקבוע הוא מקום ההדלקה, ומה שכתב הב"ח "אבל מי שסועד בסעודה אצל חבירו בהא ודאי איכא חשדא מבני ביתו כשלא הדליק בביתו במקום שרגיל להדליק" היינו כיון שבדרך כלל יש חשדא לכן כולם מסכימים שצריך להדליק במקום הקבוע שבדרך כלל יש חשדא, ואת"ל שזה דוחק בכוונת הב"ח י"ל שחדא מתרי טעמי נקט, ונקט הבעיה של חשדא ומודה שיש עוד בעיה שאינו ביתו העיקרית, ולכן אינו יכול להדליק שם שאע"פ שאשתו

להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך

מאי קשר להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך. לקיים מצות עשה הרי ישראל יעסוק בתורת עולה כאילו הקריב (כמנחות קי.), ובתורת תפילין וציצית כאילו הניח תפילין וציצית. אך הם רצו להשכיחם תורתך, וממילא להעבירם על חוקי רצונך.

[ח"ס]

הרב שמואל ישעיהו יפה
מח"ס כתב יוחסין

בענין נר חנוכה ומזוזה הי מינייהו קודם

לתדיר כמזוזה דידן ורק דדוקא גבי קריאת התורה לא אמרי' הכי. ולהלכה נחלקו הפוס' בזה כמבוי' במאמר מרדכי סי' תרפ"ד, ובאר היטב סי' קל"ב ועוד רבות כמוש"כ במקו"א, וצ"ע טובא.

גם הרי כאן אין המזוזה ממש תדיר אלא כמצוי. ויש לדון אם לגבי מצוי כו"ע מודי דפרסומי ניסא עדיפא או לא.

עוד יש לעיין למשנ"ת בתשו' רעק"א שם בארוכה גבי סוכה ומזוזה דלדינא הו"ל מזוזה מקודש על הסוכה דתשמישי קדושה היא, ולענין תדיר תליא בב' לישני דזבחים צ"א ע"א אם מזוזה תדירא מחמת דהוית כמילה לגבי פסח או דפסח דקביע בכל שנה תדירא וה"ה סוכה. וכמובן דחנוכה כסוכה ממש לענין זה. ואשר ממי' ללשנ"ק כת' רעק"א דהו"ל תדיר ומקודש ואיזה מהן שירצה וממי' בדין הוא להקדים המזוזה דללשנ"ק ודאי תדיר ומקודש היא. וא"כ בנ"ד צ"ע דפרסומי ניסא יש לה ענין מעלה דומה למקודש בפני עצמו מחמת הפרסומי ניסא וצ"ע. ויש לציין שהביה"ל (ח"א סי' ד' ד"ה ומתוך) שדעתו לחלוק על רעק"א דמזוזה לא חשיבא תדירא כמילה לגבי פסח כלל וכן ציצית הואיל והידרו להפקירן בכל רגע אינן כמו מילה או שלמים ע"ש.

אמנם עדיפא מכל זה יש לעיין מיתר האריכות שבתשו' הגרעק"א שם לפני זה. והיינו דהרי ידוע מה דקי"ל באו"ח סל"ח סעי' י"ב דתפלין ומזוזה, קונה תפילין. וכת' מג"א שהוא משום דתפילין חובת הגוף ומקורו בהרא"ש סי' ל' בהל' תפילין והו' ברמ"א יו"ד סי' רפ"ה. (והגרעק"א צ"ל שם בגלילין יו"ד האריך כעין מש"כ בתשו' שם

על אודות מי שיום ל' של שכירות ביתו יצא בחנוכה ולפניו קביעת מזוזה והדלקת נר חנוכה איזה מהן קודם.

ותחילה אמינא להקדים את המזוזה משום ביטול מצות מזוזה שבכל רגע משא"כ בחנוכה דאף אם יהיבנא שיש קיום בכל רגע שהן דולקות ולא רק בהחצי שעה אבל סו"ס בודאי ליכא ביטול בכל רגע שאינו מדליק משא"כ בכל רגע שאינו מניח המזוזה יש בזה לכאורה ביטול מצוה דמזוזה. (וכעין הסברא הזאת מבוי' בבית הלוי ח"א סוף סי' ד'. אלא שהגרי"ד שם קאתא עלה באופן אחר דהרי לאחר הסוכות יתבטלו מצות לולב וסוכה, ומצות מזוזה נמשכת כל השנה ועל הנך קיומי מצות הנמשכות אח"כ הוא דקא מאלם הגרי"ד מזוזה אסוכה ולולב ע"ש, וה"ה אנר חנוכה לכאורה.) אך הגרעק"א בתשו' ט' בדברו על סוכה ומזוזה בחול המועד מה לקנות קודם לא נחית להזכיר מסברא זו וצ"ע. ועוד צ"ע"ק שלא מצאנו סברא זו בפוסקים כ"כ לענין דחיית הקדמת התדיר וכדומה. (וכבר כתבנו והדפסנו בזה רבות אבל הדברים מסובכים ונתוספו הרבה פרטים ולכן אציע דלהלן.)

ומעתה הרי לולא הנ"ל הו"ל נדון רגיל של תדיר ופרסומי ניסא, דמזוזה תדירא. אלא דנהי דקי"ל דפרסומי ניסא עדיפא מקידוש היום בשבת כ"ג ע"ב, הרי כת' התוס' והרא"ש שם דה"מ כאשר אינו עושה אלא אחת, אבל כאשר יעשה תרוייהו כך לי פרסומי ניסא באחרונה כמו בראשונה ומקדימין התדיר דהיינו המזוזה. אמנם הרי התוס' בשני תירוצים אחרים משמע דאדרבה לעולם פרסומי ניסא דהיינו חנוכה קודמת

תדירותן קאתו והשוה הב' צדדים לב' צדדי הבבלי בהך דמילה ופסח. (והארכנו בהירושל' בפ"ג דפסחים והמכילת' בפר' בא שנחית לאלם הפסח על המילה.) עכ"פ יש לעיין דכמדו' אף שהרעק"א הכריע להלכה ע"פ מסקנתו דליכא מעלה של חובת הגוף, אבל כמדו' נקטי' להלכה כהרא"ש והרמ"א ומג"א דיש מעלה של חובת הגוף. ולזה העירני לנכון ידי"ג הרב המופלג ר' נתן ליברמן שליט"א.

ומעתה יש לעיין היכא דיש לפנינו נר

חנוכה ומזוזה דמזוזה אינו חובת הגוף וחנוכה נחלקו ונסתפקו בזה גאוני בתרא. וכפשוטו יש לומר דהחקירה אם חנוכה הוא חובת הגוף ואף אין לו בית יש לו להדליק ולקנות או להשתתף, או דאינו אלא חיובא דביתא אם יש לו בית. וע' רמב"ם פי"א מהל' ברכות, ותוס' סוכה מ"ו סע"א, ואכמ"ל. עכ"פ אם חנוכה הוא חובת הגוף יש לומר דתליא בהירושלמי, ודברי הרא"ש להעדיף חובת הגוף על המזוזה. אלולא דנימא דכל הדברים לא נאמרו אלא במזוזה ותפילין כאשר תרוייהו מקודש אבל כאן דמזוזה קדישה יותר מנר חנוכה אפשר' לא נאמרה. וצ"ע עוד בכל זה.

והנה בסוף סוכה נ"ו ע"א קי"ל דחיובא

דיומא עדיפא מן התדיר, ובפשטות הו"ל נר חנוכה חיובא דיומא. אמנם מלבד דצ"ע למה בלילה שני' מקדימין את השחיינו לברכת לישב בסוכה ע' סי' תרמ"ג ואכמ"ל. כבר הארכתי לדיין מדברי הר"ח שם בסוכה והבה"ג, ולשון הט"ז בס"י תרפ"א דדוקא לענין לישב ושהחיינו דבני בקתא חדא ניהו הוא דנחיתנא לומר דאלימא חיובא דיומא אבל בכלל בודאי חזינן דתדיר אלימא אף מחיובא דיומא. וכאשר העירני הרה"ג ר"מ גולמזן שליט"א מט"ז מקומות דמצאנו להלכה דתדיר קודמת לחיובא דיומא.

אבל לא כולו הו' שם.) ומקור הענין מהירוש' דסוף מגילה דנח' אם מזוזה קודמת דמצוי או תפילין קודמת דנוהגת בימים ומדברות, ומסיק לסייע לשמוא' להקדים מזוזה דמקודשת. והרא"ש כת' להלכה כר' הונא דתפילין משום דחובת הגוף וגם דמפרש טעמי'. ומשמע דהרא"ש לית לי' גירסא דידן שאף טעמי' דשמוא' נמי מפרש לפנינו משום שנוהגת בשבתות וימים טובים. ועכ"פ צ"ע על הרא"ש דמסיק תפילין אף דהירוש' מסיק מזוזה, וגם דחידש הרא"ש הסברא של חובת הגוף.

וסברת חובת הגוף נח' הבית הלל

והגרעק"א בביאור מעלתה, דהבית הלל פירש דנעשית בגופו ממש משא"כ מזוזה הוא על ביתי', והרעק"א מפרש דתפילין הוא חובת הגוף ר"ל חוב המוטלת על הגברא שא"א להמלט ממנה ותמיד חייב בזה אף בימים וכדומה משא"כ מזוזה אינו חייב אא"כ יש לו בית.

ובאמת הרי אלולא דמזוזה אינו תדיר

ממש אלא מצוי, הרי לא מצאנו בשום מקום שיהי' איזה מעלה שעדיפא על התדיר, וכאן קא מודד ר' הונא בירוש' להעדיף התפילין משום דהוא חובת הגוף. עכ"פ ישל"ע בכ"ז דכפה"נ רעק"א התחיל לפרש דהרא"ש קאמר דזהו גופא כונת הגמ' במה ש"כן נוהגת בימים ובמדברות". והיינו דאתאנו לדון דיהי' בזה מעלת חובת הגוף ולכן מסיק דמזוזה קודם משום קדושתה. ועש"ה בכ"ד רעק"א שמוכיח דהרי אתאנו לדון אם חובת הגוף עדיף מתדיר או דתדיר עדיפא ומייתי ממקודש. ומעתה להבבלי דתדיר ומקודש שוין הרי אם תדיר מעדיף חובת הגוף ה"ה מקודש ע"ש בכל דבריו. אלא דלפלא דרעק"א בעצמו סר מהר מזה (בד"ה וביותר). ואפשר דלא ניחא לי' לפרש שהירושלמי חידש איזה מעלה דאלימא מתדיר והיינו חובת הגוף ולכן פירש דתרי הצדדים מכח

תדירא מדחזינן בשאגת ארי' סי' כ"ח כמדו' שעלה וירד בפלוג' דרבנותא אם ציצית ותפילין איזה מהן קודם ע"ש דמודד זמני לילה בציצית אליבא דחד וזמני שבת וי"ט דליתנהו בתפילין עכ"פ מבו' בדואי דקא מודד עם הרגעים של קיום לענין הנידון של הנחתן אף דהנחתן לא תדירא ביותר ע"י לילה וכדומה שאינו מסיר ומניח בכל יום וערב כמובן עש"ה ודו"ק. (והמציין ענין מזווה בימין ונר חנוכה בשמאל לנדון זה לא זכה בכל השאלה.) ועוד אמר הגרי"א הכהן הנ"ל דלקבוע מזוזותיו בכל חדרי ביתו ימשך זמן רב ועדיפא להקדים נר חנוכה, ועל זה אין לי תשובה כ"כ ואולי תלוי כמה זמן יקח וכו'. וכעת דעתי נוטה (זולת סברא האחרונה) להקדים המזווה.

וכמוש"כ כל זה בקונט' מוספים כהלכתם סי' ה' בארוכה.

והנה באו אלי שוב מבית הכהנים הגדולים רב יעקב אפרים שליט"א ורב שמואל מאיר שליט"א ששניהם כפי הנמסר לי מפי השמועה עלו ונסתפקו דאף אם נימא דמזווה תדירא היינו דוקא קיומה, אבל קביעותה אינה תדירא ואולי אין בזה בכדי להחשיבה לתדיר. (ואף שגם נר חנוכה אינו אלא ח' פעמים בשנה וקביעת מזווה מזדמנת תמיד אפש' לזה ס"ל דכבר אינה מוכרחת וכו' ואינה תדיר ביותר כמו מילה לגבי פסח וכו' וחנוכה סו"ס חובה בכל שנה כו' ואכמ"ל.) אמנם אף שכל הספק מחודשת קצת נר' להוכיח דאעפ"כ חשיבא המזווה

הדלקת נר חנוכה למי שכבר קיבל עליו שבת

בנזיר יב: אי' לא משוי איניש שליח אלא במילתא דמצי עביד השתא. לפ"ז קשה הט"ז (או"ח סי' תרעט) שאדם שקיבל שבת בפירוש לפני שהדליק נרות חנוכה, יבקש מאחד מאנשי ביתו שידליק עבורו בשליחותו. צ"ע שהרי לא משוי איניש שליח אלא במילתא דמצי עביד.

הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א תי' אם נאמר שמצות נר חנוכה מוטלת על הבית, וכיון שהודלק נר חנוכה בבית יצאו כל בני הבית ידי חובתם, לא קשה כלל, שכן הדלקת נרות חנוכה על ידי אחר מועילה משום שהודלק נר חנוכה בבית ולא מדין שליחות.

עוד תי' הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל שאין אומרים "כל מילתא דאיהו לא מצי עביד - לא מצי משוי שליח" אלא כאשר המשלח אינו יכול לעשות את עצם המעשה, כגון ששולח שליח לקדש אשה שעדיין היא אשת איש, אבל בנידונינו הלא המשלח יכול להדליק נרות חנוכה, אלא שיש מעכב צדדי מחמת שכבר קיבל עליו שבת, ובאופן זה יכול הוא למנות שליח.

[מרפסין איגרא]

הרב דוד בלום
רמות אונגוואר
ירושלים עיה"ק תובכ"א

בענין ברכת שהחיינו בהדלקת נר חנוכה בבית כנסת אם כבר הדליק בביתו

שטעם התקנה משום שאין יכולים לתקן מצות נ"ח כתיקונה להדליק כ"א בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד עכו"ם תקיפה ומברכין ע"ז כמו שמברכים על הלל דר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג ע"כ בריב"ש.

וכתב הגריש"א שלטעם שתיקנו להדליק בבכנ"ס משום האורחים א"כ גם אם המדליק כבר הדליק בביתו מ"מ עליו לחזור ולברך כל ג' הברכות אבל לשאר הטעמים אין זה מצוה חדשה אלא זה בכלל המצוה של הדלק"נ וא"כ אם כבר בירך שהחיינו בביתו אין טעם לברך עוד פעם שהחיינו בבכנ"ס עיי"ש בקובץ תשובות להגריש"א.

ועי' גם כה"ח סי' תרעא ס"ק עה בשם בן איש חי וז"ל אם חל ליל א' של חנוכה בליל שבת דמברכין בו שהחיינו וכבר הדליק בביתו ובירך שהחיינו ובא להדליק בבהכ"נ וכל הקהל שהיו בבהכ"נ כדי להתפלל ערבית כבר הדליקו בביתם ובירכו שהחיינו לא יברך שהחיינו בהדלקת בהכ"נ מפני שכבר הוא וכל הקהל בירכו שהחיינו בביתם ע"כ הרי שגם בא"ח פליג על זרע אמת.

ועי' שבות יצחק הל' חנוכה עמ' עא בשם הגריש"א זצ"ל שיש להדליק נר חנוכה קרוב לעשר דקות אחר זמן השקיעה שכתוב בלוח השנה עיי"ש ולפ"ז מצוי גם ביום הראשון של חנוכה שחל בחול שכל המתפללים ערבית בבכנ"ס כבר הדליקו בביתם ולבא"ח וגריש"א אין לש"ץ לברך שהחיינו על הדלקת בית הכנסת.

אצלנו בישיבת הר"ן ברמות ירושלים עיה"ק מתפללים מעריב בחנוכה בדרך כלל כחמשים דקות אחרי שקיעת החמה ובלילה הראשונה של חנוכה נוהגים ע"פ הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם שליח ציבור כבר הדליק נרות חנוכה בביתו אינו מברך שוב שהחיינו בהדלקה בבית הכנסת.

הערת הכותב: עי' שע"ת סי' תרעא סק"ז שהביא ממחזיק ברכה בשם שו"ת זרע אמת שאם הדליק בלילה הראשונה בביתו ואח"כ מדליק בבה"כ יברך שהחיינו ג"כ אמנם עי' קובץ תשובות להגרי"ש אלישיב זצ"ל ח"ד סי' פט וז"ל עובדא הוה בבהכנ"ס שהדליקו נר חנוכה בלילה הראשונה לפני תפלת ערבית כשלוש שעות אחרי השקיעה כשכל אחד ואחד מהציבור כבר קיים מצות הדלקת נ"ח בביתם ואף גם המדליק בכלל ואמרתו שלא לברך שהחיינו עכ"ל הגריש"א.

ועיי"ש שהגריש"א הביא דברי שע"ת בשם זרע אמת וכתב שלכאוי יש לעיין נהי דאפשר לברך ברכת המצוה מ"מ מנלן דחייב גם בברכת שהחיינו כי מסתבר דהדלקת הנרות בבהכנ"ס בכלל הדל"נ בבית ואיננה מצוה חדשה והרי כבר בירך שהחיינו.

וכתב הגריש"א שאפשר לתלות שאלה זו בטעם הדלקת נרות בבכנ"ס כי בכ"י כתב שתיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו אבל שוב כתב ב"י בשם כלבו שטעם הדלקה בבכנ"ס הוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם עיי"ש ובשם הריב"ש כתב ב"י

הרב אֶלְחָנָן פְּרִינָן
מח"ס "אבני דרך"
בית שמש

נותר השמן של נר חנוכה

ברורה (תרעב סק"ז) ועפי"ז היא מותר לו להשתמש בזה השמן למשוח למי שיש לו שושנה. אך יש להוסיף דלפי מה שכתב בספר שיח שרפי קודש (א אות שסט) דהכוונה למה שנשאר "בהקנקן" דייקא (וזהו ומותר "קנקנים" ודו"ק) ולא מה שנשאר בהכוסות. ע"כ. אז לפי"ז א"צ להתנות כלום לפי שמה שנשאר בהקנקן שהכינו בו השמן לנרות חנוכה אינו נאסר (וכדכתב בביאור הלכה תרעז, ד)."

וחזיתי שבספר מועדי הגר"ח (תשובה תרכו) התיר לזרוק את השמן שנותר מנרות חנוכה לאשפה, ולא החשיב את השמן הנותר כתשמיש קדושה. וברצוני להעיר שמפורש בשאלות דרב אחאי שדינו בשרפה, וזו לשונו: "אם הותיר ממנו ביום השמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, לפי שהוקצה למצוה אסור להשתמש ממנו", וכן איתא במרדכי ובשולחן ערוך. ומצינו שישי מהפוסקים שהצריכו לשרוף בנוסף לנותר מהשמן של הנרות גם את הפתילות, וכן איתא בטור (תרצז): "הנותר מהשמן ופתילות... נותר ממנו בליל שמיני עושה לו מדורה", וכן הובא בר"ן (ט, א ד"ה 'אי נמי') וכן נפסק בחיי אדם ובקיצור שולחן ערוך.

ישורש המחלוקת הוא בגדר הפתילות. האם הפתילות נחשבות כהכשר מצוה, שהרי המצווה הוא בשמן (שאלות ודעימיה) או שכיוון שהשמן לא יכול לדלוק בלא הפתילות גם הפתילות נחשבות כחלק מהמצווה. וראיתי שבוש"ת תשובות והנהגות (ו, קנט) כתב דכו"ע מודו שהפתילות הם גם הוקצו למצוותן והם חלק מהמצווה, אלא

שמעתי על תלמידי חכמים גדולים אשר שומרים את הנותר משמן נרות חנוכה ומשתמשים בו לצרכי רפואה (כגון: כאשר יש כאב באוזן מניחים מעט מהשמן עליה וכדו'). ותמהתי מנין לקוח היתר זה, והרי שנינו ששמן נרות חנוכה הוקצה למצוותו (שולחן-ערוך תרעז, ד) ודינו בשריפה, ועיין בזה בשאלות (פרשת וישלח כז, ב), ובטור (תרעז), וכן כתב בקיצור שולחן ערוך (קלט, כ) כי אחר חנוכה עושה מדורה לשמן שנשאר מהנרות, וכן איתא בשו"ת כנף רננה (ב), ועיין בזה בשו"ת באר שרים (ד, לא אות ח) ושו"ת נתיבות אדם (א, יט).

אולם חזיתי שהקיצור שולחן ערוך הוסיף שם "אלא אם כן התנה מתחלה שאינו מקצה מה שישאר", וזהו על פי המגן אברהם (תרעז, סקי"ז). אולם עיין בלבוש שדחה זאת כיוון שאין אדם יושב ומצפה מתי יכבו נרותיו. אלא דמצאתי שבשו"ת רבבות אפרים (ג, תמט) כתב "שיש סוברין שא"צ להתנות שהרי כבר דלק חצי שעה ולכתחילה טוב להתנות", ועיין עוד בזה בשו"ת שבט הלוי (ב, פב) ובספר מצות נר איש וביתו (עמוד קצ).

בספר גם אני אודך (עניינים שונים א, עג) כתב ש"ידוע הסגולה בשם מרן הבעש"ט זי"ע ובשם הגה"ק מקאצק זצ"ל דמנותר השמן שנשאר מנרות חנוכה הוי סגולה לרפואה למחלת השושנה וסימנך ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים ע"כ... ולפ"ז צריך להתנות קודם הדלקת נר חנוכה דאין מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה (עיין משנה

חוץ מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, וביאר רש"י בהכל מתרפאין - אפילו באיסורי הנאה. ומרן כתב בשולחן ערוך (יורה-דעה קנה, ג) דמתרפאים במקום סכנה אפילו בדבר שאסור בהנאה מדאורייתא. ואצלנו הדין קל יותר, כיוון דמיירי באיסור דרבנן (הוקצה למצוותו, עיין תרעז, ד), ובזה התירו להתרפא אף לחולה שאין לו סכנה (וע"ע בספר פרדס יוסף החדש, חנוכה עמ' קעז).

דמצד דין הוקצה למצוותו הרי הוא נאסר בהנאה, אך מותר לזורקו (ואין חיוב דווקא לשורפו), ומה דמצינו שאת השמן ישנו צורך לשרוף זהו מפני שהשמן מוגדר קודש, כפי שאנו אומרים "הנרות הללו קודש הם", ובקודש שאינו ראוי למצוותו דינו בשריפה.

בספר היכל הוראה (א הוראה צב) ביאר מדוע מותר להשתמש לצורך רפואה בנותר משמן החנוכיה, והביא את דברי הגמרא במסכת פסחים (כה, א) שבהכל מתרפאין

מאי בין חנוכה לפורים

יש לנו שני י"ט דרבנן דהיינו פורים וחנוכה והם שוין לכל דבריהם לענין הספד ותענית ומתנות עניים רק בדבר א' הם הפכים ממש דהיינו מה שבחנוכה אומרים הלל ולא קבעום לימי משתה ושמחה, ונהפוך הוא בפורים, ובאמת שכבר תירצו בגמ' [מגילה יד.] קריאתה זו הלילא אבל אינו מספיק, והנ"ל דהנה איתא בזה"ק עבדא דאפקי' מרא לחירות וכי אית לי' לאשבוחי גרמי' ע"ש תירוצו, והאמת כן הוא שכבר הבטיחנו הקדוש ברוך הוא נגד כל עמך אעשה נפלאות וקבל עליו להציל ישראל מיד שוסהו, ומ"מ ע"ז יש לנו להודות ולהלל על שקיים הבטחתו כמ"ש הוא תהלתך והוא אלקיך אשר עשה כו' כל הגדולות והנוראות כו' וכמ"ש ברוך שומר הבטחתו לישראל, אבל אין לנו לעשות ע"ז יום משתה ושמחה כי לא עשה אתנו שום נס לפנינו משורת הדין, אך כ"ז כשאנו עושים רצונו של מקום אמנם כשאינן עושים רצונו של מקום אינו מוטל עליו לעשות לנו ניסים ואעפ"כ שומר הבטחתו ע"ז יש לנו לשמוח כמוצא שלל רב שלא עמל בו ולא גדלו כי גם בשפלינו זכר לנו. וע"כ בפורים שנתחייבו שונאיהן של ישראל כליה ואעפ"כ הצילנו יש לנו לעשות ולקבעם לימי משתה ושמחה משא"כ בחנוכה שכבר היה מוטל עליו נס זה כמ"ש [זכריה ט] כי דרכתי לי יהודה קשת מלאתי אפרים ועוררתי בניך ציון על בניך יון כו' כל הפרשה.

[מראה יחזקאל]

הרב יונתן בלויא
ראש כולל מנחת יהודה

בשי' רמב"ן דבני חשמונאים לא נשאר איש

וז"ל דהמלכות לבד כבר ידעת מספרי נבואה שזכה בה דוד וכו' וכן זרעו אחריו עד סוף הדורות, ואין מלך למי שמאמין בתורת ה' אלא מזרע דוד ומשלמה לבד, וכל מי שהוא מזולת זה הזרע הנכבד לענין מלכות נכרי קרינן ביה כמו שהוא מזולת אהרן לענין עבודה דזר קרינן ביה ומבואר בדבריו שלמלך שאינו מזרע דוד אין דין מלך והוא סתירה למש"כ במלכים פ"א ה"ח דמשאר שבט יש דין מלך.

וב"ה בר"מ פהמ"ש סנהדרין פ"י היסוד השנים עשר דחייב להאמין ולאמת שיבוא משיח ואם יתמהמה יחכה לו וכו' הר"מ ומכלל היסוד דאין מלך לישראל אלא מדוד ומזרע שלמה וכל החולק בענין המשפחה הזו ה"ז כפר בה' ובנביאיו.

ומבואר מדבריו דמלכות בית דוד אינה כמלכות ישראל ואין לו דין מלך והוא סתירה למש"כ ביד.

ועיין באחרונים דלא נחלקו ר"מ ורמב"ן, וגם רמב"ן מודה דיש למלך משאר שבטים דין מלך, ודבריו מש"כ הרמב"ן כשופט ושוטר בלבד נא' לבאר החילוק ביסוד בין מלכי ישראל למלכי בית דוד.

ועיין ר"מ מלכים פ"ד ה"י כ' מטרת מלוכה לעשות משפט ומלחמות, וכמו שאמרו בני' לשמואל כשביקשו שימנה להם מלך שמואל א', כ', ח', ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו וזה רק במלך ישראל, דאין מטרה בעצם היותו מלך אלא מלכותו הוא רק אמצעי לכן שיוכל העם להתנהג בסדר ובמשטר וזהו המטרה של סתם מלך, אך במלכות בית דוד עצם המלוכה

עיין רמב"ן עה"ת בראשית מ"ט י' דבהבטחת יעקב לשבט יהודה הוא שהמלוכה תהיה רק לו ולא תהיה מלוכה גמורה לשבט אחר מלבדו, והוסיף הרמב"ן אע"פ שישראל מקימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה אין מושחין אותן שלא יהיה עליהם הוד מלכות אלא כמו שופטים ושוטרים.

ומבואר רמב"ן דאין למלך משאר שבטים דין מלך אלא רק כשופט ושוטר משום הבטחת יעקב ליהודה.

וב' רמב"ן דזהו הטעם שנענשו בני חשמונאי אע"פ שהיו צדיקים וחסידיים לא נשאר איש, עד שגמ' ב"ב דף ג': אמרו מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא משום שמינו את עצמם למלכים על ישראל אע"פ שהיו כהנים ועברו על צוואתו של יעקב שהבטיח המלוכה רק ליהודה.

וצ"ל שלדבריו התכוונו בני חשמונאי להעמיד את עצמם למלכים גמורים ולא רק כשופטים ושוטרים ונענשו.

וב"ה משמעות בשי' התוס' בסנהדרין דף כ': ד"ה מלך בתי' אחרון שאחאב נענש על שהמית נבות היזרעאלי שכ' דלמלך ישראל שאינו מולך על יהודה אין מלך.

אבל הר"מ מלכים פ"א ה"ח כ' נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והיה אותו המלך הולך בדרך התורה ה"ז מלך גמור אע"פ דעיקר מלכות לדוד ולזרעו, וכ' הלכה ט' דמלכותו אין מתקיימת לעולם אם הוא משאר ישרא'.

עיין ר"מ סהמ"צ ל"ת שס"ב כשמנה האיסור למנות מלך שאינו מזרע ישראל כ'

דוד הוא מלך בעצמותי וזהו כוונת הכתוב לרמב"ן לא יסור שבט מיהודה.

ומש"כ הר"מ בפהמ"ש ובסהמ"צ דלמלך דאין מזרע דוד אין מלך אין כוונתו דאין לו דין מלך ובודאי יש דין מלך, וכמו שכ' במלכים פ"א ה"ח, אלא מגדיר הר"מ מהותו ורק למלך מזרע דוד יש מטרה בעצם מלכותו לא מטרת נוספות, ומש"כ שם אין מלך רק מזרע דוד ושלמה ולמי שהוא מזולת זה נכרי קרינן ביה אינה שאין לו דין מלך אלא מי שאין מזרע דוד אין מעלה זו שיש מטרה בעצם מלכותי אלא הוא היכא תמצא להנהגת העם במשטר, אבל בודאי יש לו דיני מלך וצ"ע.

וע"ז אנו מתפללים ועל מלכות בית דוד משיחך, וצמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך, את צמח דוד עבדך במהרה תצמיח.

הוא מטרה בפ"ע, שבחר ה' בדוד ובזרעו שימלכו על עמו וזו צורת הנהגת עם ישראל שמלך ממלכי בית דוד מולך עליהם וכן לעת"ל כשאין מלחמות ישפוט מלך בית דוד עליהם, דיש מטרה בעצם מציאות שמלך בית דוד מולך ולא יהא מקום לעת"ל למלך מבית ישראל לא מבית דוד כיון דכל מטרתו הוא אמצעי להתנהג בסדר ובמשטר ולעת"ל זה לא נוגע. ורק למלכות בית דוד דיש מטרה בעצם מלוכה יהיה בימים ההם (ועיין בספר מלכות בית דוד באריכות).

ולפ"ז אין מחל' רמב"ן ור"מ, ואפ' להר"מ יש למלך ישראל דין מלך לכל דבר, אלא מש"כ הרמב"ן שמלך ישראל הוא שופט ושטר הכוונה שהוא חלוק ממלכות בית דוד והוא רק כשופט ושטר ותפקידו שיתנהג בסדר ומשטר אלא הגדרתו של מלך מישראל הוא כשופט ומלכותו הוא אמצעי שיוכל להתנהג בסדר ומשטר משא"כ מלכות בית

תנה בני לבך לי

דרשו רז"ל (סנהדרין קו): רחמנא לבא בעי. פרש"י ללמוד תורה רחמנא לבא בעי, ואמרו במדרש (ירושלמי ברכות א, ח) תנה בני לבך לי, אי את יהיב לי לבך ועיניך ידע אנא דאת דילי, ואי לא, לית את דילי.

באור זה כי הלב והעינים הם שרש גדול לקרבה אל א-להים או להתרחק ממנו, כי הן סרסורי העברות, וכן דרשו (שם) ליבא ועינא תרין סרסורי דחטאה גינהו, שנאמר (במדבר טו, לט) "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", למדך הכתוב הזה כי כל ההולך אחרי שרירות לבו ועיניו יקרא "זונה" כי הוא חוטא ומתפתה ביצרו כבא אל אשה זונה, ועל כן הזכיר לשון "זונים".

[רבינו בחיי דברים כא]

הרב ראובן חיים קליין

ביתר עילית

בעמחה"ס לחם ממרחק, המקום מרחק, ועוד

משקין בית מטבחיא דכן בנס חנוכה

בי מדבחיא והעולה מסוגייתא הגמ' דדם ומים לחודייהו חשיבי כמשקין בית מטבחיא אבל שמן ויין הרי הם משקי בי מדבחיא ואף בהם מודה רב דטמאים. וא"כ גם לרב שפיר טימאו היוונים את כל השמנים שבהיכל דדין משקין בית מטבחיא דכן לא נאמר כל השמן. וללוי אמר דגרסינן משקין בי מדבחיא בעדותו של רבי יוסי בן יעזר אוקי הגמ' דס"ל כשמואל. וא"כ ממ"נ ליכא קושיא דאי לרב דטהור לגמרי הלא רק משקי בית מטבחיא תנן ומשן לאו דבי מטבחיא הוא ואי ללוי דמשקי בי מדבחיא תנן הא ס"ל לשמואל דמשקין הללו טהורים רק מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן אית ביה. וא"כ שפיר שייך שנטמא ע"י היוונים כל השמנים שבהיכל. כל זה כתב הרש"ש טויבש בהגהותיו לשבת (כא:): בקיצור ולכאורה דבריו הם דברים מכוונים.

אלא אי קשיא לן הא קשיא דכתבנו דס"ל לרב דטומאת משקין דרבנן היא ורק במשקי בית מטבחיא לא גזרו, וא"כ נמצא דשמנים שבהיכל כיון שאינם משקי בית מטבחיא הרי הם כשאר משקין דעלמא דטמאים. אכן לפי שיטת הגמ' טומאה זו לפי רב אינה אלא מדרבנן וא"כ כשטימאו אותם היוונים לא נטמאו אלא מדרבנן וקשיא אמאי הוצרכו לנס חנוכה כדי להדליק את המנורה הלא מן התורה השמנים הללו טהורים הם לגמרי ולא נפסלו כלל ממצוות הדלקת המנורה? כה"ק הגריעב"ן במור וקציעה (או"ח ס' תר"ע). ואני טרם אביא לכם את תירוצו של הגריעב"ן הריני מציע בפניכם עוד תשובות לקושיא הזאת. והנה מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (הערות פסחים

איתא בגמ' (שבת כא:): מאי חנוכה דת"ר בכ"ה כסליו יומי דחנוכה תמניא אינון גלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שדהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעקב בו נס והדליקו ממנו ח' ימים לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה. עכ"ל. והנה תנן (עדות פ"ח מ"ד) העיד רבי יוסי בן יעזר איש צרידה על איל קמצא דכן ועל משקין בית מטבחיא דכן. נמצא לפי המשנה דכל המשקין שבעזרה טהורין הן וקשיא דאם טהורין הן לא נזקקו כלל לשום נס בחנוכה?

אכן הרואה יראה דלא מחכמה יקשה זאת דבאמת ליכא קושיא בזה כשנעייין בסוגיית הגמ' דסוף"ק דפסחים דהתם מצינו שנחלקו רב ושמואל (פסחים טז.) אי דכן היינו טהור ממש כדברי רב או דכן היינו טהור מלטמא אחרים אבל טומאת עצמו אית בהו וזהו דעת שמואל. ומפרש הש"ס דרב סובר דטומאת משקין דרבנן וכי גזרו רבנן במשקין דעלמא ובמשקין דבית מטבחיא לא גזרו, ושמואל סובר דטומאת משקין עצמן מדאורייתא ורק לטמא אחרים דרבנן וכי גזרו רבנן במשקין דעלמא אבל במשקין דבית מטבחיא לא גזרו. והנה לשמואל לית כאן קושיא כלל שהרי שמואל סובר דאפ' משקי בית מטבחיא יש להם טומאת משקין לעצמן מן התורה וא"כ שפיר שייך שטימאו היוונים את השמן שבמקדש. ולא עוד אלא אפ' לד' רב דטהורים הם לגמרי תני רב (פסחים יז.) דמשקי בית מטבחיא דוקא טהור ולא משקי

וכאן בשמן של קודש מיירי ול"ש בזה מחשבת בעלים כמש"כ האו"ש (טו"א פ"א הי"ט) גבי דם של קדשים. וע' ח' הגרי"ז הלוי (מנחות כא.) וספר מגנזי הגר"ח (ס' ס"ב) שכתבו בשם הגר"ח הלוי מבריסק זצ"ל דל"צ לזה מחשבת בעלים ממש, עיי"ש ולפ"ד ניהא].

וכן תירץ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב ס' רפ"ה הגהות על טוש"ע או"ח ס' תר"ע) דמיירי בשנטמאו השמנים בעודם קרוש. [ושם בקושיא לשונו מגומגם לכאורה שהקשה למ"ד משקי בי מדבחייתא תנן וכס"ד דדכן ממש נמצא דבכדי היה נס של חנוכה. אמנם אליבא דאמת ליכא שיטה כזו בגמ' דסובר דמשקי בי מדבחייתא תנן ודדכן ממש וכמש"כ לעיל אות א' ואולי כוונתו להקשות כמו שאכתוב לקמן אות ה' ובהערה לשם.] ויותר מזה ראיתי חידוש בשו"ת עמודי אור (ס' קי"ט) שכתב דלדעת רב דאין טומאת משקין מדאורייתא ורבנן הוא דגזרו כל טומאת משקין אבל במשקין דבית מטבחיא לא גזרו דכן כל זה נאמר על כגון דם ומים ומי פירות שהם משקין אבל ביין ושמן מודה רב דטומאתן מדאורייתא משום שהם חשיבי כפרי עצמו ויש בהם טומאת אוכלין. ואע"פ שפרי הוא ונשתנן הרי נשתנו למעליותא ועדיין חשיבי כפרי (וכמו שמצינו לגבי דברים דשמן ויין חשיבי כפרי) משא"כ בשאר מי פירות כיון שנשתנו מהפרי הוי נשתנה לגריועתא ופקע מהם השם פרי. ולפ"ז רב יודה ביין ושמן שיש להם טומאת אוכלין מדאורייתא ואכ שפיר נטמאו השמנים שבהיכל ע"י היוונים ומשו"ה נדקקו לנס חנוכה.

האמנם כל זה אינו אלא לפלפולא בעלמא אבל לדינא האמת יורה כדרכו על הרב יעב"ץ דהנה פסק הרמב"ם (טומאת אוכלין פ"י הט"ז) כרב בתרתי דמשקי בית מטבחיא תנן וגם דדכן היינו טהור ממש

(טז). כתב בזה הלשון י"ל למ"ד דמקבלים טומאה מדרבנן וכיון דמלחמת יון היתה בעיקר על תורה שבע"פ ולכן דקדקו ביותר אף בדבר שהוא דברי סופרים הלכך היה הנס שמצאו פך שמן בטהרה גמורה אף מד"ס. עכ"ל. ומצאתי בחת"ס (ח' חת"ס שבת כא.; דרשות חת"ס ח"א טז.) שגם הוא כתב שעשה הקב"ה נס להמשיך אור השמן כדי לקיים דברי חכמים למרות שלא נטמאו השמנים אלא מדרבנן.

ועוד יש ליישב קושיית הגריעב"ץ באופ"א ע"פ מה שמצאתי בספר ויברך דוד (שבת כא.): דאיתא בתם דהני שמנים שטימאו אותם היוונים היו קרושים משום שנקרשו בקור לילי החורף. וא"כ י"ל דאף דסובר רב דטומאת משקין בעלמא היינו רק מדרבנן אבל הכא בשמן קרוש לאו בטומאת משקין מיירי אלא בטומאת אוכלין (דהא אינו משקה אלא אוכל) ולכ"ע טו"א דאורייתא היא. ולכן הני שמנים טמאים המה מן התורה ומשו"ה איצטריכו לנס חנוכה בשמן שנשאר בטהרה דבשמנים הללו כיון שנטמא מדאורייתא נפסלו מהדלקת המנורה.

[אכן] יש להעיר דכבר כתב הרמב"ם (טו"א פ"א הי"ט) דשמן שקרש אינו אוכל ואינו משקה ואפ' אם חישב עליו כשהוא קרוש בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו. וא"כ פרח הלך לה תירוצא זו. אכן יעויין שם בקרי"ס למבי"ט שכתב דהרמב"ם מיירי בשמן שנקרש וחזר ונמוח דאינו לא אוכל ולא משקה אפ' אם חישב עליו אבל בשמן קרוש שלא חזר ונמוח בזה מודה הרמב"ם לדברי התוספתא (טהרות פ"ב ה"ב) דאם חישב עליו לאכילה אוכל הוא ואם לשתי' משקה היא (ובזה מיושב השגת הראב"ד שם וע' כס"מ). וא"כ צ"ל דשמן שנקרשו שחישבו עליהם לאכילה מיירי ואותם טימאו היוונים וטומאתם טומאה דאורייתא. איברא עדיין צ"ע שהרי בעינין לזה מחשבת בעלים

טהורים הם לגמרי ואינם מקבלים טומאה [וכע"ז הקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי זצ"ל (פסחים אות קי"ד) לפי מאי דס"ד דגמ' בתחלת הסוגיא דרב אינו מחלק בין משקי בית מטבחיא למשקי בי מדבחיא דשניהם טהורים ממש א"כ היה משכח"ל שטימאו היוונים את השמנים שבהיכל. וא"כ קשיא היאך טימאו אותם היוונים. ולזה מצאתי כמה תירוצים בדברי רבותינו ומכל מה שכתבתי מכבר מהני' לן בזה רק מה שכתבתי לעיל (באות ג') דמיירי בדנקרשו השמנים דכיון דאין שם משקה עליהם אלא אוכלים הם ממילא הם טמאים בטומאת אוכלין דאורייתא. ויש מן האחרונים שכתבו (גור ארי' יהודה קונטרס המועדים ס' י"ט אות כ"א, שו"ת דבר אליהו ס' כ"ד אות ב') לתרץ דרק שמן למנחות חשיב כמשקי בי מדבחיא אבל השמן להדלקת המנורה לא היה דבי מדבחיא. ודבר זה הביאו לדייק מדברי רש"י (פסחים יז. ד"ה משקי בי מדבחיא) וז"ל כלומר כל אלו של קודש נקראים על שם מזבח כגון דם לזריקה ומים ויין לנסך ושמן למנחות עכ"ל משמע דבמן של מנורה דלאו של המזבח היא ואינן למנחות לא חשיב כמשקה בי מדבחיא וא"כ שפיר קיבלו טומאה מן היוונים בשמנים שבהיכל שהוקצו למנורת המאור. אכן העיר מו"ר הרה"ג יצחק סורוצקין שליט"א (גבורת יצחק על חנוכה ס' כ"ד) דבשו"ת אבני נזר (או"ח ס' תק"ב) כתב דהמנורה דין מזבח אית לה וא"כ לכאורה השמן למאור תיחשב ג"כ כמשקי בי מדבחיא וטהורין הן והדרא הקושיא לדוכתה.

ואני אמרתי בחפזי שיש ליישב הקושיא באופן אחר. והנה מצאתי בפירוש הרלב"ג עה"ת (סו"פ שמיני, תועלת כ"ה שורש ט"ז) שהביא סברא נכונה אמאי טיהר לנו התורה את משקי בית מטבחיא והנה לשונו ככתבו: והיה זה כן לפי מה שאחשוב לפי שאין נכנסים תחת כלל "משקה אשר ישתה"

לגמרי אכן גם כתב הרמב"ם (שאר אבות הטומאה פ"ז ה"א) דטומאת אוכלין וטומאת משקין שניהם מדאורייתא הם והקשה הלח"מ (פסוה"מ פ"א הל' ל"ו) דהלא מבואר בגמ' (מובא לעיל אות א') דרב סובר משקי בית מטבחיא דכן ממש משום שסובר דטומאת משקין אינו אלא מדרבנן ובמשקי בית מטבחיא לא גזרו וא"כ נמצא שהרמב"ם סותר את עצמו דלענין משקי בית מטבחיא פסק כרב ולענין טומאת משקין פסק כשמואל? אלא מפרש הלח"מ דהרמב"ם פוסק הלכה כרב פפא אליבא דרב דרב פפא אמר (פסחים יז:) דדין משקין בית מטבחייתא דכן הוי הלכה למשה מסיני ואף דבשאר מקומות אמרינן דטומאת משקין דאורייתא היא סובר רב דהכא במשקי בית מטבחיא כך ניתנה ההלכה למשה מסיני דטהור לגמרי. ולפ"ז לק"מ סתיירת פסקי הרמב"ם והכי מדוייק בלשון הרמב"ם (טו"א פ"י הט"ז) משקין בית המטבחים שבעזרה וכו' טהורין לעולם ואינן מתטמאין ולא מכשירין ודבר זה הלכה מפי קבלה. וגם הרב יעב"ץ כתב ע"ד זה ונמצא דלפי דבריהם גם רב מודה למשקין דטומאתן מדאורייתא ורק ניתנה הלכה למשה מסיני דמשקי בית מטבחיא טהורין לגמרי. וא"כ בשמנים שבהיכל כיון שאינם משקי בית מטבחיא שפיר מצינו שנטמאו בטומאת משקין מדאורייתא ומשו"ה הוצרך לנס חנוכה. וזהו תירוץ על היעב"ץ ולכאורה האמת אתו.

הנה הצ"ח (סוגיית רחסה"ג אות צ"ו-צ"ז) השתדל והרבה להוכיח דמה שנקט הגמ' (מובא לעיל אות א') דלוי דתני בי מדבחיא סובר כשמואל דדכן היינו רק מלטמא אחרים אינו דבר מוכרח דלעולם אפ"ל דלוי ס"ל בזה. ואם כנים הדברים חזר לן הקושיא שבה פתחנו את דברינו דאם סובר לוי כרב דדכן ממש נמצא דהשמן שבהיכל שהם בכלל משקי בי מדחיא

דאמרינן ופרצו חומת מגדלי וטמאו כל השמנים ר"ל כיון שפרצו חומות הביהמ"ק נתחלל מקדושתו ושפיר נטמאו כל השמנים על ידם כיון שעכשיו אינם משקי בי מדבחיא. [ע' בשו"ת דברי יציב (או"ח ס' רפ"א) שתירץ כע"ז דליכא דין משקי בי מדבחיא דכן כיון שנתבטל המזבח ועי"ש שהביא סמך לזה ממגילת תענית]. ושו"מ שכן כתב המהרש"ם בספרו תכלת מרדכי (בראשית חנוכה אות י'). אכן בשו"ת בית יצחק (או"ח ס' ק"י) הביא תירוץ זה [שם הביא תירוץ זה בשם היעב"ץ במור וקציעה אבל זה אינו שם אלא בשו"ת שו"מ] והעיר עליו דהלא כתב בבעל המאור עמ"ס ע"ז שם דרק בפריצי ישראל שיש להם איסור מעילה נאמר דין זה דנתחלל ולא בפריצי עכו"ם? ובאמת זה אינו כ"כ קושיא די"ל דהיהודים המתיוונים הצטרפו ליוונים בחילול ביהמ"ק. ושו"ר שהשו"מ עצמו הרגיש לזה (שו"ת שו"מ מהדו' ד' ח"ב ס' ר') וכתב שצ"ל דבאו בתחילה פריצי ישראל ואח"כ באו עליו פריצי עכו"ם. על כל פנים שפיר שייך בשמנים שבהיכל שיטמאו אף למ"ד דמשקי בי מדבחיא דכן ודדכן ממש. ואשרינו שיצאנו בטהרה.

(ויקרא יא:לד) כי הדמים הוגבלו לתתם על המזבח והמים ההם הוגבלו להדיח בשר הקדשים והכהנים זריזין במצות השם ית' ולזה לא יתכן שיהיה אפשרת בזה המשקה שישתה עכ"ד. ועל פי הדברים האלה יש לומר דכל זה הוא רק כשיהיו תחת פיקוח הכהנים אבל מאחר שבאו היוונים הארורים ושלטו על המקדש ועל הקודש הרי אין לנו סברא לומר שאין זה משקה שהרי אצל היווני אין הקודש דבר מיוחד. ולפי"ז שפיר נטמאו השמנים למרות שהיו ממשקי דבי מקדשא. ובוזה אסיים שמצאתי סימוכין להנ"ל בשו"ת שואל ומשיב (מהדו' קמא ח"ג ס' מ"ב) וז"ל לחכם אחד מה ששאלת בהך ענינא בחנוכה דטמאו כל השמנים והקשית למ"ד משקי בית מטבחיא דכן א"כ היאך נטמאו השמנים הא הוה בעזרה והוה משקה בית מדבחיא [לשונו מגומגם קצת דפתח במטבחיא וסיים במדבחיא] לפע"ד ל"ק דהרי אמרו בע"ז דף מ"ב דבאו פריצים וחללוה דמכיון שבאו בה פריצים נתחלל מקדושתו וכו' וא"כ שפיר נפקע הקדושה ושוב נטמאו כל השמנים וזה ברור וכו' עכ"ל. ומו"ר הרה"ג יצחק סורוצקין שליט"א (גבורת יצחק חנוכה ס' כ"ד) מצא רמז לזה בלשון הפיוט מעוז צור

ימי חנוכה המה ימי חסד

ימי חנוכה המה ימי חסד שנתעורר חסד בעולם, דלכאורה נתעורר אז משפט בעולם. ולפי מה שכתבנו לעיל יתבאר, שכל המשפט במלכות הרשעה מחמת שנתעורר אז אהבה גדולה לעמו בני ישראל, ולכן המה ימי חסד, והיה על ידי כהנים. וזה שתקנו אנשי כנסת הגדולה והמרחם כי לא תמו חסדיך כי מעולם קוינו לך- ועל הנסים כו', כלומר שגם הנסים והגבורות, שהגבורה הוא מצד השמאל, אבל אותן שהיה בימי חנוכה היה מצד החסדים, שנתעורר אהבה לישראל, לכן היה בימי מתתיהו כהן גדול, שהכהנים במדת החסד אחודים.

[קדושת לוי]

הרב שמואל דוד פאלק
לייקוואד נ.ז.

בענין אף הן היו באותו הנס

חייבין וסברא דאורייתא היא או דכל היסוד דאף הן היינו שמסלק הפטור של זמן גרמא.

(ב) **ובאמת** בחידושי הגרי"ז בערכין דף ג' כבר חקר כן ביסוד הדין. ותולה שם בחקירה זו נפקא מינה גדול לדינה. בענין עבדים דאם יש חיוב חדש לחייב נשים מפני שהן היו בהנס א"כ ס"ל להגרי"ז דזה לא היה מחייב עבדים מדין לה לה מאשה שאין זה אלא חיוב חדש לנשים מצד שהיו באותו הנס ואין עבדים בכלל. משא"כ אם מסלק הפטור דזמן גרמא והדרה אשה לחיובה הראשון א"כ גם עבד יהא מחוייב. ע"כ דברי הגרי"ז. [ובאמת יש הרבה לדון בדבריו לגבי עבדים והדבר מפורש בראשונים וברמב"ם ונו"כ באריכות לכל הצדדים אבל אין כאן מקומו אלא עיקר היסוד].

והנראה להביא ראיה דאינו חיוב חדש דהנה בתירץ ר' יוסף איש ירושלים ביאר דקס"ד לפטור נשים מאכילת מצה בלא הפסוק החדש דכל שישנו אף שיש חיובה דאף הן מפני הגז"ש דטו' טו' ולכאו' צע"ג מאי שנא הפטור דזמן גרמא וטו' טו' ואם יש סברא וחיוב חדש דאף הן היו באותו הנס וזה מחייב שכל מי שהיה בהנס יש לו חיוב חדש במצוה וא"כ אף דמצות עשה שזמן גרמא נשים פטורות ולכן הם פטורות מהמצוה אעפ"כ יש להם חיוב א"כ למה יהיה הדין דטו' טו' שפוטר נשים יותר לפטור (יש דינים אחרים ג"כ שלומדים מאותו הקיש דטו' טו') ואלא לכאו' פשוט דכל הדין דאף הן היינו שמסלק הפטור דזמן גרמא וא"כ אם יהיה פטור אחר דטו' טו' שפוטר נשים א"כ פטורות אף אם היו באותו הנס. וא"כ לכאו' צע"ג בביאור הדבר למה יהא סברא דאף הן

(א) **בנמ'** שבת דף כ"ג עמוד א' איתא אשה ודאי מדליקה (נר חנוכה) דא"ר יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס. ומבואר דנשים מחוייבות במצות נר חנוכה ע"פ היסוד של אף הן היו באותו הנס. והנה יש מקום לעיין בביאור עומק היסוד הזו.

והנה יסוד זה מצינו גם במגילה דף ד' דא"ר יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. וכן בפסחים דף ק"ח לגבי ד' כוסות.

והנה יש לחקור ביסוד החיוב דאף הן היו באותו הנס מהו יסוד החיוב. והנה ידוע מח' הראשונים ב דין זה אם הוי מחייב מן התורה או רק מדרבנן. וכדאיתא בתוס' מגילה דף ד' ד"ה שאף הן. וז"ל שם בא"ד: גבי מצה יש מקשה למה לי הקישה דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה תיפוק ליה מטעם שאף הן היו באותו הנס. וי"ל דמשום האי טעמא לא מחייב אלא מדרבנן אי לאו מהקישא. ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דס"ד למיפטריה מגזירה שוה דטו' טו' דחג הסוכות כדפי' בפרק אלו עוברין. ע"כ דברי התוס'. ומוכח דלתי' הראשון סובר דכל החיוב הוי מדרבנן ור' יוסף איש ירושלים חולק דהוי אפי' חיוב מדאורייתא. והנה אם היה חיוב מדרבנן היה מובן מאוד שתקנו שכל א' שהיה בכלל הנס מחוייב במצוה ולכן נשים מחוייבות. אבל אם הוי מדאורייתא צ"ע בביאור הדבר הרי מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות וא"כ היו צריכים להיות פטורים וא"כ מהו יסוד הדין דאף הן היו לחייבם ויש לחקור אם הוי דין חדש לחייבם וסברא היא שצריכים להיות

וכגון באכילת מצה בליל פסח חפצת המצוה היינו שבליל פסח הוא אוכל מצה וגם באמצע חודש שבט יש חפצה זו שבליל פסח יאכל מצות אבל המחייב היינו טו' ניסן וליל פסח ואז נולד מחייב זו. והיסוד דמצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבות ונשים פטורות היינו שהמחייב של זמן אינו מחייב נשים ורק אנשים שזמן אינו מחייב לנשים. וזה ביאור דברי רש"י שהזמן גרמא היינו שהזמן גורם להם שחבא. ולכן אשה אינה בכלל מחייב של זמן ויש לה מצוה בלא המחייב אבל הציווי של המצוה יש לה ולכן מברכות וצונונו על המצוה, ע"כ. ואין כאן מקומו להאריך יותר.

ד) וע"פ זה נר' לבאר דיש מצות שהמחייב היינו הנס שנעשה, והם נס גרמא וזהו ביאור אף הן היו באותו הנס שאף שמצות אלו בזמנים מסויימים אין הביאור דאותו זמן מחייב המצוה אלא נס שאירע באותו זמן קובע באותו זמן שנתערר אז הנס וא"כ מה שעכשיו הוא זמן של הנס חנוכה מחייב המצות הדלקת נרות שהוא פרוסם אותו נס וזכר אותו נס. וא"כ זהו המחייב של המצוה הנס גורם ולא הזמן וא"כ פשוט דנשים שהיו באותו הנס מחוייבים ואין להם פטור זמן גרמא ומשא"כ אם יש פטור מיוחד במצוה כמו גזירת הכתוב דטו' טו' פשוט ששוב יש לנשים פטור ואינם מחוייבים. ע"כ. בעזה"י.

היו באותו הנס סילוק לדין פטור שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות.

ג) והנראה לבאר בהקדם מה שנראה בביאור הדין דזמן גרמא נשים פטורות. דהנה שם במשנה קידושין דף כ"ט איתא בדברי המשנה דכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות ופי' רש"י שהזמן גרמא זו"ל: "שהזמן גורם לה שתבא" עכ"ל. וצ"ב בכוונת הדברים. ולכאור' מבואר דמה שאשה פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא אינו פטור בעלמא ובודאי בעצם המצוה שייך לאשה כמו לאיש ויש לה קיום באותה מצוה ומברכות אשר קדשנו במצוותיו וצונונו ורק דאף דשייך לעצם המצוה להחיות אינה שייך.

והנראה דבכל מצוה יש העצם מצוה ויש המחייב. והיינו דבכל מצוה מלבד עצם החפצה והעשייה וכל הפרטים והדינים יש גם מחייב שמוטל על האדם וזה מלבד מה שכתוב בתורה המצוה יש גם מחייב מעולם הפועל למעשה שמחייב המצוה והפרשה למעשה ולכל מצוה יש המחייב שלו, וכגון במצות ייבום המחייב היינו המצב של נפילה לזיקה שהאח מת בלא בנים וכו' והמצב הזה הוא המחייב של אותו מצוה. יש מצות שהמחייב הוא עצם הגברא שהוא ישראל ומחייב אותו במצוה תמידית. וא"כ זמן גרמא היינו שיש הרבה מצות שהמחייב היינו הזמן

רמז חנוכה

ח' מן 'חנוכה' היא ח' ימים, וכשתחשוב חצי לוג לכל נר משבעת הנרות ח' פעמים ז' עולה נ"ו, והיה הנס שהיה דולק ח' ימים בז' קני המנורה, כאילו היה נ"ו חצאי לוגין. זהו נ"ו מן 'חנוכה', נשאר כ"ה שהוא כ"ה לחודש, בסוד יה"י אור' העולה כ"ה. וברכת כהנים מתחיל גם כן בתיבת כ"ה תברכו את בני ישראל' וגו' (במדבר ו), ונתבשר אהרן שהוא מוכן לגדולה זו של נרות חנוכה, כמו שכתב הרמב"ן ריש פרשת בהעלותך.

[של"ה]

למה אין מסכת חנוכה?

"כתבו את השירה הזאת" ונראה כי התרגום עיוות את כתיבת התורה ופגע בעומקה.

מוסיף הנצי"ב כי שירה באה מלשון "ישר" וכי "יש אנשים שהם צדיקים אך לא "ישרים". וייתכן ועניין הזה קרה בתרגום.

התורה מסתיימת בעניין שבירת הלוחות ("לעני כל ישראל"). וזאת הפעולה שעשה משה מבלי שהשם אמר לו מראש. אך השם הסכים למה שעשה משה ואמר לו "ישר כוח".

זה הכוח של תורה שבעל פה שאנחנו חוגגים בחנוכה שנתייסדה לחג לאחר סיום תקופת הנבואה. זה הוא כוח של תורה שבעל פה שלא ניתן לכתיבה. זאת האומץ של מכבי"ם שקיבלו החלטות ונקטו פעולות שהצילו את עם ישראל.

אריה מרגלין

מקשה שדי חמד על למה לא נכתבה מסכת נפרדת לחנוכה כמו שנכתבה לפורים.

החיד"א כתב כי ייתכן ומגילת תענית נשנתה קודם המשנה כללה דינים אלה (דברים אחדים דרוש ל"ב) וכן מתרץ בהגיוני ההלכה (מהות ימי חנוכה). אך ייתכן יש סיבה נוספת לכך.

רבי צדוק הכהן בספר רסיסי לילה אומר כי הסיבה הרוחנית טוען כהסיבה הרוחנית לשמד היוונים הייתה בכך שתירגמו התורה ליוונית (רסיסי לילה עמ' קע"ח). וכן בכל השלחן ערוך (או"ח סי' תק"פ) מינה שמונה בטבת כיום תענית כי "נכתבה התורה ביוונית", "והיה חושך בעולם" בגלל התרגום. ומה נורא כ"כ בענין התרגום ומה הקשר ל"חושך". נראה שהחושך הוא ההפך מאורייתא מהתורה והיא אור. אומרת התורה

זדים ביד "עוסקי" תורתך

מה שאומרים זדים ביד "עוסקי" תורתך, להשכיחם תורתך- דברים שיש בהם טעם וחכמה על זה היה להם קנאה, על דרך [דברים ד] כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. אבל להעבירם חוקי רצונך, אדרבה עכו"ם מונין ישראל [רש"י במדבר יט], ואנו עושים לעשות רצון ה' לבד בלי טעם, אין זה מחמת קנאה רק זדון לבם בלי שום שוגג.

ואתה ברחמך הרבים עמדת בעת צרתם רבת את ריבם, נקמת את נקמתם כו', שלא על פי דרך הטבע, רק נס מפורסם, שהרי מסרת גבורים בחלשים, ורבים במעטים וטמאים ביד טהורים.. ומה עשה ה', מדה נגד מדה, הם משנאתם רצו לבטל אפילו החקים שאין בו קנאה, מסרם ה' ביד "עוסקי" תורתך, על דרך ברכת התורה "לעסוק" בדברי תורה, שנצטוונו לעיין ולפלפל בהם על דרך האמת, וכבר אמר החוקר אין שמחה כהתרת הספיקות, מיד הזדים ביד עוסקי תורתך, על דרך עבדי ישמח (ישעי' סה).

[משב"ז ר"ס תרפב]

הרב משה פנחס הלוי הורוביץ
בן אאמו"ר הרה"ח ר' שמואל דוד הלוי הורוביץ ז"ל
בני ברק

מנהגי ימי החנוכה

אוצר הליכות קודש, עובדות והנהגות

מב"ק הבאר יעקב מנדבורנה זיע"א

עם מקורות וציונים

א. התשוקה והערגה לימים הק' דחנוכה החלה אצל רבינו הבאר יעקב מנדבורנה זמן רב לפני חנוכה, ובהתקרב ימי חודש כסלו היה ניתן לחוש בעליל את דביקותו כיסופיו והשתוקקותו לימים הק' דחנוכה ולמצות הדלקת הנרות חנוכה, והחל משבת מברכים חודש כסלו, כבר היו דברות קדשו בשוה"ט בליל ש"ק סובבים סביב עניני ימי החנוכה ותוקף קדושתם¹). פעם שח לא' מחשובי תלמידיו, שתיכף ממוצאי זאת

חנוכה הוא כבר יושב ומצפה לימי החנוכה של השנה הבאה.

ב. רבינו היה מורה למבקשי השם החפצים לחוש בנועם זיו קדושת הימים הממששים ובאים, שיעסקו כבר מתחילת החודש בספה"ק מעניני חנוכה, כגון בספה"ק קדושת לוי בקדושות לחנוכה, ובס' בני יששכר²). ופעם שח בפני אחד ממשחרי פניו בזה"ל: "איני מבין איך אפשר ליכנס לימי החנוכה ולזכות לחוש בחיות דקדושה בעת

ו. וזה לשון קדשו (בשוה"ט פרי' תולדות תשנ"ז): "כי נר מצוה ותורה אור" האי קרא קאי הן אשבת קודש והן אחנוכה דבתרווייהו איכא מצוה בנר [עיי' רש"י שבת כ"ג: ד"ה בניס ת"ח] והנה שבת קודש הוי יום אחד בשבוע המשפיע מקדושתו על כל ימי השבוע כדאי בזוה"ק "כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין" ואשר משום כך מזכירים בכל יום מימי השבוע את השבת ואומרים היום יום ראשון בשבת - שני בשבת וכן הלאה. ע"מ לקשר את קדושת השב"ק בימי השבוע שיהיו בדביקות אחת ללא שום פירוד, וכח זה איכא נמי בחנוכה, דכשם דשב"ק שהוא יום אחד בשבוע משפיע על כל השבוע כך גם ימי החנוכה שהם ימים אחדים בסוף חודש כסלו משפיעים על כל החודש, ומתחילת החודש אפשר להיות מושפע מהאורות הגדולים דחנוכה. וז"ל בשוה"ט (תולדות תשס"ז): וחודש זה בודאי הוא מהזמנים המסוגלים ביותר להשגות אלוקיות ולהבין דעת עליון, כי נר מצוה ותורה אור, ע"י הנר מצוה דחנוכה מגלים את אור התורה. עכלה"ק.

ועיי' בספר גנזי ישראל שפעם בראש חודש כסלו כשהקיץ הרה"ק המגיד מטשערנאביל זיע"א, אמר שהיה בעולם העליון וראה שם רעש גדול, ושאל מה היום מיומים, אמרו לו שהיום ראש חודש כסלו, הוא בחינת יוהכ"פ, והוא יום מחילה סליחה וכפרה לישראל יען שחנוכה הוא הגמר, מתחילה הארה כבר מתחילת החודש. וכ"כ בליקוטי צבי (חודש כסלו), דר"ח כסלו הוא יום סליחה כיום כיפור שהוא מ' יום (מהו"ר) נגד מ' יום של קבלת התורה.

ז. בספר אמרי ספר (מערכת ב') מובא: הרה"ק רבי יהושע מבעלזא אמר: בספר בני יששכר בעניני חנוכה, מובא כי שלשה מגדולי הדורות מעידים כי בחנוכה מתעורר האור גנוז, ואני אומר כי בספר בני יששכר גם כן מתגלה האור הגנוז.

- ההדלקה, מקודם שרואים את דבריו בעצמו השמש משעוה בכל לילה לפני החוצבים של הרה"ק מבארדיטשוב זיע"א (ההדלקה א').
- ב. נר השמש הניח בפמוט נפרד לצד לוי"ח). אשר בספרו קדושת המנורה ב').
- ג. ה"שמש": נר ה"שמש" לקה רבינו ה. הפתילות: את הפתילות היה רבינו שוזר משעוה¹, ולפנים היה מכין בעצמו מחוטי כותנה², וכפל

ח. ראה סה"ק באר משה להרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע, חנוכה, ד"ה נר לרגלי: כפי מה שהאדם עושה הכנה לעצמו מקודם חנוכה לקבל הקדושה המתגלה עתה... ככה תהיה השארת השכינה עליו, אם מעט ואם הרבה.

ט. כתב במהרי"ל: השמש הוא עוד בבחינה יותר גבוה מנרות חנוכה, ונרמז בפסוק שרפים עומדים ממעל לו, שרפים, רומז על השמש עומד הוא "ממעל ליו", שרומז על ליו נרות חנוכה. ועי' קב הישר (פרק צו) וז"ל: "יש קדושה גדולה גם כן בנרות של השמשים, אשר הם קצת גדולים מן הנר של חנוכה, שני השמש הוא דוגמת הכהן שהיה מדליק נרות בבית המקדש, ודוגמת שרפי מעלה המדליקים בוצינין קדישין, שאירו פני כבודו יתברך". ועי' יסוד יוסף (סי' פ). וכתב בסי' יפה ללב [לרבי נסים יצחק בן רבי חיים פאלאגין] (סי' תרעא, סק"א): "גם בנרות השמשים יש קדושה גדולה... שהשמש יש בו קדושה יותר מנר חנוכה, על כן המזולזל במצוה זו עונשו היא קשה מאוד, וכל המדקדק במצוה זו ואינו מזיז את השמש ממקומו, יזכה לראות נרות המנורה בבית המקדש".

י. משעוה דייקא, עי' מג"א סי' רח"צ סק"ג, וכ"כ בהגהות מהרי"ל, ובספר קהלת יעקב ערך שעוה כתב דשעוה מרמז על שמות הקדושים, ומלבד הטעם כפשוטו שמאיר היטב יש ג"כ ענין ע"פ קבלה. ועי' בס' פרדס יוסף החדש על חנוכה, למרן הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים מה שכתב באריכות במתק לשונו בענין זה.

יא. יצוין שקודם ימי החנוכה היו מביאים לרבינו הדבר חיים מנדבורנה זיע"א גוש של שעוה והיה מצווה לחלקם ל-8 חלקים, והיה לו ג"כ ענין במספר הגרם של כל חלק, ועיפ"ז היו שוקלים את חלקי השעוה, ומהם היה מכין כל לילה את השמש' להדלקה. (מפי הרה"ח ר' זושא עקשטיין שליט"א).

יב. כ"כ המחבר בשו"ע (תרע"ג, ס"א): "ונוהגים להדליק נר נוסף... ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה". ועי' רבינו ירוחם הכותב בספרו (ני"ט ח"א סא ע"ג. הו"ד בבי"י סי' תרע"ג): "כשמניח נר אחר להשתמש לאורה מניחה בפני עצמה, שאם לא כן יאמרו על כולן לצרכו הדליקן...". [כלומר, כדי שאם יבא לשמש יהי היכר שמשתמש לאורו לבד (שעה"צ אות ט"ו)]. ובלבוש (סי"ב) כתב וז"ל: "גם יניחנו מרחוק קצת מהם כדי שיהא ניכר שמשתמש לאורו כשישתמש בהן, ועוד לתת הכירא שאינו מן המנין הצריך לאותו לילה...". [כלומר, שאל"כ הרי מקלקל ההידור של המהדרין מן המהדרין שישברו שכך ימים עברו מחנוכה (ערוך השלחן סי"ט)]. וטעם נוסף מובא בספר סדר היום (סדר חנוכה): "ראוי לתקן להדליק נר אחד לבד הנר של מצוה, והוא נקרא שמש... ועושין אותו מיוחד במקום אחד לבדו, כדי שידעו אם מדליק אם לאו, שאם נכבה יחזור להדליק אותו, או יזהרו מהשתמש נגד אורם".

יג. בנטעי גבריאל ה' חנוכה (פי"ז) הוכיח שגם במנורה שהדליקו בבית המקדש היו עושין הפתילות מכמה חוטים, והוכיח כן מהא דאיתא בגמ' שבת (דף כ"א) 'בגדי כהנים שבלו מפקיעין אותן ומהן היו עושין פתילות למקדש', וכ"כ הרמב"ם ה' כלי המקדש פי"ח ה"ו ע"ש, וכן בירושלמי

אותם במנינים מסוימים (כגון י"ג [כמנין אחד], כ"ו [כמנין הוי"ה] וכיו"ב) (ד).
ו. **רבינו** נהג שלא להחליף הפתילות בכל יום, אלא היה שב ומדליק בהם כל זמן שלא כלר או נתקלקלו (יז).
ז. **המנורה**: רבינו הדליק במנורה העשויה מכסף (יח), עם דופן מאחורי הנרות (יט). ופעם נתן רבינו טעם למנהג זה להדליק במנורה בלא קנים, כדי שלא יהא דוגמת המנורה שבמקדש (כ).

סוכה (פ"ה הל"ג) מבואר שמבלאי כהן גדול היו מדליקין את הנרות שבפנים, ובירושלמי שם קאמר מאי מפיקינן תרגם ר' חגי מפשילים, ופירש הפני משה מוציאין מהבלאות החוטיין ע"ש.
יד. בסי' דרכי הישר והטוב מובא: בחנוכה היה הרה"ק מליסקא זי"ע בעצמו עושה הפתילות לנר חנוכה. ואמר לי אממיו זצ"ל שכוונת אמיו זצ"ל היה ע"ד שאמרו חז"ל על ודבורה אשה נביאה אשת לפידות שהיתה עושה פתילות למקדש (עי' מגילה יד.), וד"ל. ועי' בסי' אור חדש בסו"ס לב שמח השלם: הרה"ק רבי חנוך העניך דוב מאלעסק זי"ע חתנו של הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע היה עושה בעצמו בכל לילה, פתילות חדשות מצמר גפן כל פתילה כפול ע"ב כמנין חסד.
טו. בשו"ע (סי' תרע"ג, סעי' ד): "אין חוששין לפתילות להחליפם, עד שתכלה". וביאר בלבוש דאדרבה הם נוחין יותר להדליק כיון שהם מודלקין כבר, וישנה דולקת יפה טפי מחדשה, ובשו"ת חתן סופר (סי' ס"ח) כתב טעם שיש מעלה להדליק בפתילה ישנה דהואיל ואיתעביד בה חדא מצוה נעביד בה מצוה אחרית, ובספר לקוטי חבר בן חיים (חלק ב, ליקוטי או"ח) כתב: "אף דבמקדש היו מחליפין, התם לא חששו להדליק פתילה ישנה שלא יאמרו לאורה הוא צריך, אבל בנר חנוכה דמשום פרסומי ניסא הוא, עדיף טפי שלא להחליף שידליק יותר יפה". ומביא שרבו הגה"ק החתם סופר זצוק"ל נהג שלא להחליף הפתילות בכל ערב. וכן כתב בחי' מהרצ"א ובמשנ"ב (תרע"ג ס"ק ל"א).

טז. זה לשון הבאר היטב (סי' תרע"ג, סקי"ג): "יטריח לעשות לו מנורה יפה, ומי שידו משגת, יעשה של כסף". ובספר היום (סדר חנוכה) כתב: "וה' יודע כמה דאגתי על ענין זה ולא עלה בידי לקוצר ההשגה, אבל בטחתי בחסד אלקים שיגמור בידי לעשות כוונתי... וכל מצוה שאינו מעכב ועושה אותה, מרה בה חביבות המצוה וחפצו והשמחה שיש לו בבה, שהוא עיקר העבודה". וכן נהג הרה"ק מראפשיץ והרבה צדיקים לעשותה מכסף.

מן הענין לציין מה **שרבינו הדבר חיים מנדבורנה זי"ע** סיפר לימים שלאחר הסתלקותו של **מרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זי"ע** עשו בניו הק' גורל על חפצי הירושה וביניהם המנורה, ומכיון שמנורה זו של מרן אדמוה"ז היתה מנחושת ולו היה מנורה מכסף שהיא יותר מעולה מנחושת [עי' חסד לאברהם, נהר נח: דע כי בנרות צריך תנאים, הא' באיזה כלי ראוי לנר חנוכה, דע שט"ו מיני כלים ראויים להדלקה וכל הקודם קודם מהם משובח משום זה אלי ואנוהו, הא' כלי זהב, ב' כלי כסף, ג' נחושת קלל דומה לזהב, ד' נחושת אדום...] ואילו היה זוכה במנורה זו היה מחויב להדליק בה משום כיבוד אב ע"כ התפלל אז שלא תעלה המנורה בגורלו. וכן הוה.

יז. ועל הדופן חרוט צורת אריות יצוין שגם במנורת הרה"ק רבי פינחס מקארץ והרה"ק מראפשיץ חרוט צורת אריות וכן הוא במנורת מרן הסב"ק הר"מ זי"ע, וכן הוא במנורת מרן מוהר"מ מקרעטשניף זי"ע. ושם חרוט גם "ג,ה,ש", וכן שני לוחות הברית. ויש לציין מה שמובא (בסי' ימי החנוכה) בשם האדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצ"ל, שעל דופן המנורה של **מרן הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע**, הי' ציור של עקידת יצחק, ואברהם אבינו עומד שם לבוש בקאלפיק עם וייסע זאקן וגם בקאפטן עם סטראקעס".

יח. והוא עפ"י דאיתא בגמ' ראש השנה כ"ד ע"ב: "לא יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד עזרה, שלחן כנגד שלחן, מנורה כנגד מנורה. ע"כ. ועי' סי' עיוני הלכות חלק ב' עמ' תקו.

ח. בערוב ימיו הביאו לפני רבינו איזה מנדבורנה זיע"א^(ט), והיה מדליק בה בביתו. פעמים כלילות החנוכה את ר' דחנוכה הדליק רבינו במנורה זו ברבים בהיכל ביהמ"ד^(כ). מנורת זקיננו הק' הס"ק הרבי ר' מרדכי

רבינו הבאר יעקב מנדבורנה היה מדליק במנורת רבינו הדבר חיים זיע"א. ומספר הרה"ח ר' מיכאל יעקבזון הי"ו: מנהג נוהג היה רבינו מיום שנשתלק אביו הק' רבינו הדבר חיים מנדבורנה זיע"א, לסור אל בית אמו הצדקת בכל שנה מקודם לימי החנוכה, ולבקש את רשותה להשתמש במנורה הטהורה – מירשת אביו זיע"א, להעלות בה הנרות. על אף שירושה הייתה אצלו כדת וכדין, והריהי שלו, נהג כן משום מצוות כיבוד אב, ולא העלה בה הנרות מקודם שנטל אצלה רשות להשתמש בה. זכורני שנה אחת, והיה זה לעת זקנותה של הרבנית סימא רייזל ע"ה, שהה רבינו זיע"א במהלך חודש כסלו בחו"ל, ושב ארצה בשלהי החודש סמוך לימי החנוכה, אותה שנה לא חשה הרבנית בטוב, ושהתה בבית בתה הרבנית הצ' מקרעטשניף ע"ה בירושלים, לצורך מנוחה. אעפ"כ לא שינה רבינו ממנהגו ומיד עם רדתו מהמטוס ביקש לנסוע היישר לירושלים, לבקר את אמו ולראות בשלומה, ובאותה הזדמנות אף ליטול את רשותה להדליק גם בשנה זו במנורת החנוכה של אביו זיע"א.

יט. כנודע, קיים רבינו בשנותיו האחרונות את מצוות ההדלקה פעמים אחדות במנורתו הטהורה של מרן הס"ק הרבי ר' מרדכי מנדבורנה זיע"א - אותה קיבל בהשאלה מידי בעליהם אשר הפצו להנתנו בתשמיש קדושה יקר ערך זה. מנורה זו הובאה בהשתדלות הרה"ג ר' דוב ויטריאל שליט"א, אשר פנה אל בעלי המנורה בבקשה כי יואילו להשאילה לרבינו להדלקה עושה מצווה. מתחילה חששו בעלי המנורה להוציאה מתחת ידיהם ולו בתורת השאלה, מחששם שמא לאחר שיראה רבינו את האור כי טוב, יפציר בהם למוכרה לו את המנורה הקדושה, והם לא יוכלו לעמוד בהפצרותיו של הצדיק. כאשר שמע רבינו אודות החשש הנזכר, הזדעזע ואמר בחלחלה: "וכי חושדים הם אותי שאעבור על 'לא תחמוד'?! הרי זה אסור!" כאשר הובאה לבסוף המנורה העתיקה והונחה לפני רבינו, נתרש עד מאד ולא הסיר עיניו ממנה שעה ארוכה. הוא פנה אל סובביו ואמר, "איני מרגיש עצמי ראוי להדליק במנורה קדושה זו, אשר כולה רצופה בשמות קדושים הרמוזים בה, וסודי סודות טמונים בעשייתה". באותה שנה עדיין לא מלאו ליבו של רבינו להדליק במנורה, רק זאת עשה, יצק את בזיכי המנורה בשמן זית זך, ואחרי כן הערה את השמן אל תוך מנורתו שלו, ובה העלה את הנרות.

לשנה אחרת כבר נעתר רבינו להפצרות המקורבים, וניאות להדליק את הנרות באותה מנורה קדושה. מקודם ההדלקה ביקש הרבי כי יטבלו את המנורה במקווה טהרה, כדרכו לטבול כל חפץ קודש עובר לעשיית המצווה בו, ואחר שהשיבו את המנורה מבית הטבילה מלא רבינו משקה באחד מבזיכיה הנשלפים, בירך ושתה מתוכן בסילודין. ומעידים מקורבי רבינו זיע"א שנכחו בחדרו באותו ערב בשעת ההדלקה, כי מי שלא ראה הדלקת הנרות על ידי רבינו בלילה ההוא, לא ראה התלהבות דקדושה מהי. "היה דומה כי שלהבות הנרות, יחד עם רבינו העומד על גביהם, מתאחדים ונעשים לאבוקה אחת של אש קודש, והיא עולה ומאירה עד כסא הכבוד". אכן מה נאדר היה מראה כהן גדול בהעלותו את הנרות, כבימים ההם בזמן הזה.

מעניין לציין שבמנורה זו העשויה עבודת יד ישנו מקום מיוחד בדופן, ובו היו מניחים קוויטלעך לזכרון לפני רבינו הסב"ק הרבי ר' מרדכי זיע"א בהאי עידנא דרעוא בעת ההדלקה. וחסידי מספרים כי ברבות השנים נעשו הרבה אותות ומופתים בכוח מנורה טהורה זו, וכמה חולים נתרפאו ע"י שהונחה במיטתם, וכדו'.

כ. בני הבית מגוללים בהתפעלות זכרונות מימי החנוכה שנת תשע"ב, השנה האחרונה בהאי עלמא. "חשבנו שהרבי ישאר בביתו, ידליק את הנר כשהוא יושב על כסא, ויסיים את העבודה בשעה קלה",

- ט. את המנורה הניח למעלה מ-ז'כא) טפחים הוסיף נר משמאלו ובו התחיל ופנה לימין כג).
ולמטה מעשרה כב).
- י. הניח המנורה סמוך לפתח באופן שבליל א' הדליק הנר היותר ימיני, ובליל ב' דרום כה).
- יא. לאחר תפילת מנחה הדליקו נרות חנוכה בביהמ"ד כד) כשהמנורה בצד דרום כה).

אומרים, "אולם נדהמנו כאשר הרבי הביע את רצונו לעלות לבית המדרש, ולקיים את מעמד ההדלקה ברוב עם הדרת מלך" ועוד יותר שלא ויתר על לילך למקוה מדי יום ביומו לפני ההדלקה.

את הדרך מביתו ועד לבית המדרש, עשה רבינו בקושי רב, כאשר המשמשים תומכים בו מכאן ומכאן, עקב חולשתו הנוראה בה היה שרוי בעוונותיו. הפלא הבלתי-נתפס אירע, כאשר נכנס רבינו לבית המדרש, וראה את המנורה בעיניו... כמו רוח נעורים רבת עוצמה נמסכה באחת בעצמותי, החולשה הושלכה לקרן זוית כקליפת השום, ורבינו הקדוש החל מתנועע לנוכח המנורה כשהוא עומד על רגליו, משל לא חולי יש כאן ולא שום תשות כוח.

כמעשהו בכל השנים הטובות, נישא קולו בהיכל בית המדרש, ועיניו התלויות אל על היו יורדות דמעות כמים, כאותו בן העומד ומתחטא לפני אביו, ואין לו דבר בעולמו מלבד תפילה זכה זאת.

ומספר א' המשמשים, היה זה בלי ו' דחנוכה קודם ההדלקה שהה רבינו בחדרו הסמוך לביהמ"ד והיה חלוש ורפה אונים ללא טיפת כח והיה נראה שלא יוכל לצאת להדליק ברבים, אבל ברגע שהחליט לצאת כאילו נהפך לאיש אחר וערך את ההדלקה בקולי קולות ואף עמד כדרכו בעת אמירת הלשם יחוד, ועבד עבודתו כדרכו מימים ימימה בשלהבת אש, ויהי לפלא. גדרי הטבע לא יכולים היו לספק הסבר לתופעה על טבעית זו, אולם מה לנו להיזקק להסברי הטבע, כאשר אף כל הנהגותיו של רבינו בקיום המצוות היו למעלה מן הטבע...

כא. עיי' מחזיק ברכה (סי' תרעא, סעי' ג): "הרב טור ברקת כתב דמצוה להניחה למעלה מעט משבעה טפחים וכו', והרב החסיד מהר"י אירגאז זלה"ה בספר שומר אמונים (סי' ה') העלה דהעושה כדברי הרב טור ברקת שפיר עבד, ויש לו מקום בכתבי האר"י ז"ל על מה לסמוך". ועיי' שערי תשובה (סי' תרע"א ס"ק ח'), ועיי' בן איש חי פרשת וישב אות ה': "ועי"פ סוד טוב להניח מעט למעלה משבעה".

כב. רבינו ביאר פעם בדין זה (בשוה"ט זאת חנוכה תנש"א) דבא לרמז על ענין הענוה וזל"ק: נראה לבאר הענין דמנורה מניחין למטה מ"י טפחים, דבא להורות על מידת הענוה והשפלות שזה היה כוחם וזכותם של החשמונאים בכך שהיו שפלים בעיני עצמם, וידעו כי הם מצד עצמם אינם מסוגלים לעשות מאומה והשליכו יתבם על השי"ת שהוא יעזרם בזכות אבותם. ומידה יקרה זו של שפלות רוח וענוות צדק, היא הזכות שעמדה לימינם לנצח במלחמה בדרך נס ולהושיע את ישראל מצריהם. כי השי"ת משרה את שכניתו אצל בני"א אשר הם שפלים בעיני עצמם, כאומרם ז"ל (סוטה ה.) עה"כ "אני את דכא". ומכיון שזכו להשראת השכינה היה להם את הכח האלקי להיות נעשה על ידם ענינים נשגבים שלא כדרך הטבע. וענין זה נרמז בנוסח הברכה – "שעשה ניסים לאבותינו", שהניסים נעשו להם בזכות שפלותם וענוותנותם שסברו שהכל הוא מכוח זכות אבות. עכד"ק.

כג. כתב במרדכי (שבת פ"ב): כשהיה מדליק הנרות היה מתחיל לצד שמאל ופונה לצד ימין דאמרין (יומא טו): כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא לימין. וכן פסק המחבר בשו"ע (סי' תרע"ו ס"ה): יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני ובליל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחד סמוך לבי' נרות

יב. תפילת ערבית התפלל רבינו קודם יג. רבינו היה טובל במקוה כל לילה קודם ההדלקה^(ב), ולאחר צאה"כ עבודת ההדלקה, וכן הדריך לשיטת רבינו תם, כמנהגו תמיד^(ב). התלמידים^(ב). ובעניין זה ציין פעם רבינו את

הראשונות יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה ואח"כ יפנה לצד ימין וכן בכל לילה נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס. וכ"כ בפרי עץ חיים (שער י"ט, פ"ד): "מתחיל מן הנר היותר רחוק מן הפתח ובליל ב' מן הנר הסמוכה לראשונה... בליל אחרונה היה מתחיל להדליק אותה שהוא יותר קרובה לפתח". וכ"כ בשער הכוונות, חנוכה, דרוש א', שכן היה מנהג האר"י הק' וז"ל: בענין חנוכה סדר הדלקת הנרות היה נוהג [האר"י ז"ל] כנוסח הכתוב בבית יוסף ז"ל על הטורים וגם בספר שולחן ערוך. והוא כי בלילה הא' ידליק הנר שבצד ימינו שהוא היותר רחוק מן הפתח מכל ז' נרות ובליל ב' ידליק נר הב' לו שהוא יותר סמוך אל הפתח יותר מן הא' ואח"כ יפנה אל ימין וידליק הנר הא' וכעדי"ז כל שאר הלילות עד שנמצא כי בלילה האחרונה מדליק הנר שבצד שמאלו שהוא הנר היותר קרוב וסמוך אל הפתח ומתחיל בו ונפנה לצד ימינו הקרוב קרוב קודם ונמצא כי הנר הא' מכלום שהוא בצד ימין המדליק נדלק אחרון בלילה אחרונה. ע"כ. וכ"ה בסידור האריז"ל ובסידור ר' שבתי ובשלי"ה הק'. וכ"כ בשו"ת חתם סופר סי' קפז, וכ"כ בסידור הרב לבעל התניא.

כד. ברמ"א (סי' תרעא, סעי' ז) כתב: "מדליקין ומברכין בבית הכנסת, משום פרסומי ניסא". וז"ל הבית יוסף (שם): "הוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם, שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקלות". וכ"כ בספר אורחות חיים (סי' יז): "נהגו להדליק בבית הכנסת... כי הוא הידור המצוה ופרסום הנס וזכר למקדש שאירע בו הנס". וכ"כ בספר המנהיג (חנוכה, אות קמ"ח).

כה. ורבינו היה מביט אז לעבר המדליק. בטור (סי' תרע"א) כתב זכר למנורה בביהמ"ק שהיתה בדרום, ובמחבר ורמ"א (שם ס"ז) דבביהמ"נ מניחו כותל דרום ומסדרן ממזרח למערב, והטעם דבעינן כעין המנורה בבית המקדש דהנרות היו מסודרין ממזרח למערב. וע"י שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקי"י. וע"י ספר פרדס יוסף החדש (בי"ב תשע"ד).

כו. בשערי תשובה כתב הטעם דתדיר קודם, וגם שיש בה מצות קר"ש שהיא מדאורייתא (משנ"ב).

כז. כידוע עורר רבינו מאוד להקפיד על שיטת ר"ת ובפרט בעניני דאורייתא, ופעם שח לא' מיוצ"ח שפעם עסק בשיטת הזמנים ורשם רשימה של עשרות רבות של ראשונים ופוסקים הנוקטים כשיטת רבינו תם בזמן צאה"כ. מפי נכדו הרה"ג ר' אברהם גראס שליט"א.

ובענין שיטת ר"ת לענין השקיעה וצאה"כ ע"י בשה"ק 'דבר חיים' פרי' לך עה"פ 'ויהי השמש באה ועלטה היה וגו' (בראשית טו, יז) רמז ואסמכתא לזה מן התורה. וזל"ק: 'ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה. ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית וגו'. **בזה הכתוב מצאנו רמז לשיטת רבינו תם בענין השקיעה וצאת הכוכבים.** דהנה רשי"י ז"ל פירש: "השמש באה, שקעה. ועלטה היה, חשך היום". ולעיל על הפסוק "ויקח לו את כל אלה ויבחר אותם וגו" (ט"ו, י"ז) פירש: "לפי שהיה כורת ברית עמו וכו' כדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר וגו' ודרך כורתיו ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה וכו' אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש". זאת אומרת, שעיקר כריתת הברית היה בשעה שעבר תנור העשן ולפיד האש בין הגזרים, וזה היה כפירשי"י ז"ל אחר שהשמש שקעה וחשך היום, והנה לבתר כן כתיב להדיא 'ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית', משמע שעדיין היה נקרא "יום" הגם שכבר החשיך היום, עכד"ק.

כח. בספר נר אהרן לחנוכה הביא בשם הגה"ק רבי אהרן ישע"י מהאדאס ז"יע טעם על המנהג

חיובית ולא נתפרשה בשום מקום, יש לנו לחדש מצוות שהם דרך מדת חסידות מעצמינו כהאי גונא, עיי"ש כ"ט).

יד. **לבש** בגדי שב"ק לכבוד מצות ההדלקה^ל.

טו. **רבינו** היה נוהג היה בימי החנוכה להפריש צדקה קודם הדלקת הנרות^{לא}, וביאר פעם הענין כי כשם שתיקנו מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל כדי להיות

דברי הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע במעלת הטבילה במקוה קודם עשיית המצוה, מש"כ בספרו שו"ת תפארת צבי (סי' כ"ז אות ט"ז) וז"ל: "אוהבי מצוה בעת יעשו מצוה שמברכין עליה אשר קדשנו במצוותיו, שממשיכין אז קדושה יטבלו מקודם והוא בכלל הנכנס לקודש טעון טבילה, וכן נהגו רבים וכל העושה כן וכוונתו לשם שמים מצוה קעביד ומקבל שכר כעושה מצוה, ומסיים שם בזה"ל ואע"פ שאינה מצוה

שטובלין במקוה לפני הדלקת נ"ח, שמבואר במדרש שהיונים גזרו שלא יטבלו במקוה, ונעשה להם נס ונזדמן להם מקוה לכל אחד ואחד (וכ"כ בעל הטורים תולדות כו, כב), ולזכר הנס הזה טובלין במקוה. וכן נהגו הרה"ק מסטרעטין, והרה"ק רבי ישכר דוב מראדושיץ. והרה"ק הזכרון שמואל מדעווא, ועוד צדיקים.

כט. חביבות המצווה אשר נודעה מצד רבינו זיע"א למצוות נר חנוכה, מן הנפלאות הייתה מאז. כבר משחר ימי עלומיו מפעפעת הייתה בקרבנו אש קודש של השתוקקות וגעגועים לנוכח מצוות נר חנוכה היקרה, וכדרכו בקודש, לא הניח ידו מכל מכשירי המצווה באשר הם. רבינו, אשר עבודה טמירה ונשגבה הייתה לו תמיד בטבילה במקוואות לתוספת טהרה, לא ההין כמובן לגשת לעבודת ההדלקה מקודם שיטבול במקוה עובר לעשייתה, ולצורך כך אף פעם לא התחשב בתנאים הקיימים, האם ישנו מקוה בהישג יד, או לאו...

שנה אחת בימי חורפו של רבינו, נזדמן באחד מימי החנוכה למקום בה לא נמצאה מקוה טהרה פתוחה בשעת בין הערביים. רבינו נחרד לשמוע כי במקום אין לו שום אפשרות לטבול קודם הדלקת הנר, והוא פנה מיד לבדוק בעצמו אם כנים הדברים. רק לאחר שפתחו בפניו את המקוה הנעולה, וראה כי הבור ריק אין בו מים, הבין כי יהיה עליו לטבול במקום אחר.

אפס, לוותר על טבילה כלל לא עלתה על ליבו.

יצא רבינו לתור במקום אנה ואנה, עד שרעיון הבזיק במחשבתו. "אמת, בור המים במקוה ריק בשעה זו, אך מה בדבר מקוה לטבילת כלים?!"

לא ארכה השעה, עד שעלה בידו לאתר את המקוה הזעירה המשמשת לטבילת כלים, הממוקמת בחצר נטושה ושכוחה מלב. מידותיו הקטנות של הבור ומימיו הדלוחים והנושנים, לא הרתיעו את רבינו, וכהרף עין כבר דילג פנימה, דחק עצמו ראשו וכל גופו אל תוך הבור, ו...עלתה לו טבילה של הכנה למצווה!

רק לאחר שקידש עצמו כדרכו, מבלי לוותר על קוצו של יו"ד אפילו בשעת הדחק כזו, נפנה לקיים את מצוות הדלקת הנר בדחילו ורחימו, לעשות נחת-לרוח לבורא יתברך שמו.

ל. וכתב בספר "קב הישר": הנה בברכה ראשונה של נר חנוכה יש שלש עשרה תיבות, וצריך לכיין, שהן מעוררים שלש עשרה מדות של רחמים. וכן יש שלש עשרה תיבות בברכה שניה, שהן מעוררים שלש עשרה מדות רחמים, ושתייהן יחד הן עשרים ושש תיבות כנגד שם הוי"ה. **ויכוין היטב בברכות של הדלקת הנרות לאמרם מתוך שמחה, באשר המצוה היא חביבה בשעתה לזמן פעם אחת בשנה, ולכבוד המלאכים קדישין, הבאים להבית בשביל מצוה זו, ידליק הנרות כשהוא לבוש בבגד עליון, וכן בליקוטי מהרי"ח כתב שיש לובשים בגדי שייק לפני ההדלקה.**

לא. מנהג נתינת צדקה בימי החנוכה מובא במגן אברהם סימן תרע. ועיי' יסוד ושורש העבודה שער

מוקף במצוות^ל), כך ראוי לצרף אף מצוות היה נותן מנינים אחרים. ומאז שייסד רבינו צדקה באותו מעמד. פעמים היה מפריש את קופת 'שקל הקודש' תרם לקופה זו דייקא מאתים וחמישים שקלים כמנין נ"ר, ופעמים וברבים כדי ללמד לאחרים^ג.)

המפקד, א' וז"ל: הובא בספרים, כי ימים אלו מסוגלים מאוד לתקון פגמי נפשו בנתינת הצדקה, וביחוד ללומדי תורה להחזיקם, ובודאי מי שיעיין בזה"ק ובתיקונים ובכתבי האר"י ז"ל, ויתבונן שורש הדברים בימים אלו במדות וספירות העליונים הקדושים, גם גודל קדושתן שנקראים מועדים ונכללים בפסוק (ויקרא כג, ב) אלה הם מועדי, ואז יתבונן גם כן גודל מעלת של התיקון נתינת הצדקה בימים אלו, וגדול המעשה יותר מן העושה. ע"כ.

לב. ע"י ערוך השולחן ס"י תרע"א, סע' כג.

ג. מן הענין לציין בזה סיפור מופת **מרביןנו הקוה"ט** הבאר יעקב מנדבורנה ז"ע – כפי שסופר בעדות מפי אחד מאנשי סודו הנאמנים, ושם אנו מוצאים גדלותו וצדקותו כאשר הן שלובות ובאות כאחד, ויחדיו יהיו תמים על ראשו.

היה זה באחד מלילות החנוכה בשנת תשע"ב בשנתו האחרונה של רבינו בעולם המעשה. רבינו, שכבר היה חלוש ביותר באותו הפרק, עבד את עבודתו בכוחות על אנושיים למעלה מן הטבע, ובתמצית נשמת אפו עמד על רגליו עת העלה את אבוקת הנר לקול שאגת הברכה הנאמרת בגבורת ארי, לעיני קהל ועדה. אנשים רבים מקרוב ומרחוק הופיעו ובאו לחזות בעבודת הקודש של הדלקת נרות החנוכה, בימים בהם נערכו ברבים במקהלות עם, ובכל יום ויום נראו פנים חדשות בהיכל בית המדרש, שהיה מלא מפה לפה באנ"ש ושאר מבקשי ה', שבאו לראות מראה כהן גדול בעבודתו.

באותו הלילה, אחר שנסתיים סדר ההדלקה ורבינו פרש לחדרו שעי"י בית המדרש, ביקש לזמן אליו את אחד מן המקורבים, ואחר שזה הופיע ועמד אצלו, פנה אליו רבינו בקול חלוש ושאל: "שמא שמת לב לאותו אורח שישב בשורה פלונית על יד אדם פלוני במשך זמן ההדלקה?".

המקורב חשב מעט, ואז נזכר. הוא אכן השגיח באותו אדם שבא היום להשתתף במעמד הדלקת הנרות. היה זה חסיד אורח שנקלע לעיתים רחוקות לחצר הקודש, ומטבע הדברים לא הכירו הרבי ואף לא ידעו בשמו. "האם מכיר אתה את האיש ומעשהו?" חקר הרבי, לפליאת המקורב שלא הבין לשם מה לו לרבי לדעת אודות האיש, ומדוע נחוץ הדבר דווקא עתה כאשר רבינו זקוק נואשות למנוחה אחר סדר העבודה הארוך והמאומץ. הוא השיב כי יודע הוא את שמו של האיש ומקום מגוריו, אך לא מעבר לכך. "מי יודע אם לא חסר לו דבר, לאותו אדם? שמא זקוק הוא לעזרה בממון וכיוצא בזה?... הביע הרבי את חששו בקול, ופליאתו של המקורב גברה והלכה עוד יותר. הן באותו היום השתתף קהל גדול מאד בהדלקה, ובהם דמויות רבות שאינן נראות בחצר הקודש תמידין כסדרן, ומה זה נחה דעתו של רבינו על אותו אדם דווקא. ויתירה מכך, מה טעם לחשוך באדם מן השורה כי זקוק הוא לעזרה ויש לתומכו ולסעדו, וכי ביקש מאומה ממאן דהו. ביקש המקורב ליישב את דעתו של רבינו, ופטר ואמר כי מסתמא לא חסר לו דבר ואין מקום לחשוש כן. אולם רבינו לא הניחו לסיים את דבריו, ושב על חששו כי שמא נצרך הוא האיש וצריך להמציא לו עזרה בממון. כאשר ראה המקורב כי רבינו מוטרד מכך, הציע כי ייצא לברר מפי אנשים יודעי דבר אודות מעשיו ומצבו של האיש, וכאשר יהיה בידו המידע יבוא וישיב תשובה ברורה. שמח רבינו לעצתו, וזירזו לעשות את מעשיו במהרה.

יצא המקורב והחל לעסוק בנידון, ואכן התברר כי רבינו היטיב לראות בפני האיש את מצבו לאשורו, וכי אדם זה משוקע בחובות עד לצווארו ובביתו שורר מחסור חמור. למרות שעל פניו לא ניכר הדבר, ואך מכיריו המובהקים בלבד ידעו את מצבו, מעיני רבינו לא נעלם מעמדו, וכהפך עין עמד על טיבו של האיש ועל כל מחסורו ומכאוביו. למחרת היום נכנס המקורב אל מעונו של רבינו, אשר ציפה

סדר עבודת ההדלקה ליד

א. אחר תפלת מעריב הסתגר בחדרו ועסק החביבה, והעיד אחד מהמשמשים בקודש כי בהכנה דרבה לקראת המצוה פעם באחד מימי החנוכה הציץ בעד החורך

לבואו ושאל מיד איזה מידע העלה במצודתו. סיפר המקורב את כל אשר שמע, והבעת צער וכאב נשקפה מפניו הטהורות של רבינו למשמע הדברים. בסיום דבריו הודה לו הרבי, באומרו כי יראה כבר את אשר לפניו, כיצד ניתן לעזור לאיש ולו במעט. לא חלפו כי אם שעות אחדות, ושוב נקרא המקורב להופיע בדחיפות לפני הרבי. כאשר הגיע, הושיט לו רבינו צרור עטוף בנייר, וביקשו כי היות והתחיל במצווה יראה אף לגמור את המצווה ולהעביר את המעות למענו של האיש. ומה טוב אם אפשר יהיה להמציא את החבילה לידי עוד לפני זמן הדלקת הנרות, לקיים מה שנאמר 'כי נר מצווה'...

בהשגחה מופלאה נמצא על אתר שליח שישא את המעטפה של ביתו של האיש המתגורר בעיר אחרת, וכאשר קיבל החסיד האורח את המעטפה לידיו בערבו של יום, לא ידע את נפשו. בפנים נחו שטרות כסף רבים בסך עצום, והם הכניסו באחת אור ותקווה אל ביתו החשוך והאפלולי. הוא קיבלם בהפתעה מוחלטת ובהיסח הדעת, אך בעיתו ובזמנו ממש, בדיוק ברגע הנכון!

לד. בענין קדושת מצות הדלקת נרות חנוכה עיי' בס' סדר היום (חנוכה): 'יודה וישבח לאדון הכל שזיכהו במצוה ההיא, ויעשה אותה באהבה ורחה, ויאמר, "מי אני ומה חיי שפל ואפל לעשות רצון אבינו שבשמים והלאי אעבוד ככל כחי גופי וממוני ביום ובלילה ואשיג צד מה רצונו וחפצו שימצא נחת רוח בעבודתי ומעשה ידי אחר כל ההכעסות שאני מכעיסו בפועל כפי ובעלילותי בעבור רצונו בכל רגע ובכל שעה והוא מאריך אפו ונותן לי חיים ושלוש ואינו מקפח מזונותי וטובותי מפני זה, איך אני לא אכיר בטובתו הגדולה ובגמולו השלם וכשיבוא לידי מצוה גדולה וקטנה אשתעבד עצמי וממוני לעשיית המצוה ההיא בכל לב ובכל נפש". ובפנות האדם אל הענין הזה, לא יתירשל בשום מצוה להניחה שתעשה על ידי אחרים אלא יאזור כגבר חלציו ויעשה המצוה בכבודו ובעצמו בזהירות ובזריזות. ע"כ. ובס' קדושת לוי, קדושה חמישית: 'לכן יתלהב כשמדליק נר חנוכה שהוא הממשיך אלהות על כל העולמות, ואלהי אלהים שמח בו ועושה נחת רוח ליוצרו, ומביא שפע לכל ההיכלות והעולמות, ואומרין אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו, וכל העולמות מכריזין זכאה פלניא דעבד רעותא דמאריה.

ועיי' בס' יסוד ושורש העבודה (שער יב): בברכת להדליק נר חנוכה יכניס בלבו ובמחשבתו שמחה עצומה באלקותו יתייש ויתעלה זכרו לעד, על עוצם הנס שנעשה בימים האלו בביהמ"ק בפך של שמן, כדאי בגמ' וכו'. ובברכת שעשה נסים לאבותינו, יתן הודאה עצומה במחשבתו ושבח גדול ליוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה על כלליות כל הניסים והישועות הגדולות שעשה עם אבותינו בימים האלו. ויצויר במחשבתו בהודאה זו, כאילו עשה, יתברך שמו ויתעלה, עמו ממש הישועות והניסים בימים ההם, ולא יברך אותם כמצות אנשים מלומדה. בליל ראשון מוסיף שהחיינו ויברך גם כן בשמחה והודאה עצומה במחשבתו להשם יתעלה, שהאריך ימי חייו עד זמן זה לקיים מצותיו הקדושים.

ועיי' בספר "מאיר עיני חכמים" וזל"ק: הנה עיקר הדלקת נר חנוכה שיתעורר האדם לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, עד שמגודל תשוקתו יתהפכו כל מחשבותיו ומדותיו ומעשיו בכל חושי ואיבריו בקבלת תורה שבעל פה להתייחד בתורה שבכתב בתשוקה וחפיצה לדביקות רצון השם יתברך בביטול כל המסכים המבדילים בינו לבין קונו, עד שיזכה לעבוד להשם יתברך בכל טבעו ממש בדביקות לרצון השם יתברך באמת ובלב שלם בלתי שום פחד משום מדה ותאוה רעה חס ושלוש... וכתב בספר "קב הישר" וזל"ק "בכל מצוה ומצוה שאדם עושה, נולדים ונבראים מלאכים

שבדלת אל תוך החדר, וראה כי רבינו יושב "אוי הייליגער באשעפער, איך שעם זיך פון והוגה בספר "שער הכוונות", ואחרי כן דיר! אוי וויי איז מיר לעכטיגער שמע את רבינו נאנח מקירות ליבו וקורא: טאטע"ל"ה)...

קדושים ממנה, וכל מצוה, שנבראים ממנה מלאכים הן נקראים מחנה של מצוה זו. וזהו פשוט שבכל מצוה, שמברכין עליה מתכנשין אליה אותן המלאכים ועומדין סביבות המברך ושומעין הברכה ועונין אמן. ורמז לדבר: 'מלאך' הוא גימטריא 'אמן'. ולכן כשישראל עונין בברכה או בקידוש ואומרין 'אמן'. יכוונו לאותן המלאכים שיענו אמן, כי 'אמן' גימטריא 'מלאך'. ע"כ. וע"ע יסוד יוסף (פרק 5).

לה. ההכנה המופלאה אותה ראו בצל הקודש, כיצד רבינו זי"ע מכין עצמו בסילודין למצוות הדלקת הנר שבכל לילה; ההשתוקקות העזה שנשקפה מזיו איקונין שלו לנוכח קיום המצווה החביבה; ועל כולנה: עבודת ההדלקה אותה עבד רבינו בתמצית כוחותיו ובכל נימי נפשו – אלו היו אלומות של אור גדול שחדרו אל תוככי הנשמה מבעד לשכבות החולין שהעטו הבריות על עצמן, והביאו אל תוך הנפש פנימה טעם מתוק של השתוקקות למצווה, ורצון אמיתי להיות מההולכים לאור הנר.

עניין ההכנה למצווה ואופן ההתפעלות בעת קיום המצווה, תפסו מקום של חשיבות יתירה בסדר עבודתו והזכרתו של רבינו זי"ע, ורבות היה מדבר אודות חובת הכנת הנפש לקראת כל מצווה בזמנה, ואופן קיומה בהתלהבות דקדושה ומתוך התעוררות פנימית לעבודת הבורא. והיה רבינו תובע מן התלמידים הכנה דרבה לקראת המצווה, ומדריך השכם והערב כי ההכנה הטובה ביותר היא ע"י לימוד התורה. "אין לך הכנה מועילה יותר מלימוד התורה הקדושה קודם קיום המצווה, ואין ערוך לחשיבות המצווה ויקרתה, כאשר היא באה מתוך עסק של תורה ועיון בענייני המצווה הכתובים בה".

באחת משיחות קודשו ביחידות, דיבר רבינו בפני כמה מתלמידיו הקרובים אודות עבודת ההכנה למצווה אשר נתחדשה ע"י הבעש"ט הק' ותלמידיו, כמו גם דרך קיום המצוות בהתלהבות ובשמחה של מצווה. רבינו הרחיב אז הדיבור בדבר החיוב לקיים המצוות מתוך התעוררות פנימית חזקה, והצורך להביא את הנפש לכדי התפעלות מעוצם האור וחביבות העבודה, עד שתהא שלהבת עולה מאליה.

בתוך דבריו, נשזרה לפתע נימה של תמיחה בקולו, ורבינו פתח ואמר: אספר לכם עובדא אחת, בה נוכחתי בעצמי לפני שנים, ועד עתה עדיין היא מנקרת בדעתי ואינה נותנת לי מנוח...

היה זה באחד מימי החנוכה, לפני שנים ארוכות. בצהרי היום עלה אל ביתי אורח נכבד, ת"ח חשוב אשר שימש כראש-ישיבה באחת הישיבות, בכדי ללבן כמה עניינים חשובים שעמדו אז על הפרק. השיחה התארכה, ובתוך כך החלה חמה לנטות מערבה, והתקרבה שעת שקיעת החמה.

מאחר ושיערת כי איש שיחי, אשר אינו נמנה עם מקהלות החסידים, מבקש לוודאי לשוב אל ביתו להדלקת נרות חנוכה, החלתי לרמוז על השעה המתאחרת, בכדי לסיים בכך את שיחתנו. אף אני לכשעצמי מבקש הייתי לסיים כבר, כדי להותיר לעצמי את השעות הבאות עד לקיום ההדלקה, למעט הכנה קודם המצווה. אולם הת"ח אשר עימי לא נראה כממהר יתר על המידה, וכך המשיכה השיחה להתנהל עוד זמן מה. מדי עסקנו בסוגיה המדוברת, הציץ איש שיחי בשעון שעל ידו, ולפתע עצר והתנצל: "ימחל לי, עתה היא שקיעת החמה ועלי להדליק נר חנוכה".... בטרם הספקתי להגיב לדבריו, שלף אותו ת"ח מנורה קטנה מחיקו - אותה הכין עימו מבעוד מועד, הניח עליה נרות כמניין הימים, ובעוד הדיבור נעתק מפיו, כבר קם הלה וברך את שתי הברכות, הדליק את הנרות בגפרור, ומיד שב והתיישב על מקומו, נכון להמשיך במקום שעצרנו - - -

סיים רבינו והפטיר, "עד היום הזה איני מצליח בשום אופן להכיל בדעתי הנהגה כזאת... הכיצד

ב. בכל לילה קודם ההדלקה היה רבינו
הבאר יעקב מנדבורנה מדליק על
השולחן שבחדר שמונה נרות לכבוד
חנוכה^{לו}, ועוד חמש נרות לכבוד נשמת
אביו^{ק"ל} נבג"מ. אחרי כן היה מעלה
השלהבת בנר השמש מן שמונה הנרות הנ"ל.
ג. יצק לגביעי המנורה שמן זית זך^{לח}
משמאל לימין כסדר שמדליק,

אפשר לקום כך פתאום ולקיים מצווה יקרה כל כך בלא הכנה? איך זה ניתן לוותר על ההכנה היקרה, על ההתלהבות לדבר מצווה, על העסק סביב המצווה וכל המסתעף? אתמהא!

והיה רבינו מלמד את תלמידיו מוסר השכל, ומורה להם את הדרך ילכו בה: מקודם להדלקה יש להתבונן בספרים הקדושים העוסקים בטעמי ורמזי מצווה זאת, אף טובלים במקווה כהכנה ותוספת קדושה ומקפידים על תענית דיבור מהמקווה ועד לאחר ההדלקה כשעה. ובעת ההדלקה עצמה, מה מאד יש ליתן שמחה של מצווה בלב, על היותנו בני עם בחירו הזוכים לקיים מצוותיו באהבה, לכוון לשם ייחוד קוב"ה ושכינתיה ועל דעת כל הצדיקים, ולהשתפך בתפילות ובקשות שנזכה להאיר בתוכינו את אור התורה הקדושה, כי נר מצווה ותורה אור. מפי הרה"ג ר' יצחק לנדמן שליט"א.

לו. מרגלא בפומיה דרבינו מוהרא"ז מקרעטשניף זיע"א לומר. שכנהוג בכל דבר מצוה להדליק לכבודה נרות, וא"כ לכבוד מצות הדלקת נ"ח, ג"כ מן הראוי להדליק לכבודה נרות. ע"כ.

ויצויין עובדא נפלאה שהיתה בזה אצל רבינו הדבר חיים זיע"א כאשר פעם קודם שניגש רבינו להדליק ח' נרות אלו שקודם ההדלקה, קרא לא' החסידים שהמתין להושע בזש"ק ואמר לו: הנך זקוק הרי לישועה וכתוב "הרגיל בנר הויין ליה בניס" (עי' פירש"י שבת כג:; דקאי גם על נר חנוכה), וכיבדו להדליק מסי' נרות משמונת הנרות, ואכן לשנה נפקד הלה בזש"ק. (מרשימות הרה"ג יצחק לנדמן שליט"א)

לז. ובספר "מאיר עיני חכמים" כתב וז"ל: ... יאמין האדם באמונה שלימה שוודאי בעת עמדו להדלקת נר חנוכה שעומדים עליו כל הניצוצות הקדושות שלו ומאבות אבותיו עד אדם הראשון, אשר כולם מסבבים על כל אחד ואחד מישראל שמא על ידי התעוררותו בהדלקת נר חנוכה יזכה להרים אותם ולהעלותם לשורשם.

לח. בגמ' שבת כ"ג: א"ר יהושע בן לוי כל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר. אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהורי טפי כיון דשמע לה להא דריב"ל מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהורי טפי. ועיי"ש בתוס' שזה קאי אנר חנוכה, ובב"י סי' תרע"ג מביא שהרוקח כתב שמן זית מצוה מן המובחר. ובמשנ"ב סי' רס"ד ס"ק כ"ג: המובחר - דהוא נמשך אחר הפתילה טפי מכלהו. ובלבוש (סי' תרע"ג ס"ב): מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית דייקא דומיא דמנורה במקדש ועוד שבו נעשה הנס. במרדכי שם איי' שמהר"ם הי' נוהג להדליק בשמן זית. וכ"ה במהרי"ל ה' חנוכה שהדליק בשמן זית. ומביאם בדרכי משה סי' תרע"ג ס"ק א'. וכ"כ בשל"ה הק' [מסכת תמיד, נר מצוה, אות א] מצוה מן המובחר להדר דווקא אחר שמן זית להדליק הנרות אם אפשר לו, משום שהנס בבית המקדש נעשה בשמן זית. ולא ידליק בנרות שעה. גם לא בשאר שמנים רק בשמן זית... עכ"ל.

זקני התלמידים מספרים כי גם בתקופות שהפרוטה לא היתה מצויה השקיע רבינו ה'דבר חיים זיע"א דמים במסיני להשיג שמן זית להדלקה. ובסי' "באר רבותינו" מובא מכתב ששלח רבינו מוהר"מ מקרעטשניף זיע"א לבנו מרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א קודם ימי החנוכה וז"ל המכתב ... אני שולח לך שמן זית זך לערך ג' רבעי ליטער, כי אין אפשרי לשלוח יותר כי הוצרכתי לשלוח לחתני הרב פינחס נ"י [מקעכניא] וגם נתתי לאחיך הרב מנאדבורנא [רבינו מוהרא"ז מקרעטשניף] שהיה בכאן. וגם זה הוא במעשה ניסים ונפלאות והשגחת הבורא בהוב"ש היאך שבא השמן הזה לידי. וגם אני שולח לך שעה וגם נרות בכל מכל כל, ותראה לחלק השמן

ובשעת היציקה אמר בלחש התפילה "ומחמתך א-ל עליון תאציל עלי וגו' ושמך הטוב תריק על שבעה קני המנורה" וגו' (א).
 ד. ומיד פתח ואמר "לשם יחוד" (ב) בקול רם ובהתעוררות רבה, ואמר את שני ה"לשם יחוד" כנדפס בסידור "בית יעקב".

ה. קודם הברכה הסתכל לעבר המזוזה ונשקה, והיה מקפיד שהדלת תהא פתוחה קצת כדי שיוכלו לראות את המזוזה (א). והתחיל באמירת הברכות בקול אדיר וחזק, ופניו בוערים כאש להבה.

באופן שיהי לך על כל ימי החנוכה אי"ה... ויהא רעוא שיתקבל הכל לנחת רוח לפני אבינו שבשמים ויתקיים בנו והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצוותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך... מרקחת האתרוג תקבל ויהי לרפואה שלמה אי"ה. עכ"ל המכתב.

לט. כידוע ששמן רומז לחכמה ועיין בספר "מאיר עיני חכמים" מש"כ בזה לכוון בעת יציקת השמן שם בייט עיי"ש [יצויין שבס' פניני החסידות (חנוכה, עמ' יב) הובא: "בעיר קאריסטשוב היה שם אב"ד הרב הצדיק המקובל רבי מאיר זצוק"ל, וחיבר ספר "מאיר עיני חכמים", והספר הזה רובו בנוי על כוונות נר חנוכה, כי הר"ר מאיר הנ"ל בא פעם אחד לרבו הקדוש רבי זאב וואלף המגיד מזיטאמיר ערב חנוכה, וראה את רבו הקדוש עומד ופניו כלפידים ומנקה את הלעמפיל (המנורה) של חנוכה, כן היה ערך כמה שעות, והרגיש ברבו הקדוש את הכוונות אשר הוא מכוון אז, וכשבא הרב ר' מאיר ז"ל לביתו חביר את הספר הנ"ל על חנוכה דרושים נחמדים בדרך פרד"סי"].

מ. כידוע היה רבינו מעורר הרבה על מעלת אמירת לשם יחוד ומסירת מודעה קודם כל עשיית מצוה, ולחיבת הקודש נצטט משיחת קודשו בענין זה וז"ל: הנה בכל דבר שעושים הן לימוד התורה והן בעבודת התפילה או בקיום המצוות, צריך לכה"פ לומר קודם בפה מלא שעושה דבר זה רק לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה, אשר קדשנו במצוותיו וציונו, ולא לשום כונה אחרת. ואמירה זו היא כמסירת מודעה שאינו חפץ במחשבות אחרות, ואשכחן נמי להלכה שגילוי דעת מהני לבטל ענינים שאין האדם חפץ בהם, כגון באופן שאנסו אדם לחתום על שטר שהוא מוותר על חוב שחבים לו, ומסר מודעה בפני ג' שאין כונתו לוותר על החוב אלא שעתה חותם בכפייה ואח"כ ילך לתבוע הממון בדין, אין לשטר הויתור כל תוקף, ויכול לתבוע את ממונו, והוא הדין נמי בעבודת ד' דמהני גילוי דעת שהרצון האמיתי הוא לקיים רצון ד'. ואחר שגילה דעתו בכך, הרי אף אם יעלה במחשבתו ח"ו תוך כדי הלימוד והתפילה איזה הרהור לא טוב של כוונה אחרת שלא לש"ש, ואף ישל במחשבות של פניה וכבוד וכדו' כיון שגילה את רצונו הפנימי לעשות אך ורק לשם ד', לא פוסלות המחשבות הזרות את תורתו ועבודתו, ומסירת המודעה בכחה לבטל כל המחשבות שאינם ראויות, והכל מתקבל לרצון לפניו ית"ש, ונחשב לו הלימוד הזה תורה לשמה (אף שודאי לכתחילה אין ראוי שיהיו מחשבות כאלו, אמנם מ"מ בדיעבד מועיל הגילוי דעת). עכ"ל. ומקור לענין מסירת מודעה קודם כל מצוה עיי' בזה"ק פר' תזריע נ. "בשעתא דהווי עבדין עבידתא [בביהמ"ק], הווי אמרי דא למקדשא, דא למשכנא, דא לפרוכתא, וכן כל אינון אומנין, בגין דתשרי קדושה על ידיהו, ואתקדש ההוא עבידתא, וכד סליק לאתריה, בקדושה סליק". ע"כ. ועיי' בסו"ס שער התפילה תשובה ממון הבאר מים חיים בענין אמירת לשם יחוד קודם עשיית המצוות. וראה פנים מאירים, (תהלים, ד"ה אומר אני מעשי למלך) משל נפלא מרבינו מוהר"מ מפרימישלאן זיע"א בביאור ענין אמירת לשם יחוד קודם כל מצוה עיי"ש.

מא. בענין הדלקה ליד המזוזה עיי' שאלתות דרב אחאי גאון (פר' וישלח): מאן דאמר מימין, קא סבר כי היכי דלהוי תרתי מצוותא בחד דוכתא, נר חנוכה ומזוזה. ומאן דאמר משמאל, קא סבר כי היכי דלהוי מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהן. ע"כ. ועיי' בס' אוצר יד החיים: עיין במדרש חנוכה שבימי היונים היו מבטלים מהם מצות מזוזה לכן מברכים אצל המזוזה.

ו. **בנוסף** הברכות אמר: בברכה ראשונה "להדליק נר חנוכה" (ולא של חנוכה^{מב}), בברכת שעשה ניסים^{נג} "בזמן הזה" (בפתח תחת הבית^{נד}), בברכת שהחיינו בליל א'מה "והגיענו לזמן הזה" (הלמד ז. **פעם** דיבר רבינו בקודשו ואמר, דמכוונת הברכות דחנוכה חזינן ענין האחדות, שכל השמות בכוננת ברכות אלו באים בשילוב ב' שמות משולבים כנודע^{נו}), להורות

מב. בשו"ע (סימן תרע"ו סעיף א'), המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות, להדליק נר חנוכה וכו'. ובמ"ב (ס"ק א') כתב, בגמרא וכל הפוסקים איתא נר של חנוכה, וכ"כ המהרש"ל, אך שכתב שיאמר שלחנוכה במילה אחת, ולא של חנוכה שתי מילות, והעולם אין נוהגין להקפיד בזה, עכ"ד. וא"י בספר שער הכוונות להאריז"ל (דרושי חנוכה, דרוש א'), יש לומר הנוסח "להדליק נר חנוכה", שמרומז בו שם הקדוש הנקרא נח"ל היוצא מר"ת של נוצר חסד לאלפים.

ורבינו ביאר בזה (בשוה"ט מקץ תשנ"ה) וז"ל: נראה לבאר הא דא"י מהאריז"ל דלהדליק נר חנוכה הוא ר"ת נוצר חסד לאלפים, דהנה צ"ב האיך יצאו החשמונאים להלחם נגד היונים ימ"ש. אשר לכאורה עפ"י דרך הטבע כיון שהיו קומץ מועט נגד עם מלא הרי הכניסו את עצמם בגדר של מאבד עצמו לדעת, כי עפ"י דרך הטבע אין שום סיכוי שהם יהיו המנצחים ולא המנוצחים. אלא, דכיון דכל כוונת החשמונאים במלחמתם לא היתה על עצמם, רק מטרתם היתה הצלת כלל ישראל מיד היונים שביקשו לפגוע בכלל ישראל, ע"כ היו סמוכים ובטוחים שכח הרבים יעמוד להם ויזכו לניסים למעלה מדרך הטבע, וזה הרמז, דהכח להמשיך מדת נוצר חסד, הוא ע"י לאלפים, פ"י ע"י שהבקשה הוא עבור הרבים, כדחזינן דזה היה הכח שעמד להם בימים ההם לזכות לאותם ניסים, עכלה"ק. וע"י שלי"ה הקדוש, שער האותיות, אמת ואמונה, אות כ"ד.

מג. מן הענין לציין מה שרבינו ביאר בנוסח ברכה זו (בשוה"ט מקץ תשנ"ג) וז"ל: הנה זכותם של החשמונאים היתה בכך שהיו שפלים בעיני עצמם, והכירו באפסות כוחם וזכותם, וידעו כי הם מצד עצמם אינם מסוגלים לעשות מאומה, והשליכו ידם על השי"ת שהוא יעזרם בזכות אבות, בגלל אבות יושעי בנים. ומידה יקרה זו של שפלות רוח וענוות צדק, היא הזכות שעמדה לימינם לנצח במלחמה בדרך נס ולהושיע את ישראל מצריהם. כי השי"ת משרה את שכנתו אצל בני"א אשר הם שפלים בעיני עצמם, כאומרם ז"ל (סוטה ה.) עה"כ "אני את דכא". ומכיון שזכו להשראת השכינה היה להם את הכח האלקי להיות נעשה על ידם ענינים נשגבים שלא כדרך הטבע.

וענין זה נרמז בנוסח הברכה – "שעשה ניסים לאבותינו", שהניסים נעשו להם בזכות שפלותם וענוותנותם שסברו שהכל הוא מכוח זכות אבות. וזהו הרמז גם בלשון הכתוב שהביא רב נחמיה - שאל אביך ויגדך (שבת כא:), לומר שהם תלו הכל בזכות אבות ולא בזכות עצמם. עכלה"ק.

מד. כ"כ בסידור אוצר התפילות ובסידור עבודת ישראל.

מה. וכתב בס' אוצר התפילות, ענף יוסף: בברכת "שהחיינו" – בעת אמירתו יחשוב במחשבתו, אני נתן לך יתברך הודיה על שהארכת ימי חיי עד הזמן הזה, לקיים מצותיך הקדושים השייכים בזמן הזה וע"י ט"ז סימן תרע"ו ס"ק א' משמעות ברכת "שהחיינו".

מו. כ"כ בסידור רבי שבתי סופר מפרמישלא, סידור השלי"ה, סידור בית יעקב להיעב"ץ, וכ"כ היעב"ץ בספרו לוח ארש דף לו ע"א שעפ"י דקדוק יש לומר בפתח ולא בחיריק כדעת המהרש"ל (הובא במג"א סי' תרע"ו), וכ"ה בסידור סלאויטא, ובפרמ"ג אשל אברהם סי' תרע"ו ס"ק א'. וכ"כ במטה משה וכ"ה בכף החיים (סי' תרע"ו אות ו').

מז. ע"י בסידור בית יעקב להיעב"ץ וז"ל: קודם שיתחיל להדליק בליל א' מברך. וכונת השם בברכה ראשונה הו"י"ה אהי"ה במלוי יודין. להדליק. עולה ע"ב ס"ג מ"ה. על ידי המשכת ג' אורות

שע"י השילוב של האחד עם השני זוכים להעלות נר תמיד, לעשות נחת רוח להשי"ת, כדאיתא נ"ר ר"ת נחת רוח. הקדוש בעת הזאת, באמירת הברכות וההדלקה כשהוא אחוז שרעפים בדביקות עילאה לעשות רצון קונו^מ.

ח. **לאחר** סיום הברכות נטל את נר השמש בידו^מ, והדליק עמו הנרות, ולא

שמות הללו היא דולקת ומאירה. ונעשית נר' שכולל ג' יחודים הוי"ה אדניי, הוי"ה אלהיים, הוי"ה אחי"ה, (וכן ג' מאיר עם הכולל). ועוד האריך בכתבי האר"י ותפסת מועט תפסת. בברכה שניה תכוין הוי"ה (מילוי ס"ג) ואלקים, בברכה ג' לשם הוי"ה דאלפין ואדני. ע"כ. ועי' שער הכוונות, דרושי חנוכה, דרוש א'. וראה בסה"ק "יד אהרן" (מאמרי הזוה"ק) עמ' קנה' כתב כוונה בזה עפ"י סוד עיי"ש.

מח. ובשעת הברכות לא החזיק הנר בידו. ובשו"ת הלולא דרבי לגרי"מ מניזנוב זצ"ל (מהדו"ת) מובא מה שראה אצל רבו הרה"ק רבי אברהם מסטרעטין זצוק"ל: "ברך הברכות בידי ריקניות ולא החזיק הנר, והוטב בעיני דבר זה, דקיימא לן (באו"ח סי' צו) דאסור לאחוז שום דבר בשעת התפלה רק הלולב, כיון דאחיזתו מצוה לא מיטרד". וע"ע פרדס יוסף החדש לחנוכה (ב"ב תשע"ד), למרן הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אוך ופרדס יוסף החדש על המועדים מה שכתב בענין זה.

ובס' רזא דעובדא (תולדות רבינו מוהרא"ז מקרעטשניף זיע"א) מובא: לפני הברכות אמר לשם יחוד הנדפס בסידור בית יעקב, (מר' יעקב מעמדין) בקול רעש גדול ובהתעוררות רב ונורא. וכל הקהל הקודש בשימת אוזן קשבת, לתיבות הקדושים הנאמרים באמת, מפ"ק ולב טהור, לבורא עולם. בתחנונים ובקשות בעדו וב"ב ובעד כל קהל ישראל.

בהכנה של כמה רגעים בשקט ופחד רב. בחיל ורעדה. התחיל את הברכות בקול אדיר וחזק משמיע קול חוצב להבות אש ברעש גדול ונורא. ופניו בוערים כאש להבה. ואפילו צוארו כעמוד אש מרוב התאמצות הכוחות. ובין כל ברכה עמד כמה רגעים בדביקות רב. ובהכנה לברכה הסמוכה.

אחר הברכות לקח השמש בידו, והחל להדליק מנר המוסיף משמאל לימין. וכאשר נדלק רק נר המוסיף, התחיל לומר הנרות הללו. עד וכל מצות שמונת ימי חנוכה. וזמן רב מאד הדליק כל נר ונר בפני"ע, עד שהשלהבת עלה מאליה. בדביקות נפלא ונעלה. וראו עליו שמכוון בכוונות רבות ויחודים בעת ההדלקה. (שנשמעו כמ"פ מפיו בשיחותיו הנעימים שאחר הדלג"ח. כמה וכמה ענינים כוונות ורמזים ללמד לעמו דרכי ה'. כדרכו בכל ענין להבינו וללמדו על בוריו). ובעת ההדלקה נטפו זיעת פלגי מים רבים מפניו הק'. כשכולו אחוז בסוד שרפי קודש. ורק כשכל הנרות דולקים באורות המבהיקים. אמר הנרות הללו קודש הם וכו'. ובסיומו כשאמר על ניסך ועל נפלאותך וכו', קשר עי"פ את השמש לכל נ"ח הקדושים. והחזיר את השמש למקומו הראוי.

מט. התלהבותו הנשגבה ועבודתו הנאדרת בקודש של **רבינו הקוה"ט זיע"א** בעת קיום מצוות הדלקת נר חנוכה, הייתה נפלאה עד מאד ברשפי אש קודש, בדביקות וחשיקות לעבודת הבורא עד כלות הנפש, וראו וחשו כל הנוכחים בשעת עבודת הקודש, כי ראשו וכל מעייניו של רבינו נתונים בגבהי מרומים בשמי שמים, ואין איתו יודע עד מה מהנעשה והנשמע במחיצתו באותו עת.

סיפר אחד מחשובי רבני אנ"ש, כי לפני שנים רבות, בימים בהם טרם נתעטר רבינו לנהיג את עדת ישורון, איוותה פעם נפשו לחזות בעבודת הדלקת הנר כפי שמקיימה בן הרבי "הדבר חיים", אולם לא ידע כיצד ימלא את משאלתו, שכן רבינו עורך היה את הדלקת נרו בתוך ביתו המסוגר יחד עם בני הבית בלבד, ומעולם לא באו אנשים להיות נוכחים באותו מעמד. פנה אל אחד מבני הבית קודם ההדלקה, וביקשו בתחנונים כי יואיל להכניסו אל החדר בשעה שרבינו עורך את הדלקתו, על אף

יא. רבינו הסב"ק הרבי ר' מרדכי מנדבורנה זיע"א ובנו רבינו מוהר"מ

מקרעטשניף זיע"א היו מדליקים הנרות חנוכה כשהם סגורים ומסוגרים בחדרם ולא נתנו לאף אחד לעמוד במחיצתם במעמד נורא ונשגב זה, והיתה עבודתם בזה כשרפים המשמשים מול קונם באימה ובריאה^(נב), ורק לאחר הדלקת הנ"ח נכנסו הקהל^(נג).

יב. ובמשך שעה ארוכה בכל לילה היה רבינו יושב נוכח פני

ט. פתח באמירת הנרות הללו משעלטה השלהבת בנר הראשון^(ג).

י. באמירת התיבות "הנרות הללו קודש הם", וכן בסיום הנוסח "על ניסיך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך", העביר את נר השמש על שלהבות הנרות, ואחרי כן החזיר השמש למקומו לצד המנורה^(נד). והיה מדקדק לערוך ולהיטיב הנרות בחן וביופי, לקיים מה שנאמר "זה קלי ואנווהו".

שהדבר איננו מקובל. אולם בן הבית סרב לכך, באומרו כי חושש הוא מהקפדת הרבי אשר לוודאי לא ימצא חן בעיניו שנוהגים בו מעשה אדמורות, ומכניסים אנשים למחיצתו בעת כזאת. הפציר בו החסיד עוד ועוד, עד שנוכח הלה כי בנפשו הדבר, והגה רעיון בליבו כיצד למלא את משאלתו מבלי לעורר תשומת לב. אמר לחסיד כי יעמוד מוכן מאחורי הדלת בשעה היעודה, וימתין עד אשר יפתח רבינו באמירת ה"לשם יחוד" קודם ההדלקה, והיה כאשר ישמע את קולו של רבינו מתנשא ומתחטא בתיבות התפילה, יקרב אל הדלת בלאט והוא יכניסנו אל תוך החדר, ומובטח הוא שבאופן זה לא ישגיח בו רבינו כלל, ולא ידע מבואו ומצאתו... וכך הוה, בעת ששפך רבינו נפשו בתפילת ה"לשם יחוד", נכנס החסיד אל תוככי החדר, עובר בלכתו על פניו של רבינו שלא הבחין בו כלל, ונותר בחדר עוד שעה ארוכה לאחר שהעלה רבינו את הנרות, כאשר בכל עת אמירת המזמורים אין רבינו משים ליבו למאומה מהנעשה סביבו. מעט לפני סיום סדר ההדלקה החווה בן הבית לחסיד כי עתה היא השעה להסתלק ולצאת מן המקום, והלה יצא לדרכו מרומם ונפעם מעוצם קדושת המעמד, ולא נודע כי היה כאן מאן דהו כל השעה הנשגבה הזאת...

זקני התלמידים מספרים על גודל עבודתו הנוראה של רבינו הדבר חיים זיע"א באמירת הברכות בקול חוצב להבות אש ופניו בוערים כאש להבה. וזמן רב הדליק כל נר ונר בפני עצמו, עד שהשלהבת עלתה מאליה בדביקות נעלה. ופעם בעת שהתכופף רבינו אל הנרות בעת ההדלקה אחז אש הנרות בשטריימל של רבינו, מיד הוריד בבהלה אחד מצאצאיו מראשו את השטריימל כיבה את האש והחזירו על ראשו של רבינו, ורבינו עוד באמצע ההדלקה ולא חלי ולא מרגיש כלל מכל הנעשה אתו. (מפי נכדו הרב יוסף יצחק רוזנבוים בן כ"ק האדמו"ר מראחוב זצ"ל). ומספר הרה"ח ר' משה ראטער שליט"א שזוכר בילדותו בעיר סערעט היה אביו הרה"ח ר' שלום אליעזר ז"ל הולך בלילי חנוכה לביתו של רבינו הדבר חיים מנדבורנה זיע"א לחזות בעבודתו בעת הדלקת הנרות חנוכה בקול חוצב להבות אש.

ג. במגן אברהם (סי' תרעו, סק"ג) בשם המהרש"ל: "אחר שהדליק נר ראשון אומר הנרות [הללו]". עיי' פרי מגדים משבצות זהב ס"ק ה' מה שכתב על זה.

נא. עיי' לעיל ערך הכנה לימי החנוכה, מקור לכך.

נב. ומובא טעם בזה בתורת יחזקאל (עמי קני"ב), פ"א כשלא הניח הרה"ק מקאזמיר את החסידים להיות אצלו בשעת הדלקת הנרות, ואמר להם אח"כ כתיב (ישעיה ל"ג) ועוצם עיניו מראות ברע, ואחז"ל זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה, פ"י כי נשים מרמו על הנשמות ואין ראוי להסתכל בשעה שנשמות ישראל מתכבסות בדמעות לפני אבינו שבשמים, וכ"כ בהנהגות הרה"ק ה"בית אהרן" מקארלין שבעת הברכות וההדלקה לא הניח לשום אדם להיות בחדרו.

נג. אולם בניו מרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א ומרן מוהר"א זיע"א לא

בכוחו של אותו צדיק אמת המלהיב לבבן של ישראל לאביהם שבשמים, אשרי עין ראתה זאת, הלא למשמע אוזן תאבה נפשינו^(ח).

יג. **רבינו** הדבר חיים מנדבורנה זיע"א היה מביט על הנרות הקדושים מעת ההדלקה עד לאחר אמירת כל סדר הזמירות, וכך היה אומר בעל פה את כל נוסח ההדלקה^(ט), ופלגי מים זלגו מעיניו ביקוד

המנורה^(ג), ומה נהדר היה המראה לחזות כהן גדול עטוף לבנים באמירת התפלות והבקשות וזועק מעומק לבבו הטהור ושפך שיחו לפני קונו ועיניו זולגות דמעות כמים לעורר רחמים על ישראל קדושים ולרומם קרן שכינת עוזנו ולהחיש זמן גאולתנו, ויותר משעה ומחצה נתמשכה עבודתו בדביקות עילאה ובבכיות עצומות, וכל הקהל עומדים ומביטים בעבודתו הקדושה והתעורר לבם

נהגו כן. כי כן הורה להם אביהם הק' מרן מוהר"מ מקרעטשניף זיע"א, וכמו שכתב במכתב לבנו מרן מוהר"א זיע"א. "לפתוח הדלת לכל הבאים אליו, דורשי ומבקשי ה', בעת הדלני"ח. **ותקרב את לבבם של ישראל לאביהן שבשמים**". וכן היה שנהרו אל רבוה"ק עם רב מאד לחזות בעבודת ההדלני"ח.

נד. כתב בסי' מאיר עיני חכמים, "ראוי לכל איש ישראל להתעורר את עצמו בדבר הזה מאוד מאוד בחפצה ותשוקה להשם יתברך, ולשורר ולזמר כל אחד ואחד כפי כחו, ולאמר משירות ותשבחות של דוד המלך עליו השלום בספר תהלים. **וכל אחד יבחר לעצמו כפי שכלו איזה מזמורים לשורר ולזמר לפני השם יתברך בעומק לבו בעת הדלקת נר חנוכה, ולעורר שעשועים להשם יתברך**". וכתב באמרי פנחס- חנוכה אות רט"ו, כתוב בכתבים לענין אור הגנוז שבא בשעת הדלקת נרות חנוכה, ע"כ יש לכל אדם לישא אצל נרות שלו אחר הדלקה חצי שעה. ועי"ע בספר מגן אברהם (טריסק, שבת חנוכה, ד"ה וישראל אהב): "בהדלקת הל"ו נרות שבתנוכה צריך האדם לשיר בשירות ותשבחות בהתלהבות ובהירות ואורות חדשים... שעל ידי השירות ותשבחות יוצאים ומפקיעים עצמם מכל הרעות שבעולם, ומכל התאוות ומדות רעות, ונמשכים בשיר, שבאמצעות השירות ותשבחות המה נמשכים להשי"ת וזוכים לדביקות בשמו יתברך".

נה. זקני התלמידים מספרים בערגה על גודל עבודתו של רבינו בעת הדלקת נרות חנוכה עוד בבחרותו בצל אביו הק' ביפו כשהדליק בחדרו שע"י ביהמ"ד בקול חוצב להבות אש. יצויין שכשהדליק רבינו בביתו נאווה קודש היה לפעמים מרמז לאחר הברכות ויצאו כולם מחדרו ורבינו הסתגר בחדרו ועבד עבודתו הנשגבה.

מעשה פלא אירע פעם בא' מלילות החנוכה כשילדו של א' מאברכי אני"ש שגר מחוץ לב"ב התהלך בחוצות עירו, והנה בעברו את הכביש הגיח רכב בדהרה ומחוסר תשומת לב פגע בילד, והילד הועף מרחק רב ומעוצמת המכה שקיבל איבד את הכרתו, והובל לביה"ח, אבי הילד שהוזעקו בדחיפות, לאחר ששמע מרופאים כי המצב בכי רע, התקשר מיד לא' מבניו של רבינו וביקשו להזכיר אצל רבינו, בשעה זו בדיוק סיים רבינו את ההדלקה וכשסיפרו לו את אשר קרה לילד ואת אשר אמרו הרופאים, נענה רבינו ואמר בזה"ל: זה לא יתכן שבשעה שאני מדליק את נרות החנוכה יאונה כל רע ומצוקה לא' מבני הקהילה, וציוה למסור להורי הילד כי בעז"ה הילד יצא בריא ושלם ללא כל פגע ואכן לאחר זמן קצר התעורר הילד ולא עברו ימים רבים והילד החלים לגמרי לפליאת הרופאים...

נו. בקב הישר (פרק צו) כתב לענין נרות של מצוה: "בהרבה מקומות מצינו שחביבין לפני הקב"ה נרות של מצוה, כמו שאמר הכתוב (ישעיה כד, טו) באורים כבדו ה', וכל נר הדולק לדבר מצוה, יש בו חדושים נפלאים גדולים אין שיעור, ואילו היינו זוכים להשגת רוח הקודש, היינו מברכים ומבינים ומשיגים על ידי מצות הדלקת הנרות של מצוה עתידות, דהנר של מצוה מתנבא כמו נביא

אש רשפי אש שלהבת י-ה בהתעוררות ובהתלהבות עצומה. ולפעמים היה אומר לאלו הנצרכים לישועה שיביטו על נרות החנוכה שלו למען יהיה להם לישועה^(נ).

טו. **סדר** הזמירות כדלהלן: לאחר "הנרות יד. **רבינו הרבי ר' מאיר מפרימישלאן זיע"א** הללו" פתח ואמר "ויהי נועם^(נ)

המתנבא על פי ה"י. ובקונטרס מנוחת אשר (בהקדמה) כתב מהגאון בעל מנוחת אשר מטשענגער זי"ע שפעם אחר הדלקת הנרות של חנוכה אמר: "מי שאינו פוגם בעיניו, זוכה לראות נרות הללו מסוף העולם ועד סופו". וע"ע **פרדס יוסף החדש לחנוכה (ב"ב תשע"ד)**, למרן הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים מה שכתב בענין זה.

זו. מפי הרה"ח ר' זאב בורד שליט"א. ובייטב פנים לחנוכה בחלק הוד והדר (אות י' דף ק"ס) כתב. **והנה מנהג ישראל תורה לישוב אחר הדלקה ולשום עין באור הנרות. נ"ל הטעם להמשיך בזה אותן הנסים והנפלאות ע"י כח הראיה שיש בו כח להוליד וכדמצינו בעוף הנקרא ראה, ע"כ.** ופעם סיפר רבינו שבשנה אחת בליל שביעי של חנוכה, לאחר עבודת ההדלקת נ"ח, הופיע לפני רבינו **הדבר חיים זיע"א**, אברך חשוך בנים, והורה לו רבינו שיקרא גם לבני ביתו, משכנסו שניהם, הורה להם רבינו להביט על מנורת החנוכה שדלקה בחדרו. "כמה נרות רואים אתם", שאלם, שבעה! השיבו, כה יהיה זרעכם הבטיח להם רבינו, לבני הזוג נולדו בזה אחר זה שבעה ילדים. וכן מסופר על הרה"ק מאפטא זיע"א שפעם בא לפניו איש אחד שהיה חולה במחלת מרה שחורה ר"ל, ויעץ לו להסתכל בנרות הקדושים של חנוכה בשעה שדולקים וכן עשה, וכשקם האיש למחרת משנתו נהפך לאיש אחר בריא ושמח. ויהי לנס. ועי' בס' נפלאים מעשיך (ח"א) שפעם הגיע חסיד אי להרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע בימי החנוכה והתנצל בפניו שיש לו מיחוש והרופאים אמרו לו שהאוויר של ימי האביב שהוא בחודש הנקרא לשמותם בשם 'מאי' אז מזג האוויר מסוגל לרפואה למיחוש זה, ואם היה עכשיו מזג האוויר של חודש מאי אז היה יכול להתרפא בניקל, אמר לו הרה"ק הנה בגמי איתא (שבת כב): 'מאי חנוכה וכו', והיינו שבימי החנוכה גם יכול להיות אותן סגולה לרפואה כמו שיש בחודש מאי, וכן הוה שהלה נתרפא.

נח. ומובא על הרה"ק רבי אהרן מקארלין שאחר שהדליק נרות חנוכה אמר כי הנרות ספרו לו **וראה מראות אלקים בעת עמדו אל מול הנרות.** וכן מובא על הרה"ק בעל ישמח ישראל זי"ע שבעת הדלקת נר חנוכה אמר פעם: **שמי שיש לו 'ריינע אויגען' [-עינים זכות] זוכה לראות ששורה על כל נר חנוכה שם הוי' ב"ה.** (ילקוט אורות רבותינו מאלכסנדר). ועי' בסה"ק זרע קודש להרה"ק מראפשיץ (חנוכה, ליל א, דף צו). מבאר: "הנה ענין שקבעו חז"ל שמונת ימי חנוכה ולהדליק בהם לזכר הנס, העיקר הוא לבוא מזה ליראה את ה' אלקינו כל הימים, כיון שהנרות של חנוכה אסור להשתמש בהם אלא לראותן בלבד, ויראה' הוא אותיות 'ראיה', ונמשך יראה לאדם מראיה של קדושה".

נט. בסידור ר' שבתי כתב: סגולה מהרמב"ן יאמר "ויהי נועם" ויכפול כל תיבה ז"פ אחר הדלקת הנרות, וטוב מאד. ובשם מורי רבי"ש נר"ו (הבעש"ט הק') לומר ז' פעמים 'ויהי נועם', יושב בסתרי' כפשוטו, והיה נוהג לומר ג"כ בימים נוראים ובכל עת צרה שלא תבוא, עכ"ל. והגר"ח פאלאגי כתב בספרו מועד לכל חי (סי כ"ז אות י"ג) וז"ל: כתב בספר הזכירה סגולה לשמירה מעולה כל השנה, שיאמר בחנוכה כל לילה אחר הדלקת הנרות, שבע פעמים 'ויהי נועם'. ובספר אמתחת בנימין (ח, א) כתב: "האומר ז' פעמים בכל לילה, מובטח שינצל מכל מיני ליסטים ואויבים ומקטרגים בזה השנה". ובסה"ק "עבודת ישראל" (חנוכה) כתב שההמון העם סבורים שטעם אמירתו הוא, כדי

וגו' יושב בסתר וגו' ז' פעמים^ס), וכפל בכל פעם הפסוק "אורך ימים" א).

שבכח המזמור יגן הקב"ה עליהם מכל פגע, אך האמת הוא, שעיקר המכוון הוא לשמור על ידו את האור העליון המתגלה בשעת הדלקת הנרות לבל ישלטו בו החיצונים רח"ל, ע"כ.

ועי' קדושת לוי, דרושים לחנוכה: בחנוכה הניסים היו קצת גם כן על ידי התחוננים שחשמונאי ובניו היו לוחמים עם חיל אנטיוכוס הרשע ימח שמו. לכן אנו אומרים בחנוכה ויהי נועם בהדלקת נרות של חנוכה שבו נאמר מעשה ידינו כוננה עלינו, לרמז על נס חנוכה שהוא קצת מעשה ידינו במלחמה אמנם השם יתברך מעשה ידינו כוננה עלינו, שהקדוש ברוך הוא הצליח לנו מעשה ידינו להתגבר במלחמה. ע"כ. וכ"כ יסוד ושורש העבודה, בן איש חי וישב אות כ"ג ומשמרת שלום סי' מ"ט אות ב', ובליקוטי מהרי"ח כתב מספר אורחות חיים סי' תרע"ו שהוא עפ"י דברי התשב"ץ שהכהנים חשמונאי ובניו הלכו למלחמה ואמרו ז' פעמים ויהי נועם וב"פ פסוק אורך ימים וכי' ונצחו.

ס. ועיין לעיל עמ' כז טעם נפלא מרבינו הבאר יעקב מנדבורנה זיע"א לאמירת ויהי נועם ז' פעמים וז"ל: הנה היונים באו לפגום באמונה של בני ישראל בהשי"ת, כדאי במדרש (ב"ר ב, ד) שאמרו לישראל כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. והיתה ליונים כוונה מרושעת בזה, כי הם ידעו שהאמונה היא יסוד ושורש התורה כולה, וכאשר יש פגם באמונה ח"ו, הרי זה פגם בכללות התורה והמצוות. לפיכך נתחכמו לפגוע בכח האמונה של בני ישראל, והיתה תקותם שע"י זה יוכלו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך. ומכיון שהיונים באו להכחיש את האמונה בא-ל אחד לפיכך מסרו החשמונאים נפשם ויצאו להילחם מתי מעט נגד רבבות אלפי יונים. ולפי שמסרו נפשם על ענין האמונה, זכו לכוחות עליונים נשגבים להתגבר נגד היונים. ונצחונם של החשמונאים אינו ענין טבעי כלל ועיקר, אלא כח עליון הוא שעמד להם בזכות מסירות נפשם, ובכח זה זכו לנצח במלחמה נגד היונים, ומזה נמשך קיום התורה בכל הדורות הבאים. ויש בענין זה לימוד לדורות, דהנה כמבואר החשמונאים מסרו נפשם על ענין האמונה, ובזה זכו לכוחות הנשגבים לנצח במלחמה. והענין בזה, כי בכח האמונה מעוררים את הכח העליון, וכל אדם לפי מדריגתו באמונה כך הוא מעורר את חלק האלוהי שבקרב, ויכול לפעול באמצעותו דברים נשגבים.

והיינו דאי' במדרש תהילים (כ) "למנצח מזמור לדוד יענך ד' ביום צרה, זשאה"כ יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה, אמר הקב"ה בשעה שמגעת צרה לישראל והם מבקשים אותי, יהי משתתפין כבודי עמהם ומיד אני עונה אותם, שנא' יקראני ואענהו, ומה הטעם עמו אנכי בצרה". כלומר, כאשר בני"י משתתפין כבודו ית' עמהם ע"י שהם מאמינים ודבקים בו, בזה הם זוכים לכח הנפלא של יקראנו ואענהו, שהקב"ה כביכול בעצמו ממתין ומצפה שיקראו אליו והוא יענה אותם על כל בקשתם. ואפשר דמהאי טעמא אומרים מזמור יושב בסתר ז' פעמים לנוכח הנרות דחנוכה, כי ימי החנוכה שבהם נלחמו החשמונאים ומסרו נפשם על ענין האמונה, המה מסוגלים לחיזוק האמונה, ולפיכך חוזרים ומשננים את המזמור שיש בו את הפסוק הזה "יקראני ואענהו", להחזיר בקרבנו את האמונה השלימה, אשר באמצעותה זוכים ל"יקראני ואענהו" כנ"ל. עכ"ל.

סא. ובטעם הכפילות כתב במהרי"ל שיש במזמור זה י"ז פסוקים, ולפיכך כופלים את הפסוק האחרון, כדי להשלים למנין י"ח, כנגד י"ח ברכות שתיקנו אנשי כנה"ג בתפילות שבכל יום וע"ע במטה משה (סי' תצ"ז). וכ"ה בספר תשב"ץ- [לרבי שמעון בר צדוק זצ"ל הכולל תק"צ מנהגים ופסקי דינים של רבו המהר"ם מרוטנבורג זצ"ל, אשר כידוע נפטר בהיותו בבית הכלא, ואת הספר הזה כתב התשב"ץ מפיו בהיותו עמו במגדל בית הכלא]- אות רנ"ח, מהר"ם ז"ל כשהוא מתפלל ויהי נועם אומר לעולם אורך ימים וכי' ב' פעמים, ואז יש בו כמנין הכהנים בגימטריא ק"ל, לפי שכהני חשמונאי ובניו היו הולכים למלחמה ואמרו ז' פעמים ויהי נועם וב"פ אורך ימים אשביעהו ונצחו. והובא במג"א סי' רצ"ה.

הגאולה השלימה. אמר "כי ארכה לנו הישועה כי ארכה לנו השעה", ולאחמ"כ הוסיף הפיסקא "מעולם היית ישעי וכו'" (ג). פר' הקטורת אתה הוא וכו' (ומנה י"א סימני הקטורת באצבעות יד ימין^{כד}), אביי מסדר^{כה}, ברכת כהנים, למנצה בנגינות^{כו} (מתוך צורת

טז. ובאמירת תיבות "אלא לראותם בלבד" ו"רק בעיניך תביט", היה רבינו מביט על הנרות^{כז}).

יז. "מעוז צור" אמר בנוסח ולא בניגון, והיה מאריך בפיסקא "חשוף זרוע קדשך" בדמעות שלישי לעורר רחמים ולקרב

סב. ע"י בסידור ר' שבתי, כונת ויהי נועם.

סג. כ"כ בס' שפתי רא"ם (סטראזיניץ), חנוכה, שפייט זה חיברו הרה"ק רבי משה השרף זיע"א זקינו של מרן הרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זיע"א, וחתם את שמו בפיוט, מעולם, שמע, העבר, אמנם בס' קיצור שלי"ה מביא שמחברו הוא מרן הרמ"א (רבי משה איסרליש) וחתם את שמו, עיי"ש.

סד. ברמ"א סי' קל"ב סוס"ב, ויש שכתבו לזוהר לומר פטום הקטורת מתוך הכתב ולא בעל פה שהאמירה במקום הקטרה וחיישינן שמא ידלג אחד מסמניה ואמרין שהוא חייב מיתה, וביסוד ושורש העבודה שער ב' פיי"א כתב בשם אריז"ל שימנה באצבעותיו כדי שלא יטעה ח"ו, וכ"כ החיד"א בעבוה"ק במורה באצבע סי' ג' אות ע"ג, וכ"כ בכף החיים סי' מ"ח סק"ד בשם משנת חסידים בתפילת העשיה פ"ה אות א' דימנה הי"א סממנים באצבעותיו, וכ"ה בסידור בית יעקב. וע"י בס' חסד לאלפים לבעל הפלא יועץ: יזהר מאוד בקריאת סממני הקטורת, שהרי אמרו אם חיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה, והקריאה במקום הקרבה, והמדקדקים מונים את סימני הקטורת באצבעות. וע"ע בן איש חי, פר' מקץ, אות ח' שכתב בטעם הדבר וז"ל: פרשת התמיד והקטורת, יאמר בכונה גדולה. דרבו מספר מעלותיה, והקריאה במקום הקרבה, וימנה באצבעותיו הסממנין של הצרי והצפורן וכו', וכתבתי בשה"ק מקבציאל בסיעתא דשמיא, דהמנין מורה על חשיבות ומעלה, דלהכי קיימא לן, כל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל, ועוד בזה תתעורר הכונה יותר, ועוד איכא טעמא במנין האצבעות, דאף על גב דקריאתינו היא העולה במקום הקטרה, עם כל זה לרוב יקר תפארת המצוה הזאת נצרף עם שיח שפתותינו איזה תנועה של מעשה, ולכן נמנה באצבעות כדי לעשות קצת פעולה בדינו בדבר זה, ואז יצטרפו הדבור והמעשה, כאלו הקטרנו ממש, ולכן נראה לי דטוב למנות באצבעות הימין דוקא, ודלא כמ"ש דימנה בשתייהן, כדי לזכות שתי ידות כאחד, חדא דמעשה הימין מסוגלת יותר בכל מקום, ועוד כי הכהן המקטיר בבית המקדש, היה מקטיר בימין, ועוד כתבתי שם טעם למנות באצבעות, כי האחד עשר סממנים הם בירורים של שבעה מלכים שהם שבע ספירות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, וידוע דחמש אצבעות הם חסד גבורה תפארת ונצח והוד, כמו שכתוב בשער הכוונות בדרוש הציצית, ונמצא רוב שבע ספירות נרמזים באצבעות היד, לכך מונה בהם.

סה. אביי מסדר ולא אביי הוה מסדר ועיי' בספר תפלה לדוד להגה"ק מבוטשאטש סימן על סדר התפילה שכתב שאין לומר "אביי הוה" בכדי שלא יהיה כהוגה את השם באותיותיו [שכשקורא ברצף מדביק אות י' של אביי לתיבת הוה] דאסור (עיי' סנהדרין יג:), וכן הוא בגמרא יומא דף לג, הנוסחא "אביי מסדר", ועיי' באשל אברהם או"ח סי' מח, והרה"ק מהרי"א מקאמארנא בספה"ק שולחן הטהור סימן מח סעיף יא, כתב וז"ל: וכן אביי מסדר כך הוא בגמרא (יומא דף ל"ג ע"א), ולא ישנה, ומשום הוגה השם לית לן בה כלל, דשם גופא אם לא נתכוין לקדשו חול הוא, אלא שאין לשנות מנוסחא אמת של הגמרא וכו' עכ"ל. וכ"כ בבן איש חי.

סו. בסידור ר' שבתי (כוונות חנוכה): "ויאמר אחר כך 'למנצה בנגינות'". ובספר אמתחת בנימין (ח, א) כתב: "סגולה גם כן בכל פעם שידליק בכל לילה שיאמר אחר כך למנצח בנגינות וגוי' אלקים

המנורה^(כ)), אנא בכח^(כ) (והמנהג לאומרו כל המעלות אשרי וגו', מזמור שיר חנוכה ב' תיבות ביחד כדאי מהאר"י הק"מ^(כ)), שיר הבית^(ג), רננו צדיקים^(א), הלל הגדול, נשמת

יחננו ויברכנו וגו'". וכתב במשמרת שלום (סי' מ"ט ס"ק ב') טעם אמירתו לאחר הדלקת הנרות מפני שכתוב בו, "יאר פניו אתנו סלה", הרומו להארת נרות המנורה.

סז. וזה לשון קדשו של החיד"א בס' עבודת הקודש (כף אחת, אות כו): "כל מי שרואה את המנורה בכל יום ומכוין בה, מעלה עליו הכתוב כאלו הדליקה, ומובטח לו שהוא בן עולם הבא, וכל האומר למנצח בצורת המנורה, לא יקרה לו שום מקרה רע, ויצליח במעשיו". וכ"כ בספר מדבר קדמות (מערכת ד' אות כ"א), "העתק מכתב הגאון מהרש"ל ז"ל, דוד המלך ע"ה הראהו הקב"ה ברוה"ק מזמור למנצח בנגינות מזמור שיר וכו' כתוב על טס של זהב מופז, עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבינו ע"ה, והיה דוד המלך ע"ה נושא מזמור זה כתוב ומצויר וחקוק במגיניו בטס של זהב בצורת מנורה, וכשהיה יוצא למלחמה, והיה מכוון סודו היה נוצח ואויביו נופלים לפניו". והרה"ק בעל בני יששכר כתב בספרו אגרא דפרקא (אות קע"ו) וז"ל: מקובל בידינו שעל מגיניו של דוד המע"ה הי' מצויר צורת המנורה וכו' להגביר הגבורות על אויבי ישראל – וז"ש דוד כי אתה תאיר נרי וגו', ומעתה תתבונן כשגברה יד בית חשמונאי נעשה נס במנורה, והושם זכרון לדורות להגביר כגבורות על אויבנו והדלקה עושה מצוה להאיר אורותינו, כי אורות הם החסדים אשר יאירו לנו וכו', ותתבונן מעתה ואשר מקובל בידינו לומר מזמור ס"ז אלקים יחננו וכו' בכל גוים ישועתך וכו' בצורת המנורה דוקא עכ"ל.

ועי' בספר מאיר עיני חכמים להרה"ק רבי מאיר מקארסטטשוב זצ"ל (בסופו פרפראות לחכמה) רמז נכון בפסוק: "יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, בגימ' מכוון להדליק נ"ר חנוכה בשמין זי"ת".

סח. משמרת שלום (סי' מט, סעי' ב): "אנא בכח כי שבעה שמות כנגד שבעה קני המנורה".

סט. עי' פרע"ח שער עולם העשיה, ב': אנא כו', צריך לחבר כל שתי תיבות יחד, כי כל ו' תיבות הם שם אחד כנודע. וצריך לחלק כל ב' תיבות שבשם, כגון - אנא בכח, גדולת ימינך, תתיר צרורה, וכן עד"ז כל הז' שמות. והוא בסוד, בשתיים יכסה פניו ובשתיים יכסה רגליו ובשתיים יעופף... ועי' בס' שולחן הטהור סי' מה, יא.

ע. בניגון של הרה"ק ה"אמרי אש" ממודזיץ זי"ע (יצוין שבניגון זה היה רבינו מזמר "מה ידידות" בכל ליל שב"ק בשולחן הטהור של אביו הק' רבינו הדבר חיים מנדבורנה זיע"א). וראה שלי"ה הקדוש, פר' וישב, תורה אור טו, שמזמור זה תיקנו על חנוכה בית חשמונאים. וכתב החיד"א (בדבש לפי) ובספה"ק אילה שלוחה (פר' מקץ), שראשי תיבות של מזמור שיר חנוכה ה'בית הם "שמחה", שעל ידם היה עילוי לשכינה. וגם אותיות "משחה", שהיה הנס בשמן המשחה. ועי' רש"י (תהלים ל): "שיר חנוכה הבית, שיאמרוהו הלוים בחנוכה הבית בימי שלמה". ומוסיף הרי"ד (מטראני הראשון) בפירושו על תנ"ך: "מזמור זה עשה דוד בסוף ימיו... ואף על פי שלא נבנה בית המקדש בימיו, עשאו קודם לכן, שכשיבנה יאמר על שמו בחנוכתו". ביסוד ושוורש העבודה (שער יב) כתב "ראוי לומר תיכף מזמור ל' שבתהלים במתן גדול, ויכוין בהודאה של מזמור זה על התשועה שעשה עמנו יתברך שמו בימים האלו".

ובספר אמרי פנחס (לימוד התורה, אות פב) כתב: "בשעת הדלקת נר חנוכה אומרים מזמור שיר חנוכה, ויותר חיוב מלומר ז' פעמים ויהי נועם". ובמשמרת שלום כתב דמזמור זה הוא על העלאת ניצוצות הקדושים ועי' האור של חנוכה מתעלים הניצוצות הקדושים.

עא. בניגון הרה"ק הבני יששכר זי"ע. בטעם אמירתו כתב בס' משמרת שלום (שם): "רננו צדיקים... מובא בליקוטי צבי [החדש] בשם הצדיקים שאומרים... כי ידוע כי נר חנוכה הוא סוד אור הגנוז לצדיקים, סוד צדיק וצדק, וזהו רננו צדיקים, וגם נפשנו חכתה לה' ר"ת נח"ל, והוא שם

כל חי'עב) בהתלהבות עצומה^{עב}) עד הסיום, ושילש התיבות 'וכל הלבבות ייראוך' וכפל התיבות 'ומעולם ועד עולם' ^{עב}). אחרי כן אמר 'הללוך ה' אלוקיננו וכו', פרשת המנורה, לעולם ה' דברך נצב בשמים ג"פ, ומזמרין אין כאלוקינו וכו'^{עב}) אתה הוא ה' אלוקיננו בשמים ובארץ וכו', "שיר המעלות לדוד" בניגון^{עב}). והקפיד מאד שלא להפסיק בדיבור

קדוש ר"ת להדליק נר חנוכה, ור"ת נוצר חסד לאלפים, והוא שייך לכוונות חנוכה כמובא בספרי מקובלים ובספרי צדיקים".

ובספר רמזי אלול (בהקדמה) להג"ר שלמה דומיניץ מווייעלעטשקא ז"ל כותב בטעם אמירת מזמור רננו צדיקים בהדלקת נרות חנוכה, וז"ל: "היעביץ כתב לומר בהדלקת נרות מזמור רננו צדיקים, ואפשר משום שכי אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח, שהוא אנטיכוס מלך יון ובני חשמונאים, וכ"ה בתפלה מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים.

עב. בטעם אמירתו כתב בעל משמרת שלום (שם): "נשמת כל חי קראו חז"ל (פסחים קי"ח). ברכת השיר, ואחי הרב [מקודינב] הי' אומר עד מעולם ועד עולם אתה אל, והצדק אתו, כי י"ג שבחים שבשתבח כנגד י"ג מדות כידוע, והם שייכים לנר חנוכה, כידוע מסידור כוונות הארזיז"ל".

עג. ידוע גודל עבודתם של רבוה"ק בעת אמירת "נשמת כל חי" וכמסופר על הרה"ק הרר"מ מפרימישלאן זיע"א שהתאונן לפני הסתלקותו ואמר בזה"ל, שאחר פטירתו, ידברו ויספרו "מאיר הראה מופת כזה או כזה ברם האידך שהתמוגג לבו של "מאיר" באמירת נשמת כל חי. (היינו בעניני עבודותיו הק') מזה לא ידברו... ואצל מרן הסי"ק הרר"מ זיע"א היה אורך נשמת לבד למעלה משעה מידי שבת בשבתו, ואחד מגדולי האדמור"ים שהיה נוכח בעת ההדלקה של רבינו הדבר חיים זיע"א אמר פעם: מי שלא שמע את אמירת הנשמת כל חי מפי רבינו ע"י הנרות חנוכה, אינו יודע מהו נשמת ולא שמע נשמת מימיו. (מפי הרה"ח ר' זאב בורד הי"ו).

וז"ל"ק של רבינו הקוה"ט זיע"א (בשוה"ט ויגש תשמ"ו): אאמו"ר הקוה"ט זצוק"ל היה מאותם הצדיקי אמת העובדים את קונם בסתר ובגלוי, דאמנם עבד את הקב"ה מעומק לבו הטהור והקדוש, אך לא הסתיר אי"ע מעיני בשר ודם, והיה שופך ליבו כמים נוכח פני ד', בבכי ובתחנונים, כבן המתחטא לפני אביו, ו"לבב בגימ' "בכ"י, דבכיו נבע מעומק קירות הלב, כפי שראינוהו בעת עומדו בתפילה באמירת נשמת כל חי בשבת קודש, וכיו"ב, מתוך השתפכות הנפש והגוף ממש, שהיה ניכר בעליל שבשעה שהתפלל נתקרב אל השי"ת, ובשעה שאמר "נשמת כל חי" היה נראה בו הבחינה המובאת בטורי זהב (סי' רפ"ח ס"ק ב') "דאיתא באגדה שמצאו תלמידיו של רבי עקיבא שהיה בוכה בשבת, ואמר עונג הוא לי, וני"ל שמרוב דביקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות", כבחינה הזאת ממש זכינו לראות אצל בעל ההילולא, שהיה משתפך בנפשו כמאה"כ "שפכי כמים לבך נכח פני ד", וכדאי בספרים (שער הכוונות, דרושי קידוש לילי שבת, דרוש א', ענין תפילת שחרית של שבת) די"כ"ח' ר"ת נשמת כל חי, שבשעת אומרו נשמת ס'האט זיך גידאוונט, ס'האט זיך גיזאגט און אויס גירעדט און זיך געשמוסט מיט'ן אייבישטער. עכ"ל"ק.

עד. רבינו מוהר"א מקרעטשניף זיע"א אמר: כשאבי הק' (רבינו מוהר"מ מקרעטשניף) היה בשבת בעת התפילה בישתבח כופל ומשלש התיבות 'ומעולם ועד עולם אתה א-ל" (כפי נוסח רבוה"ק) היה עובר במוחו מעולם לעולם.

עה. בניגון המקובל ממרן הסי"ק הרר"מ זיע"א מנדבורנה.

עו. בטעם אמירתו כותב בעל משמרת שלום בספרו (שם): "ושיר המעלות נהנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, הוא סוד נצח והוד [כי 'אחים' קאי על משה ואהרן כדאיתא במדרש, והם רומזים על בחי' נ"ייה כנודע], וחנוכה תיקון ההוד (ראה פרע"ח שער י"ט פ"ו). [גם] 'כשמן הטוב' ודאי שייך לחנוכה".

עד גמר סדר ההדלקה^(עז).

יט. מרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א וכן אחיו מרן מוהרא"ז מקרעטשניף זיע"א נהגו לאחר עבודת ההדלקה לנגן בכינור^(עז) בדביקות עילאה בבחי' ויהי כנגן המנגן ותהי עליו יד ה', וכל

יח. פסוקי ברכת כהנים, הלל הגדול, ובכך ישתבח, פרשת המנורה, היה רבינו אומר בעמידה. והיה אומר פסוקי ברכת כהנים, פרשת המנורה בטעמי המקרא^(עח).

עז. ז"ל היסוד יוסף (סוף פרק פ'): "ובהיות כי הנרות הם קדושה עליונה כזכור, על כן מנהג המדקדקים לדקדק מאוד אפילו בדיבור שלא להרבות בדברים של חול בעוד שהנרות דולקים, וכל הזהיר במצוה זו כתיקונה יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולראות הנרות דולקות ומאירות בבית המקדש אמן סלה".

עח. עי' פרע"ח שער עולם העשיה, ב': ומורי זלה"ה בהגיעו לשום פסוק מפסוקי התורה ובתפלה, היה קוראם בניגון ובנעימה, כפי טעמי הפסוק במקומו ממש. וכתב באלוהו רבה סי' מט: כתב בשולחן ערוך מהר"י לוריא: מורי ז"ל היה תמיד קורא התפילה בתוך הסידור ולא על פה, והיה אומר בטעמים כל דבר שבמקרא, עד כאן. ובשערי תשובה סי' מט ס"ק א' כתב: ומהר"ח וויטאל כתב מורי זלה"ה היה אומר כל דבר שבמקרא בטעמים של אותו פרשה. ועי' שלי"ה הקדוש, מס' שבת, י', וז"ל: כתבו תלמידי האר"י ז"ל, שלא היה קורא התרגום עם הטעמים, רק המקרא היה קורא עם הטעמים. והיטב דיבר, כי השלשה מדריגות שהם ג' עליות זו על גב זו, דהיינו אותיות ונקודות וטעמים לא שייכים רק בתורה שבכתב.

עט. בענין הנגינה בכינור ידוע שרבינו ה"ס"ק הר"מ זיע"א הורה לבניו שילמדו לנגן בכינור, ואמר להם: הוי יודעים שכאשר משיח יבוא, יקבלו קהל עדת ישראל את פניו בשמחה ובשירים, בתוף וכינור. ומי אתם חושבים ינגן בכלי הזמר? הדיוטות ופשוטי העם?! לא כי, אלא היודעים לשבת, להודות ולהלל לבוראינו, ולפיכך תלמדו אתם אפילו מעט, לנגן עליו כינור, כדי שבבוא המועד, בעת בה תמלא הארץ דעה תדעו לקבל את פני משיח צדקנו במלוא החדר והיופי, וכן פי' בפסוק ויהי כנגן המנגן וגו' (מלכים ב, ג, טו), ר"ל נגין היינו הכלי של ניגון שאין לו שום פנייה, כך צריך להיות המנגן, דהיינו שהאדם המנגן לא יהא חס ושלום במחשבתו פניה רק לעשות הכל לו יתברך. (ועיי"ע בקו' "באהלי צדיקים" (כב' סיון תשס"ח) באריכות אודות עבודת הנגינה בכינור אצל רבוה"ק).

ומרן מוהר"מ מקרעטשניף זיע"א נתן למרן אדמוה"ז הר"א זיע"א כינור, ומי ששמע אותו מנגן ומעיניו הקי' זולגים דמעות לא יכל להישאר אדיש. אפילו בלב אבן היו נכנסים הרהורי תשובה, עין לא נותרה יבשה. הרגישו בחוש כיצד נגינתו הקדושה נובעת מתוככי פנימיות הלב, לכן אין זה פלא שהיא כל כך השפיעה, (מעדות בנו כ"ק האדמו"ר מחדרה זצוק"ל).

וכאשר נפטר רבי מאיר מקרעטשניף והוטל גורל על חלוקת הירושה יצא הפור כי מרן אדמוה"ז רבי איתמר הוא שיזכה בכינור.

בימי הזעם והאימה של השואה, כאשר לקחו הצוררים את יהודי טשערנוביץ לטו, החביא מרן אדמוה"ז את כינורו במקום מסתור, יום אחד ראה חיל נאצי נוטל בידיו הטמאות את הכנור ומשתעשע בו, מרן אדמוה"ז קפץ כנשוד נחש וחטף מידיו את הכנור: "הלא זה הכינור של אבי הקדוש..." בני ביתו חששו מאוד מתגובות החילים הנאצים על התעוזה שנטל, הם הביטו באימה כיצד יפול דבר, למרבה הפלא קם קצין נאצי ואמר: "הניחו ליהודי זה והשיבו לו את כינורו", ויהי לפלא.

זקני אנ"ש עוד זוכרים עיתות של התרוממות נפש כגון: בימי החנוכה ובמלחה מלכה ובעוד זמנים נעלים, עת היו מנגן בדביקות עילאה והיו קולחים הצלילים המרטיטים מכינורו, שהביאו את כל הנוכחים עד לכדי דמעות.

הקהל השומעים היה מתעורר לבם בגעגועין וכיסופין לא-ל חי"ג).
הלילות לאחר ההדלקה לחזות במעמד ההדלקה.

כ. **בשנים** ששה מן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א בארה"ק^א) היה נוסע אליו רבינו הדבר חיים זיע"א באחד קצת בכל הלילות אחר ההדלקה^ב).

הליכות ומנהגי ימי החנוכה

א. **בברכה** בימי החנוכה אמר רבינו הבאר יעקב מנדבורנה לפני הרחמן הוא יזכנו וכו', "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" (אפי' שאמר כבר על הניסים)^ג).

פ. מן הענין לציין מעשה פלא שסיפר הרה"ג **רבי אפרים רובינשטיין שליט"א** מבאי ביתו של **מרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א** בזה"ל: בחנוכה האחרון לחיי מרן אדמוה"ז מוהר"א זיע"א (בשנת תשל"ג) רימו לי מפורשות על הסתלקותו הקרובה אך לא הבנתי את הרמז העבה. בכל לילה מימי החנוכה היה רבינו יושב ומנגן בכינור כמה ניגונים וקהל רב היה מתאסף לשמוע אל הרינה. באותה שנה הכינור עשה קצת 'בעיות' והשמיע קולות צורמים שלא כהרגלו. אחרי חנוכה קרא לי הרבי ונתן לי לארוז את הכינור בתוך העטיפה, תוך כדי הפטיר הרבי ואמר לי: "שמעת, המיתרים כבר לא עובדים"... כמו"כ אמר לי שאביט היכן הוא מניח את הכינור כדי שידעו היכן הוא נמצא. כך היה גם כשנתן לי את המנורה לקחתה אל אמי תחי' שתבריק אותה, אמי עשתה מלאכתה נאמנה והבריקה את המנורה בכלילת יופי. כשהבאתי לפני הרבי את המנורה, התחיל לעטוף את המנורה בשכבת ניירות, ותוך כדי אמר לי: **'אתה רואה, אנחנו אורזים חבילות, תראה איפה אני מניח את המנורה כדי שידעו איפה היא נמצאת'...** בשעת מעשה לא העליתי על דעתי שזה היה החנוכה האחרון בימי חייו.

פא. בשנים תשכ"ט-תשל"ג.

פב. הבי"ח בסי' תרפ"ב כתב שדעתו נוטה דחייבים לאכול פת בחנוכה, וברמ"א (סי' עת"ר סי"ב) כתב: וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח. ובאלי' רבה סי"ק ט"ז כתב: וכן פסקו רש"ל ובי"ח ואחרונים, וסיים בשיירי כנסת הגדולה דהעושה סעודה בכל יום של חנוכה הרי זה משובח. ובערוך השולחן (שם סעי' ט') כתב: י"א שיש קצת מצוה להרבות בסעודות, חדא דשמחת הנפש תלוי קצת גם כן בשמחת הגוף כמושג בחוש, ועוד לזכר חנוכה המשכן שקבעום למשתה ושמחה. **וע"ע פרדס יוסף החדש לחנוכה (ב"ב תשע"ד), למרן הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים מה שכתב בענין זה.**

פג. **ורבינו הקוה"ט זיע"א** ביאר הטעם בזה (בשוה"ט מקץ – חנוכה תשנ"ה) וז"ל: נראה לומר בטעמא דהילכתא דכתב הרמ"א (שו"ע או"ח סי' תרפ"ב סי"א) "כששכח על הניסים בברכת המזון, כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו וכו'", (ומנהגינו לאומרו אף אם לא שכח) דלכאורה כל עיקרה של בקשה זו תמוהה היא, איך זה בא היחיד לבקש שיעשו עמו ניסים, והלא אין סומכין על הנס, דילמא לא יארע לו נס, ואף אם יזכה לנס הרי מנכין לו מזכויותיו בגין כך. וגם בגמ' (שבת נג:) אשכחן גבי מי שנעשה לו נס שלא כדרך הטבע, דאיכא למאן דס"ל בגמ' "כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית", ונראה, דהא דאין סומכין על הנס היינו דוקא כאשר אדם יחיד מצפה שיעשו עמו ניסים שלא כדרך הטבע, בכגון דא אמרו דאין לסמוך על הנס, אולם היכא דהנס המקווה הוא נס לרבים,

ב. **כנוסה** ועל הניסים היה מסיים "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול" (פ"ה).

ג. **נהג** לסבב ב'דריידל' (שכתובים עליו אותיות גשנ"ה) פעם אחת בימי החנוכה (פ"ה), ואמר מקודם: על דעת אבותינו ורבותינו, על דעת כל הצדיקים, לפולחנא דקודשא בריך הוא, לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה".

ד. **בכל** בוקר בימי החנוכה קודם התפילה היו מעמידים לפניו המנורה שלו בביהמ"ד בצד דרום, וכשנכנס לביהמ"ד ניגש להדליק נרות חנוכה כמנין אותו יום ואמר בלחש הנרות הללו. ובשעת התפילה היה מסבב פניו כמה פעמים להביט אל הנרות. אחר התפילה החזירו המנורה לביתו נאווה קודש (פ"ו).

אז שפיר אפשר לסמוך על הנס בכח הרבים. ובכח זה יצאו גם החשמונאים להלחם נגד היוונים ימ"ש. אשר לכאורה עפ"י דרך הטבע כיון שהיו קומץ מועט נגד עם מלא הרי הכניסו את עצמם בגדר של מאבד עצמו לדעת, כי עפ"י דרך הטבע אין שום סיכוי שהם יהיו המנצחים ולא המנוצחים. אלא, דכיון דכל כוונת החשמונאים במלחמתם לא היתה על עצמם, רק מטרתם היתה הצלת כלל ישראל מיד היוונים שביקשו לפגוע בכלל ישראל, ע"כ היו סמוכים ובטוחים שכח הרבים יעמוד להם ויזכו לניסים למעלה מדרך הטבע. ולפי זה יבואר, דכיון דבקשתו היא לשון רבים הרחמן הוא יעשה לנו ניסים, ואין כוונתו כלל על ניסים פרטיים עבורו, שפיר יכול לסמוך על ניסים אלו בלא שום חשש. ומדויק נמי בתיבת ל"ו דהוי נטריקו"ן ל"ו נרות, לרמוז שכשם שהנס דחנוכה נעשה בזכות הרבים, כן בקשתו הוא עבור הרבים, והיינו דממשיך ואומר כשם שעשית ניסים לאבותינו, דכשם שציפיתם לנס היתה משום כך שהלכו בכח הרבים, כן גם בכח זה תעשה עמנו ניסים. ע"כ. ובשוה"ט מקץ – חנוכה תשנ"ו, אמר עוד וזל"ק: ועל זאת עלינו לבקש ולהתפלל תמיד, שנזכה להיות מאותם המקדשים שם שמים ברבים, ושבזכותנו יוושעו כל ישראל, הוא שאנו אומרים "הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", דהיינו, שגם אנו נהיה ראויים לניסים כאלו שנעשו בימי החשמונאים, בכדי שגם על ידינו יתרבה ויתגדל כבוד שמים בעולם, עכ"ל.

פד. בענין נוסח הודאה זו יש כמה נוסחאות עיין בסידור ר"ע גאון ובמחזור ויטרי ובסי' היעב"ץ, ונוסח הנ"ל הוא בבני יששכר במאמר הלל והודאה, וכתב דכן הוא הנוסחא בידנו ממנהג אשכנז, ויש בה ס"ה ק"ח תיבות מתחלת על הנסים עיי"ש באריכות.

פה. מנהג הדריידל מנהג ישראל תורה היא ויסודתו בהררי קודש, ובספר בן ביתי (פ"ה מקץ) כתב: שמעתי מאיש כשר, **שהרב הצדיק הרבי ר' מאיר מפרימישלאן היה גם כן שוחק עם בניו ועם תלמידיו בימי חנוכה בדריידל**. ועיי"ש ובסה"ק בני יששכר (מאמרי חודש כסלו מאמר ב' אות כ"ה בהג"ה) מש"כ בטעם הדבר וז"ל: מנהג אבותינו תורה הוא אשר המנהג בימי חנוכה משחקין הנערים בחתיכת עץ מרובעת ועליו ב' קצותיו חקוקין אותיות גשנ"ה בפירוד אות אחד לכל רוח והעץ הזה מתגלגל על נקודת קוטב מרכז האמצעי, להורות שהמלכויות הללו המרומזין בתיבת גשנ"ה כנ"ל המנגדים בפירודם בקצוות, הנה כולם סובבים על המרכז נקודה האמצעית ישראל המאחדים הקצוות, עיי"ש. ועי' סה"ק מאמר מרדכי (פ"ה ויגש) רמז לזה מן התורה.

פו. מנהג זה מוזכר בספר מקור חיים (סימן תערב) ובפרי מגדים (סימן תרע א"א ס"ק ב' ד"ה בעוד). ובספר אורחות חיים (סימן תרעא אות יג) כתב בשם שו"ת בנין שלמה (סימן נג): "מה שנהגים בכמה מקומות בבתי כנסיות ובתי מדרשות להדליק נרות חנוכה גם בבוקר בעת תפלת שחרית, הוא כדי לצאת ידי דעת הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין, פרק ג, הלכה יב) דבהטבת הנרות דשחרית היתה גם הדלקה, אם מצא שכבו הנרות" [הובא בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת חנוכה

ה. רבינו הורה שמי שהוא אָבֵל ל"ע בתוך י"ב חודש, לא יעבור לפני התיבה בימי חנוכה אף לא לתפילת מנחה וערבית¹².

שמונת ימי החנוכה בבגדי שב"ק. ואכן במשך שנים נהג לחבוש השטריימל עד לאחר תפילת שחרית ואחרי כן היה מסירו¹³.

ו. פעם נענה רבינו ואמר, כי ההמון אינו מבין די בשגב ימי החנוכה הקדושים, וכי עז היה רצונו לילך בכל ז. בשו"ט נר ו' דחנוכה ר"ח טבת תש"ע הכריז רבינו בעת השוה"ט על ייסוד קופת הצדקה "שקל הקודש"¹⁴, וביקש

אות כד) ובטעמי המנהגים (אות תתסב בקונטרס אחרון)). וראוי לציין דשיטה זו, דגם בשחרית היו מדליקין נרות במנורת המקדש, מפורש בזהר הק' (פרשת ויחי דף רל, א: פרשת אמור דף פח, ב: פרשת בהעלותך דף קג, א): לסדרא כהנא בכל יומא בוצינין בבי מקדשא כו', ולאדלקא להון בכל יומא תרין זמנין.

ובספר המטעמים (ערך חנוכה אות יז) כתב טעם נוסף, משום פירסומי ניסא. ובספר נהר מצרים (הלכות חנוכה, נדפס בשנת תרס"ח) כתב עוד טעם: "מנהג יפה אף נעים להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת גם ביום בתפלת שחרית, כי יותר מתפרסם הנס בהיות מדליק הנרות ביום, שאין להם צורך, רק להודיע הנס, מלהדליק בלילה אשר זה דרכנו להדליק נר להאיר בחשך". ועי' בספר ליקוטי מהרי"ח (סדר דיני ומנהגי חנוכה).

פז. כי בט"ז סיי' תר"ס סק"ב בשם יש מנהג דאין לאבל להתפלל בחנוכה, וכ"כ הפמ"ג בספרו נועם מגדים דף מ"ג, וכ"כ בשו"ת מגידות ס"י פ"ג בשם הגר"א, וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק או"ח ס"י קפ"ג בשם החת"ם סופר, ובביה"ל (ס"י קלב) כתב דבימים שאין אומרים בהם למנצח ואו"א, אין לאבל להתפלל לפני התיבה, והוא עפ"י דברי המהרי"ל (ס"י כב) שאין האבל מתפלל לפני העמוד בימים שהקהל שרוי בשמחה, וכ"כ בספר יוסף דעת יו"ד ס"י שע"ו דאין לאבל להתפלל לפני התיבה בחנוכה, וכן בשו"ת יד סופר (או"ח ס"י לז') בשם זקינו הכתב סופר שלא הניח לאבל להתפלל בחנוכה לפני העמוד אף לא מנחה ומעריב. ועי' באריכות בספר נשמת ישראל (ס"י ל"ב פ"ב אות יא).

פח. יצויין שבס' ליקוטי מהרי"ח חלק ג' (דיני חנוכה) מביא שהגה"ק הייטב לב ועוד צדיקים הלכו בבגדי שב"ק במשך כל ימי החנוכה, וכן מובא בס' דרכי חיים אות קיג שהרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע לבש בכל שמונת ימי החנוכה את השטריימל.

פט. מן הענין להביא את לשון רבינו באגרת היסוד שכתב בעת הקמת קופה זו בו מרחיב על גודל הסגולה הטמונה בה: ...רחש לבי דבר טוב בעזה"י, ונפשו בשאלתי ועמי בבקשתי אל כל אחד ואחד מאנשי שלומינו הקרובים והרחוקים אשר עמוד הצדקה והחסד נוגע אל לבם, להיות שותפים ולהימנות עמי לדבר מצוה רבה ונשגבה, אשר שכרה וסגולתה בצידה.

בהיות שצרכי עמך ישראל מרובים, ובפרט בעת האחרונה עקב קושי המצב הכלכלי בכל העולם כידוע, וקול צעקת בני ישראל באה אלי השכם והערב מחמת הלחץ זו הדחק הש"י, ונוסף על זה כהנה וכהנה מקרים דחופים שונים ומשונים ל"ע הנצרכים לסכומי עתק של אלפים ורבות ואין הקומץ משיבע, על כן אמרתי להקים בעזה"י ובעזרתכם קופה של צדקה, ויקרא שמה "שקל הקודש", אשר כל אחד ואחד מכם יקבענה בביתו ויזכור לתת בתוכה ככל יום מעה כסף אחת-השקל היומי" יכונה- ובזה לקיים מצוה צדקה מעליא ולהיות שותף בהצלת נפשות רבות מדי יום ביומו.

ונאמן הוא בעל מלאכתו מלך אותה צדקות ובעל הרחמים, שישלם שכר טוב ליראיו ועושי רצונו בלב תמים, להניח ברכה מרובה עם כל הסגולות המעולות שמונו חכמים, הנקנות ע"י קיום מצות צדקה וחסד כל הימים, אל תוך בתיכם ועל ראש כל הנפשות אשר בהם שוכנים, בזכות קופת

- שכל אחד ואחד יתן בכל יום ויום שקל לצדקה לקופה זו^א). ובקרב אנ"ש ידועים סיפורי ישועות רבים אשר נושעו בהם בזכות התרומה לקופה קדושה זו^א).
- ח. **קריאת התורה:** ביום א' דחנוכה מתחילין הקריאה מברכת כהנים^ב), וקורין לכהן עד 'לפני המשכן', ללוי עד 'לחנוכת המזבח' ולישראל מן 'ביום הראשון' עד 'זה
- קרבן נחשון בן עמינדב^ג).
ט. **בזאת** חנוכה קורין קריאת היום, וממשיכים עד "כן עשה את המנורה"^ד).
י. **ביום** כ"ז כסלו - יומא דהילולא דוקינו מרן הרה"ק בעל ה"באר מים חיים" זיע"א^ה), הדליק רבינו קודם

"שקל הקודש" אשר תשכון ביניהם לעולמים, וככתוב (משלי כ"א) "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד" בנעימים, וכמובן מבלי לפגום ח"ו בכונת קיום המצוה לשמה ולשם רבון העולמים. על כן אליכם אחי ורעי היקרים אקרא, משכו וקחו לכם קופה זו של צדקה, למלאות את ידכם במצוה רבה ויקרה, ולתת עליכם היום ברכה, **היום אם בקולי תשמעו להשמיע על השקלים, לתת "שקל היומי" דבר יום ביומו וממנו לא תגרעו, ושמרתם את הדבר הזה לחוק לכם ולבניכם עד עולם, ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם, וחומת אש סביב להגן ולהושיע על כל נפשות ביתם, להשבית שטן ומקטרג מעליכם ומעל כל עמו בית ישראל ברחמים גדולים, אמן. ע"כ.**

צ. מן הראוי לציין מה שהעיד בפנינו המשב"ק שבעת שייסד רבינו את קופתו הק' "שקל הקודש", והיה זה ביומי דחנוכה תש"ע, לקח בראשונה ק"א שקלים כמנין מיכאל כהן גדול סגנון של ישראל ושילשל את הכסף לקופה באומרו "לפולחנא דקודשא בריך הוא" כשהוא אחוז שרעפי קודש.

ופעם כאשר הביע א' ממקורביו את משאלתו כי ברצונו לעשות משהו להנות את רבינו ולעשות לו נחת רוח, ענה לו רבינו, שים שקל בכל יום לצדקה בקופת שקל הקודש.

צא. פעם כשסיפר לרבינו מאן דהוא על ישועה שפעל בזכות שהבטיח לתת לקופת שקל הקודש באם יוושע ואכן נושע, ענה רבינו, ברור, דבר שנעשה לשם שמים יש בו כח גדול ורב סגולתו לעורר רחמים על הנותן.

צב. כדעת המחבר בשו"ע (סימן תרפד סעיף א): "קורין בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא, שלשה בכל יום. ומתחילין בברכת כהנים". ובאבודרהם ה' חנוכה כתב: הטעם שמתחילין בברכת כהנים מפני שהנס נעשה ע"י חשמונאי ובניו שהיו כהנים.

צג. טעם קריאת פרשת הנשיאים כתוב בטור (סימן תרפד): "משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה כסלו". וכתב הטו"ז (ס"ק א) הגם דהקמת משה את המשכן לא היה עד ראש חודש ניסן, ואז הקריבו הנשיאים קרבנם ואנו קורין פרשת הנשיאים בחנוכה, אחר השלמת המשכן. וכתב הלבוש (שם): "יש קבלה בידנינו, שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסלו, ונס של חנוכה נמי, שהיה גם כן באותו היום, הוא כמו חנוכת המקדש מחדש, לאחר שנטמא בימי יוונים, דומין להדדי, והוי ליה מעין המאורע. אע"ג שלא הקריבו הנשיאים הקרבנות עד ראש חודש ניסן, מ"מ, כיון שאלו הקרבנות היו לחנוכת המשכן, הוי שפיר מעין המאורע".

צד. בטור כתב שזה מנהג יפה כדי להשלים את חנוכה בסדר הנרות, והיה מרגלא בפומיה קדישא דרבינו דברי הרמב"ן ב' בהעלותך ד"שלך לעולם קיימת" קאי אגרות חנוכה.

צה. כידוע רבוה"ק מתיחסים אחריו ע"י רבינו מוהר"מ מקרעטשניף זיע"א שהיה חתן הרה"ק רבי יחיאל מדורוהי בן הרה"ק רבי יעקב יוסף ממאהלוב בן הבאמ"ח זיע"א.

בענין מה שיש שהסתפקו אם יומא דהילולא דהבאמ"ח הוא בכ"ז כסלו או בכ"ח מן הענין לציין שמרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א סיפר שבעת מגוריו בעיר טשערנובץ היה פעם

המאור

צט

התפילה ה' נרות^(א) לכבוד יומא יא. ספריו הקדושים: צ"ח) חביבות יתירה
דהילולא^(א).
נודעה מרבוה"ק לספריו הק' צ"ט)

בביהמ"ד שבו כיהן הבאר מים חיים כרב, והבחין שם בלוח זיכרון לזכרו שתלו תושבי העיר לאחר פטירתו ובו מצויין בפירוש שהבאמ"ח נלביע ביום כ"ז לחודש כסלו. ואכן רבוה"ק החזיקו את יומ"ד דהבאמ"ח בכ"ז כסלו.

צו. בנוסף לעשר נרות שהדליק בכל יום לעיני הוריו, ופעם אמר רבינו הטעם, כנגד ה' חלקי נרנח"י של הצדיק.

צז. מרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א היה עורך ביום זה את שולחנו הטהור בסעודת ההילולא לכבוד הילולת זקינו ומספר עובדות מבעל ההילולא.

צח. כן ידוע גודל חשיבות ספריו הק' של הבאר מים חיים אצל צדיקי הדורות, וכמ"ש הרה"ק מאפטא זי"ע בהסכמתו: כל צמא לכו למים, אשר משם ישקו העדרים מבאר מים חיים, חיים הם למוציאם בפה... ע"ש. ועי' בס' דברי חנה (ח"ב עמ' צ"ו) שהרה"ק מצאנו אמר **שהספר באר מים חיים מאכט פלאקערן דאס הארץ צום לעבעדיגן בורא**, [מלהיב לבבן של ישראל לאביהם שבשמים]. ועי' בס' אוצר ישראל (אות ג') שפ"א כשאמרו להרה"ק מרוזין על הספר באר מים חיים שהוא מאריך בלשונו, אמר שהיה לו משקל של זהב על לשונו, וייחד יחודים בכל תיבה ותיבה, ע"ש. ובס' עירין קדישין מובא: סיפר הרה"ג ר' חיים מרדכי ראלעער ז"ל בעמח"ס שו"ת באר חיים מרדכי שאצל הרה"ק מרוזין זצ"ל היה חשוב מאד הספר הקדוש באר מים חיים, משום שכתוב בצורה של כדבר איש אל רעהו.

ועל גודל מעלת ספריו הקדושים יצוין מה שמובא בהקדמת הספה"ק "תולדות אברהם יוסף" **להרה"ק רבי אברהם יוסף איגרא מזעלין זיע"א** חתנו של מרן הס"ק הר"מ מנדבורנה זיע"א ונכדו של הגאון רבי משולם איגרא זיע"א בזה"ל: בימי נעוריו נתגדל (מוהר"א"י מזעלין) אצל דודו הרב הגאון הצדיק וכי' בעמח"ס "בר ליוא"י" והיה מפורסם לעילוי וחרוף, ודודו הנ"ל שידך אותו עם גביר עצום מעיר בוטישאן במדינת רומניה אשר מקדם היה בעיר הזאת לרב הגאון הקדוש וכי' מו"ה רבינו חיים מטשרנוביץ זצלה"ה בעמח"ס "באר מים חיים" ו"סידורו של שבת" ועוד, ולאשר לא היה בעת הזאת רב בעיר הזו, כיבדו אותו לישב על מקום הרב הנ"ל (בעל הבאמ"ח) זצלה"ה, ונפל ברעיונו יען שהוא יושב על מקום הרב הנ"ל ילמד את ספריו הקדושים, וכשלמד ספריו הקדושים עבר עליו רוח טהרה וקדושה בעת תפילת שבת עד שלא היה יכול לגמור את תפילתו עם הציבור, ואחר איזה שבועות היה מוכרח להתפלל אחר תפילת הציבור ביחידות והתחיל לנסוע לתלמידי הבעש"ט הק' זצלה"ה ונשתלם א"ע בדרכי הצדיקים הקדושים תלמידי בעש"ט זצלה"ה, וכל זה היה ע"י לימוד הספרים הקדושים הנ"ל. עכ"ל.

צט. רבוה"ק היו מזכירים לעתים קרובות בדברות קדשם מספריו הק', וכן רבינו הס"ק הר"מ זיע"א בספרו הק' "מאמר מרדכי" מביאו כמ"פ, ומסופר על מרן אדמוה"ז זיע"א, אשר הרבה פעמים ראוהו יושב אחוז שרעפים בדביקות עילאה כדרכו בקודש וספה"ק באמ"ח פתוח לפניו, וכן קרא את בית מדרשו בשכונת "יד אליהו" על שמו "באר מים חיים". וכן רבינו הידבר חיים זיע"א היה מורז את תלמידיו לקבוע לימודם בספר זה כאשר כתב במכתב קודשו לתלמידי הישיבה "מפליא לעשות עצה לזה (להתחזק בקיום המצוות באהבה ויראה שלא כמצות אנשים מלומדה) לימוד ברב כח כל התורה כולה, **ובפרט בספר "באר מים חיים", ותשמעו לעצתי ללמוד כל שבוע, כל יום פ' אחת באמ"ח, ויהיה לכם ולדומיכם לתושיה רבה** (המכתב בשלימותו מובא בס' דבר חיים אגרות קודש). וסיפר הרה"ח ר' שאול חסידה ז"ל שפעם לאחר שהדליק הנ"ח, התעמק בלימוד הסה"ק באמ"ח שעה ארוכה ואח"כ בא להדלקה של רבינו הידבר חיים זיע"א, לאחר ההדלקה כשעבר לפני רבינו לומר א גוטן חנוכה כנהוג, נענה אליו רבינו, **איך ערב לכם לימוד**

ובפרט ללימוד הספה"ק 'באר מים חיים' בי"ת' של הסידישע בחור". והורה לתלמידי ו'סידורו של שבת'.
 יב. פעם אמר בזה"ל: "לימוד בספה"ק של שבת מידי ליל שב"ק קודם עריכת סידורו של שבת הוא 'אל"ף השוה"ט.

שבת חנוכה

יג. בערב שבת קודש הדליק הנרות יד. בשולחנו הטהור בעידן רעוא דרעוין חנוכה קודם תפילת מנחה^(א), ובשעת ההדלקה לא אמר כי אם "הנרות הללו". ובשוה"ט היו מזמרים כמה מזמורים מן הנוסח הנהוג לאומרו^(ב).
 טו. במוצ"ש נהג רבינו כמנהג אבותיו הק' להדליק קודם נרות חנוכה ואח"כ להבדיל^(ג).

הבאמ"ח? ופטרו לשלום. ופעם אמר רבינו לא' התלמידים בזה"ל: א חסידישע ספר איז באר מים חיים, אין א מוסר ספר איז מסילת ישרים.

ק. בספה"ק הפליגו במעלת קדושת שבת חנוכה וז"ל הספה"ק תפארת שלמה (לחנוכה) "ידוע כי בכל ערב שבת קודש, הנשמות יש להם עלי' למעלה, ועל ידי זה יורדים נשמות יתירות בשבת לעולם הזה. ובה בארנו בגמרא (שבת כא:) ר' זירא אמר ר' מתנא אמר רב שמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת לרמוז בזה על הנשמות הנדחים כמבואר במ"א שמנים רמוז לנשמה ופתילות רמוז לגוף. השמנים ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת שלא הי' להם עלי' בשבת כידוע שיש כמה פגמים שהאדם ח"ו פוגם אשר עי"ז נדחה כמה וכמה זמנים מלעלות למקום שרשו. על כל זאת גדול כח שבת וחנוכה להיות עלי' גם לנשמות הנדחים לחוץ. וזה הפי' לעושה אורים גדולים הם האורות הנ"ל שבת וחנוכה. ועי' בס' אורות חיים: מרגלא בפומיה דהרה"ק מוהרא"ז מקרעטשניף זיע"א לומר ששבת חנוכה וזאת חנוכה נכללו בהם כל ימים טובים, והוא הגמר והחתימה של ימים טובים. ועי' אוצר שיחות קודש מכ"ק מרן אדמו"ר זיעי"א פרי מקץ תשמ"א.

קא. ברמ"א (תרע"א ס"ק ז') יש נוהגין להדליק בער"ש קודם מנחה, וכ"כ בקיצור השלי"ה וכן הוא בערוה"ש (שם סעי' כו), וכן פסק באליה רבה (תרע"ט סק"א).

קב. כתב בספר "לקט ישר" (עמ' קנ"ג) מתלמיד בעל "תרומת הדשן": "זוכרני כשהדליק (בעל תרומה"ד) בערב שבת אמר הזמר "מעוז צור ישועתי" בליל שבת על השולחן עם שאר מזמורים".

קג. כ"כ בסידור בית יעקב וכן בליקוטי צבי שזמר זה מהאבן עזרא וחתם שמו אברהם בראשי החרוזים, ובסה"ק "אמרי פנחס" כתב, ששיר זה היה חשוב מאד אצל הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיעי"א. ועי' בס' שער יששכר (מאמרי כסלו טבת אות עה').

קד. כנפסק בשו"ע סי' תרפ"א ס"ב, וכ"כ ברמ"א, ובמאירי (שבת כ"ג) כתב "מנהגנו להדליק קודם הבדלה ונסעדים בה הבדלה שבתפלה שמאחר שנתאחרה ההדלקה כ"כ מקדימין אותה כמה שנוכל", וכ"כ במהרי"ל הל' חנוכה אות ז': "ומדליקין נר חנוכה ואחר כך מבדיל, ואפילו בבית, דאפקי שבתא כמה דמאחר טפי עדיף...". וכן בספר לקט ישר (עמ' קנ"ב) מעיד על רבו בעל תרומת הדשן: "והוא מדליק קודם הבדלה כדי לאחור השבת...". ועי' שו"ת תרומת הדשן (ח"א סי' ס). וכ"כ מג"א סק"א להדליק קודם הבדלה, וכ"כ היעב"ץ בספרו מור וקציעה סק"א, וכ"כ בספר חמד משה (סי' תרפ"א) וז"ל: "לכן מהנראה הואיל ויש בנר חנוכה מעלת חיובא דיומא ופרסומי ניסא, וגם יש

זאת חנוכה קה

א. רבינו היה מפליג ברום מעלת יום זאת ושאפשר עוד לתקן ולשוב בתשובה שלימה, חנוכה שעפ"י המובא בספ"ק ולהמשיך שנה טובה והשפעת רחמים וחיים החותם תלוי ועומד עד יום זאת חנוכה קה, טובים לכל השנה קה. ובגודל העת רצון

בה מצוה בקום ועשה המצוה, דהיינו הדלקה, ויש בה ברכה גם כן, מן הדין להקדים קודם הבדלה, שאין בה כי אם מעלת תדיר, ומכל מקום נגד זה אין ההקדמה מעלה לה כי אם האיחור משום אפוקי יומא, ואין בה פרסום נס, ואין בה מעשה מצוה כי אם ברכה לחוד, לכן יש לקיים פסק המחבר... כן נ"ל. וכ"כ הכל בו וכן נהג ג"כ החתם סופר זצ"ל. וכן הרה"ק בעל אבני נזר מסאכטשוב זצ"ל בירר כן בספרו להלכה (שו"ת אבני"ז או"ח סי' תצ"ט), דנ"ח קודם, שמעריב זמנה כל הלילה ונ"ח זמנה כחצי שעה עד שכליא ריגלא דתרמודאי, וכל מה שאיחר מצה"כ חשיב מצוה עוברת. וכן מסיק: "על כן ברור שמדליקין נר חנוכה קודם כדברי המחבר ז"ל".

קה. רבוה"ק וצדיקי הדורות הפליגו בגודל קדושת יום זה ובסי' אביר יעקב מובא: הרה"ק מרוזין זי"ע אמר, מה שהצדיקים יכולים לפעול מהשי"ת בראש השנה ויוה"כ, יכול יהודי פשוט לפעול מהשי"ת בזאת חנוכה. ועי' מאיר עיני חכמים (שער יג, פרק כ): "זיה שיום אחר ראש חודש טבת נקרא זאת חנוכה, למען להתעורר לכל אדם ואדם, שעוד זאת הוא חנוכה, והוא גמר מחנוכה, ולזה יתעורר בהדלקת נרות חנוכה ברצון ותשוקה בהזדככות כל חושיו ואבריו". ועי' מגן אברהם (טריסק, זאת חנוכה, ד"ה ביום): "עיקר הנהגת המלוכה היא על ידי החותם של מלך, כי כל כתב אשר נחתם בטבעת המלך אין להשיב, לכן היום בזאת חנוכה נגמר החתימה לטובה". ובתפארת שלמה (זאת חנוכה ד"ה זאת עשו) כתב: "ולזה נקרא זה היום 'זאת חנוכה', לשון חינוך, כי הפעולה מכל התיקונים שנעשה מראש השנה העבר בתקיעות שופר נגמר עתה בימי חנוכה".

קו. עי' בסה"ק בת עין, פרי' וישב, ד"ה ויהי כמשלש חדשים וז"ל: הנה איתא בכתבי האר"י ז"ל שעיקר סוף גמר החתימה היא בחנוכה. אי"כ נוכל לומר שזה מרומז בפסוקים אלו עד"ז, ויהי כמשלש חדשים, היינו מר"ה עד חנוכה שאז עיקר גמר חתימה, עי"ש. ע"כ. והרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל כתב בספרו שער יששכר (מאמר ימי אורה אות ל"ו): "והנה מבואר בשם הצדיקים ז"ל בספרים כי גמר החותם שהי' בסוכות ושמי"ע נמשך עד חנוכה, והנה באמת בגמרא ומדרשים וזוהר הקדוש וכתבי האר"י ז"ל לא מצינו זה בשום מקום, ודבר זה נמסר בסוד ה' ליראיו המקובל איש מפי איש". והבני יששכר בספרו דברים נחמדים (לחנוכה אות ד') מביא לכך מקור מלשון הזוה"ק פרי' פנחס רכג: ובמקובלים (שער הפסוקים פ' וארא, ע"ח שער הכללים פ"ד, שער ל"ו פ"ב) 'אימא עילאה עד הוד איתפשטת', דאימא עילאה היא בחינת תשוב"ה עילאה, עד הו"ד איתפשטת היינו עד חנוכה, שהוא הזמן להלל 'ולהודות', עי"ש. וזל"ק של הרה"ק מראפשיץ זי"ע בספר זרע קודש ח"ב ליל ג' דחנוכה: "מצינו בספרים שהכתיבה בר"ה והחתימה ביוה"כ וגמר דין בהו"ר עכ"ז אף שיוצאין הפתקין הנגזרים אין להם כח להתקיים עד חנוכה אולי יתקן האדם מה שעיוות", ועי"ש. וראה בבני יששכר מאמר ד' אות ג'. ועי' ס' טור ברקת (סי' תקצ"א ס"א) בשם מדרש.

ועוד מצינו ענין זה בדברי קדשו של הרה"ק מבראדיטשוב זצ"ל כפי שהובאו בספר דעת משה להרה"ק ר"מ מקאזניץ זצ"ל (בדרושים לחנוכה): "הנה הה"ק מו"ה לוי יצחק האב"ד דק"ק בארדיטשוב זצלה"ה אמר, כי בודאי אי אפשר להתקיים הפסוקים והפתקין כפי שנכתב בראש השנה ויום הכיפורים, אמנם נמתקין מעט מעט עד גמירא בחנוכה ופורים".

קז. עי' בני יששכר (כסלו-טבת, מאמר ב, אות יד): "הדבר אשר מרגלא בפומיהו דרבנן רבותינו כת הקודמים, אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקידת עקרים ועקריות, כענין ראש השנה, הנה לדעתי עיקר הענין עיקר הסגולה כיום האחרון, הנקרא בפי כל 'זאת חנוכה'. ועי' בספר אמרי נועם (זאת

את זמן החתימה טובה מראש השנה ויוה"כ עד לסוכות, דהיינו ליום הושענא רבה, 'ויבן' אחר זאת הבין אשר 'ל"ו בית', שגם יום זאת חנוכה שאז משלימין הדלקת 'ל"ו נרות דחנוכה, הוא ג"כ זמן להמשיך את גמר החתימה טובה עד אליוקט"א).

ד. פעם אמר במעלת יום זאת חנוכה, שהגם שכל יום מימי החנוכה מסוגל לתשובה מאהבה אמנם ביותר שייך ענין זה להיום האחרון דחנוכה הנקרא זאת חנוכה, כי הוא היום המיוחד והמיוחדס מכל ימי החנוכה, וכאשר נודע מצדיקים אשר זה היום הוא גמר החתימה מהימים הקדושים, ויש

לפעול ביום זה ישועות ורפואות לבני ישראל.

ב. בזאת חנוכה היו נכנסים לפניו בקודש פנימה עם קוויטל ליזכר לטובה בהאי יומא רבא וליפקד בדבר ישועה ורחמים ברו"ג ובגמח"טקט"א). והיה מקבל את משחרי פניו גם כשכבר ירד הלילה במוצאי זאת חנוכה ואמר שבקדשים הלילה הולך אחר היום ע"כ עדיין נמשכת הארת היום.

ג. רבינו היה אומר בשם זקיניו הק' הרבי ר' מרדכי מנדבורנה זיע"א על הכתוב "ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית" וגו' (בראשית ל"ג, י"ז), אשר יעקב אע"ה המשיך

חנוכה, ד"ה ידוע): "ידוע מה שהצדיקים אומרים, אשר עת מוכשר להמשיך פרנסה טובה לישראל, הוא זאת חנוכה, וכמו כן בשמיני עצרת שהוא שמיני של חג, מברכין הגשם הרומז על גשמיות ופרנסה". ועי' מגן אברהם (טריסק. זאת חנוכה, ד"ה ביום): "בעת שמשלימין כל הח' נרות יכולים לזכות לתיקון הנשמה". ועי' בספר שער יששכר (מאמר ימי אורה, אות קלג) כתב: "וימי חנוכה בפרט היום האחרון, הוא מסוגל להמשיך בני חיי ומזוני רוחי, ואמנם עיקר הישועה ההוא, אשר נתגלה אז מאור הגנוז אורו של מלך המשיח במהרה בימינו". ומרן מוהרא"ז מקרעטשניף זיע"א אמר על השם "זאת חנוכה" כלומר שזהו כל עיקרו של חנוכה. (רזא דעובדא).

ק. כן הורה רבינו להגר"י מוגרבי שליט"א להוסיף בקוויטל בא' דחנוכה ובזאת חנוכה "גמר חתימה טובה". (ס' תולדות יעקב).

קט. עי' דבר חיים, פ"ר מקץ, ד"ה ויהי מקץ שהביא מאמר זה וממשיך בזה"ל: היוצא לנו מדבריו, אשר גם זמן התשובה נמשך ומגיע עד ימי החנוכה ומי שנתרשל במלאכתו ואחר עד כה עדיין יש סיפק בידו לתקן ולשוב אל בוראו ועי"ז להיטיב לעצמו את החתימה. והנה התשובה צריך שיהיה באופן שלא רק האדם ירומם עצמו מאשפות החטאים אלא ירים עמו גם את כל בני ביתו וכל הנלוים אליו, וזהו שאמרו חז"ל (שבת כא) "מצות חנוכה נר איש וביתו" שאין די במה שמאיר לעצמו אלא צריך שיאיר גם לכל בני ביתו, ואחרי שנתחרט על העבר וניחם על הרעה ועזב את יצרו הרע צריך שיהיה מכאן ולהבא מוסיף והולך במצוות ומעשי"ט להוסיף טובה על טובתו, ואל יסתפק במה שתיקן את המעוות, וזהו שאמרו בית הלל (שם) "יום ראשון מדליק אחת מכאן ולהבא מוסיף והולך".

ותכלית התשובה היא שיתאמץ וירבה בעשיית הטוב עד שתתבטל ממנו לגמרי בחינת הרע שהיא ההמשכה אחר הנאות ותאוות עוה"ז, ויכבוש בחינה זו לגמרי להכניע החומר תחת הצורה עד אשר קדוש ייאמר לו, והיינו (שם) "עד שתכלה רגל מן השוק", כלומר שיתבטלו ממנו כל הרגלי העוה"ז ותהיה כל מגמתו ברוחניות, ואחר כל זאת עדיין צריך שמירה יתירה שלא יפול ח"ו ברשת הגאווה אחר שקידש וטיהר את עצמו, כי היא לפתח חטאת רובץ, והעצה לזה הוא שיכניע את עצמו במאד מאד ויהיה שפל ונבזה בעיני עצמו, ועל כן (שם) "נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה", היינו במקום נמוך, להשפיל ולהכניע את עצמו. עיי"ש. ועי"ע אוצר שיחות קודש מכ"ק מרן אדמו"ר זיע"א פ"ר וישלח תשנ"ג.

יד"ח ברכת בורא מיני מזונות מאחד שלא נטל ידיו לסעודה ק"ב).

ז. **לאחר** ברהמ"ז נהג לחלק מעות חנוכה לשמירה ברכה והצלחה ק"ג).

ח. **ופעם** דיבר מענין מעות חנוכה ואמר: אמנם הם נראים קטנים ופשוטים,

אך באמת ערכם גדול ורב. ולפעמים כאשר היה נותן ביד אחד מטבעות עבור כמה מקרוביו וכדו', היה מזהיר שלא יתערבו המטבעות זה בזה, אלא כל אחד יקבל את המיועד לו דייקא ק"ד).

מקום לבקש ותיטיב לנו החתימה, וממילא השעות הקדושות של יום גדול ונעלה זה, המה שעות של נעילה, אך נעילה מאהבה ולא מיראה, ומה מאוד מסוגלים שעות אלו לשוב בתשובה מאהבה ועי"כ להתעלות ולהתקרב לפני השי"ת.

ה. **לאחר** ההדלקה נהג לערוך את שולחנו הטהור לכבודו של יום ק"ו).

ו. **נהגו** לאכול סופגנין מטוגנין בשמן ק"א) בשוה"ט דזאת חנוכה, והיה יוצא

קי. כתב בליקוטי מהרי"ח (דיני ומנהגי חנוכה): "מנהג אצל הצדיקים לעשות סעודה גדולה ביום השמיני הנקרא 'זאת חנוכה', ובודאי יש בזה כוונה, ובפשיטות נראה לפי עניות דעתי דאפשר מפני שהוא גמרה של מצוה, והוא על דרך שכתב הרמ"א (תרס"ט) שעושין סעודות משתה לגומרה של תורה ועי' בא"ר שם בשם ראב"ח דה"ה לגומרה של מצוה.

קיא. זכר לנס שנעשה בשמן, ועי' בספה"ק שארית ישראל טעם מה שנהגו ישראל לעשות לאטקעס בחנוכה, ובספרן של צדיקים מערכת הרה"ק רי"מ מקוזניץ שאמר טעם עי"ז שהוא רמז לתקן הפירצות שעשו היונים בהיכל.

קיב. והוא כיון שאוכלין הסופגנין בתוך הסעודה דמבואר בשו"ע (סי' קס"ח) כמה סוגים בפת הבאה בכיסנין שיש לברך עליהם תוך הסעודה, ודעת רוב הפוסקים דזה דוקא כשאוכלו לתענוג, אמנם כתבו הפוסקים דגול מרבבה ורעק"א ועוד, דלמעשה אין לברך עליהן באמצע הסעודה כיון דאינו ברור איזהו פת כיסנין, ועל כל אחד י"ל דאפשר זה פת גמור שלדיעה זו נמצא אם יברך במ"מ הרי בירך לבטלה.

והנה לאטקעס שתחילתו עיסה ולבסופו עשאה סופגנין מבואר (שם סעיף י"ג) מחלוקת אם דינו כפת, וי"א דאינו כפת ולא נפטר כלל בברכת המוציא, ולשיטה זו אם אוכלו לשם תענוג הי' הסברא נותנת שיברך במ"מ אפי' תוך הסעודה, ואי"כ כדי שלא להזדקק לספיקות הללו מברך אחד שלא נט"י לסעודה במ"מ על הסופגנין ומוציא יד"ח ואז אתי שפיר לכל הדיעות. ועיין בספר שערי הברכה פרק טז' הערה סא.

קיג. ועי' בספר בינת ישראל (חנוכה) טעם מנהג ישראל זה וז"ל: "טעם מנהג ישראל לחלק בחנוכה מעות לתלמידי חכמים ולתנוקות, משום שישראל עם קדושו מפזרים תמיד הרבה כסף בכל יום טוב לחבב המצוה, ובחנוכה ההוצאה על נר חנוכה אינה רבה, לפיכך מוסיפים ומוציאים ממון בשביל חזוק תלמידי חכמים, ומחלקים לתנוקות מעות חנוכה לפרסם הנס ולחבב את המצוה, כי מצוה העולה בהרבה כסף חביבה יותר".

קיד. וכן הורה לא להכניס המטבעות למקומות שאין להכניס בהם דברי קודש אלא בשני כיוונים, ובמשך שנים רבות היה רבינו מטביל קודם מעות אלו במקוה. ופעם חילק רבינו לכמה נדיבים מטבעות לשמירה אשר טבל במקוה וא' ממקבלי המטבעות הכניסה בטעות לביה"כ ולאחמ"כ נכנס לרבינו מה לעשות, ציוה רבינו להשליך אותו מטבע ולהביא לפניו מטבע חדש ולקחו עימו לטבלו במקוה ולאחמ"כ כשחזר לחדרו החזיק בידי המטבע והרכין ראשו במשך מס' דקות כשהוא ממלמל בפיו וכיון מה שכיון ואח"כ נתנו, ומי יבוא בסוד קדושים. וכידוע ענינים וישועות נפלאות מסופרים על מטבעות הברכה שחילק רבינו הק' ואכהמ"ל.

ט. פתילות ושמונים שנתרו מימי החנוכה, מהפתילות כסגולה לזיווג הגון^{ק"ח} ולנצרכים הצניעם עד לערב פסח ואז לישועה ולשמירה וכדו' ק"י), וכן רבינו הדבר ושרפם יחד עם החמץ^{ק"ח}. ולפעמים היה נותן חיים זיע"א היה נותן מהפתילות כסגולה ק"ח).

קטו. יצוין שמרן אדמוה"ז רבי איתמר מנדבורנה זיע"א בשנות מגוריו בטשערנוביץ היה עושה מדורה במוצאי זאת חנוכה ושוּרף אז הפתילות. מפי בנו כ"ק אדמו"ר מחדרה זצוק"ל. ועי' שו"ע סי' תרע"ז ס"ד. ובסידור האריז"ל לר' שבתי (חנוכה) כתב: "והפתילות מהן יניח עד חנוכת המזבח, ולאחר שדולק ליל ח' יקח כל הפתילות יחדיו וידליקם עם שאר שמן זית שנשאר, וסוגלתו להניצל מהריגת דם בעי"ה".

קטז. סיפר הרב יצחק אייזנבאך הי"ו, ששנה אחת בזאת חנוכה, בתקופת לימודיו בישיבתנו הק', שלח רבינו לקרוא לו ולעוד שניים מתלמידי הישיבה, שכבר היו מבוגרים למדי באותו הפרק וטרם מצאו את זיווגם, והרבי העניק לכל אחד מהם פתילה מנרות החנוכה, כסגולה לזיווג הגון. ואכן לא יצאו ימים מרובים, ושלושתם זכו להתארס בשעטומי"צ. רבינו כדרכו רצה שישמרו הדברים בצנעא, ועל כן קרא לכל אחד מהם לחוד, ונתן להם הפתילה כשהיו לבדם בחדר, תוך בקשה שלא ידברו מזה. רק לאחר שנים נודע להם מפי המשמש שלמעשה הם היו שלושה, כשכולם נושעו כאמור באופן מופלא בתוך זמן לא כביר.

ק"ז. מעשה נפלא מספר הרה"ג ר' יוסף מוגרבי שליט"א, מגדולי מקורבי רבינו וראש קהילת תפארת בנים בחולון: היה זה בשנותיי הראשונות בחולון, כאשר קהילתנו טרם קרמה עור וגידים, ואך מתי מעט תושבים מתחזקים באו להשתתף בקביעות בשיעורים. באותם ימים לא עמד לרשותנו עדיין מבנה ראוי שישמש כבית כנסת, ולקראת הימים הנוראים היינו שוכרים אולם מתאים שיוכל להכיל את האורחים הרבים שהתפללו עמנו בחגי תשרי.

אולם אנשים לא באו מעצמם. היה עלינו לעמול קשות שבועות קודם לכן, לכתת רגליים ממקום אחד למשנהו ולשכנע אנשים רחוקים לבוא ולהשתתף בתפילות יום כיפור. הם לא ידעו כמעט דבר ביהדות, והעבודה הייתה להצית בליבם את הניצוץ היהודי, שיגרום להם לבוא ולהתפלל בציבור לפחות בתפילות הקדושות של יום הכיפורים.

שבועות אחדים הייתי טרוד במסירת שיעורים והרצאות סביב השעון, במטרה להשפיע על האנשים לבוא ולהתפלל עמנו, וברוך השם הייתה היענות גדולה, ונערכנו לקליטת קהל גדול שיתפלל עמנו ביום הכיפורים. יום לפני יוה"כ נחרדתי לגלות כי אני הולך ונצמד, וקולי נחלש בצורה מעוררת דאגה. הייתה זו תוצאה של התאמצות מתמשכת ודיבור בקול רם במשך שעות ארוכות בכל יום, ועתה הם החלו לתת את אותותיהם, וצרידות קשה הלכה וכבשה את מיתרי הקול.

לא ידעתי את נפשי, אני אמור לעבור לפני התיבה בכל התפילות, ואין לנו שליח ציבור אחר. ניסיתי תרופות ושיקויים שונים, אך המצב רק הלך והחמיר. בצר לי קמתי ונסעתי למעונו של רבינו זי"ע, וסיפרתי לו על הצרה שנחתה עלי. אנשים יבואו לשמוע את התפילות ולא יוכלו לשמוע מאומה... לחשתי.

הרבי חשב מעט, ואז אמר לי: "תדע, כי התרופה היחידה למיתרי הקול שלך במצב כזה, היא רק מנוחה ושתיקה מוחלטת למשך שבועיים-שלושה. המיתרים התאמצו הרבה מעבר ליכולת, ועתה הם נפוחים וצרודים עד כדי איבוד קול".

למשמע הדברים נפל פניי, אלא שאז הרבי המשיך: "אולם הואיל ורבים צריכים לך, ויש כאן שעת הדחק וצורך גדול לשם מצווה, אתן לך משהו שתיקח עמך ותשים בכיסך, ובעז"ה יועיל לך למשך כל תפילות היום, עד קדיש תתקבל שאחרי נעילה. אך אחרי כן יהיה עליך לתת מנוחה מוחלטת לקולך, ורק כך ישוב לבסוף לאיתנו".

י. רבינו הס"ק הרבי ר' מרדכי מנדבורנה שולחנו עד פורים ק"ט).
זיע"א היה משאיר את המנורה על

הרבי יצא מהחדר, ושב כעבור דקות אחדות כשבידו דבר-מה עטוף היטב בנייר. הוא נתן לי כשהוא מדגיש שלא לפתוח, והתנה עמי שאחזיר לו את זה לאחר יום הכיפורים.

איך שיצאתי מחדרו של הרבי הרגשתי נפלאות. קולי הלך והשתפר, ועד למחרת בשעת "כל נדרי", הוא כבר היה במיטבו ממש כמו לא אירע מאומה. גם למחרת בכל מהלך תפילות היום הקודש היה קולי בריא וחלק, וכך נמשך הדבר עד סיום תפילת נעילה. לאחר שנסתיימה התפילה התחלתי שוב לחוש בצרידות, ולא היה קץ להתפעלותי.

עוד במוצאי יוה"כ הגעתי לחצרו של רבינו לברכת הלבנה, והודיתי לו נרגשות על הקמיע המופלא שהעניק לי ועל הישועה הפלאית שבאה בעקבותיה. הרהבתי עוז, וביקשתי מהרבי שיתיר לי להחזיק את הקמיע ברשותי, ולשמחתי הרבי נענה לי.

שנים רבות נזהרתי שלא לפתוח את הנייר החתום, אך פעם אחת עקב טעות נפתחה האריזה בשוגג. בפנים נתגלו, לא שמות קדושים ולא שום כיתוב אחר, אלא אך ורק...תפילות אחדות מנר חנוכה...

קיח. סיפר הרה"ח ר' שמואל צבי אלבום ז"ל כי רבינו הדבר חיים מנדבורנה זיע"א היה נותן מהפתילות לבחורים להניח בכובע כסגולה לטהרת המחשבה. וכן סיפר כי פעם חלה הגאון רבי חיים קרייזוירט זצ"ל גאב"ד אנטוורפן, מחמת מחלת השושנה (רויז) סמוך לאחר חנוכה ורבינו הדבר חיים זיע"א הלך לבקרו. וסיפר הגר"ח לרבינו שכבר שנים רבות סובל הוא ממחלה זו מפעם לפעם. שאלו רבינו אם השתמש בסגולה של שיירי השמן של חנוכה 'ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים', ענה לו: שכבר ניסה פעמים רבות ולא הועיל לו. נענה רבינו: תלוי מי נותן זאת ואיך נותן זאת. ואשלח לך בעז"ה ויהי לך לרפואה. כששב רבינו לביתו שלח בידי אחד מהמשמשים בקודש משיירי השמן שלו להגר"ח, שנים לאחמ"כ מצא הגר"ח את אותו משב"ק, אמר לו: דע שהייתי סובל ממחלה זו בכל שנה ולא הועיל לי דבר, ומאז שהשתמשתי בשמן של הרבי שוב כבר לא סבלתי מזה.

ובספר אוצר פתגמים ושיחות (עמ' לח) מובא: "פעם בא יהודי להרה"ק הרבי ר' מאיר מפרימישלאן לבקש רפואה. לאשתו שקבלה "שושנה" ברגלה. שאל אותה הרה"ק אם נשאר להם שמן משנה שעברה מחנוכה. אמר היהודי: מה שייד שמן לשושנה, ענה לו הרה"ק, כתוב בשיר "מעוז צור ישועתי" ומנותר קנקנים נעשה נס ל'שושנים', לך הביתנה ושים קצת שמן שנשאר מחנוכה על השושנה, והרפואה תבוא לך". וב"שיח שרפי קודש" כתב בשם הרה"ק הרמ"מ זיע"ע מקאצק, סגולה לשושן (רויז) ר"ל ליקח שמן הנותר בקנקן (פלעשין) מנרות חנוכה ולמשוח ע"ג (הרויז) ואמר רמז על זה מנותר קנקנים נעשה נס לשושנים, ודייקא מן הקנקן (הפלעשין) השמן הנותר ע"כ.

קיט. ועיין מש"כ בקו' משמרת איתמר (גל' כ"ט), שרבינו הסב"ק הרבי ר' מרדכי מנדבורנה זיע"א היה נוהג לאחר כל מועד להשאיר תמיד על שולחנו את חפץ המצוה של היו"ט עד יו"ט הבא, דהיינו שאת הקערה של המצות היה משאיר על שולחנו עד ראש השנה, וכן את השופר עד סוכות ואת הלולב עד חנוכה ואת המנורה עד פורים, ואת המגילה עד פסח וזה כדי להמשיך את קדושת היו"ט לימי החול הבאים.

מדור זה לע"נ אאמו"ר הרה"ח ר' שמואל דוד ז"ל
בן הרה"ח ר' אהרן צבי יהודה הלוי ז"ל הורוביץ
נלב"ע ד' אדר תשס"ט ת. נ. צ. ב. ה.

הרב מנחם רוקח

שלחן דומה למזבח בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני ה'

שבת בראשית קודם שנשלמה הבריאה" (ברטנורה), ואלו הם... ופי האתון... כיון שנברא בין השמשות קודם שנשלמה, משמע שהי' צורך לכל הבריאה, מהו הצורך הזאת? (ד) אם הי' צורך לבהמה ליתן לה כח הדיבור, למה דוקא חמור, ולא למשל ארי' שנקרא מלך בחיות, וכבר נזכר בפרשה "כלביא יקום וכארי יתנשא".

נראה ליישב כל הנ"ל מיוסד על ההסבר של ק"ז השר שלום מבעלזא זי"ע בפרשת בראשית, ביום אחד כתיב "וירא א' את האור כי טוב", ביום שני לא כתיב כי טוב לפי שלא נגמר פרט זה עד יום שלישי, וביום שלישי נכפל כי טוב, ביום הרביעי וביום החמישי, בשניהם כתיב כי טוב. ביום הששי קודם בריאת האדם כתיב כי טוב, ואחר בריאת אדם כתיב כי טוב רק אחר שנאמר לו "הנה נתתי לכם את כל עשב... לכם יהי לאכלה ולכל חית הארץ ולכל עוף... ויהי כן, וירא א' את כל אשר עשה והנה טוב מאד". מאי ויהי כן? הרי אין כאן בריאה חדשה, אלא ציווי שפירות הארץ יהי לאכלה להם ולחיות. עוד תמיהא למה לא כתוב בזה "טוב מאד" מיד אחר בריאת האדם, אלא אחר ציווי הנ"ל.

כלל גדול אמרו ביהדות: "קבל האמת ממי שאמרו". כן נמצא ברמב"ם בהקדמה לאבות. אך בפרשת בלק, למדין שהאמת שנאמר על ידי נכרי, בלעם הרשע, גם כן בכלל "קבל האמת שנתגלה לו". יותר מזה, שאמת זה חלק מן התורה. יותר מזה, שהי' הוי אמינא לקבוע הפרשה בקריאת שמע (ברכות יב:).

וכל זה הוא תמיהא גדולה ונוראה, כדלהלן:

(א) **תניח** שיש בפרשה שבחים ותהילות לעם ישראל, ויש כלל גדול "יהללך זר ולא פיך" (משלי כז:ב), אעפ"כ תמיהא בכפלים, ראשית שנבחר להילול לישראל אדם שפל שבשפלים, רשע מרושע, שלסוף מיעץ איך להוריד את ישראל מקדושתם ולהחטיאם. שנית לא די שהוא "זר" אלא ניתן לו כח נבואה כדי שדבריו שמתחילה יעשו חלק מקדושת התורה.

(ב) **תמיהא** נוראה שהקב"ה שינה הטבע שבהמה יפתח פיו לדבר כמו אדם, ולא עוד אלא מדבר בחכמה.

(ג) **עשרה** דברים נבראו בערב שבת בין השמשות (אבות ה:ו) "בערב

ז) **לפי** השר שלום שהי' כאן לא רק ציווי אלא בריאה, דהי' שייך שאדם לא יהא צריך שום אכילה ושתי' כמדרגת מלאכים, והי' בריאה חדשה שכן יצריכו אכילה ושתי', שבאופן זה יהי' תיקון ותכלית לכל הבריאה, דומם מכין לצומח, הצומח מכין פירות ועשב לבעלי חיים בהמות וחיות, והם מכינים לאדם, וישראל (במדרגת האדם הגבוה) על ידי עבודת השם משפיע על כל העולם. על זה כתיב "ויהי כן" שנברא באדם צורך אכילה ושתי'.

ח) **גם** אם הי' צורך לברוא פה מדבר לבהמה, מתאים יותר הי' חמור מכל בהמה, שבחמור מצינו מצות פדיון חמור "לפי שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים" (בכורות ה:). והשבחים לישראל באים ע"י אדם שפל, שיותר קרוב לצומח, חי, מקרובתו לאדם. "אתם קרויין אדם ולא אומות העולם קרויין אדם" (יבמות סא.).

ט) **גם** מוכן שפי האתון נברא בערב שבת בין השמשות סמוך לשבת, שיש בזה חיזוק אמונה, ובשבת קדש באהבה וברצון הנחילנו, מנוחת אמת ואמונה.

ובשבת נתקדש דיבורו של יהודי, "אם תשיב משבת רגלך... וכבדתו... ודבר דבר" (ישעי' נא:יג).

ותא חזי חשיבות הדיבור שבזה תלוי כניסת משה לארץ ישראל, "ודברתם אל הסלע", כלהלן (אות יג).

י) **ויובן** מה שאיתא בספרים הקדושים שיש באותיות "שלחן" היפוך אותיות "לנחש" (הקדמוני), שגרם עונש נורא על האדם ע"י דיבור לשה"ר, ותיקון לזה דבר תורה בסעודה (על השלחן), שחטא אדם הראשון הי' דבר אכילת איסור, עץ הדעת, עונש גם כן בקשר אכילה "בזיעת אפך תאכל לחם", מדה כנגד מדה. גם עונש חוה מקושר באכילה, "והוא ימשול בך", "שארה... לא יגרע" קאי על מזונות. גם הנחש נענש בדבר אכילה, "ועפר תאכל כל ימי חיך".

והתיקון בשלחן לפני ה', בלימוד תורה על השלחן בסעודה כמבואר באבות פרק ג' (משנה ג') "שלשה שאכלו על שלחן אחד

תירין השר שלום שהי' כאן לא רק ציווי אלא בריאה, דהי' שייך שאדם לא יהא צריך שום אכילה ושתי' כמדרגת מלאכים, והי' בריאה חדשה שכן יצריכו אכילה ושתי', שבאופן זה יהי' תיקון ותכלית לכל הבריאה, דומם מכין לצומח, הצומח מכין פירות ועשב לבעלי חיים בהמות וחיות, והם מכינים לאדם, וישראל (במדרגת האדם הגבוה) על ידי עבודת השם משפיע על כל העולם. על זה כתיב "ויהי כן" שנברא באדם צורך אכילה ושתי'.

ולכן לא נאמר כי טוב אלא על כל הבריאה, "את כל אשר עשה והנה טוב מאד", שבזה שמשפיע על כל הבריאה, דומם צומח חי מדבר, בזה בא האדם לשלמות המדרגה. "שעי' אכילה ושתי' שהאדם אוכל בקדושה ובטהרה ואח"כ יעבוד את השם בכחות שבאו לו ע"י הדומם והצומח, וע"י זה מתעלים, כיון שהם גורמים לעבודת ה'" (לשון השר שלום). זהו "ויהי כן" (פסוק ל').

ה) **ובפרט** כשמקיים מצות לימוד תורה בסעודה. במשנה אבות (פרק ג') משנה ג') שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר (יחזקאל מא:כב) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', ובברטנורה: "מיד כשמדבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני ה'". הכוונה וידבר אלי הדיבור "אלי", הכוונה נגד פנים, "זה" כמו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך.

ו) **וכן** מצינו בחוה "ויקרא האדם שם אשתו חוה, כי היא היתה אם כל חיי" (ג:כ). ותמה בהכתב והקבלה על לשון כל חי, "שהוא הסוג הכולל גם בהמות וחיות והיא היתה אם רק לבני אדם". אך להנ"ל יש לומר שבזה מודגש השייכות השפעה גם על דומם צומח חי, ועל כל הבריאה. ונרמז בתבת "עולם", עולים בלי הפסק.

עד כזית ועד כביצה. וצריך הסבר איך מיושב בזה הסתירה ששאלו מלאכי השרת.

י"ל דהא שמדקדקים עד כזית בלי שביעה זאת תולדה דעונש על חטא עץ הדעת, דאין לו כדי שביעה, "בזיעת אפך תאכל לחם", היפוך זיעת אפך הוא הארת הפנים "יאר ה' פניו", ישא ה' פנים, היינו נשיאות פנים, פנים שוחקות, "יכבוש כעסו" (רש"י), היינו שיתהפך לפנים שוחקות, ולכן אומרים בקהל אז כשם שהפכת קללת בלעם הרשע מקללה לברכה כן תהפוך... מיוסד על הפסוק "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה" (דברים כג:ו).

ומכיוון דחסרון שביעה נגרם מעץ הדעת "זיעת אפך", הרי מברכת כהנים למדים שהקב"ה ברחמיו מהפך הקללה לברכה ולשביעה פנים שוחקות על ידי לימוד תורה.

(ג) **יש** לבאר הגמ' התמיהא (פסחים ק"ט). בהנ"ל (טוב שבבראשית קאי אל כל הבריאה, גם השלילה יש בכח להפוך לטובה ע"י תשובה), ויגדל הילד ויגמל, עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים... נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה ואומר להן איני מברך שיצא ממני ישמעאל, אומרים ליצחק... ליעקב... למשה... ליהושע... כל אחד מאלו אינם רוצים מחמת סיבה, אומר לו לדוד טול וברך, אומר להן אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. יש ליישב התמיהא דדוד בכל העניות, שאמר ואנכי תולעת ולא איש (תהלים כב:ז), אומר כאן לי נאה לברך, תמיה.

אך הענין גילה המהרש"א (שם ד"ה עתיד), ברכת המזון טעונה כוס, וכוס שייך הרבה לברכת המזון, וזהו שמסיים דכתיב כוס ישועות אשא... כוס בגימטריא אלקים, מדת הדין, ועלי להפוך למדת הרחמים, ובשם ה' אקרא, מדת הרחמים. ע' מהרש"א, וע' חתם סופר לפסח ד"ה אלו עשר מכות,

ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום, "ברש"י ורע"ב "ראשו של פסוק יחזקאל (מא:כב) "המזבח עץ שלוש אמות" ... הרי השלחן דומה למזבח... והגמ' (מנחות צז.) "בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם, עכשיו שלחנו של אדם מכפר" [בתוס' לפי שמכניסין אורחים, ובמהרש"א דבאבות משמע משום דברי תורה, ובעיון יעקב דשניהם כאחד טובים].

וכבר ביארנו שזה מה שמזכירין בברכת המזון נודה לך... "ועל תורתך שלמדתנו", שחיוב לימוד התורה נמשך כל היום, ומה זה ברכה על העבר, דלא מצינו ברכה אחרונה על לימוד תורה, שמעולם לא נגמר, חוץ מעולים בתורה בשבת ויום ב' וה' שקריאת הפרשה נגמרה, אך קאי על התורה שעל הסעודה, שזה נגמר.

(יא) **עוד** יבואר בזה מה שיש לדקדק בפסוק "לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך..." (כד:יד). במפרשים הקשו שה"ל לכתוב אשר יעשה עמך לעם הזה, להכשילם בחטא (ע"י רש"י ומפרשים).

לפי הנ"ל י"ל דכל זמן שישראל במדרגת גדלות קדושתם גם האומות נהנים מהשפעתם, כמו כל הבריאה שמושפעים מקדושת ישראל, גם צומח וחי, אבל בכשלון החטא שיעץ רשע זה מפסידים גם האומות, והגרמה זה "ומחץ פאתי מואב" (כד:יד), מעומק השר שלום שאכילה ושתי' ה' בריאה לטובת כל העולם.

(יב) **יובן** בזה הגמרא (ברכות ב:) דרש רב עורא... אמרו מלאכי השרת לפני

הקב"ה, רבונו של עולם, כתוב בתורתך "אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד" (עקב יוד:יז), והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב "ישא ה' פניו אליך" (במדבר ו:כו), אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (דברים ח:יוד), והם מדקדקים עצמם

יד) יש להוסיף דכח זה של דוד להפך מחטא למצוה על ידי תשובה מאהבה עוד מרומז בבראשית רבה (ע' לעיל אות ד') טוב מאד זה מדת הטוב, והנה מאד זו מדת הפורעניות, טוב מאד זו מדת הטוב, והנה טוב מאד זה היצר הרע, איתא בספרים הכוונה על ידי היפוך יצר הרע ופורעניות על ידי תשובה.

[**בפיוט** של ימים נוראים, וכל מאמינים שהוא... הטוב ומטיב לרעים ולטובים, במדרש איכה (ג:ט) "אך טוב לישראל" (תהלים עג:יא), יכול לכל? ת"ל לברי לבב. ומה שבפיוט טוב גם לרעים, זו טובתם שיחזרו בתשובה (מחזור ר' חיים קניבסקי)].

בבאר מים חיים (פ' חקת): "מה שאמרו במדרש בראשית רבה (פרק י"א) מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין... עמד ושיתף מדת הרחמים, שלכאורה דבריהם סותרים דברי נעים זמירות ישראל [דוד] שאמר 'כי אמרתי עולם חסד יבנה' (תהלים פט:ג), כי אף הדין והפורענות שבעולם לא נברא כי אם בשביל תכלית החסד והטוב, ועל זה אמרו חז"ל צדיקים מהפכין מדת הדין למדת הרחמים, ומשמאל ומימין על ישראל שלום, כשמת הדין נתהפך לטוב אז הוא טוב מאד, יותר ממדת הטובה, מה מלח (שהוא מר) ממתק את הבשר כך יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם (ברכות ה.), "עכ"ל.

"**ושבעת**", שסעודה זו ("לעתיד לבא") רומז לתיקון החסרון שביעה, "בזיעת אפך", תולדה דאכילת עץ הדעת. וסעודה זו בשביעה כיד המלך על ידי הקב"ה בעצמו, מדה כנגד מדה, זעת אפך תתהפך לפנים שוחקות, ו"כוס" בגימטריא אלקיים מדת הדין נתהפך למדת רחמים ע"י דוד ונעשה כוס ישועות, "דשנת בשמן ראשי כוסי רויה" (תהלים כג:ב), "רויה" בגימטריא "ארך" [רפואה] (יומא עו.), "ה' מנת חלקי וכוסי" (תהלים טז:ה).

שאצל פרעה כתיב "כוס" פרעה ואצל יוסף נקרא "גביע" הכסף באמתחת בנימין (בראשית מד:יד).

וְנָרָה להוסיף תיבת "אשא" כמו "ישא" ה' פניו אליך, שהכוונה להפוך מפנים של זעם ("פני ילכו") לפנים שוחקות זהו כוונת הראי' מפסוק כוס ישועות "אשא".

ומיוסד על הפסוק בתהלים (נא:ד) הרב כבסני מעוני, הרב פי' הרבה, גם אחר שאמר לו הנביא שכבר נמחל לו העון, עוד ממשיך בתשובה "וחטאתי נגדי תמיד" (נא:ה), "החטא נתהפך למצוה" (ע"י תשובה מאהבה), "וחטאים אליך ישובו" (נא:טו), החטאים והעונות גופא מתהפכים למצוה.

"**אליך ישובו**" י"ל לא רק החסרונות שלו אלא גם של אלו שנזכרו שם נתהפכו לטובה ולמצוה. וכל זה בברכת המזון ואכלת ושבעת וברכת... על הארץ הטובה.

הסיבה שלא רצו הנזכרים לעיל לברך שייך לברכת על הארץ ועל המזון, הסיבה של אברהם שהוליד את ישמעאל, שעד היום מפריע את ישראל בירושת הארץ, וכן עשו, האומות מפריעים; ביעקב שתי אחיות שהי' אסור עליו רק בארץ ישראל; משה שלא נכנס לארץ; יהושע בנוגע בן יורש חלק בארץ ישראל, ודוד הרי חלקו בא"י גדול וחשוב מאוד.

החשיבות הפרטי של דוד בכחו להפוך "כוס" לרחמים, ולהפוך חסרון למעלה, וחטאים אליך ישובו, זה לשון האלשיך הק' על פסוק "לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי" (תהלים נא:יא): "דברי יעשו רושם בלב השומעים עד גדר שאלמדה פושעים דרכיך, וכל כך ישובו שאפילו החטאים שהם העונות עצמם, כמאמר ברורי' מי כתיב חוטאים, חטאים כתיב (ברכות יוד.), כי הזדונות עצמם ישובו אליך אל הקדושה והפכום לזכיות".

הרב מרדכי שוימער
ברוקלין נ.י.

כללי הש"ס

'תיקו' אחר 'תא שמע'

דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני'.

הרי שאע"פ שהבעיא לא נפשטה לא כתוב בסוף 'תיקו', משום שהי' נסיון לפושטה ע"י תא שמע. (הרי"ף והרא"ש ז"ל כותבים במפורש שהבעיא הזאת לא איפשיטא).

בסוף הש"ס מופיעה בעיא כזאת במסכת נדה דף נט., 'בעי רבי ירמיה נתעסקה בכגריס ונמצא עליה בכגריס ועוד מהו תבעי לר' חנינא תבעי לר' ינאי תבעי לר' חנינא עד כאן לא קאמר ר' חנינא התם טמאה אלא דלא נתעסקה אבל הכא דנתעסקה תליא או דלמא אפילו לרבי ינאי דאמר טהורה הני מילי היכא דרצופה בו מאכולת אבל היכא דאין רצופה בו מאכולת לא תליא תא שמע נתעסקה באדום אין תולה בה שחור במועט אין תולה בו מרובה היכי דמי לאו כי האי גוונא לא כגון דנתעסקה בכגריס ונמצא עליה שני גריסין ועוד אי הכי מאי למימרא מהו דתימא שקול כגריס צפור שדי בי מצעי זיל הכא ליכא שיעורא זיל הכא ליכא שיעורא קמ"ל'.

אף כאן הבעיא לא נפשטה, ומ"מ לא כתוב בסוף 'תיקו'. אלא שכאן הדבר תלוי במחלוקת ראשונים.

הרמב"ם ז"ל (בפ"ט מהלכות איסורי ביאה הכ"ו) פסק לקולא 'נתעסקה בדם שאי אפשר שיהי' ממנו כתם אלא כגריס ונמצא

ישנן הרבה הרבה מאד (עשרות ועשרות) איבעיות בש"ס שלא נפשטו ובכל זאת לא כתוב 'תיקו' בסופן. באיבעיות האלו הי' לכל הפחות פעם אחת נסיון לפשוט אותן ע"י 'תא שמע', ואע"פ שה'תא שמע' נדחה, מ"מ אחר כך כבר לא כתוב 'תיקו' בסופן.

איבעיא כזאת מופיעה בפעם הראשונה בש"ס במסכת ברכות דף יב., 'פשיטא היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתווי מאי לאו לאתווי הא דאמרן לא לאתווי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא

וכן כאמור, בעשרות ועשרות מקומות בש"ס.

ואין להקשות ממסכת בבא קמא י"ט., 'איבעיא להו היכי קאמר היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כאורחיהו משלם חצי נזק ורבנן היא או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט משלם חצי נזק הא כי אורחיה משלם נזק שלם ומני סומכוס היא ת"ש מסיפא דרסה על הכלי ושברתו ונפל השבר על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון חצי נזק ואי סומכוס מי אית ליה חצי נזק וכי תימא ראשון ראשון להתזה ושני שני להתזה ושאני ליה לסומכוס בין כחו לכח כחו אלא הא דבעי רב אשי כח כחו לסומכוס ככחו דמי או לאו ככחו דמי תפשוט ליה דלאו ככחו דמי רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כאורחיהו חצי נזק הא מחמת ביעוט רביע נזק ויש שנוי או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט חצי נזק ואין שנוי תיקו', משום שלכאורה הבעיא של רב אשי היא בעיא חדשה, והבעיא הראשונה לא נפשטה ובכל זאת לא כתוב עלי' 'תיקו' ככללנו.

על טעם הדבר הזה שאחר 'תא שמע' שוב לא כתוב אח"כ 'תיקו', אי"ה במאמר הבא.

(מספרי 'ויכתוב מרדכי - כללי הש"ס')

עלי' כתם' וכו', וב'מגיד משנה' שם 'בעיא דרבי ירמי' שם ולא איפשיטא וה"ל ספיקא בדרבנן ולקולא וכן פסקו ז"ל', (צויין ב'דברי חמודות' אות לד). נמצא לפי זה שהבעיא הזאת ג"כ תואמת את כללנו.

אבל הרא"ש ז"ל (בסימן ח) כתב, 'ולא איפשיטא ויראה לחומרא כפשטא דברייתא וכו' ואע"ג דדחי ליה האי דיחויא דחיקא הוא' וכו'. נמצא שלפי הרא"ש ז"ל, הרוצה בכך יכול לומר שכאן לא כתוב בסוף 'תיקו' משום שהדיחוי הוא 'דיחויא דחיקא'.

נביא עוד דוגמא. מסכת נדרים ס:, 'איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם יום מאי דיניה כהיום או כיום אחד ת"ש ממתניתין קונם יין שאני טועם היום אין אסור אלא עד שתחשך הא יום כיום אחד דמי אימא סיפא אמר יום אחד אסור מיום ליום הא יום כהיום דמי אלא מהא ליכא למשמע מינה אמר רב אשי ת"ש קונם יין שאני טועם השנה נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה היכי דמי (דף סא.) אילימא כדקתני למה לי למימרא אלא לאו דאמר שנה אלמא שנה כהשנה דמי ויום נמי כהיום דיניה לא לעולם דאמר השנה ומהו דתימא הלך אחר רוב השנים ולא אית בהו עיבור קא משמע לך'.

וכתב הר"ן ז"ל 'דבעיין לא אפשיטא'.

כאן במסכת נדרים, אם הי' צורך לכתוב 'תיקו' הי' נכתב 'תיבעי' ולא 'תיקו' משום שכך הוא בכל המסכת הזאת).

רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה

רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, משום דרודף צדקה ימצא צדקה. אלא לומר לך כל הרודף צדקה הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות לעשות מהם צדקה [ב"ב ט], וז"ש ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו דהוא רודף צדקה. והיה שכרו תקחו את תרומתי מכאן ואילך שאני ממציא לו מעות לעשות צדקה.

[חיד"א]

הרב יונתן בלויא
ראש כולל זכרון יהודה

הבטחת לוו עלי ואני פורע תלוי בדרגת בטחוני

יהיה בטוח שה' יפרע לו, ואפ' אם לא יאמין בזה נאמן הקב"ה לקיים הבטחתו.

ועיין פנים יפות פרשת ראה עה"פ אפס כי לא יהיה בך וז"ל אם בטחוני חזק בה' בלא ספק שודאי ה' ישלם לו בזה אמר לוו עלי ואני פורע כמ"ש ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, פי' כפי חיזוק בטחוני בה' בודאי יהיה בה' מבטחו כדכ' ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת אבל כשאין בטחוני בה' בזה אמרו עשה שבתך חול כי אולי לא יתן לו ה' לפרוע ומתורץ קושיית תוס' עכ"ל.

ועיין ספר המקנה קידושין דף פ"ב. ד"ה ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות ואיני מלמד בני רק תורה דאי"ז סותר למ"ש כל תורה שאין עמה מלאכה, דאם לבו בטוח בה' בודאי יהיה ה' מבטחו, ואמר עוד צדיק באמונתו יחי' ויזמין לו ה' פרנסה כאוכלי מן וזהו כר' נהוראי, אך מי שאין מבטחם חזקה ולבם מסתפק איפוא הם רועים יעשו תורתם קבע ומלאכתם עראי, וע"ז אמרו הרבה עשו כרשב"י ולא הועילו כי לא היה בטחונם חזק אלא רצה לעשות כרשב"י וכענין שאמו חז"ל רפ"ב ביצה לוו עלי ואני פורע כמ"ש והאמינו בי כי כפי ערך חוזק האמונה כך יהיה מבטחו ובחי' תורה הארכנו עכ"ל.

כיוצא ב מצינו בשי' רש"י ב"ק דף ט': דהמעות שמשלם עבור המצוה עצמה וכן מה שמוסיף עד שליש להידור מצוה משלו, אבל מה שמוסיף יותר פורעים לו מן השמים ופרש"י דיפרע לו הקב"ה בחייו, והיינו רש"י מפרש צרכי מצוה והידור מצוה עד שליש אינו משל הקב"ה אלא מה שנקצב עליו, והידור יותר משליש לרש"י יש הבטחה מיוחדת שיפרעו לו בחייו, ויש"ש מסיים על

עיין מס' ביצה דף ט"ו: כי חדות ה' היא מעוזכם א"ר יוחנן משום ראב"ש א"ל הקב"ה לישראל, בני לוו עלי וקדשי קדושת היום, והאמינו בי ואני פורע.

והפ"ח והאמינו בי שאשלח לכם ברכה במעשי ידיכם לפרוע החוב, ומבואר מלשון הגמ' ומלשון הר"ח דמלבד התנאי קדשי קדושת היום, שצריך להאמין שהקב"ה יחזיר את החוב, ולא יסמוך האדם על עצמו, וכ"כ בן יהודע.

ועיין סי' רמ"ב בשו"ע, בשעה"צ אות י"ב שהביא הגר"א והב"ח דאם יכול להשיג ממי ללות צריך ללות ויבטח בה' שהוא יעזרנו לשלם לו וכ' מעטרת זקנים דלא ילוה אא"כ משער שיהיה לו במה לפרוע וסיים ונראה דהכל לפי הענין עכ"ל.

ועיין בספר עיונים בהל' הלכות שבת ח"א עמוד תכ"ד שהביא שהח"ח נשאל לבאר כונתו.

והשיב שהכל תלוי במידת בטחוני.

ועיין בספר יושר שבת סי' י"ח שמביא יסוד זה מחזו"א דהכל תלוי בדרגת בטחוני וכל' הגמ' האמינו בי ואני פורע.

עיין תוד"ה לוו עלי ואני פורע שהקי' ממה שאמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ות' תוס' דה"מ כשאין לו לפרוע.

ולפי הנ"ל יל"ת קו' תוס' דהא דאמר לוו עלי מיירי באדם בעל בטחון, והא דאמר עשה שבתך חול באדם שאין בטחוני חזק.

ומבואר דתוס' למד דוהאמינו בי אינו תנאי לקיום הבטחה אלא בא לחזק ידי הלווה שילווה ולא יחוש דלא יהיה מאין לפרוע אלא

ועיין שפ"א שתי קו' דלוו עלי ואני פורע קאי אי"ט, ומה שאמרו עשה שבתך חול קאי אשבת משום כבוד יו"ט חמור.

ויל"פ דבריו עפ"י ביה"ל עה"ת פר' תרומה שהביא זוה"ק פר' יתרו דמפרש קרא במלאכי זוריתי פרש חגיכם ולא פרש שבתכם וכ' בבית הלוי דבאכילה של שבת גם אם מתכוון לתענוג ג"כ למצוה ייחשב דבשבת כ' וקראת לשבת עונג דמצוה להתענג בשבת משא"כ יו"ט דכ' רק כבוד ושמחה ולא עונג אם מתכוין תענוג אין כוונתו למצוה, וכיון דבעינן להבטחה לוו עלי ואני פורע לשם מצוה כמו שכ' רש"י בשביל הקב"ה ממילא לא שייך האי דינא רק ביו"ט דשם בעינן לשם מצוה אבל בשבת דאם מתכוון לתענוג ג"כ יש מצוה לא שייך מה שעושים בשביל הקב"ה הרי היא מעוזכם.

ועיין רבינו יונה משלי ג', ט' עה"פ כבוד את ה' מהונך שב אל ענין הבטחון ואמר כבוד ה' מהונך ובא להזהיר שלא תרע עיני בפזרו ממון למצוות ולצדקות ולא ידאג פן יחסר הוני במתנת ידו, אבל יבטח בה' כי בכלל הדבר הזה וברכהו וכל אשר לו ירבה.

ועיין פסוק י"א שם כ' כי אם יראה בעל הצדקות ומצוות דאין מצליח בעושר יחזק ויאמץ בבטחון ואל ימאס מוסר ה' וידע כי הוא לטובתו יותר מגמול ההצלחה בעושר ובשלוה כי רצה ה' לזכותו ולנקותו מכל אשמה ועוון ולהגדיל שכרו בעולם הגמול עכ"ל.

רש"י והיינו לוו עלי ואני פורע וכ"כ ר"ן סוכה דף ט"ז. מדפי הרי"ף דיותר משליש נכלל בסוגיין לוו עלי ואני פורע.

ועיין רש"י בסוטה דף מ"ח: על מה שאמרו משחרב ביהמ"ק פסקו אנשי אמנה אר"י אלו בנ"א שהן מאמינים בה' ופרש"י לוותר ממונם לנוי הידור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבת ויו"ט עכ"ל ומשמע מרש"י דמאמינים בה' שיפרע להם כל אלו כמו לענין הוצאת שבת ויו"ט ונכלל בזה ג"כ הידור (ובפשטות הכוונה לענין הידור יותר משליש כמו שמבואר ברש"י ב"ק). וכ"כ ר"ח ב"ק דף ט: דאם נתן יותר משליש הקב"ה משלם לו גמולי שנ' מלוה ה' חונן דל.

והיינו כמוש"כ בגמ' בכיצה לוו עלי ואני פורע וכמו שכ' ר"ח בכיצה דבעינן דוקא עם אמונה וכמו שפ"י רש"י בסוטה הנ"ל.

בעיקר קו' תוס' שהק' מעשה שבתך חול עיין רש"י בכיצה ט"ו: ד"ה חדות שמחה שאתה עושים בשביל הקב"ה הרי היא מעוזכם היא תשלם מה שתלוו בשבילה עכ"ל.

ומשמע דוקא אם כונתו לכבוד שבת לאפוקי אם כונתו לכבוד עצמו להנאת עצמו או להראות עושר בפני אחרים וע"ז נאמר עשה שבתך חול, ותוס' לא ס"ל חילוק זה.

בשכר שישראל זהירין בנר יזכו לאור הקב"ה

בערב שבת צריך להדליק כל הנירות ואפי' נר חנוכה קודם שידליק נר שלפני השולחן שהוא לכבוד שבת שהוא קבלת שבת, ודווקא למדליק ולא לאחר. ובשכר שישראל זהירין וזריזין בנר יזכו לילך לאור הקדוש ברוך הוא שנ' והיה לך השם לאור עולם וגו' ו"ר י"ש ב"ב א"ס.

[מהר"ח אור זרוע ס"ז]

הרב יצחק זאב גאלאמבעק
לייקואד

השתדלות בשביל פרנסה

(יהושע א:ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל, ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנ' ואספת דגנך... אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן.

כתב בחידושי מרן רי"ז הלוי (חיי שרה ד"ה לא) בזה"ל: וכמדומני שראיתי בשם הגר"א שמקור דברי ר"מ אלו (בסוף שמיטה ויובל) מפני שזו היא מדתו של ר' שמעון בן יוחי וחבריו ולמדנו מזה דאע"ג דאיפסיקא הילכתא כר' ישמעאל דהנהג בהן מנהג דרך ארץ מכל מקום גם זו המדה של רשב"י וחבריו מדה היא ואם בא איש מכל באי עולם להתנהג במדה זו אינו צריך לשום דבר בעולם הזה כי ד' יזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו בלי שום השתדלות מצדו כלל וכו' עכ"ל.

לפי"ז יש ליישב הסתירת הר"מ דהר"מ בסוף שמיטה ויובל מיירי מי שהוא במדרגת ר' שמעון בר יוחי ומי שהוא במדרגה זו הקב"ה מזמין להם פרנסה בלי שום אמצעי כלל כמו כשר' שמעון בר יוחי היה למד במערה והקב"ה הזמין לו אכילה ושתיה בלי שום אמצעי כלל ולא היה בו חילול ד' משא"כ הר"מ בה' תלמוד תורה מיירי מי שרוצה ללמוד תורה אבל אינו במדרגת ר' שמעון בר יוחי וממילא כדי ללמוד צריך

מצינו גם תנאים ואמוראים שעשו השתדלות בשביל פרנסה ולא למדו כל היום בלי השתדלות, כתב הר"מ בסוף הלכות שמיטה ויובל (יג:יג) ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מצעו להבדל לעמוד לפני ד' לשרתו ולעבדו לדעה את ד' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ד' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים וללוים וכו' עכ"ל.

וחקשה המעשה רוקח שהר"מ סותר עצמו במה שכתב בה' תלמוד תורה (ג:י-יא) כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה, אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם, ועוד צו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן... מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו ומדת חסידים הראשונים הוא ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא שנ' (תהלים קכח:ב) יגיע כפך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב עכ"ל, משמע דעכ"פ ישתדל במלאכה כדי שלא יטיל עצמו על הבריות וכאן כתב הר"מ נראה להדיא דבלא שום מלאכה קאמר דומיא דשבט לוי.

וי"ל דאיתא בברכות לה: ת"ר ואספת דגנך (פ' עקב יא:יד) מה ת"ל לפי שנ'

השתדלות והקב"ה יזמין לו פרנסה ואילו הר"מ בסוף שמיטה ויובל משמע דהמדרגה המעולה ביותר ונתקדש קדש קדשים הוא רק אם לומד כל היום כולו בלי השתדלות והקב"ה יזמין לו פרנסה בלי שום השתדלות כל עיקר.

ישניות דהר"מ לאבות (ד:ה) כתב על מה דאיתא שם ולא קרדם לחפור בהם בזה"ל לא תחשבהו תורה כלי לחיות בו... העניי ההוא אלו פשט ידו לקחת היו ממלאים ביתו זהב ופנינים אלא שלא היה רוצה אבל היה מסתפק במלאכתו שהיה מתפרנס בה אם ברוח אם בדחק... וכבר ידעת שהלל הזקן היה חוטב עצים... והיה עני בתכלית העניות (יומא לה:): ואין ספק למשכיל שאילו היה מורה לאנשי דורו להנות מהן לא היו מניחין אותו לחטב עצים ורבי חנינא בן דוסא שיצאה בת קול ואמרה כל העולם כולו אינו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב לערב שבת (ברכות יז:): ולא היה מבקש מבני אדם וקרנא היה דין בא"י והוא הוה דלי דולא וכשהיו באין בעלי הדין לפניו היה אומר תני לי מי שידלה במקומי או תנו לי כדי בטילתי ואדון לכם (כתובות קה:). ולא היו ישראל שבדורם לא אכזרים ולא בלתי גומלי חסדים ולא מצאנו חכם מן החכמים עניים שהיה מגנה אנשי דורו על שלא היו מעשרים אותם חלילה להם אבל הם בעצמם היו חסידים מאמינים האמת לעצמם והיו מאמינים בהשם יתברך ובתורת משה אשר בה יזכה לחיי העולם הבא ולא היו מתירין לעצמם לבקש ממון מבני אדם והיו רואים שליחתיה היה חילול השם בעיני ההמון מפני שיחשבו שהתורה מלאכה מהמלאכות אשר יחיה בהם אדם ותתבזה בעיניהם ויהיה מי שעושה זה דבר השם בזה וכו' עכ"ל.

יש לעורר דלפי הנ"ל דיש סברא של אפילו אם הוא במדרגה של רשב"י יש מעלה של

לפשוט ידו לקחת כסף מההמון עם וזה נחשב לחילול ד'.

הנה באגרות משה (יו"ד ח"ד סי' ל"ו אות ד' ד"ה אבל) הקשה עוד סתירה בהר"מ שהרי מתחילה בה' ת"ת הלכה י' כתב שאם אינו עושה מלאכה להתפרנס הוא איסור היותר גדול שחילל את השם וביזה התורה וכיבד מאור הדת לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה וגם שעונשו גדול דנטל חייו מן העולם הבא ותיכף בהלכה י"א כתב רק שהוא מעלה גדולה למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו ומידת חסידים הראשונים היא כמפורש שליכא איסורא אלא רק שאינו כמעלת חסידים הראשונים עכ"ל.

וי"ל שהר"מ בהלכה י' מיירי למי שאינו במדרגה של ר' שמעון בר יוחי וממילא כדי ללמוד תורה כל היום צריך לגבות כסף בשביל מזונו וע"ז כתב הר"מ דהרי זה חילול ד' משא"כ הר"מ בהלכה י"א מיירי מי שהוא במדרגה של ר' שמעון בר יוחי רק הטעם שרוצה לעשות השתדלות בשביל פרנסה ולא ללמוד במערה כרשב"י והקב"ה יהיה מזמין לו פרנסה בלי שום חילול ד' כמו שהזמין הקב"ה לרשב"י מים ומזון סמוך למערה הוא משום דהר"מ כתב מושג חדש, והגר"א כתב דהמקור למושג חדש הוא בברכות ה. דאיתא שם אמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים דאילו גבי ירא שמים כתיב (תהלים קיב: א) אשרי איש ירא את ד' ואילו הנהנה מיגיעו כתיב (תהלים קכח:ב) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה.

אולם צ"ע לומר מהלך זו, חדא, דלפי"ז נמצא דמהר"מ זו משמע דאפילו אם הוא במדרגת רשב"י יש מעלה יותר לילך בשביל פרנסה ולהיות נהנה מיגיע כפו יותר ממי שלומד תורה כל היום ואינו עושה שום

לקח זה לסימן מן השמים שתפקידו בעולם הוא לעשות השתדלות (עיין תענית כא. דאילבא ור' יוחנן הוי גרסי באורייתא דחיקו להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבד עיסקא, ואכמל"י).

ד) ועיין הנציב (כפ' זאת הברכה לג: ב בהעמק דבר ובהרחב דבר) שכתב דיש מח' בין שבט בנימין לשבט יהודה דטבע שבט בנימין, גדוליו להתהלך בדרך החסידות והפקרות למעלה מטבע אנושי בבטחון על כן סמך ברכת שבטו לשבט לוי ודעת שבט יהודה שכבודו של הקב"ה להמעיט הנס כל שאפשר למען דעת כי גם הליכות עולם הטבע הוא ע"י השגחתו יתברך.

וי"ש לעיין דמדה זו של רשב"י ללמוד בלי שום השתדלות והקב"ה יזמין לו פרנסתו כדי ספוקו אם זה עולה כפי שיטת שבט יהודה או מהלך זו הוא רק כפי שיטת שבט בנימין.

לעשות השתדלות בשביל פרנסה משום יגיע כפיך כי תאכל א"כ מהו ראיית הר"מ מהלל בזה שהלך לחטוב עצים ולא גבה מעות משום חילול ד', אולי הלל הלך לחטוב עצים משום המעלה של יגיע כפיך כי תאכל א"כ נמצא דהדרא קושיא לדוכתיה קושיות אגרות משה סתירה בהר"מ ועיי"ש.

ג) ויש לעורר דלפי מה שכתב הר"מ בסוף שמיטה ויובל דלא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי עולם יכול לפרוק מעול צוארו עול החשבונות הרבים הרי זה נתקדש קדש קדשים, והביא הגר"ז בשם הגר"א דמדה זו הוא בלי שום השתדלות כלל א"כ מהו הפשט בהלל שעסק בהשתדלות הלא לא ניתן לומר שלא היה במדרגת ר' שמעון בר יוחי. וי"ל דגם מתחילה הלל למד תורה כל היום כולו כרשב"י רק כתב הר"מ דאם עושה זה יזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים וללויים, והלל ראה שלא נתקיים ברכה זו על עצמו א"כ

כל תפלה פועלת

אף אם יראה הרוואה שהתפלל על איזה דבר ולא הועילה תפלתו אל יתייאש מלהתפלל עוד אלא יקוה ויחזור ויקוה כמ"ש בש"ס (עי' גיטין נז:): כי אין לך תפלה למטה שאין עושה פרי למעלה, ועליהו לתרופה, וצריך לבטוח בה' ולחזור ולבטוח ולהתפלל עד שתרד התשועה למטה...

וזהו אלי אלי למה עזבתני שלא באה התשועה עדיין שרחוק מישועתי דברי שאגתי א-להי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, הטעם לכל זה הוא שאתה קדוש יושב תהלות ישראל יושב לשון מצפה וממתין, שיש לך שעשועים מתהלות ישראל שירבו עוד לדבר דבורים ראויים ורצויים לפניך, לכך לטעם זה כך בטחו אבותינו בטחו ותפלטימו, פירוש כך בטחו אבותינו והתפללו ואף שלא נענו בפעם הראשון בטחו עוד ותפלטימו על שהתפללו עוד ברבוי תפלה.

[מאור עינים]

מכתבים למערכת

נר חנוכה לאדם בלי בית

הערות שונות

לכבוד ירחון המאור

ולכן הרמב"ם משמיט את הדין שמלך אסור בעשיית מלאכה, כיון שסובר הרמב"ם שמלך לא נהי' עני, וגם מצד הקרבנות דהוה יום שמחה כנ"ל, ובפשטות אפ"ל שזאספת דגנך זה ה'תורה'.

שם: בענין שלא תוקעים בערב ר"ה נמצא ב' טעמים א' לערבב השטן, ב' להפסיק בין תקיעות רשות לחובה, ונ"ל שהני טעמא חד היא שמתוך שעם ישראל מחבבים ורוצים להפסיק בין תקיעות רשות לחובה ממילא השטן מתערבב.

עמ' קי"ח: כ' הרב נחום אבראהם אודות מש"כ הרב דוד צבי דיק בענין נר חנוכה לאדם בלי בית. עיין תוס' סוכה מו. ד"ה הרואה שמי שאין לו בית פטור מן החנוכה.

א"ע יעזר יחיאל קונשטנט
ר"מ בישיבת קול תורה

קובץ תשרי – עמ' י"ז: מביא הרב רועי צבי תמיר הגמ' בר"ה כח שהכהנים תוקעים כל השנה בביהמ"ק אין צריכים לתקוע בר"ה, שמעתי ממחותני הרב חיים צבי בנט שכתוב בתרגום שתקיעת החצוצרות של הכהנים זה לערבב את השטן, וראיה מהגמ' ר"ה טז. "תוקעין ומריעין כשהן עומדים כדי לערבב השטן" ובוזה ביארנו למה לא תוקעים בערב ר"ה כדי לערבב את השטן וכי הוא לא זוכר משנה לשנה.

קובץ אלול – עמוד ע"ז, מביא הרב יהושיע פסטרנק את ה'ספרי' שיום שמחתכם אילו התמידין, כתב במלבי"ם שלפ"ז כל יום זהו יום שמחה, (אולי לכן החסידים מקילים באמירת 'תחנון' כיון שאומרים פרשיות הקרבנות), ומרן הגרא"ל שטיינמן אומר שגם אנשים שעובדים כריבי"ם לחשוב הלימוד,

תאומי סייאם מחוברים

תורת העובר לידידי הג"ר ישי יצחק שרגא פכ"ג סי' ט"ו עיי"ש, ומש"כ ע"ז בשו"ת משנה הלכות חט"ז סי' ל"ז. ובס' משנת פיקוח נפש מו"מ בזה עם הגרב"ד פוברסקי סי' מ"ז עיי"ש ובס' שמרו משפט ח"ב סי' פ"ו ובמק"א כתבתי בזה.

ב) בעמ' ט"ז האריך יד"נ הגר"ד תמיר בתק"ש שחל בשבת. אם יצא. ובדברי התוס' סוכה ג' ע"ב. עיי' מה שהארכתי בכ"ז גם בס' גם אני אודך מתשובותי להרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ח"ב סי' אות ד' עיי"ש.

ג) בעמ' פ"ז חברי הצלה אם יקבלו תוספת שבת, עיי' מה שהארכתי בבית מתתיהו ח"ב סי' כ"ב, ומה שציינתי בזה במועדי הגר"ח ח"ב תשו"ר פ.

בברכה מרובה,
מתתיהו גבאי

לכבוד קובץ הנפלא המאור המלא וגדוש בתוכן רב ועצום,

יישר כח על הקובץ תשרי חשוון תשע"ח. וראיתי בעמ' פ"ז, מש"כ הג"ר לוי יצחק הלפריין, בעל מעשה חשב, בנידון תאומי סייאם מחוברים. אם מותר להרוג אחד באופן, שא"א שיחיו שניהם. הנה בס' בד קודש למור"ד הגרב"ד פוברסקי ח"ד סי' נ"ב הביא מעשה שהיה בארה"ב בתאומי סייאם, שנולדו מחוברים, והורה בעל האגרות משה זצ"ל להתיר להרוג אחד מדין רודף. ותמה ע"ז הבד קודש, מהמבוי בסנהדרין ע"ב. עובר משמיא קרדפי ליה ואי"ז רודף עיי"ש מש"כ לקיים פסק האגר"מ ומש"כ בזה בתשו' והנהגות ח"א סי' תצ"ג, ובשו"ת השבי"ט ח"ז אעה"ז סי' י"א, ובס' עיצומו של יום לידידי הג"ר רפאל ברוך טולדנו יומא סי' ט"ז ובשו"ת מבית ישראל ח"א חו"מ סי'א ובס'

מאי עיקר – שפלות עצמו או גדלות הבורא

כבוד המערכת

בעיניו הוא בודאי מוסיף לשלוח תכשיטין וכמו כן תמיד חוזרת חלילה. כמו שאמר הרב הצדיק המנוח מהור"ר זושא זצ"ל על פסוק (תהלים קטז, יב) מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, פירוש יותר מה שכנסת ישראל עובדים לו יתברך הוא מוסיף להם בהירות לעבדו בחשק ושכל גדול יותר.. וזה פירוש המדרש מתן אדם ירחיב לו, יותר מה שהוא יתברך משפיע על פי עבודת האדם לכנסת ישראל היא מעלת יותר חן והרחבת הדעת לפניו יתברך עכ"ל.

דוב ברגר

ראיתי מש"כ בקונ' תשרי הרה"ג רא"פ מאירס שליט"א בענין מאי יהא עיקר המחשבה אי בשפלות עצמו או גדלות הי"ת שנחלקו בזה הני תרי אחין הק' הרר"א והרר"ז, אמרתי להעיר שעיקר שפלות עצמו צ"ל רק להוסיף חיל לתורה ועבודה כמ"ש בשמו בעבודת ישראל (כי תשא) על מאמר חז"ל (שמות רבה מא, ה) ככלתו כתיב ככלה שהיא מקושטת בכ"ד קישוטין הן כ"ד ספרים, וידוע שכל קישוטי החתן שנותן לכלה כדי שתעלה חן בעיניו וממילא אחר שתמצא חן

אי יש הידור מצוה לעשות סוכה גדולה

לכבוד מערכת המאור,

ופעם שמעתי בשם הרה"ג ר' גרשון ווייס שליט"א משגיח דישיבה דסטנן אילנד שהק' במה שאנו מבקשים ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתיך, ושוב אמרינן שמונה עשרה דרובו הוא בקשת צרכינו ולא שבחו של ה'. ובניאור הדבר אמר דזה גופה שאנו מבקשים מה' זהו גופה שבחו שאנו מכירין דהכל ממנו. ואם כן שאפשר בזה לישב קיושת המשך חכמה, דבעשרת ימי תשובה שאנו מתחזקים באמונה בה' כדאיתא בהרמב"ם דאין תשובה מכפרת אלא למאמנים, ולבקש צרכנו הוא ראי' שאנו מאמינים בה' אם כן גם תוך ג' ברכות הראשונות מבקשים צרכנו, וכדבארנו דזה גופה שבחו.

ג. בגליון תשרי תשע"ד כתב לדון אם נוכל להתפלל שלא לירד גשם בסוכות, ולענ"ד מתנ"י הוא בתענית "על כל צרה שלא תבוא על הציבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשם", וכן נפסק בשו"ע (ס' תקע"ו ס' י"א), ועוד במ"ב, (ס' תפ"ח סק"ב), כתב שלא יכריז השמש ששוב לא יזכירו גשם ומטר שנראה כאילו ממאנים על הגשמים, וכן כתב (בס' קי"ד ס"ק ג') בנוגע לאילו שמתפללים נוסף אשכנז ולא מזכירין מוריד הטל. וזכרני בימי ידלותי בבית מדרש עמק הלכה אצל הרה"ג ר' טוביה גולדשטיין זצ"ל דקודם מעריב חול המועד פסח הכריז הגבאי ההלכה שאין מכריזין שלא לאמר ותן טל ומטר לברכה, וא"כ כל שכן שאין מתפללין שלא תרד גשם.

החותם לכבוד התורה
דוד צבי דיק
לייקוואוד

א. גליון תשרי תשע"ח כתב הרה"ג ר' יוסף ליברמן שליט"א לדון אי יש הידור מצוה לעשות סוכה גדולה ממה שצריך, וכתב הרב שליט"א דעיקר הידור מצוה הוא שיפה למראה ומהודר, ואינו תלוי דוקא בגודלו, והדין עמו דלא מצינו ענין של הידור באופן קיום המצוה רק בחפצה של המצוה דלא מצינו דשייבתו בסוכה יהא באופן מהודר. וכל המעלה לעשות סוכה גדולה הוא שמרחיב דעתו כמו שכתוב הרב שליט"א וזה הידור של קיום המצוה. אמנם נראה להביא סמך דאיכא ענין של הידור אף באופן קיום המצוה מדברי הרשב"ם (פסחים, צט, ב, ד"ה לא) שכתב הטעם שלא יאכל אדם ערב פסח הוא "כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משם הידור מצוה", ולכאורה אכילה בתיאבון הוא הידור בקיום המצוה ולא בהחפצא של מצוה, ואף דהמצוה הוא מעשה האכילה הא גם בדי מינים המצוה הוא במעשה הלקיחה ולא מצינו ענין של מעשה הלקיחה יהא באופן מהודר וא"כ מדבריו מבואר דגם בקיום המצוה יש ענין של הידור מצוה ואפשר הוא הדין בסוכה. ויש לעיין.

ב. בגליון תשרי תשע"ד הביאו דברי המשך חכמה (ריש פרשת וזאת הברכה) בטעם שאנו אומרים זכרנו לחיים בברכה ראשונה ולא זכרנו לחיים טובים. והנה המשך חכמה הק' האיך מזכירין זכרנו לחיים הא קי"ל דבג' ברכות הראשונות לא פתחו בצרכיהם של ישראל עד שפתחו בשבחו של מקום, ובזה כתב ליישב דבתחילה אומרים זכרנו לחיים ורק לבסוף אמרינן וכתוב לחיים טובים וכו'.

הידור מצוה בסכין של מילה

כבוד המערכת

יש ליישב ע"פ הרמב"ם הנ"ל בסוף איסור"מ ששם הביא שיש ענין כללי ליפות כל המצות לכן לא היה צריך להביא זה בכל מצוה ומצוה ודו"ק.

ועי' חזו"א יו"ד סי' קכג סק"ה שיש להזהר שלא יתערבו מים מלוכלכים במקוה וז"ל שם והרי אנו משתדלין על הנקיון וההידור כראוי לעושי מצוה עיי"ש וידוע שמקפידים מאד לבנות מקוואות נאים גם לפי המראה החיצוני וגם ידוע שנמצאות מדורות שעברו סכיני מילה יפות כי מצות מילה עדיין עושין אותה בשמחה וברוב עם לכן מהודר ליפות את המצוה.

וכמובן שהכל כפי האמצעים של כל אחד ואחד ועי' רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הי"א שמצוה מן המובחר לחזק את בנין ביהמ"ק ולהגביהו כפי כח הציבור ע"כ והכל כפי מה שהוא אדם.

דוד ב"ר

בענין חקירת ידי"נ הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א באיזה מצוות שייך זה קלי ואנוהו הנה במנחת אשר עה"ת פי בשלח נסתפק אם יש ענין שיהא סכין יפה למצות מילה ולענ"ד יש להביא מקור מהרמב"ם (סוף הל' איסורי מזבח) שיש ענין להדר בזה וז"ל שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח וגו' והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הקל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו וכו' וכן הוא אומר כל חלב לה' וגו' ע"כ ברמב"ם הרי משמע שבכל דבר מצוה לפי הענין יש להשתדל שיהיה יפה ועי' שבת קלג: דתניא זה קלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה וגו' ספר תורה נאה וגו' בקולמוס נאה וגו' אבל במשנת יעבץ אר"ח סי' סז סוף אות א הקשה למה הרמב"ם השמיט רוב הדינים מברייתא זו אמנם לענ"ד

למה אין תפלה לבנים בתפילת שמו"ע.

הארות לקובץ תע"ב

הנה אין אני כדאי להיות כמערער ח"ו על דברי מרן, אבל בשבת ארץ ישראל רצוני לדרוש, ולכן אכתוב לתרץ תמיהתו בדרך אחרת.

בתורת קול אריה (ע' ק"ה) מביא בשם הרה"ק השר שלום מבעלזא זצוק"ל שבעת החורבן חלקו העי"ן שרים בין עצמם את שבת ארץ ישראל, השר של מדינת

לכבוד מערכת המאור, הע"י.

אבוא בזה בכמה הארות לקובץ תע"ב

א. ע' י"ו, במאמרו של הרב רש"ב גנוט, שו"ת מהגר"ח קנייבסקי שליט"א, כותב למה ארץ ישראל אינה משופעת בפלאי עולם וכו' והביא תי' ע"ז ושמרן הגר"ח קנייבסקי הסכים לדעתו.

הקיל אחר שהיית מעל"ע, וכן פסק בדברי מלכיאל הנ"ל, ובספר שמירת הגוף והנפש (סי' א' הע' כ"ז) מביא בשם הגר"פ אפשטיין זצ"ל ראב"ד ירושלם שכתב דהלכה למעשה אין נוהגין כהתפארת למשה ולא שמענו בימינו שמורין כן אלא יעשה כמש"כ בדברי מלכיאל להמתין בשהיית מעל"ע. ובשו"ת שבט הלוי הנ"ל (אות ו') כתב דרגיל להורות כתפארת למשה, ובכלי חרס וכד' שא"א להגעיל יש להקל.

ברם כאן שרחצו המחבת והמשיכו לטגן בו ללא הגעלה או המתנה, נראה דכיון דהבליעה מהדג בודאי יש בה א' מס', וא"כ דינו לכל הפחות כדין כלי בשרי אם מותר להשתמש בו לדגים ולהיפך, וזה האריך בשו"ת חינוך בית יהודה (סי' ס"א) להתיר ואפילו בכלי בן יומו כהוכחת הטו"ז (סי' צ"ה סק"ג), ולא כדברי הטור (סי' קט"ז) דלכתחילה יש לייחד כלי לדגים בלבד. וכן מביא במעדני השלחן, וכתב בשם עצי העולה (הלכות סכנה בחוקי חיים, סק"ב) דטעמו ולא ממשו אינו עושה ארס, ומותר לכתחילה.

ובדאי לא גריע מסכין שחתך בו בשר דמותר לרוב הפוסקים, ועיין בדרכי תשובה (סי' קט"ז סק"ז) דמביא לאסור, וכן במגדים חדשים (סי' קט"ז סק"ג).

ומה שכתב הרב אמסעל לחלק בין תנור קטן לגדול, כדבריו מבואר בפרי חדש (סי' ק"ח סק"ד), ובחכמת אדם (כלל ס"ח אות א').

ג. ע' נ"ח, אות ב', מביא הרב צבי אריה פריעדמאן, על הא דאין מזכירין בנים בתפילת שמו"ע.

ומצאתי בזה כמה תירוצים ואביאם כסדר התפילה:

מחיה מתים ברחמים רבים, זה מי שאין לו בנים כמו שכתוב לחיות זרע וכן למען תחיון ורביבתם. ואמר ברחמים רבים כמו

טורקיי לקח שבח הצמר, כידוע שצמר הארץ הוא טוב, ורבים מהדרים ללבוש טליתים הנעשים מצמר ההוא.

ב. ע' כ', כתב הג"ר יעקב אמסעל, אודות שטיגנו שניצלים [בשר] במחבת, ובא אחד וטיגן שם באמצע דג, וזרקו הכל, והדיחו המחבת, והמשיכו בתוך המעל"ע לטגן שם שניצלים, ושאל אודות המחבת.

והשיב הרב שליט"א: בזה ודאי אין שאלה דהרי גם בעצם אפיית בשר ודג בתנור א' הלא התיר הרמ"א בסקט"ז ובש"ך הביא מחלי מהרש"ל שהתיר והב"ש שהחמיר. וצ"ל שמירי בתנור קטן אבל בגדול כמו שלנו ל"נ להחמיר ובפרט לצורך קצת ומכש"כ הכלים שרחצו לא צריך עוד שום דבר.

והרב אמסעל קיצר בדבריו במקום שיש להאריך, ואבוא בזה כמפרש דבריו.

הדבר הראשון שיש לדקדק, מש"כ הרב השואל "ובא אחד וטיגן שם באמצע דג, וזרקו הכל", דבודאי הדג דינו כן לזריקה, אך דין הבשר אינו כן, והנה מלשון השאלה משמע דכך היה מעשה, אך לדינא יש לראות הענין אם באמת נאסר הבשר.

דהנה בשו"ע יו"ד (סי' קע"ג ס"ב) כתב הרמ"א דבדיעבד אינו אסור, ובטו"ז שם (סק"ג) דהיינו דוקא ריחא אבל לא בטעם, ומ"מ אפילו בטעמא אם יש ס' כנגדו מותר, וכן משמעות כל הפוסקים, וע"ע בדברי מלכיאל ח"ב (סי' נ"ג) דדן להתיר אפי' אין כנגדו ס' עיי"ש באריכות. ובספק ס' כתב להקל, וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ז (סי' ג' אות ה') דיש לסמוך עליו ובפרט בע"ש. ועיין במעדני השולחן (סי' צ"ה סק"א) דיש להקל להוסיף לכתחילה ולבטל האיסור.

ודין המחבת ששאל, הנה לכתחילה פסק בתפארת למשה (מובא בפ"ת סי' קט"ז סק"ג) דצריך הגעלה, ובכף החיים (סק"ג)

על ידי כן ירבה וכן יפרוץ, ומסיים ברוך אתה גואל ישראל וכן מצינו בבעז שאמר לרות וגאלתיך אנכי שהיה ג"כ להקים שם למחלון שמת בלא בנים, וכשנשא אותה שהיה לה בבנים נקרא גואל. [צמח דוד להרה"ק מדינוב, עניני תפילה ע' רמ"ט].

ותן שכר טוב לכל הבוטיחים בשמך באמת. בספר משאת כפי ח"א [ע' ע"ח] כ', שמעתי מהגאון רבי ירוחם ליינער זצ"ל שאמר בשם אביו (כמדומני או בשם בעל סדרי טהרות) שייפלא שאין שום בקשה לבנים בי"ח, אלא שמרומז כאן על פי הקרא דתהילים (קכ"ז, ג') הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן, וכן אמרו ביבמות (מ"ה ע"ב) שאע"פ שאין אשה מצווה על פריה ורביה יכולה לטעון שרוצה חוטרא לידה וזהו מרומז במשען. [משאת כפי ח"א] ע"ח].

לדוד ודוד נודה לך. כ"ק מרן אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר, כי לדוד ודוד נודה לך וכו', שבברכת מודים, היא תפלה על בנים כשרים וטובים, ובמכוון תקנו אנשי כנסת הגדולה תפלה זו ברמז, לפי שהיא תפלה חשובה עד מאוד לכל אב, וכדי שלא יקטרגו עליה ותקובל ברצון, הסתירה בתיבות אלו, וכל אחד צריך להתפלל על כך מקירות לבו, כדי לזכות לדורות ישרים, יראי השי"ת ועוסקים בתורה ובמצוות.

וע"ע בשער יששכר להגה"ק בעל מנחת אלעזר ח"א [דף צ"ח ע"א] שבי' על ברכת רפאינו, מקובל בידינו מאדמו"ר הה"ק מהר"ש זיע"א מפה [מונקאטש] כי בברכת רפאינו יוכלו לפעול כל הישועות גם בנים. וע"ע בצוואת הרה"ק בעל יסוד ושורש העבודה (אות י"א) מקומות בהם התפלל על חשוכי בנים.

ברם מצינו דרך אחרת בזה, והוא דרכו של הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין, וז"ל בספרו מחשבות חרוץ להגה"ק רבי צדוק

שכתוב וברחמיך הרבים לא עשיתם כלה ולא עזבתם. [פירוש מהר"א בן הגר"א ע' ז'] וע"ע סידור היעב"ץ בברכת מחיה המתים, שבי' יש בברכה זו חמש פעמים תחיית המתים, מלבד ומקיים אמונתו לישני עפר, נראה לי שהם כנגד ארבעה חשובין כמתים [עיי' נדרים (ס"ד ע"ב) עני, ומצורע, וסומא, ומי שאין לו בנים] וכו', ברוך מחיה המתים כולל כל מיני מתים כנזכר לעיל. וכ"כ באשל אברהם (ראפורט), על גליון השו"ע (סי' קי"א סק"א).

ראה נא בעניינו. אמר שיש להתבונן, הלא ג' דברים יש שצריך להתפלל עליהם ביותר, דהיינו בני חיי ומזוני, ולמה על חיי ומזוני תקנו אנשי כנסת הגדולה ברכה בתפלת שמונה עשרה, ולא מצינו בשמונה עשרה תפלה על בני. ואמר שזה כלול בברכת גואל ישראל, כי גואל ישראל משמע לשון הוה שתמיד הקב"ה גואל ישראל, ואיה גאולתינו, הלוא בגלות אנחנו. אלא לפי שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף [יבמות (ס"ב ע"א)], אם כן כשהקב"ה פוקד עקרות ומרבה גבולינו בבנים ובנות, בזה הוא גואל אותנו תדיר, וזה התקרבות הגאולה (על כן תחלת הברכה היא ראה נא בעניינו כמ"ש המגיד בהגדה וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ, ועל ידי שהקב"ה נתן לישראל מזוני רויחי, יכולים ישראל לפרות ולרבות, וח"ו במיעוט פרנסה גורם פרישות דרך ארץ, וזה פירוש התפילה ראה נא בעניינו, והבן).

או יאמר ראה נא בעניינו, כי מצינו במצרים היו שני דברים לקרב הגאולה א' ריבוי העם השלים, ב' קישוי השיעבוד וזה פירוש הפסוק וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, פי' כאשר הגדיל קישוי השיעבוד, אז יושב הקב"ה לבטל קישוי השיעבוד, ושתהיה קירוב הגאולה ע"י ריבוי העם, וזהו פירוש ראה נא בעניינו כי אי אפשר לנו לסבול קישוי השיעבוד, ותחשוב מחשבות לקרב הגאולה,

ועיין בדברי מנחם [לחכם ספרדי נדפס בשאלוניקי בתרכ"ו] שכתב, דדוקא בציבור אין לענות אמן אמן, אבל יחיד מותר.

ובמור וקציעה להגריעב"ץ האריך מאד בזה, ומסיק וז"ל: ועלה בידינו שעכ"פ זכינו לדין שמותר לענות אמן אמן, וקרוב לומר שמצוה לעשות כן כדאשכחן להדיא בקרא, והוי קבלת דברים בחיזוק, כמ"ש רז"ל [שבועות ל"ו ע"א] הן הן שבועה, ואע"ג דודאי המשנה ידו על התחתונה, דעכ"פ מיחוי כיוהרא, מ"מ מי שענה כך, אין תופסין אותו על כך, לא מיבעיא דאין משתקין אותו אלא מגונה נמי לא הוי אדרבה משובח הוא, ועוד נ"מ לדינא, דדבר מצוי הוא בבית הכנסת שרבים מברכין ברכות השחר, ורגילין לפעמים לסיים זה אחר זה תוך כדי דיבור, שמיד שענה אחר האחד זקוק לענות שניה, וכן כשעומד בבונה ירושלים ועונה אחר ברכת עצמו, ותוך כך שומע סיום הברכה מאחר, עונה אחריו גם כן ואינו חושש.

אכץ אחר חתימת תפלת י"ח, פשוט בעיני שצ"ל אמן ואמן כמ"ש בספר תהלים, כך נכון ודאי בין למתפלל עצמו בין לעונה. וכן קבעתי בבית אל בס"ד.

והראני הגאון רבי משה פרקש שליט"א שבפסקי חת"ס על קרי"ש ותפילה (אות כ"ט) הביא ממנהגי חת"ס פ"א ס"ב שענה אחר ברכת שומע תפילה אמן ואמן.

ולפי הדברים הנ"ל, מובן היטב מה שאנו אומרים בסיום מסכת "אמן אמן אמן", דלפי פשיטות דברי הרמ"א והגר"א, לא מובן האיך מותר לומר זאת.

החותם בברכה מרובה
נחום אריה ברנש

הכהן [נ"ט ע"א], דבכל י"ח ברכות התפלה לא נמצא תפלה על בני, ואע"פ שיש לומר משום דרוב נשים מתעברות ויולדות ורוב בני אדם יש להם בנים, מ"מ הרי מבקשין רפואה אף שרוב בני אדם בריאים, ובודאי קבעו בתפלה כל צרכי בני אדם, ואיך לא קבעו ג"כ בקשת הבני לחשוכי בנים או מעוטי בנים, ועוד, שאף למי שיש לו בנים שייך בקשת בני, לבקש בעדם שיהיו צדיקים ושלא יצאו מהשורה, עד שיאמרו עליהם מוטב שנהפכו שליטו על פניו ושלא בא לעולם, דגרוע ממי שאין לו בנים. ומסיים: אבל הוא הדבר שאמרת, כי התפלה הוא רק לצרכי שעה וחיי שעה, ובני הוא חיי עולם בקיום המין, דבר זה אי אפשר להשיג בתפלה לבד רק בכח התורה.

ד. במאמרו של הרה"ג אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א בענין עניית אמן ואמן כפול, מביא מעלת אמירת אמן ואמן כפול.

ויש לציין לדברי הרמ"א בש"ע אר"ח (סי' ס"א ס"ב) וז"ל, וי"א שיש ליהדר שלא לענות על שום ברכה שני פעמים אמן. ובמג"א (סק"י) מביא שהב"י חולק ואין חילוק בין אמן אמן לאמן ואמן, ומביא דברי רבינו בחיי המובאים במאמר הנ"ל. ובביאור הגר"א (סקכ"ב) מציין לירושלמי דאיתא להדיא שלא לענות אמן ב' פעמים.

ובפרמ"ג (שם בא"א סק"י) כ' דיש תרי גווני אמן, אחד שאני מאמין שכן הוא, והשני הוא בקשה יה"ר שיאמנו הדברים וימלא משאלותינו, וא"כ בברכה שיש בה שני ענינים ע"ד משל רפאנו ה' ונרפא, רופא חולי עמו ישראל, שפיר יש לומר שני פעמים אמן ושרי כמו אנו ליה וליה עינינו תרי עינינו.

אי איכא הידור מצוה בשיעור יותר מהחוב

שיהיה מרווח ושיהיו דפנותיו והסכך יפים, עכ"ד הגאון שליט"א.

ברם יש לעיין בהך מילתא, דמה שציין למגן אברהם בסימן תרע"ב גבי נרות ארוכים, הנה מהמשך דבריו שם מוכח בהדיא דאיכא הידור נמי בלולב ואתרוג גדולים, שכן כתב בזה"ל, אבל בנרות שעה כשהם ארוכים הם נאים יותר, כמו בנרות יום הכיפורים [בדפוסים הישנים נדפס, י"ה. ובספר ברכת מועדיך סימן נ' התקשה בפתרון ראשי התיבות, ומשום כך כתב דאולי צריך לתקן ב"ה, ורצונו לומר נרות בית הכנסת. אך פשוט שיש לפתור כאמור, יום הכיפורים] ולולב ואתרוג וכיוצא בו, עכ"ל. הרי מפורש שדימה את הנוי שבנרות הארוכים לגודל האתרוג והלולב.

ומאי דמייתי מטורי אבן בחגיגה, דליכא הידור מצוה להוסיף על שיעור הציצית והלולב יותר ממצות, כבר תמה מהרש"ם בדעת תורה או"ח סימן י"א סעיף ד' על דבריו מבן ציצית הכסת, שהיו ציציותיו נגדרות על גבי כסתות כדאיתא בגיטין נ"ז ע"א, ואם לא היה בזה ענין כלל מדוע עשה כך. וכן הקשה מהר"ן חיות בחגיגה התם, ואכמ"ל.

ביקרא דאורייתא,
אלישע חן

בקובץ המאור תשרי ה'תשע"ח דף ע"ד הובאה תשובת הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א, בדבר השאלה האם יש הידור מצוה לעשות לעצמו סוכה גדולה יותר ממה שצריך. ודימה הנדון למה שכתב בטורי אבן בחגיגה ז' ע"א ד"ה וגמילות חסדים, שאם מוסיף על שיעור ציצית ולולב יותר משיעור מצותן אין בזה מצוה ואין מקבלים שכר על כך, ואם כן אין הידור מצוה כשמוסיף על השיעור. אכן אולי יש לדמותו לדברי המגן אברהם בסימן תרע"ב ס"ק ג', שבנרות ארוכים יש הידור מצוה להשתמש בהם להדלקת נרות, אף ששיעור ההדלקה הוא חצי שעה. וכמו כן יש לדון בשאר שיעורי המצוות אם ישנו הידור בגודל, כמו מצה גדולה או לולב גדול וכו'. ונקט דהנה עייק המצוה הוא שיהא תשבו כעין תדורו, וכפי שדר בבית גדול הגם שדי לו במחצית גדלו, והרי זה מרחיב דעתו של אדם, כמו כן בסוכה עדיף להדר לבנותה באופן שיהא דומה לביתו במקום שאפשר. אך ברור שעייקר ההידור במצוה הוא שיהא יפה למראה ומהודר, ואינו תלוי דוקא בגדלו. וכמו שאין הידור בלולב או שופר ענק, שאז אינו מהודר, רק צריך שיהיה בגודל רגיל ויפה למראה, הוא הדין בסוכה אין צריך לחזר אחר המקום הגדול ביותר ושיהא כגודל דירתו, רק העייקר

ואת מוסף יום השבת הז"ה נעשה ונקריב לפניך

העבר במה שנתקשו רבים בפירוש התפלה שאנו אומרים במוסף לשבת קודש ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך, והלא

מע"כ הירחון הנפלא המאור
ראיתי לידיד עליון ויראיו הג"ר ישראל
טפלין שליט"א שנתקשה בירחון

חיים באדום הרשעה, שמיום שחרב ביהמ"ק הוא מקריב שני תמידין בכל יום עש"ה. (ויש לציין מב"ב קכ"א ע"ב שאל"י עדיין חי.)

ולכאורה הדברים יושבים בסתר דכאן קאמר דנקריב כולן לעתיד לבא כדי להשלים, ובעשרה מאמרות קאמר דאליהו מקריבן בכל יום, ר"ל ואין צורך להשלים לכאורה. אלא דסתירת חכמים בנין ויש חילוק גדול בין התמידין ובין המוספין (וכדמצינו רבות ביניהן ואכמ"ל, אף דצע"ע לענין זה). ואל"י מקריב הקרבן תמיד פעמיים בכל יום בכל בחינה שהוא, אבל המוספין נצטרך לחזור ולהקריב לעתיד לבא. וכמובן שיש בזה דברים נשגבים בהלכה ובאגדה, אבל באתי רק להעיר.

שמואל ישע"י יפה

היאך נייתי קרבן זו והלא שבת זו כבר לא נקריב דאין ביהמ"ק בשבת. והביא מה שכתב הרמ"ע מפאנו ז"ל דהכונה הוא שלעתיד לבא ב"ב נקריב כל הקרבנות שחסרנו, דוגמא לה היא דמייתי רבינו יונה בפ"ד דברכות דהיוצא מבית האסורין ישרים ויתפלל כל התפילות שחיסר. והקשה הר"ר ישראל שליט"א דהלא למה א"כ דוקא במוספין של שבת ורגלים אנו אומרים כן, ולא בכל התמידים.

אמנם לענין דברי תורה עשירים במקום אחר ונכבר הביא שם מהגרי"ז גוסטמאן שטוב לכתוב כל דברי תורתו כי הנה יעוין בספר עשרה מאמרות (מאמר כ"ח ח"ג פכ"ג, וגם במעיל צדקה אות רמ"ו) שהובא בשם חז"ל שאלמלא אליהו לא היינו

הארות לקובץ תשרי

כהן שאינו יכול לחלק אצבעותיו משמע בש"ע סימן קכ"ח סעיף ל' שאינו מעכב אלא רק משום מום, וכיון שמכסם בטליתו מותר לישא כפיו.

*

בתשובות הגר"ח לענין אונן בערב יוה"כ אפילו אם יהיה גם ביוה"כ אונן מ"מ אז אין לו דיני אנינות ולכן פשוט שצריך לאכול ערב יו"כ.

*

קיסל בבית הכסא אם הולך בזה גם ברחוב וכו' יש להקל כיון שאינו מיוחד רק לתפילה, וליקח של חבירו יש לומר כיון שאינו מצוה ממש אין היתר.

*

בשו"ת של הגר"מ בעל אגרות משה זצ"ל כתב דבעלינו שבאמצע התפילה יש להשתחוות מעט ולא לכרוע, וצ"ע מקורו כי הרי באמצע הברכה מותר לכרוע, וכל שכן כאן שאומרים זאת על עצמינו כמבואר במ"ב סימן קי"ג וקל"ב.

לענין ליפול על פניו יש ליתן טעם דהניחא בחזרת הש"ץ, הש"ץ הוא במקום הכהן ולכן כל הצבור נופל זכר לישראל ששמעו, וכיון שכן לא מגרעין חלקו של הש"ץ וגם הוא נופל, ועוד כדי להוציא מי שאינו בקי, אבל יחיד שאומרו לעצמו אינו נופל, ועכ"פ במקומות שנוהגים כשחל בשבת נופל רק הש"ץ הוא תמוה, דאדרבא רק הקהל היו צריכים ליפול.

לענין נשים בהשתחויה אפיים יש לומר שאינו צנוע להם.

*

דינו בישראל מ"מ אינו עכ"ס, ובדרך אגב יש לברר מהו במציאות בריה ע"י ספר היצירה, דלפי מה שמסופר מהמהר"ל משמע שהוא נעשה מחרס ואין לו בשר ממש, אולם מה שמובא בגמרא שאכלו שור כזה נראה שהוא ממש כבהמה.

דוד אריה שלזינגר
מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

לענין נשים לומר בשכמל"ו בקול העתיק בשם שו"ת גור אריה יהודה שאסור, וזה גרם לו ספר פסקי תשובות, אבל במקור הדבר מפורש שיכולים לומר בקול.

*

מה ששאל הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א לשיטת החכם צבי איך מותר ליצר אדם בספר היצירה, הרי אע"פ שאין

כניסת כהנים למירון

וכן נהג אבי זצ"ל, שהיה ראש ישיבת קישינוב, והיה משגיח הכשרות בחצר אדמו"ר הזקן מטשורטקוב זיע"א, והיה לו היתר הוראה מהגאון המהרש"ם מברעזאן זצ"ל. ובסוף ימיו (כסליו תר"פ - אדר ב' תרפ"ט) היה גר בצפת, ומפעם לפעם, הלך למירון בדרך עליית ההר המוביל למערה, בדרך הרגילה, שהלכו כל השנים, מאז ועד עתה, וגם נכנס לתוך אוהל רשבי, ואני זוכר זאת.

ושמחתי לראות כי בספר זה מבואר הרבה נימוקים וטעמים, למה אין שום חשש בכניסה לכהנים לאהל רשבי עכ"ל.

גבריאל רבינאוויץ
מח"ס גם אני אודך

כבוד המערכת

במש"ב כ"פ אודות כהנים במירון הרי להלן העתק מכתב אא"ז הגאון הגדול רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל בעל "מעדני השלחן" על שו"ע יור"ד ושו"ת "מעדני מלכים", וש"ס

...קיבלתי ספריך "חזקת טהרה" שמבואר שם הרבה דינים עמוקים במסכת אהלות, ובין הדברים כתוב שם על כניסת כהנים במירון על ציון הרשבי זיע"א.

אשר כידוע שרבים משבט הכהונה נהגו ליכנס שם, על פי קבלת המסורת שיש בידם מדור דור, שהמערה נבנתה באופן שאין שום חשש טומאה ליכנס לאוהל שעל גביו.

סעודת שבת חנוכה

ירבה בסעודת שבת של חנוכה יותר משאר שבתות, וכ"ש אם חל בו ר"ח ג"כ, וכן ירבה בר"ח טבת שהוא בתוך ימי חנוכה בשביל פרסום הנס. ומנהגינו להדליק שמן למאור לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס זיע"א ביום ר"ח טבת.

יזהר בהלל של חנוכה כי אפילו בחג המצות אין אומרים הלל גמור וכאן אומרים הלל גמור שמונה ימים, על כן יאמר אותו בכונה ובשמחה רבה.

[בן איש חי]

איש מופת מורם מעם

תלמיד חכם מופלג ומרביץ תורה

הרה"ח ר' יהושע השיל רייזמן ז"ל

אוד מוצל מאש משרידי דור דעה, מחבר ספרי
'שיטות בהלכה', 'עיונים בפרשה', 'עיונים בפרקי אבות'
'עיונים במשלי', 'עיונים בהפטרות'

אשר כל חייו מיזג ושילב בין התורה והקמח
מקים עולה של תורה וחסד
והיה כעמוד האש לפני המחנה
דוגמא וסמל למי שמלאכתו ארעי ותורתו קבע
ועיקר תלמודו בהתעמקות ובריתחא דאורייתא
להתענג על מתיקות וצוף עיון התורה
נלב"ע בעשרה בטבת תשס"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח על ידי בנו

צבי רייזמן

מחבר ספרי רץ כצבי (ט' חלקים)
ומשפחתו, לום אנג'לם

בשורה משמחת בהיכלי תורה והלכה:

ספר אהל יעקב

דיני כבוד ס"ת וספרי קודש

בשמחה מרובה נתקבל באוהלי תורה והוראה הבשורה המרנינה, על הופעת הספר החשוב אשר רבים ציפו לו, ספר 'אהל יעקב' - דיני כבוד ספר תורה וספרי קודש, אשר נתחבר בטוב טעם ודעת ע"י הגאון רבי יעקב אהרן סקוצ'ילס שליט"א רב ומו"צ בבית הוראה יד הרמ"ה וראש כולל להוראה בית מרדכי יצחק בעיה"ק ירושלים.

ה'אהל יעקב' - דיני כבוד ס"ת וספרי קודש' מכיל יותר מארבע מאות עמודים, ובין בתריו מתבררים כל ההלכות והמנהגים המובאים בספרי הראשונים והאחרונים, החל מדברי הגמ' והראשונים עד לדברי פוסקי זמנינו. וניתן לומר כי ה'אהל יעקב' מקיף את כל הנושא ולא משאיר דבר קטן וגדול שלא דן בו באריכות ומביא את הפרטים והדעות בפוסקים לכאן ולכאן.

הספר החשוב כולל את ההלכות השכיחות בדין 'ספר תורה', כגון: דיני קימה בפני ס"ת, טלטול ס"ת, וס"ת שנפל רח"ל. ולאחריו דן באריכות בכל פרטי הדינים בהלכות 'כבוד ספרי קודש', ובכללם בירורים ארוכים על דיני ספר הפוך, ספרים בביה"כ, ישיבה על ספסל עם ספרים, הנחת ספרים וחפצים ע"ג ספרים, השתמשות בספרים לדברים אחרים, השארת ספר פתוח, ובירור נרחב ביותר על כל דיני גזיות ספרי תורה ושאר ספרים. ודיני תשמישי קדושה ותשמישי מצוה.

המחבר, הגאון רבי יעקב אהרן סקוצ'ילס שליט"א, כבר איתמחי גברא בהרבצת תורה והוראה בבית הוראה יד הרמ"ה-רמת שלמה ובהיכלה של ישיבת מיר, ומכהן בראשות הכולל להוראה 'דבר הלכה'. וכבר איתמחי קמיעא בספריו הקודמים 'אהל יעקב' על עניני אורח-חיים ויורה-דעה, וכמו כן ספריו הנודעים על הלכות הפסח, אשר כולם נערכים במתכונת מיוחדת מאירת עינים כאשר ההלכה הנלמדת מדברי הפוסקים מופיעים בראש העמוד, ומתחתיו מופיעים המקורות מספרי הפוסקים, והמחבר שליט"א מבארם באריכות ובהירות. וב"ה שנתקבלו בחיבה בכל תפוצות ישראל.

הספר זכה להתעטר בפסקיהם של גדולי פוסקי ההלכה, כפי המופיע בספריהם ועפ"י שמועתם, וביניהם מספרי מנחת יצחק, אגרות משה, מנחת שלמה, קובץ תשובות להגר"ש אלישיב, קנה בושם, שבט הלוי, חוט שני, נתיבות אדם, שבט הקהתי, ועוד ספרים רבים. וכן מה ששמע המחבר שליט"א מפייהם.

כמו כן עונד הספר עטרה לראשו קובץ נכבד 'פסקי גדולי ההוראה', ובו מובאים מאות פסקי הלכות והוראות מאת גדולי מורי ההוראה לבית ישראל, ה"ה, הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א, הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א, הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א. וכן מעמודי ההוראה בארה"ב ה"ה, הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א, הגאון רבי נח אהלבוים שליט"א בעל המנחת חן. ששמע המחבר שליט"א מפייהם בעת יושבו לפנייהם בשימוש חכמים והעלה הדברים ע"ג הכתב בדיוק רב.

כאמור, המחבר מביא בספריו כל ההלכות והמנהגים הקשורים להלכות כבוד הספרים, הן הנהוגים בארצות אשכנז, והן הנהוגים לבני עדות המזרח. וכן יסודות והנהגות למיגדר מילתא שקבעו פוסקי הדורות.

ברכתנו נתונה למעכ"ת המחבר שליט"א, שיוכה להמשיך בהרבצת התורה והוראה כדרכו, ויוכה לחבר עוד ספרים כידי ה' הטובה עליו, מתוך שפע ברכה והצלחה וסייעתא דשמיא בכל הענינים.

ניתן להשיג הספר במכירות המתקיימות ע"י בתי הכנסת ברחבי ארה"ק, וע"י בתי ההוראה בעיר ירושלים ה"ה: 'אהבת שלום' שכונת גאולה, 'יד הרמ"ה' שכונת רמת שלמה, 'אהבת תורה' שכונת קרית צאנז.

להשיג ספר זה וכן שאר ספרי אהל יעקב על אר"ח ויו"ד ניתן להתקשר

במספר פלאפון - 052-7654-468.

עוד לא היה כבושם הזה

הופיע הספר שרבים ציפו לו !!!

מתוך מכתבי הרבנים

ספר יהודי בנושא

כולל:

* ביאור יסודי ומקיף בדיון "תפילה ככל ששון"

* כמאה הלכות - הנהגות - וסאלות, השפה הרורה לכל נפש

* כמחנה מאות צמודים הכוללים מעל ומתן מהמקורות הראשונים עד דברי אחרוני האחרונים

* אוצר הלום מידעות חדשות ומחכימות אשר לא שנתן עין עד אתה

* יצירה מושקעת בת אשר שנים, שצאת כואה אור לראשונה, מפרי ציטו של מחבר ספר 'ותרת המינקת'

* כולל מהתח נשאים ומתח כוללים

* מהסכתתם והמלכתם הנלהבת של גדולי הדור מכל קהילות ישראל

• ספר גדול כולל בירור יסודי ומקיף ומלא ונדוש האלפי מקורות ובירור הדברים להלכה ולמצעה. (האלון ר' דוד כהן, ראש ישיבת חברון)

• צו סק כולו בהארת סוליה צמחה, והראה את כוחו הגדול לצדדים במים צמקים בסוליות התלמוד ודברות רבותינו הראשונים והאחרונים צ"ה, והצלה סנינים בידו, והקיף ובירר כשאלה סוליה לו, בטוב טעם ודעת השפה הרורה, עד מיצוי ההלכה, משנה ברורה והלכה ברורה במקום אחד. (האלון ר' יצחק חיים סופר, ראש ישיבת כץ החיים).

• ספר נפלא גדול הכמות ורוב האיקות מפרי באלון יסודי, ומקיף הרבה צנינים. וכל מי שילמד בו יקבל הרבה ידיעות והרבה מושלים. (האלון ר' מאיר קהת הכהן גרוס, מו"צ דקהל מחזיקי הדת).

ניתן להשיג

או ע"פ: 054-8462042

עמ"י עש"ן, שלהי תמוז ה'תשע"ז

- חדש -

הופיע ויצא לאור עולם שו"ת בירורי חיים הי"ה

מאת הרה"ג רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א

מו"צ בבית ההוראה דהגרי"מ שטרן שליט"א

ור"מ בישיבת כנסת מרדכי - סאדיגורה

**יצירה מיוחדת - שאלות אקטואליות
שהתעוררו בעולם של עם התורה,
כר נרחב ומשופע בדבר ה' זו הלכה.**

בקש"ת מרן האדמו"ר מסאדיגורה שליט"א מתבטא בהסכמתו "וכדרכו מאז מאיר סוגיות עמומות באור התורה ומעטרם בציצים ופרחים לשמחת לב כל מבקשי התורה". הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א גאב"ד דקהילות יעקב ודומ"ץ בבית ההוראה של הגר"ש וואזנר זצוק"ל מתבטא במכתבו "וכל המעיין ימצא בהם דברים יקרים והלכות הנוגעות למעשה בכמה וכמה מקצועות, כר נרחב ומשופע בדבר ה' זו הלכה". הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א גאב"ד 'חניכי הישיבות' במכתבו המיוחד כותב "בלימודי בספרים הנעלים 'בירורי חיים' שיצא טבעם בעולמה של הוראה, הוא אור התורה... לתועלתם של לומדי התורה מורי הוראה והיושבים על מדין".